

ARALIK/DECEMBER 2017 • SAYI / ISSUE: 28 • ISSN: 1300-4050 • E-ISSN: 2529-0053

MARMARA İLETİŞİM DERGİSİ

MARMARA JOURNAL OF COMMUNICATION

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Marmara İletişim Dergisi / Marmara Journal of Communication
6 Aylık Hakemli Dergi / Biannual-Reviewed Academic Journal
Aralık/December 2017 • Sayı / Issue: 28 • ISSN: 1300-4050 • E-ISSN: 2529-0053

Marmara Üniversitesi Rektörlüğü Adına İmtiyaz Sahibi • Owner
Prof. Dr. Mehmet Emin Arat (Rektör • Rector)

Derginin Sahibi / Owner of the Journal / Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Adına, On behalf of Marmara University, Faculty of Communication
Prof. Dr. Cengiz Anık (Dekan • Dean)

Editör / Editor Yrd. Doç. Dr. Hediyeullah Aydeniz

Editör Yardımcısı / Assistant Editor YDoç. Dr. Yenal Göksun, Arş. Gör. Dr. Ahmet Güven, Arş. Gör. Gülen Sönmez, Arş. Gör. Seher Midilli, Arş. Gör. Süheyla Nil Mustafa, Arş. Gör. Yasin Aydınlik

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Prof. Dr. Cengiz Anık (Marmara Üniversitesi) Prof. Dr. Filiz Balta Peltekoğlu (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Hediyeullah Aydeniz (Marmara Üniversitesi) Prof. Dr. Özhan Tıngöy (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. John Keane (The University of Sydney) Prof. Dr. Ergün Yıldırım (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Özçağlayan (Marmara Üniversitesi)

Danışma Kurulu / Advisory Board*

Prof. Dr. Ahmet Kalender (Selçuk Üniversitesi) Doç. Dr. Alev Erkilet (İstinye Üniversitesi)
Prof. Dr. Besim Dellaloğlu (Sakarya Üniversitesi) Prof. Dr. Şükran Esen (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Emre Bağçe (Marmara Üniversitesi) Prof. Dr. Abdullah Özkan (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fahrettin Altun (İbn Haldun Üniversitesi) Doç. Dr. Rıdvan Şentürk (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Prof. Dr. Himmet Hülür (Abant İzzet Baysal Üniversitesi) Prof. Dr. Nilüfer Timisi (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Öztürk (Marmara Üniversitesi) Prof. Dr. Selma Ulus (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mutlu Binark (Hacettepe Üniversitesi) Prof. Dr. Yusuf Devran (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Naci İspir (Atatürk Üniversitesi) Doç. Dr. Abdullah Özkan (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer Timisi Naıcaoğlu (İstanbul Üniversitesi) Doç. Dr. Alev Erkilet (İstinye Üniversitesi)
Prof. Dr. Peyami Çelikkcan (İstanbul Şehir Üniversitesi) Doç. Dr. Mehmet Emin Babacan (İbn Haldun Üniversitesi)
Prof. Dr. Selma Ulus (Marmara Üniversitesi) Doç. Dr. Rıdvan Şentürk (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Prof. Dr. Serhat Ulağı (Marmara Üniversitesi) Doç. Dr. Şükrü Sim (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Türkan Uğur Dai (Marmara Üniversitesi)

Musahhih / Proofreader Yrd. Doç. Dr. Yalçın Lüleci, Arş. Gör. Deniz Kurban (Türkçe); Arş. Gör. Dr. Alparslan NAS (İngilizce)

Marmara Üniversitesi Yayinevi • Marmara University Press

Adres: Göztepe Yerleşkesi 34722 Kadıköy, İstanbul
Tel/Faks: (0216) 348 43 79 E-posta: yayinevi@marmara.edu.tr

İletişim Bilgileri

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Nişantaşı Yerleşkesi 34365 İstanbul

E-mail: iletisimdergi@marmara.edu.tr

Web: http://dergipark.gov.tr/maruid

Baskı • Printing Press: Şenyıldız Matbaacılık **Sertifika No:** 11964

Adres: Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102 Topkapı / İstanbul

Tel/Faks: Tel: +90 212 483 47 91

“**MARMARA İLETİŞİM DERGİSİ**” Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Ulusal Hakemli Akademik yayımdır. Altı ayda bir yayınlanır. Dergide yayınlanan makalelerdeki görüşler yazarlarına aittir. Yayın Kurulu tarafından benimsendiği anlamına gelmez. Yayın Kurulu, yazının özüne dokunmaksızın gerekli yazım ve cümle değişiklikleri yapma hakkını saklı tutar. Dergiden yapılan alıntılarda kaynak göstermek mecburidir. Marmara İletişim Dergisi ULRICH Global Serials Directory, EBSCO uluslararası alan indeksi, ASOS Index, DOAJ Directory of Open Access Journals ve ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı (SBVT) tarafından taranmaktadır.

“**MARMARA JOURNAL OF COMMUNICATION**” is a peer-reviewed academic journal of Marmara University Faculty of Communication. It is published every six months. All the opinions written in the articles are under responsibilities of the authors and it does not mean that they are adopted by the board. The Editorial Board reserves the right to make necessary changes in spelling and sentence, without distorting the essence of the text. The published contents in the articles cannot be used without being cited. Marmara Journal of Communication is indexed by ULRICH Global Serials Directory, EBSCO International Index, ASOS Index, DOAJ Directory of Open Access Journals and ULAKBİM Social and Human Sciences Database.

28. Sayının Hakem Kurulu /List of Referees*

- Prof. Dr. Ali Murat Yel (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Billur Ülger (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Güven Necati Büyükbaykal (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat Özgen (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer Timisi Nalçaoğlu (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Selma Ulus (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman İrvan (Üsküdar Üniversitesi)
Doç. Dr. Alev Erkilet (İstinye Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayşe Ceyda Ilgaz Büyükbaykal (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Burcu Kaya Erdem (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Emel Poyraz (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Füsün Ekşi (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Hediye Esra Arcan (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Emin Babacan (İbn Haldun Üniversitesi)
Doç. Dr. Müge Demir Ayrıl (Medipol Üniversitesi)
Doç. Dr. Orhan Baytar (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Oya Morva (İstanbul Üniversitesi)
- Doç. Dr. Metin Kasım (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Ayşe Taş Koncavar (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ergün Köksoy (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ali Özcan (Gümüşhane Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Hülya Öztekin (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine Nilüfer Pembecioğlu (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Şükrü Sim (İstanbul Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ayşe Gül Soncu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Uğur Günay Yavuz (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Besim Yıldırım (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Yakup Coştur (Hitit Üniversitesi)
Doç. Dr. Yusuf Adıgüzel (İstanbul Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Betül Pazarbaşı (Kocaeli Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Emre Aslan (Gümüşhane Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Haldun Narmanlıoğlu (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Gönül Eda Özgül (Bahçeşehir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ömer Osmanoğlu (Üsküdar Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ünsal Çığ (Mersin Üniversitesi)
Dr. Yusuf Ziya Gökçek (Marmara Üniversitesi)

İçindekiler / Contents

Editor'nden / Editorial.....	V
Medya Yansımaları Ekseninde Kadına Şiddet Sorunsalı ve Halkla İlişkiler The Problem of Violence Against Women in Terms of Media Reflections and Public Relations <i>Filiz BALTA PELTEKOĞLU, Emel TOZLU</i>	1-19
Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma Covering Violence: Journalists and Trauma <i>Gül Esra ATALAY</i>	21-32
DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı The Use of New Media in DAESH Propaganda <i>Ceyhun Kaan KARAKAŞ</i>	33-46
Teknolojik Determinizm Bağlamında Bir Şiddet Formu Olarak Medya Media as a Form of Violence in the Context of Technological Determinism <i>Eyüp AL</i>	47-60
2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması Reflections of the Terrorist Attacks in 2016 on Humor Magazines <i>Elif TÜRTEN</i>	61-88
Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme An Inquiry on Desensitization to Violence and its Relation with Social Media <i>Özlem YUMRUKUZ</i>	89-106
Soğuk Savaş Yıllarında Algı Yönetimi, Haber ve Propaganda İlişkisi Perception Management, News and Propaganda Relationship in the Cold War Era <i>Mehmet ÖZÇAĞLAYAN, Dilhan APAK</i>	107-130
Üniversite Öğrencilerinin 15 Temmuz Algısında Medyanın Rolü: Bir Bilişsel Uyum (suzluk) Örneği* The Role of Media in the Perception of College Students about July 15th: An Example of Cognitive Dissonance <i>Mustafa Sami MENCET</i>	131-148

Bir İnternet Dizisi Değerlendirmesi: Sıfır Bir'de Şiddet ve Gerçeklik Ahmet GÜVEN	149-152
Şiddeti Estetize Etmenin Aracı Olarak Bir Süper Kahraman: Wonder Woman Ayşe Dilara BOSTAN	153-156
Türkiye'de Şiddet Olgusuna İlişkin Medya ve İletişim Alanındaki Lisansüstü Tezler Gülen SÖNMEZ	157- 174
Lisansüstü Tezler	

Editör'den / Editorial

Merhaba,

Marmara İletişim Dergisi'nin 28. sayısı ile huzurlarınızdayız. Medya ve Şiddet temalı bir önceki sayının devamı olarak hazırladığımız 28. sayıda, medya ve iletişim alanında çeşitli boyutlarıyla şiddet olgusunu odağa alan sekiz makale, iki değerlendirme yazısı ve bir araştırma notu yer alıyor.

Sosyal ve beşeri bilimlerin birden fazla disiplinini ilgilendiren çok disiplinli bir bilimsel çabayı gerekli kılan şiddet olgusunun, medya ve iletişim alanındaki akademik çalışmalarda daha çok *etki* ve *temsil* boyutlarıyla konu edildiği söylenebilir. Bu da medya ve iletişim çalışmaları alanında bilgi üretimi açısından iki birikimi ortaya çıkarmıştır. Birincisi, şimdiye kadarki akademik birikimin sunduğu teorik ve metodolojik imkanlarla medya ve şiddet ilişkisini hem *temsil* (medya içeriği) hem de *etki* (medyatik etki) boyutuyla olguyu merkeze alan medya ve şiddet araştırmalarıdır. İkincisi ise bu araştırmalarda müracaat edilen ve kullanılan teorik ve metodolojik bilgi birikiminin bizatihi kendisini ele alan, tartışan ve yeni teorik ve metodolojik yaklaşımlar geliştirmeye dönük teorik çalışmalardır. Bu iki boyutuyla mevcut bilgi birikimine eleştirel yaklaşarak teorik ve pratik boyutlarıyla da Türkiye'de yapılabilecek ve yapılması gereken çok daha fazla akademik çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu bir önceki sayımızın editör yazısında da belirtmiştik. Bu ihtiyacın günden güne kendisini daha fazla hissettirdiğini söylemek abartı olmayacaktır.

Bu çerçevede, Marmara İletişim Dergisi'nin bu sayısında Türkiye ve dünya gündemini belirleyici bir karaktere sahip şiddetle ilgili gelişmelerin (savaşlar, çatışmalar, terör olayları, insani krizler vb.) medyadaki yansımaları, medyatik şiddetin toplumsal etkisi, bir şiddet formu olarak medya, bireysel-toplumsal şiddetin bir aracı olarak medya, buna mukabil şiddeti önlemede medya ve iletişim alanının bilgi birikiminden yararlanma ile Türkiye'deki medya ve iletişim çalışmalarında şiddetin konu edilmesini ele alan makale ve değerlendirme yazıları yer alıyor.

Medya Yansımaları Ekseninde Kadına Şiddet Sorunsalı ve Halkla İlişkiler başlıklı makaleleriyle Filiz Balta Beltekoğlu ve Emel Tozlu, kadına yönelik şiddetin doğası ve türleri açısından medyada yer alma biçimini anlamak amacıyla, Hürriyet gazetesi özelinde kadına yönelik şiddetin medyada temsilini araştırmaktadırlar. Bu bağlamda, kadına yönelik şiddetin önlenebilmesi ve bu şiddete karşı kapsamlı bir mücadelenin yapılabilmesinde kurumsal, toplumsal ve bireysel

alanları da kapsayan geniş bir halkla ilişkiler stratejisine duyulan ihtiyacı ve cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılmasında halkla ilişkilerin rolünü tartışmaktadırlar.

Gül Esra Atalay'ın *Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma* başlıklı makalesi, şiddet içerikli olayları haberleştiren gazetecilerin karşı karşıya kaldıkları ruhsal bozukluk yaşama riskini sorunsallaştırarak gazetecilerin deneyimledikleri ya da şahit oldukları travmatik olaylar sonucunda oluşabilecek travma sonrası stres bozukluğu riskini ve bu riski araştıran çalışmaların sonuçlarını gündemine alıyor.

DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı başlıklı makalesiyle Ceyhun Kaan Karakaş, DAEŞ'in propaganda amacıyla yeni medyayı kullanım yöntemlerini ve bunun sonucunda kazandığı güç ve etki alanı ile yeni medya kullanımı arasındaki ilişkiyi göstermeye çalışarak yeni medya aygıtlarının bir terör örgütü tarafından kullanılmasının yol açabileceği sonuçları değerlendiriyor.

Eyüp Al, *Teknolojik Determinizm Bağlamında Bir Şiddet Formu Olarak Medya* başlıklı makalesiyle şiddetin bir formu ve yapısal bir kaynağı olarak medyayı gören bir yaklaşımla temsil pratiklerinin ikincil önemde kaldığını ve esasın teknolojik determinizm olduğunu gösterme iddiasını temellendirmeye çalışmaktadır.

Elif Türten ise, *2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması* adlı çalışmasında Türkiye'de 2016 yılında gerçekleşen 27 terör olayının, siyasi eğilim ve ideolojik yapılarını dikkate alarak Penguen, Gırgır ve Uykusuz dergilerinde ele alınışını eleştirel söylem analizinin imkanlarıyla incelenmektedir.

Özlem Yumrukuz tarafından kaleme alınan *Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme* başlıklı makale ise, şiddetin medyada görünürlük kazanmasının ve işlenişinin toplum hayatındaki izdüşümlerini, bir sosyal medya platformu olan Facebook üzerinden kullanıcıların şiddete karşı tutumlarını duyarsızlaşma sorunsalı etrafında incelemektedir.

Soğuk Savaş Yıllarında Algı Yönetimi, Haber ve Propaganda İlişkisi başlıklı çalışmasıyla Mehmet Özçağlayan ve Dilhan Apak, Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri tarafından haberin propaganda ve algı yönetimi aracı olarak kullanılmasını, The Washington Post ve The New York Times gazetelerinin 1953 İran Darbesi ile 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali üzerine yayımlanmış oldukları haber başlıklarını Norman Fairclough'un eleştirel söylem analizini kullanarak inceliyorlar

Mustafa Sami Mencet'in Üniversite Öğrencilerinin 15 Temmuz Algısında Medyanın Rolü: Bir Bilişsel Uyum(*suzluk*) *Örneği* başlıklı makalesinde de başarısız 15 Temmuz Kalkışması ve halkın silahlı cuntaya direnişi esnasında yaşanan olaylara ilişkin üniversite öğrencilerinin algıları ve bu algının oluşmasında medyanın rolü tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Son olarak, Marmara İletişim Dergisi'nin *Değerlendirmeler* bölümünde Ahmet Güven'in kaleme aldığı *Bir İnternet Dizisi Değerlendirmesi: Sıfır Bir'de Şiddet ve Gerçeklik* başlıklı dizi analizi ve Ayşe Dilara Bostan'ın *Şiddeti Estetize Etmenin Aracı Olarak Bir Süper Kahraman: Wonder*

Woman başlıklı film analizi ile Gülen Sönmez'in şiddet olgusunun Türkiye'de medya ve iletişim çalışmalarındaki yerini tespit etmeye yönelik *Türkiye'de Şiddet Olgusuna İlişkin Medya ve İletişim Alanındaki Lisansüstü Tezler* başlıklı araştırma notu yer almaktadır.

Kurumsallaşma açısından önemli aşamaları kateden içeren Marmara İletişim Dergisi'yle ilgili bazı gelişmeleri de not etmek istiyorum. 25 yıllık akademik bir dergi olarak Marmara İletişim Dergisi'nin Türkiye'nin güncel ve temel sorunlarını tema olarak gündemine alması, yayım periyodunun korunması, ulusal ve uluslararası indekslerce taranması, dergi arşivinin oluşturularak elektronik mecralarda erişime açılması ve basım sonrası dergi içeriğinin akademik gündeme taşınması hedefleri çerçevesinde iki yıldır yürüttüğümüz çalışmalar neticesini verdi. Daha önce kabul aldığımız EBSCO veri tabanına ilaveten Directory of Open Access Journals (DOAJ)'dan da kabul aldık. Ancak akademik camiaya en önemli haberimiz Marmara İletişim Dergisi'nin 2016 yılından itibaren geçerli olmak üzere ULAKBİM TR Dizini'ne kabul edilmiş olmasıdır. Bu süreçte emeği geçen yayın ve danışma kurullarımıza, yaptıkları akademik çalışmalarını dergimize gönderen yazar ve bu yayınları değerlendirerek yayımlanma sürecinin belirleyici aktörü olan hakemlerimize, mesai mefhumunu unutarak özverili çalışan editör yardımcılarımıza ve musahhihlerimize, idari süreçleri bizler için kolaylaştıran başta dekanlarımız olmak üzere tasarım ve basım süreçlerinin koordinasyonunu yürüten üniversitemizin yayınevi çalışanlarına teşekkür ediyoruz.

Son olarak, küresel boyutları gözardı etmeden Türkiye'nin gündemindeki temel meseleleri, medya ve iletişim boyutlarıyla ele almayı sürdüreceğimiz önümüzdeki dönemle ilgili iki duyurumuz var. Birincisi, tema olmadan medya ve iletişim çalışmalarının tüm alanlarını ilgilendiren makale ve değerlendirme yazılarıyla Haziran ve Aralık aylarında periyodik yayınlarımızın devam edecek olmasıdır. İkinci duyurumuz ise 2018 yılında periyodik sayılarımızın dışında "*Medya ve Demokrasi*" ile "*Türkiye'de Medya, Darbe ve 15 Temmuz*" temalarıyla iki özel sayı çıkaracak olmamızdır. Hem periyodik hem de özel sayılar için tüm akademik camianın Marmara İletişim Dergisi'ne makale ve değerlendirme yazılarıyla katkı sunmasını bekliyoruz.

Bir sonraki sayıda buluşmak üzere emeği geçen herkese şükranlarımızla iyi okumalar diliyoruz.

Hediyetullah Aydeniz
Editör

Medya Yansımaları Ekseninde Kadına Şiddet Sorunsalı ve Halkla İlişkiler

The Problem of Violence Against Women in Terms of Media Reflections and Public Relations

Filiz BALTA PELTEKOĞLU*
Emel TOZLU**

Öz

Şiddet ve kadına yönelik şiddet, genellikle fiziksel şiddeti çağrıştırmakla birlikte, yapısal özellikleri açısından fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet, yoksunluk ve ihmal gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilir ve şiddetin biyolojik, sosyolojik, ekonomik vb. nedenleri olabilir. Şiddetin önlenmesi için, şiddete neden olan koşulların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Zira şiddetin önlenmesini güçleştiren yasal, sosyal, kültürel ve ekonomik nedenler söz konusu olabilir. Şiddetle mücadele konusunda hem ortak bir literatüre ve yaklaşıma, hem de tüm bileşenlerin birlikte ele alındığı ortak akla gereksinim vardır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve şiddetle mücadele edilebilmesi için temel sorunların belirlenmesi ve geniş tabanlı ortak aklın harekete geçirilerek kurumsal, toplumsal, bireysel kapsamda önlemlerin alınması gerekmektedir. Alınacak bu önlemler yasal ve ekonomik düzenlemelerin yanında nitelikli halk sağlığı politikalarının oluşturulmasını da içermektedir. Tüm bu düzenlemelerin anlatılabilmesi, ekonomik, kültürel ve/veya sosyal engellerin aşılabilmesi, düzenlemeler konusunda bireysel ve toplumsal bir bilinç oluşturulabilmesi için mevcut durumu gölgeleyen değil; sorunu ortaya koyarak çözüm önerisi sunan, kapsama alanı geniş bir halkla ilişkiler stratejisine gereksinim vardır. Bu çalışmada, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde ve cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılmasında halkla ilişkilerin rolünün vurgulanması amaçlanmaktadır. Kadına yönelik şiddetin doğası ve türleri açısından medyada şiddetin yer alma biçimini anlamak amacıyla gerçekleştirilen araştırma kapsamında ise; Türkiye’de 2017 yılında tirajı en yüksek gazete olması ve okur profilinin de çeşitliliği bakımından Hürriyet Gazetesi seçilmiştir. Araştırma kapsamında 1 Ocak 2017 ile 30 Haziran 2017 tarihleri arasında çevrimiçi arşiv taraması gerçekleştirilmiş, söz konusu haberler “kadın ve şiddet” anahtar kelimeleri doğrultusunda taranmıştır. Gerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İstanbul, Türkiye, filiz@marmara.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye, etozlu@gelisim.edu.tr

Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yararlanıcısı olduğu Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) tarafından gerçekleştirilmiş olan araştırma ve gerekse çalışma kapsamında yapılan gazete taramalarından elde edilen verilerin, şiddetin türleri ve doğasına ilişkin sonuçları açısından büyük ölçüde uyumlu olduğu görülmüştür. Çalışma neticesinde, Türkiye açısından da önemli bir sorun olduğu görülen kadına yönelik şiddetin gerek önlenmesi, gerekse bu konuda koruyucu tedbirlerin geliştirilebilmesi sürecinde ise, sorunun bütünlük bir yaklaşımla ele alınması gerektiği kanaatine varılmıştır. Şiddetle mücadelede halkla ilişkilerin önemli bir rolü olduğu vurgulanarak iletişimin, Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan araştırma sonuçları bağlamında kadına şiddetle mücadelede önerilen kurumsal, bireysel ve toplumsal kategorilerde planlanması ve yönetilmesi durumunda etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halkla İlişkiler, Kadın, Medya, Şiddet.

Abstract

Violence and violence against women can often arise in different forms, in terms of their structural characteristics, such as physical violence, psychological violence, sexual violence, deprivation and neglect and it might have biological, sociological and economic reasons. In order to prevent violence, the circumstances that lead to violence must be removed. We can mention legal, social, cultural and economic reasons which make it difficult to prevent violence. There is a need for a common literature and approach to prevent violence, as well as a common sense which handles all components together. In order to prevent violence against women and to fight against violence, it is necessary to determine the main problems and to take measures within the framework of institutional, social and individual dimensions by switching to broad-based common sense. The measures to be taken include the establishment of legal and economic regulations and the establishment of qualified public health policies. In order to explain all such arrangements, to overcome economic, cultural and / or social obstacles and to create an individual and social consciousness about legal regulations, a public relations strategy is needed which does not overshadow the current situation, reveals the problem and brings a solution to it. This study aims to emphasize the role of public relations in preventing violence and promoting gender equality. Within the scope of the research, which is conducted in order to understand the violence on women in terms of media reflections, Hürriyet Newspaper was selected as the most circulated newspaper in Turkey and by considering the diversity of reader profile that the newspaper has in 2017. Accordingly, an online archive scanning was performed between 1 January 2017 and 30 June 2017, by using the keywords "woman and violence". The research that carried out in cooperation with the Ministry of Family and Social Policy and Hacettepe University and the data obtained from the newspaper scanning are largely compatible with the types and nature of violence results. Prevention and improvement of protective measures of violence against women seen as an important problem for Turkey, that should be addressed with an integrated approach. The study emphasized that combating violence is an important role of public relations. In this context in the light of research results of Hacettepe University, we can advise on combating violence against women, it is expected to be effective if planned and managed as a part of institutional, individual, and social categories.

Keywords: Public Relations, Woman, Media, Violence.

Giriş

Şiddet ve kadına şiddet hemen her sosyo-ekonomik düzeyde karşılaşılan çok bileşenli evrensel bir olgudur. Şiddet biyolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel öğelerle doğrudan ilişkilidir. Kişisel, kişilerarası ve kolektif biçimlerde açığa çıkan şiddet doğası itibarıyla fiziksel, cinsel, psikolojik, yoksunluk ve ihmal olarak dört ana başlık altında ele alınmaktadır (World Health Organization, 2002, s. 5). Bu temel başlıklar da alt başlıklara ayrılmakta, çeşitlilik göstermektedir. Ancak şiddet türleri arasında geçişkenliklerden de söz edilebilmektedir. Şiddetin tamamen ortadan kaldırılması çok güç olmakla birlikte, bilimsel araştırma sonuçlarının ortaya koyduğu gerçekler doğrultusunda üretilen sosyal, ekonomik ve kültürel politikalarla, şiddetin önlenabilir niteliğine dikkat çekilmektedir. Kadına yönelik şiddetin türü ne olursa olsun erken yaşta yapılan evlilikler ve eğitim ve gelir düzeyi ile şiddet arasında önemli bir ilişki olduğu görülmektedir. Örneğin, kadına yönelik şiddet bağlamında eğitim ve ekonomik koşullar ile şiddet arasında var olan ters orantının, erken yaşta yapılan evlilikler açısından doğru orantılı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tüm yurttaşlar için olduğu gibi kadınlar açısından da eğitim düzeyinin ve süresinin yükseltilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü eğitim, kadının bireysel gelişimine katkı sağlamanın ötesinde evlilik yaşını geciktirecek, işgücüne katılmasına ve ekonomik güce kavuşmasına da zemin oluşturacaktır.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için bireysel önlemler kadar toplumsal ve kurumsal çabalar da zorunludur.³ Bu nedenle çok bileşenli olan şiddetle mücadele kapsama alanı geniş bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bu yaklaşımla, kadına yönelik şiddetle mücadelenin kapsama alanı, geliştirilecek olan sosyal, ekonomik ve kültürel politikalar ile sağlık ve yasal alanda yapılacak düzenlemelerin yanında söz konusu politikaların anlatılabilmesi, toplumsal bilincin oluşturulabilmesi için halkla ilişkiler stratejilerini de içermelidir.

Şiddet Kavramının Doğası ve Türleri

Karmaşık bir olgu olan şiddetin anlaşılması, doğru değerlendirilmesi, bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir (World Health Organization [WHO], 2002, s.3). Şiddetin önlenmesine yönelik çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi, ancak böyle kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşımla oluşturulan sosyal, ekonomik ve kültürel politikalar ile gerçekleşebilir. Çünkü şiddet ve/veya çalışmanın konusu olarak ele aldığımız kadına yönelik şiddet, yasal, ekonomik, sağlık ve kültürel olmak üzere farklı bileşenlerle ilişkilidir. Çoğu kez somut ve hemen görülebilir zararları/sonuçları nedeniyle şiddet sözcüğü genellikle fiziksel şiddeti çağrıştırmaktadır. Oysaki şiddet, fiziksel, psikolojik, cinsel, yoksun bırakma ve ihmal gibi farklı biçimlerde görülebilir. Fiziksel zarara neden olan ya da zarar vermeye yönelik saldırgan eylemler fiziksel şiddeti açıklamaktadır. Fiziksel şiddet, daha kolay açığa çıkabilen somut ve görülebilir sonuçları nedeniyle ilk akla gelen şiddet türü olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün yaklaşımıyla her ortamda cinsel içerikli baskı ve zorlamalar olarak açıklanabilen, cinselliği vurgulayan eleştiri ve istenmeyen konuşmaları da

3 *Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için bireysel, toplumsal ve kurumsal çabaların gerekli olduğuna ilişkin ayrıntılı bilgi için Hacettepe Üniversitesi'nin yaptığı, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması için. Bkz. Hacettepe Üniversitesi, 2015, ss. 279-320.*

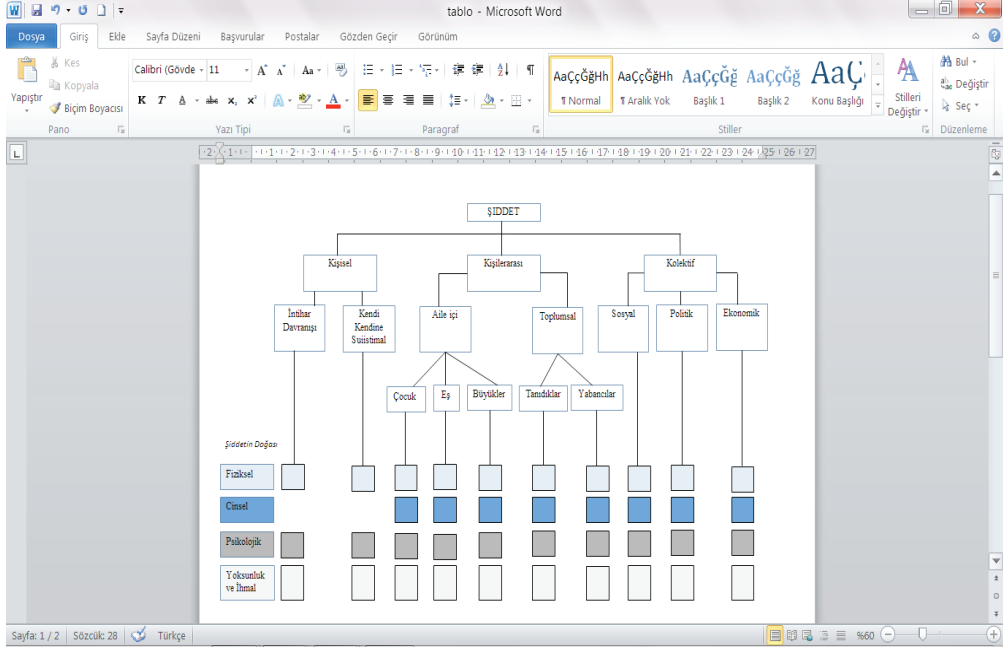
içeren cinsel şiddetin, fizyolojik sonuçları olduğu gibi psikolojik sonuçları da olabilmektedir. Hatta cinsel şiddet kimi zaman cinayet ve/veya intihar gibi kişisel şiddete neden olabilmekte, HIV gibi istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir (WHO, 2002, s. 18).

Galtung'a göre psikolojik şiddet, kişinin ruhsal yapısına yönelik beyin yıkama, yalan, endoktrinasyon, tehdit yöntemleriyle uygulanan şiddettir (Galtung, 1969). Galtung'un ifadesinden hareketle psikolojik şiddetin, kişilerin tutum ve davranışlarına etki etmeye yönelik her türlü psikolojik baskıyı, yanıltmayı ve tehdidi de içerdiği yorumuna ulaşılabilir. Psikolojik şiddet kamusal alanda, çalışma ortamlarında ya da aile içi ilişkilerde de rastlanan, ancak çoğu zaman fiziksel şiddet gibi hemen o anda somut sonuçları görülemediği için bazen göz ardı edilebilen şiddet türüdür. Oysaki psikolojik şiddet, kişinin benlik duygusuna zarar vermekte ve ölümle dahi sonuçlanabilmektedir. Yoksunluk ve ihmal ise, kasıtlı bir biçimde yoksun bırakmak amacıyla gerçekleştirilen baskıyı açıklamaktadır ⁴. Günümüzde dijital ortamlar da bir şiddet kanalı olarak kullanılabilir, özellikle psikolojik şiddet için bir araç haline dönüşebilmektedir. Örneğin herhangi bir eylem ya da arzu edilmeyen görüntü dijital ortama aktarılarak ya da aktarma tehdidiyle psikolojik şiddet ögesi haline getirilebileceği gibi, şiddet eyleminin kendisi de dijital ortama aktarılabilir ve yeniden üretilmektedir.

Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'na göre kaynağı açısından genel bir yaklaşımla şiddet; bireyin kendisine yönelik olarak gerçekleştirdiği bireysel şiddet, şiddetin kaynağının bir başka kişi ya da kişiler olduğu kişilerarası şiddet, devlet, politik gruplar, milis gruplar ve terörist örgütler tarafından gerçekleştirilen kolektif şiddet olarak üç temel başlık altında ele alınmaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan kadına yönelik şiddet, Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'nda kişilerarası şiddet kategorisinde yer alınmakta ve aile içi şiddet ve toplumsal şiddet olarak iki alt başlıkla açıklanmaktadır. Aile içi şiddet, aile ve yakın bireyler arasında genellikle evde ya da ortak mekanlarda gerçekleşmekte olup, çocuk, yaşlı ve eşler arasındaki şiddeti kapsamaktadır. Toplumsal şiddet ise, birbirini tanıyan ya da hiçbir biçimde birbiriyle ilişkisi olmayan bireyler arasında, genellikle okul, iş yeri, hapisane, çocuk ve yaşlı bakımevleri gibi kamuya açık alanlarda gerçekleşen şiddeti açıklamaktadır. Kolektif şiddet ise ülkeler ve gruplar, devletler ve terör grupları arasındaki çatışmalar ile savaş ortamlarında yaşanan tecavüz suçları, insanların evlerini terk etmeye zorlanması gibi biçimlerde açığa çıkabilmektedir. Pek çok ekonomik ve sosyal problemi de içinde barındıran kolektif şiddet, ölümle de sonuçlanabilen sağlık sorunları, hastalıklar, ruhsal problemler gibi olumsuz sonuçlara da neden olabilmektedir (WHO, 2002, ss. 4-21).

⁴ Yoksunluk üzerine yapılan laboratuvar çalışmaları ile ilgili bilgi için bkz. Şerif, M., & Şerif, C. W. (1996). *Sosyal psikolojiye giriş*. Çev. M. Atakay, A. Yavuz, Sosyal Yayınlar, bkz. ss.418-424 İstanbul. ile uzun süreli yoksunluğun etkileri ve yoksunluğun sosyal yaşam etkileri konusunda ayrıntılı bilgi için a.g.e., bkz. ss. 434-444.

Şekil I: Şiddetin kaynağı açısından türleri.

Kaynak: World Health Organization, Geneva, 2002,

World Report on Violence and Health, Summary:5.

Evrensel olarak kabul edilmiş söz konusu şiddet türleri arasında yukarıdaki satırlarda da belirtildiği gibi geçişkenlik söz konusu olabilir, bir şiddet türü bir başka şiddet ile devam edebilir ve/veya bir başka şiddetin kaynağı olabilir. Bir başka deyişle toplumsal ya da kişilerarası şiddetin birey üzerindeki etkileri, kişisel şiddetin nedenleri de olabilmektedir. Sadece fiziksel şiddetin değil, psikolojik şiddetin de ölümcül sonuçları ve toplumsal bedelleri olabilmektedir. Örneğin birey için dayanılmaz hale gelen kişilerarası ya da toplumsal şiddet, psikolojik şiddete ve/veya kişisel şiddete dönüşerek, şiddete maruz kalan kişinin yaşamına mal olabileceği gibi, başkasına ve kendisine⁵ yönelik şiddetin nedeni de olabilmektedir. Bu nedenle kadına yönelik şiddet, sosyal, ekonomik, yasal, halk sağlığı alanındaki düzenlemeleri ve iletişimin yönetimini de kapsayacak bütüncül bir yaklaşımla çözüm üretilmeyi bekleyen toplumsal, hatta evrensel bir sorundur.

Kadına Yönelik Şiddet Sorunu ve Halkla İlişkiler

Son 50 yıldır kadına şiddet konusuna ilişkin çeşitli ülkelerde gerçekleştirilmiş konferanslar ve yapılan araştırmalarla elde edilen sonuçlar, kadına şiddet kavramının toplumsal hatta evrensel bir

5 *Kadına yönelik şiddetin (kişisel) etkileri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Pico-Alfonso, M. A., Garcia-Linares, M. I., Celda-Navarro, N., Blasco-Ros, C., Echeburúa, E., & Martinez, M. (2006). The impact of physical, psychological, and sexual intimate male partner violence on women's mental health: depressive symptoms, posttraumatic stress disorder, state anxiety, and suicide. Journal of women's health, 15(5), 599-611.*

problem olarak önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 20. yüzyılda evrensel bir sorun olarak kadına yönelik şiddet, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çözüm bekleyen toplumsal sorunlardan bir tanesidir.

Kadın ve erkek arasında eşitsizliğin genel kabul gördüğü, cinsiyet rollerinin katı olduğu, kültürel normların erkeklerin egemenliklerini onaylayan ve de yasal yaptırımların yeterli olmadığı toplumlarda kadınların şiddete maruz kalması durumuna daha sık rastlanmaktadır. Bu ise kadının aşağılandığı ilişkiyi sonlandırmasını dahi engelleyebilmekte ve güvenliğinin sağlanmasını da güçleştirmektedir. Zira ilişki sona erdikten sonra da şiddet devam edebilmekte hatta daha da artabilmektedir (WHO, 2002, s. 16).

1975 yılında Mexico City, 1980 yılında Kopenhag ve 1985 yılında Nairobi’de gerçekleştirilen Dünya Kadın Konferansları da kadın ve erkek eşitliğine ve kadına karşı şiddetin önlenmesine ilişkin mücadelelere dikkat çekmesi açısından uluslararası düzeyde atılmış önemli adımlardır. Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi CEDAW ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979’da kabul edilmiş, 1981’de yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanmıştır. Söz konusu sözleşmede (CEDAW 1992) Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komisyonu’nun (CEDAW Komisyonu) kadına yönelik şiddet hakkındaki 19 nolu (1992) genel tavsiyesi “Kadına yönelik cinsiyete dayalı şiddet kadına yönelik bir ayrımcılık şeklidir.” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda sözleşme, imzalayan ülkelere kadına yönelik cinsiyet eşitliğinin ve şiddetin önlenmesine ilişkin önemli sorumluluklar yüklemektedir.

“20 Aralık 1993’te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen “Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirisi”nde kadına yönelik şiddet, gerek kamu yaşamında gerekse özel yaşamda kadınlara, fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak zarar veren veya zarar verici sonuçları olması muhtemel, cins temeline dayalı her türlü davranış olarak kabul edilmiştir” (Sezen, 2006).

4-15 Eylül 1995 tarihlerinde Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’in kararıyla Pekin’de bir ‘taahhütler konferansı’ olarak planlanan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı gerçekleştirilmiştir. 189 ülke temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen konferansın sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu isimli iki belge kabul edilmiştir. Türkiye, her iki belgeyi de hiçbir çekince koymadan kabul etmiştir. Pekin Deklarasyonu, hükümetleri kadının güçlenmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet perspektifinin ana politika ve programlara yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmakta ve Eylem Platformu’nun hayata geçirilmesini öngörmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, 2000, s. 2).

11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul’da imzaya açılan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi), 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Özel olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti hedef alan ilk Avrupa sözleşmesi olma niteliğini taşıyan sözleşme, bugüne kadar Türkiye dahil Avrupa Konseyi üyesi 20 ülke tarafından onaylanmıştır. Türkiye, sözleşmeyi imzaya açıldığı 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış, 14 Mart 2012 tarihinde ise onaylamıştır (Bakırcı, 2015, s. 1).

Türkiye ve diğer taraf ülkeler açısından önemli ilerlemeler olarak görülen bu kurumsal adımlar ise ancak uygulanabilirlikleri oranında amaca ulaşabilirler. Çünkü atılan adımların yaşamda karşılık bulması için gereken koşul ve olanakların sağlanması ne kadar zorluyorsa ve de kurumsal tedbirleri gerektiriyorsa, sahip olunan hakların kullanılabilmesi, sahip çıkılabilmesi, bireysel ve toplumsal değişim yaratılabilmesi için de ayrı bir çabaya ve halkla ilişkilere gereksinim duymaktadır. Kadına yönelik şiddet sorunsalının çok boyutlu olması, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda gerçekleştirilmesi gereken halkla ilişkiler uygulamalarını, araştırmalarını ve farkındalık çalışmalarını gerek toplumsal ve gerekse evrensel bağlamda bir zorunluluk haline getirmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2015 yılında yapılan ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yararlanıcısı olduğu araştırma sonucunda, kadına şiddetle mücadelenin kapsamının bireysel, toplumsal ve kurumsal çabaları içerecek bir yaklaşımla ele alınmış olması, halka ilişkilere de yol gösterir niteliktedir. Zira halkla ilişkiler, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve cinsiyet eşitliği konusunda toplumsal bilincin yaratılması için gerçekleştirilecek bireysel, toplumsal, kurumsal tedbirlerin yaşama dahil edilebilmesi için temel taşlardan bir tanesidir. Proaktif ya da reaktif halkla ilişkiler stratejilerinin eldeki veriler ve mevcut durum üzerine inşa edildiği gerçeği dikkate alınırca, Türkiye açısından söz konusu araştırmanın verileri Türkiye'de kadına yönelik şiddete ilişkin önemli sorunların bir göstergesidir. Araştırmaya göre evlilik yapmış her 10 kadından yaklaşık olarak 4'ünün eşi/birlikte olduğu erkek tarafından şiddet gördüğünü ortaya koymaktadır. Aynı araştırma verileri yaş değişkeni açısından okunduğunda; on sekiz yaşından önce evlenen kadınların yaklaşık yarısının fiziksel şiddete, beşte birinin ise cinsel şiddete maruz kaldığı görülmektedir.

Araştırmada kadına yönelik şiddet biçimlerinden bir tanesi olarak ele alınan psikolojik şiddet ise (araştırmada duygusal şiddet /duygusal istismar olarak tanımlanmaktadır) en yaygın şiddet biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik şiddetin/istismarın genel düzeyi incelendiğinde Türkiye genelinde, evlenmiş kadınların %44'ünün yaşamlarının herhangi bir döneminde duygusal şiddet/istismar biçimlerinden en az birine maruz kaldığı görülmektedir. Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu somut veriler ışığında kadına yönelik şiddetin, özellikle erken yaşta yapılan evliliklerde %50 dolayında olduğu görülmektedir. %42 oranında "erkeğin kadının davranışlarından sorumlu olduğuna" (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü [HÜNEE], 2015, s.31-92) işaret eden veriler ise şiddete adeta neden üretir niteliktedir. Öğrenilmiş çaresizlik sonucu olduğunu düşündüren bu tutum, kadına yönelik şiddet konusunda toplumsal değişimin ve toplumsal eğitimin zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi kadına yönelik şiddetle mücadele sürecinde toplumun tümünü kapsayan, toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmeye ve toplumsal bilinci oluşturmaya yönelik hedef üzerine yapılan kapsamlı bir iletişim stratejisi, önemli bir işleve sahiptir. Ancak bugüne kadar kadına şiddeti önlemeye ya da şiddete uğramış kadınları korumaya yönelik halkla ilişkiler faaliyetleri dikkate alındığında, kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında yapılmış proje ve/veya kampanyalar dikkati çekmektedir.

Nitekim 2011 ve 2015 yılları arasında iş dünyası gözünde kurumsal sosyal sorumlulukta en başarılı bulunan ilk üç şirket (Koç, Turkcell ve Eczacıbaşı) tarafından "Bin Yıl Kalkınma Hedefleri"

doğrultusunda gerçekleştirilmiş olan “Kadınların Konumunu Güçlendirmek ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”ni sağlamaya yönelik kampanyaların Binyıl Kalkınma Hedefleri kapsamındaki dağılım oranının %22 olduğu görülmektedir (Balta Peltekoğlu & Tozlu, 2017).

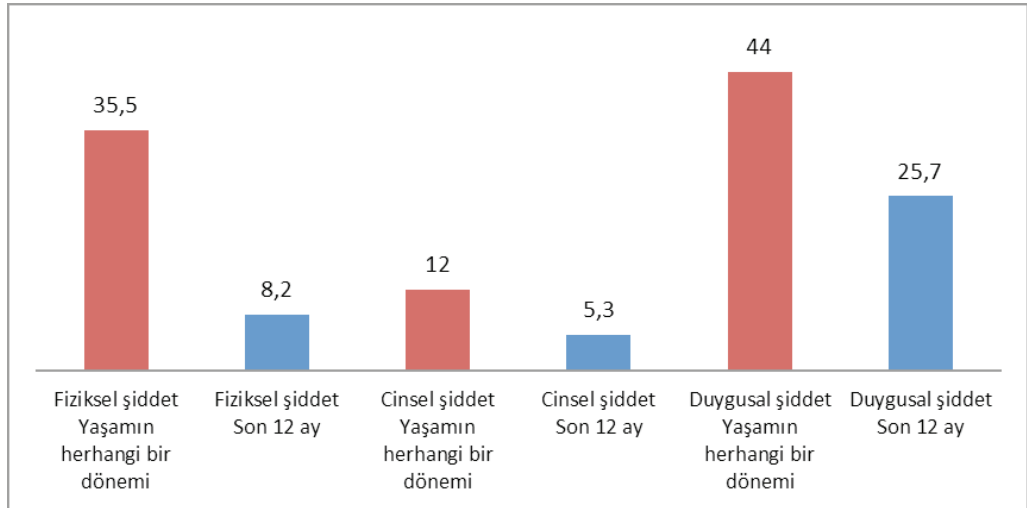
Yapılmış olan her bir kurumsal sosyal sorumluluk kampanyası kadına yönelik şiddetle mücadelede katkı sağlamakla birlikte, toplumsal hatta evrensel bir sorun olan kadına yönelik şiddetin önlenmesi, şiddetle kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşımla mücadele edilmesiyle olanaklıdır. Bir başka deyişle yapılması gereken, kadına yönelik şiddeti önleme ve/veya bilinçlendirmeye yönelik vb. tüm faaliyetlerin tek bir elden, sosyal paydaşlarla birlikte, bütüncül ve evrensel bir sorunla mücadele yaklaşımıyla ele alınması ve sürdürülmesidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Bin Yıl Kalkınma Hedeflerini imzalayan ülkelerden bir tanesi olması ise, toplumsal cinsiyet eşitliği ile mücadele etme konusunda tutarlı bir politika sürdürme sorumluluğuna dikkat çeken bir diğer husustur. Bu bağlamda kadına yönelik şiddetle mücadelede iletişim yaklaşımı kurumsal, toplumsal ve bireysel boyutlarıyla ele alınabilir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede kurumsal boyutuyla bakıldığında, gerek düzenlemelerin gerçekleştirilmesi aşamasında gerekse yapılan düzenlemelerin getirdiği hakların anlatılabilmesi ve farkındalık yaratılarak bu haklara sahip çıkılabilmesinin sağlanması için halkla ilişkiler katkısı önemlidir. Nitekim yapılacak düzenlemeler için gerçekleştirilmesi gereken kurumlar arası ilişkiler ve lobicilik faaliyetleri de halkla ilişkilerin gerekliliğine vurgu yapar niteliktedir. Ayrıca 6284 sayılı (Kabul Tarihi: 8/3/2012, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun) yasa ekseninde; eğitim, iş yaşamı, medeni yaşam, kadının korunmasına yönelik Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) gibi kurumların oluşturulması, yasal düzenlemelerin yapılması gibi konuları kapsayan kurumsal çabalarla ilgili olarak toplumsal farkındalık yaratılması, hem talep eden hem de hak ve sorumluluklarının farkında olan bir toplumsal bilincin oluşturulması için de yine halkla ilişkilere gereksinim vardır.

Cinsiyet eşitsizliği ve kadına şiddetle mücadelenin toplumsal düzeyde gerçekleştirilebilmesi için halkla ilişkiler bağlamında kitle iletişim araçlarından, kamu kurumlarından çok çeşitli biçimlerde yararlanılabilir. Örneğin belediyeler aracılığı ile kadınların ekonomik özgürlüğe kavuşmaları için gerçekleştirilen meslek edindirme kurslarının yanında kültür evleri, insan hak ve sorumluluklarına vurgu yapan, yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi üzerine odaklanan eğitimlere ev sahipliği yapabilir. Sanatsal etkinlikler ve kadının toplumsal konumunu güçlendiren gösterimler ile mevcut tiyatro ve sinema filmlerinden, söyleşilerden önemli ölçüde destek alınabilir. Yine iletişim yönetimi ile medyadan kadına yönelik şiddeti önlemek konusunda kamu spotları, TV ve radyolardaki söyleşi programları, diziler, belgeseller vb gibi pek çok yöntemden yararlanılabilir. Bir sosyal politika olarak gerçekleştirilmesi ve toplumun her kesiminden destek bulması gereken cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik iletişim çabalarında geleneksel medya yanında sosyal medyadan da destek alınabilir. Bu amaç için oluşturulan sosyal medya hesaplarının yanında aktif biçimde kullanılan sosyal medya hesaplarından ve sosyal medya fenomenlerinden, genç nüfusa erişebilmek ve bilinçlendirilmelerine katkı sağlamak amacıyla yararlanılabilir. Bu çabanın ikincil hedefi ise, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla gerçekleştirilecek bireysel gelişime ilişkin etkinliklerin duyurulması biçiminde de belirlenebilir.

Bireysel alanda şiddetle mücadele konusunda kadınların bireysel dirençlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kadınların psikolojik destek almak, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak, eğitim konusunda ısrarlı olmak ve bir yurttaş olarak haklarına sahip çıkmak gibi konularda bilinçlendirilmeleri ve yüreklendirilmeleri için halkla ilişkilere gereksinim vardır. Örneğin, psikolojik destek kurumlarının oluşturulması kurumsal düzenlemeler sonucunda gerçekleştirilebilir ancak; toplumsal olarak bu konuda desteğin olduğuna dair farkındalık yaratılması ve gerekliliğinin kabul edilmesinin yanında bireysel bağlamda kadının, söz konusu desteği alabilme cesaretini kazanması gerekir. Sonuç olarak, geniş bir kapsama alanı olan, çok bileşenli çözüm önerisine gerek duyulan kadına şiddetle mücadelenin, kurumsal, toplumsal ve bireysel, her üç boyutunda da birbiriyle etkileşen halkla ilişkiler uygulamalarına gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla gerçekleştirilecek politikalara daha ilk adımdan itibaren halkla ilişkilerin dahil edilmesinin, mücadelenin toplumsal karşılık bulması ve iyileşmenin hızı açısından vazgeçilemez olduğu söylenebilir.

Şekil 2: Temel sosyal ve demografik özelliklere göre eşinin veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel, cinsel veya duygusal şiddetine maruz kalmış kadınların yüzdesi, Türkiye 2014.

Kaynak: Hacettepe Üniversitesi, 2015, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması: 84,92.

Araştırmanın Amacı

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yürütücüsü olduğu 2014 tarihli “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”nın ortaya koyduğu veriler, kadına yönelik şiddetin ülkemizde önemli bir toplumsal problem olduğunu ortaya koymaktadır. Kadına yönelik

şiddetin ve yaşanan şiddet olaylarının medyaya yansması da doğal bir sonuçtur. Gerek şiddetin önlenmesi gerekse koruyucu tedbirlerin uygulanması bağlamında kadına yönelik şiddetin medyada yer bulması, konuyu gündeme taşıması ve farkındalık oluşturulması açısından özel bir öneme sahiptir. Bu nedenle çalışmada, kadına yönelik şiddetin doğası ve türleri kapsamında medyada yer bulup bulmadığı araştırma konusu yapılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı; kadına yönelik şiddetin çeşitleri, oranları, ortaya çıkış nedenleri ve doğası açısından medya yansımalarını anlamaya yöneliktir. Medya yansımaları ifadesiyle ise, çalışmada ele alınan gazetede yer alan haberlerin kadına yönelik şiddetin çeşitleri, oranları, ortaya çıkış nedenleri ve doğası açısından dağılımı ifade edilmektedir. Bu bağlamda çalışma, medya yansımalarının Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılmış olan araştırma sonuçları ile uyumlu olup olmadığını anlamaya yöneliktir. Araştırmanın, sınırlı bir zaman dilimini kapsamaması nedeniyle, bir genelleme yapmak ya da söz konusu süre zarfında kadına yönelik olarak gerçekleşen şiddetin tümünü yansıtmak gibi bir amacı bulunmamaktadır. Bu nedenle gazete taramasının amacı, tarama sonucunda kadına yönelik şiddetin çeşitleri, oranları, ortaya çıkış nedenleri ve doğasıyla ilgili olarak elde edilen verilerin, hali hazırda yapılmış olan araştırma sonuçlarıyla karşılaştırılarak, halkla ilişkiler odaklı çözüm önerileri sunmaya katkıda bulunması şeklinde belirlenmiştir. Çözüm önerisi ise, bir halkla ilişkiler kampanya sürecine odaklanmaktan çok, kadına yönelik şiddetle mücadelede iletişim açısından da bütüncül bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaya yöneliktir.

Araştırmanın Örnekleme ve Yöntemi

Araştırmanın amacı, kadına yönelik şiddet haberlerinin medya yansımalarını analiz ederek, kadına yönelik şiddet olaylarını medya perspektifinden anlamaya ve mevcut araştırma ile ilişkilendirmeye yöneliktir. Bu amaçla, belirlenen dönem aralığında en yüksek tiraja sahip olan ve okur profili çeşitliliğine sahip gazete olarak genel kabul gören Hürriyet gazetesi seçilmiştir. Söz konusu gazetede yer alan haberler, kadına yönelik şiddetin çeşitleri, oranları, ortaya çıkış nedenleri ve doğası açısından incelenmiştir. “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yürütücüsü olduğu sosyal politikaların daha kapsayıcı ve bütüncül olarak ele alınmasında önemli bir misyonu yükleneceği” resmi makamlar tarafından ifade edilen (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü [HÜNEE], 2015, s.45-46), HÜNEE tarafından Türkiye genelinde 12 istatistikî bölge ile kentsel ve kırsal yerleşim alanlarını temsil edecek şekilde 15.072 hedef örnekleme oluşturan hanelerde, 15-59 yaşları arasındaki kadınlar ile yüz yüze görüşmeler yaparak gerçekleştirilen 2014 tarihli araştırma temel alınmıştır. Araştırmada Yaysat verileri doğrultusunda en yüksek tiraja sahip olan kitle iletişim aracı Hürriyet Gazetesi seçilerek; 1 Ocak 2017-30 Haziran 2017 arası 6 aylık çevrimiçi arşiv taraması gerçekleştirilmiştir. “Kadın ve şiddet” anahtar kelimeleri doğrultusunda gazetede yer alan haberler taranarak, konu ile ilgili haberler; şiddetin çeşitleri, ortaya çıkış nedenleri ve doğası, şiddeti gerçekleştiren ve şiddete maruz kalanlar arasındaki ilişkiler açısından analiz edilmiştir. Elde edilen veriler “SPSS for Windows 21.0” istatistik paket programına aktarılmış ve bu program aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmada cevap aranan araştırma soruları şunlardır:

S1: Araştırma kapsamında ele alınan gazete haberlerinin, kadına yönelik fiziksel şiddet boyutunda dağılımları nasıldır?

S2: Araştırma kapsamında ele alınan gazete haberlerinin, kadına yönelik psikolojik şiddet boyutunda dağılımları nasıldır?

S3: Araştırma kapsamında ele alınan gazete haberlerinin, kadına yönelik cinsel şiddet boyutunda dağılımları nasıldır?

S4: Araştırma kapsamında ele alınan gazete haberlerinin, kadına yönelik yoksunluk ve ihmal boyutunda dağılımları nasıldır?

Araştırma Verileri ve Bulguları

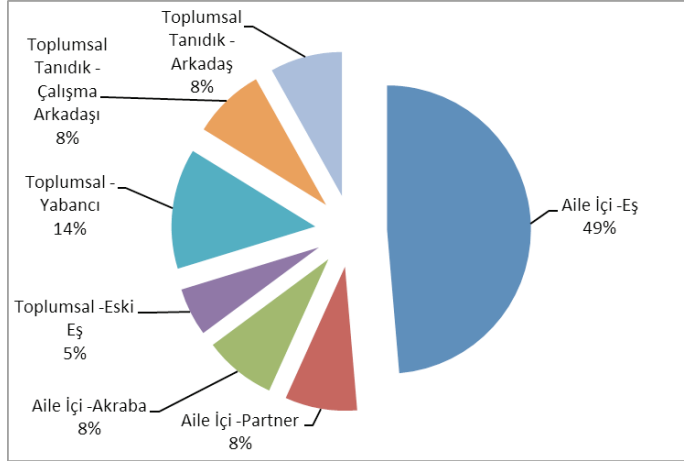
Tablo 1: Hürriyet Gazetesinde yer alan Ocak-Haziran 2017 arası kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların şiddet gördüğü haber ve şiddet türleri tablosu.

Tarih	Haber Başlık	Şiddet Görülen Kişi	Fiziksel	Psikolojik	Cinsel	Yoksunluk ve İhmal
30.06.2017	"Tişörtünün iki düğmesi açıldı çılgına döndüm iki el ateş ettim"	Eş	*	*		*
28.06.2017	'Hep erkekler mi, bir de kadın öldürsün' demişti, müebbetle yargılanıyor	Eş	*	*		
23.06.2017	Avukat ve icra memuruna tornavidalı saldırı	Yabancı	*			
17.06.2017	Bıçağın seri numarasından yakayı ele verdi	Eş	*			
17.06.2017	Bilecik'te dehşet! 8 aylık hamile eşini 29 kez bıçaklayıp öldürdü	Eş	*			
13.06.2017	'Söylediklerimi medya duymasın' dedi... Hakim fırcaladı	Eş	*	*	*	
12.06.2017	Elazığ'da imam nikahlı kocasını öldüren Suriyeli kadın ve sevgilisi tutuklandı	Partner	*	*		
08.06.2017	Kadın gazeteciye mağanda şiddeti!	Yabancı	*	*		
08.06.2017	Dev şirkette tecavüz skandalı! Üst düzey yönetici ve 20'den fazla çalışan kovuldu	Çalışma Arkadaşı	*	*	*	
06.06.2017	Eşini, kayınpederi ve baldızını öldüren zanlı tutuklandı	Akraba	*	*		
31.05.2017	İşkenceci koca	Eş	*	*		
21.05.2017	Çocuklarını odaya kilitledi... Yatak odasında korkunç olay	Eş	*	*		
22.05.2017	2 çocuk annesini eşinin elinden kurtaran kahraman kadın; Ben de şiddet gördüğüm için duyarlıyım	Eş	*	*		
15.05.2017	15 yıllık işkence evine sadece 15 yıl hapis	Eş	*	*	*	*
12.05.2017	Arkadaşlık teklifini kabul etmedi' diye öldürüldü	Tanıdık	*			
06.05.2017	Ankarada feci dayak... Tedavi istemedi	Tanıdık	*	*		

05.04.2017	Raporunda, boşanan kadın için 'Dost hayatı yaşıyor' yazan bilirkişi hakkında soruşturma	Yabancı		*		
11.04.2017	'Tayt 'tahrik' sayıldı!	Eş / Yabancı	*	*		
13.04.2017	Kız kardeş canavarları	Akraba	*			
14.04.2017	Hamile yengesini bıçaklayan sanık : Hamile olduğunu bilmiyordum	Akraba	*			
30.04.2017	18 yaşındaki Nurhayat'a 20 bıçak darbesi	Tanıdık				
24.03.2017	Hamile kadın intihara kalkıştı	Eş	*	*		
24.03.2017	Meşrubat kralına eşinden ağır suçlamalar...	Eş	*	*		
21.03.2017	Türkan'ın katiline ömür boyu hapis istendi	Partner	*			
18.03.2017	Son dakika... 'Uyuşturucu almak için seni satmadığıma dua et' diyen eşini öldürdü	Eş	*	*		
10.03.2017	Cenazede imam da isyan etti	Eş	*			
08.03.2017	Cinayet sonrası oğlunu aradı: Annenizi vurdum	Eş	*			
08.03.2017	Mersin Barosu'nda, Kadınlar Günü etkinliğinde 'hayır' gerilimi	Çalışma Arkadaşı		*		
03.03.2017	Onu bu hale kocası getirdi	Eş	*	*		
03.03.2017	Sevgilisinin dövüp eve kilitlediği hamile kadın itfaiye merdiveniyle kurtarıldı	Partner	*	*		
15.02.2017	Ölüm tehdidinden korkup intihar etti	Eş	*	*		
16.02.2017	Aksaray'da boşandığı kocası tarafından silahla vurulan 26 yaşındaki kadın, hastanede öldü.	Eş /Eski	*	*		
17.02.2017	Sezgi Kirit cinayeti sanığı: Hayatımda tek öldürdüğüm canlı hamam böceği	Eş	*			
01.01.2017	Sığınma evinde kalan kadının kocası çatıya çıkıp intihar etmek istedi	Eş /Eski	*	*		
19.01.2017	Meclis'te tarihi kavga! Kadın vekiller birbirine girdi	Çalışma Arkadaşı	*			
30.01.2017	Din görevlisinden hayvansever yaşlı kadına şiddet	Yabancı	*			

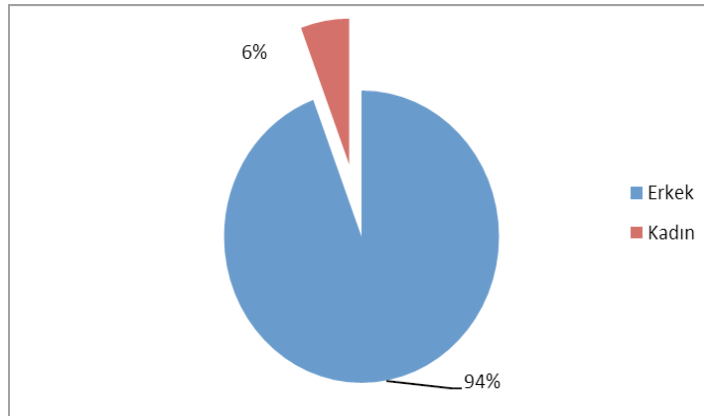
Tablo 1'de bulunan verilerde yer alan Ocak-Haziran 2017 arası gazete haberlerinin tamamında fiziksel, psikolojik, cinsel şiddet ile yoksunluk-ihmal biçiminde şiddet görmüş olan kadın haberleri yer almaktadır. Ancak araştırma kapsamına alınmış olan üç haber (*'Hep erkekler mi, bir de kadın öldürsün' demişti, müebbetle yargılanıyor, Elazığ'da imam nikahlı kocasını öldüren Suriyeli kadın ve sevgilisi tutuklandı, Son dakika... 'Uyuşturucu almak için seni satmadığıma dua et' diyen eşini öldürdü*), kadınların uğramış oldukları fiziksel ve psikolojik şiddet sonrası kendilerinin uygulayan oldukları şiddet olaylarını ortaya koymaktadır. Bu verilerden yola çıkarak, çeşitli biçimlerde şiddet görmüş olan kadınların bir süre sonra kendilerinin de şiddet eylemine başvurabildikleri yorumuna ulaşılabilmektedir. Şiddetin önlenmesi ve koruyucu politikalarının yeterli olmaması, şiddete maruz kalan kadınların kendilerinin de çeşitli nedenlerle (öz savunma, psikolojik sorunlar vb.) şiddete başvurabileceği görülmektedir. Bu nedenle, halkla ilişkiler politikalarının sadece kadına yönelik olması ne kadar sorunlu ise kadının; iletişim stratejilerinin odağı olması, kendisini savunmasına/korumasına, bilinçlenmesine katkı sağlamanın yanında, şiddetin (kişisel ya da değil) kaynağı haline gelmesi sorununa çözüm üretmesi açısından da bir gerekliliktir.

Şekil 3: Hürriyet Gazetesinde yer alan Ocak-Haziran 2017 arası kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların şiddet gördüğü kişilerin kişilerarası ve toplumsal boyutlarda yakınlık derecesi dağılım grafiği.

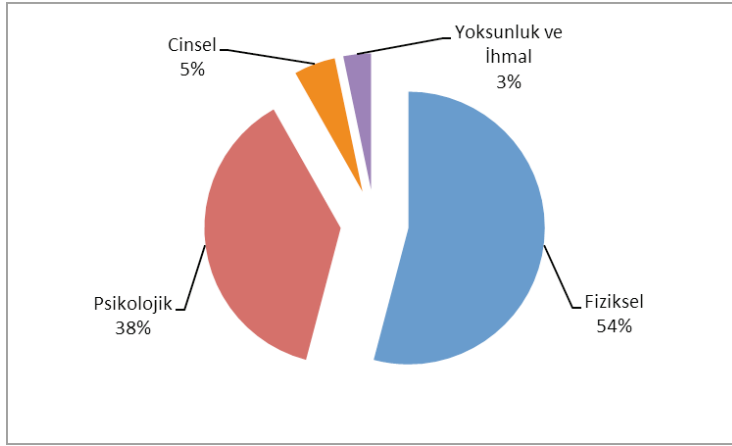
Araştırma sonuçları, kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların şiddet gördüğü kişilere kişilerarası aile içi boyuttan bakılacak olursa, %49'unun eşlerini, %8'inin partnerlerini, %8'inin akrabalarını oluşturduğu görülmektedir. Kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların şiddet gördüğü kişilere bakılacak olursa, %16'sını tanıdıklar (%8 çalışma arkadaşı ve %8 arkadaş), %14'ünü yabancı kişiler oluşturmaktadır. Ortaya çıkan veriler, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yürütücüsü olduğu, 2014 tarihli, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasının ortaya koyduğu veriler ile eş güdüm gösterdiği bulgusunu ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 4: Hürriyet Gazetesinde yer alan Ocak-Haziran 2017 arası kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların şiddet gördüğü kişilerin cinsiyet dağılım grafiği.

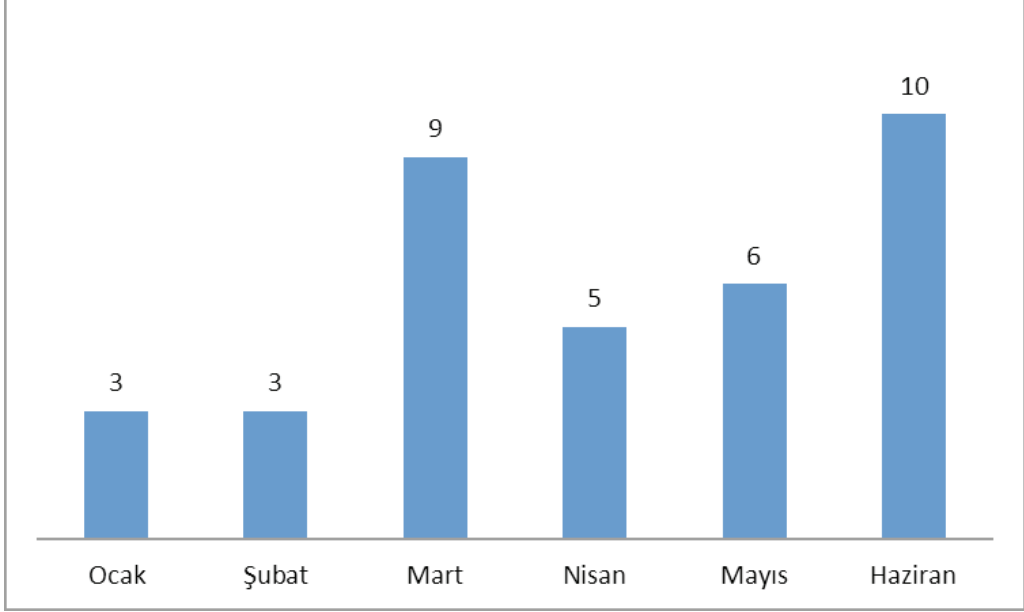
Araştırma sonuçları, kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların şiddet gördüğü kişilerin cinsiyetlerinin %94'ünün erkek, %6'sının ise kadın olduğunu ortaya koymaktadır. Gazete haberlerinden elde edilen verilerden yola çıkarak, kadınların kendi hemcinslerine karşı şiddet uyguladıkları da ortaya çıkmakta; ancak erkeklerin kadınlara uygulamakta olduğu şiddetin oranının yaklaşık 16 kat daha yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil 5: Hürriyet Gazetesinde yer alan Ocak-Haziran 2017 arası kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların yaşadıkları şiddet tipleri dağılım grafiği.

Araştırma sonuçları, Hürriyet Gazetesi temel alınarak altı aylık periyod bağlamında, kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların yaşadıkları şiddet tipleri dağılım grafiğine bakıldığında; %54'lük dilimde fiziksel şiddet, %38'lik dilimde psikolojik şiddet, %5'lik dilimde cinsel şiddet, %3'lük dilimde yoksunluk ve ihmali şiddet durumları ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan veriler Tablo 1'de yer alan veriler ile birlikte yorumlandığında; kadınların birden fazla şiddet türü ile aynı anda karşılaştıkları, özellikle psikolojik ve fiziksel şiddetin çoğu zaman birlikte yaşandığı bulgusuna da ulaşılabilmektedir.

Şekil 6: Hürriyet Gazetesinde yer alan Ocak-Haziran 2017 arası kadına yönelik şiddet haberlerinin dağılım grafiği.

Araştırma sonuçları bize, Ocak-Haziran 2017 arasında yer alan haberlerden yola çıkarak, her ay kadına şiddet ile ilgili en az 3 haber ile karşılaşıldığını ve bazı aylarda bu rakamın 10' a kadar yükseldiğini göstermektedir.

Ancak daha önce yapılmış olan araştırmaların sonuçlarından da görüldüğü gibi medya yansımalarının genel olarak adliye ve hastane kaynaklarından temin ediliyor olması, şiddetin aleniyet kazanmasını güçleştiriyor ya da ahlaki ve kültürel normlar, maruz kalınan şiddetin paylaşılmasını engelliyor olabilir. Bu gerekçelerle araştırmayı kapsayan dönem içerisinde yaşanmış olan kadına yönelik şiddetin tamamının medyaya yansımamış olabileceği söylenebilir. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre; Bangladeshte 10.368 kadın üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre şiddete maruz kalan kadınların %68'inin kimseye anlatmadığı, polise başvurunun %0 olduğu, ailesiyle ancak %30'unun paylaştığı, arkadaşları ile paylaşanların oranının ise %0 olduğu görülmektedir. Mısırdaki ise 7121 kadının katıldığı aynı araştırmaya göre; kimseye anlatmayanların oranı %47, polise başvuru 0, aileye anlatma %44, arkadaşla paylaşma ise %3'dür. Buna karşılık; Kanada'da 12.300 kişilik örnekleme, şiddete maruz kalan kadınların kimseye paylaşmama oranı %22, polise gidenlerin oranı %26, arkadaş ve aile ile paylaşma oranı ise sırasıyla %45 ve %44 olarak belirlenmiştir (WHO, 2002, s.15). Bu sonuçlar ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlikleri ile şiddete maruz kalanların çözüm arama çabaları arasındaki ilişkiyi de ortaya koyar niteliktedir. Bu bağlamda, kadına yönelik şiddetle mücadelede evrensel önlemler kadar yerel önlemlere duyulan gereksinim, halkla ilişkiler açısından da geçerlidir.

Sonuç ve Öneriler

Oransal farklılıklar gösterse de hemen her sosyal statüde görülebilen kadına yönelik şiddet, evrensel bir sorun olması nedeniyle, evrensel bakış açısını ve uluslararası çözüm ortaklıkları geliştirilmesini gerektirmektedir. Nitekim 1975 yılında Mexico City, 1980 yılında Kopenhag ve 1985 yılında Nairobi’de düzenlenen uluslararası konferanslar ile 2011 yılında İstanbul Konferansı olarak da adlandırılan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi de bu uluslararası çözüm ortaklığı arayışına vurgu yapar. Çalışma kapsamında analiz edilmiş olan, “Araştırma kapsamında ele alınan gazete haberlerinin, kadına yönelik fiziksel şiddet boyutunda dağılımları nasıldır?” sorusuna cevaplardan elde edilen verilere bakıldığında; Hürriyet Gazetesi temel alınarak altı aylık periyod bağlamında, kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların yaşadıkları şiddet tipleri dağılım grafiği %54’lük dilimde fiziksel şiddet türünü göstermektedir. Kadınların şiddet gördüğü kişilere bakıldığında ise en yüksek oran %49’luk dilim ile eşleri işaret etmektedir. Bu bağlamda kadına yönelik şiddet ile mücadelede, kadının bireysel çabasının yeterli olmayacağı, toplumsal ve kurumsal düzeyde önlemlere gerek duyulduğu ifade edilmelidir.

Şiddete neden olan ve/veya şiddeti pekiştiren ekonomik, yasal ve toplumsal nedenler ancak devlet politikalarıyla önlenabilir. Cinsiyet eşitliğini kabul eden bir sosyal politikanın oluşturulması, kadının iş yaşamına ve sosyal yaşama katılmasının desteklenmesi, okullaşma oranının artırılması, çağdaş eğitim becerilerinin kazandırılması ve kız çocuklarının eğitim hakkının engellenmemesi; ancak yasal ve bütüncül düzenlemelerle olanaklıdır. Buradan yola çıkılarak planlanacak halkla ilişkiler çalışmalarının, her iki cinsiyet gurubu üzerinde ve sürdürülebilir bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekir. Bu nedenle, cinsiyet eşitliği konusunda kurumsal değişiklikleri yapabilmek ve muhatapları bilinçlendirmek, onlara hak ve sorumluluklarını anlatmak ve toplumsal ve bireysel duyarlılık geliştirebilmek için iletişim desteğine gerek vardır. Çalışma kapsamında analiz edilmiş, “Araştırma kapsamında ele alınan gazete haberlerinin, kadına yönelik psikolojik şiddet boyutunda dağılımları nasıldır?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen verilere bakıldığında; Hürriyet gazetesi temel alınarak altı aylık periyod bağlamında kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların yaşadıkları şiddet tipleri dağılım grafiği %38’lik dilimde psikolojik şiddet türünü göstermektedir.

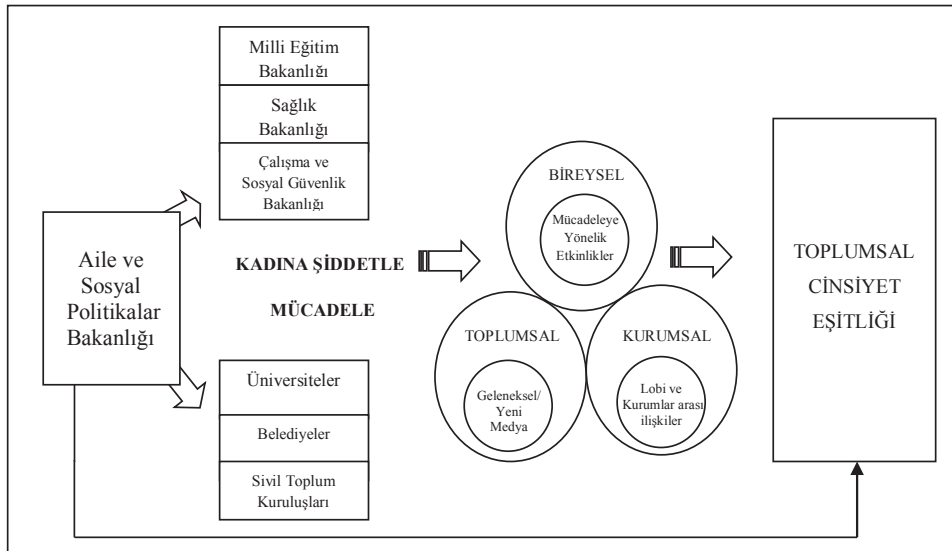
Çalışmaya temel olan araştırma bulgularının yanı sıra, Hürriyet Gazetesinin 2017 yılı ilk altı aylık diliminin taranarak elde edilen haberlere konu olan şiddet mağdurlarının ve şiddeti gerçekleştirenlerin, yaptıkları şiddeti neden ürettikleri görülmektedir. Nitekim T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yararlanıcısı olduğu, Hacettepe Üniversitesi tarafından 2015 yılında yapılan çalışmada 18 yaş altı evlilik yapan kadınların, %42’sinin “kadının tavır ve davranışlarından ailenin erkekleri sorumludur” (Hacettepe Üniversitesi, 2015, s. 106) biçimindeki ifadelerinden kadınların, hatalarını belirleme ve düzeltme yetkisini adeta erkeklere devrettiklerini ve kendilerine yöneltilen şiddeti haklı gösterebilecek bir yaklaşım sergileyebildiklerine işaret etmektedir. Kadınların yaklaşık 1/3’ü yaşamlarının herhangi bir döneminde eğitimlerinin engellendiğini, 1/10’u ise 15 yaşından sonra çalışma yaşamında yer almalarına izin verilmediğini ve işten ayrılmaya zorlandıklarını belirtmektedir. Engellenen arasında da aile, ilk sıra da yer

almaktadır (s. 106). Bu veriler ışığında, eğitim olanaklarından eşit koşullarda yararlanamayan ve ekonomik, yasal, toplumsal nedenlerle yaşam koşullarını değiştirme şansından yoksun olarak yaş alan çocukların bu öğrenilmiş çaresizlikten kurtulmaları için, geliştirilecek sosyal politikaların mutlaka iletişim çabalarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Halkla ilişkiler faaliyetleri ise; her bireyin eşit hak ve sorumluluklara sahip olduğu konusunda toplumsal bilincin oluşturulması, bireysel ve toplumsal düzeyde cinsiyet eşitliğinin farkına varılması, kadınları direnme ve destek almaya yöneltme konularında önemli bir işlev üstlenebilir.

Çalışma kapsamında analiz edilmiş olan, “Araştırma kapsamında ele alınan gazete haberlerinin, kadına yönelik cinsel şiddet boyutunda dağılımları nasıldır?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen verilere bakıldığında; Hürriyet gazetesi temel alınarak altı aylık periyot bağlamında kadına yönelik şiddet haberlerinde kadınların yaşadıkları şiddet tipleri dağılım grafiği %5’lik dilimde cinsel şiddet türünü göstermekte, %3’lük dilim ise yoksunluk ve ihmali şiddet durumları ortaya çıktığını göstermektedir. Maruz kalınan şiddetin çeşitli nedenlerle ifade edilemediği durumların da olduğu dikkate alınarak, bireysel iyileştirme çabaları kapsamında gerçekleştirilecek halkla ilişkiler kampanyalarında kadınların sorunlarını anlatma konusunda yüreklendirilmeleri ve şiddetten korunma konusunda aydınlatılmaları gerekmektedir.

Sahip olunan haklar ancak onların farkında ve bilincinde olan, kullanmayı talep eden bireyler ve toplum ile anlam kazanmaktadır. Bu nedenle ŞÖNİM gibi kurumlar, medeni kanun, miras hukuku, seçme seçilme hakkı gibi yasal ve anayasal hakları pekiştiren düzenlemeler ile 6284 sayılı yasa kapsamında; şiddete maruz kalan kadınların ve çocuklarının korunmasına yönelik bilinçlendirmeyi amaçlayan halkla ilişkiler kampanyaları, bu konuda önemli katkı sağlayacaktır.

Şekil 6: Türkiye’de kadına şiddete mücadelede halkla ilişkiler paydaşları.

Kadına yönelik şiddetle mücadelenin bütüncül bir yaklaşım gerektirmesi gerçeği Türkiye’de yürütülecek mücadele programı açısından da geçerlidir. Söz konusu mücadelenin etkili olabilmesi için kadına yönelik şiddetle mücadelenin bir sosyal politika olarak benimsenmesi ve kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamına iletişim desteğinin de dahil edilmesi gerekmektedir. Söz konusu halkla ilişkiler faaliyetleri ise yasal, ekonomik ve sosyal boyutları ile toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi üzerine yapılandırılmalıdır. Bu yaklaşımla Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiş olan, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yararlanıcısı olduğu raporda, kurumsal, toplumsal ve bireysel boyutlarda ele alınan kadına yönelik şiddetle mücadele programına ilişkin önerilerden (HÜNEE, 2015, ss. 300-320) yola çıkılarak; halkla ilişkiler faaliyetlerinin de kurumsal, toplumsal ve bireysel boyutlar olmak üzere üç ana başlık temelinde biçimlendirilerek ve bütüncül bir yaklaşımla yürütülebileceği öngörülmektedir. Kapsamlı bir halkla ilişkiler süreci ise, yukarıdaki şekilde açıklanmış olduğu üzere, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinasyonunda, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili birimleri ile üniversiteler, belediyeler ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının paydaş olarak katkı sağlamaları ile etkili biçimde gerçekleştirilebilir. Halkla ilişkiler faaliyetleri ise, bireysel düzeyde kadını cinsiyet eşitliği ve hakları konusunda bilinçlendirmeye ve şiddete ilişkin sorunlarını dile getirme konusunda yüreklendirmeye yönelik faaliyetlerle, kadının ekonomik bağımsızlığını desteklemeye ilişkin etkinliklerin gerçekleştirilmesi olarak özetlenebilir. Toplumsal boyutta cinsiyet eşitliğini desteklemek ve kadına yönelik şiddetle mücadele etmek amacıyla gerçekleştirilecek halkla ilişkiler faaliyetleri ise, geleneksel ve sosyal medya ile diğer iletişim araç ve yöntemlerinden yararlanmak olarak ifade edilebilir. Kadına yönelik şiddetle kurumsal düzeyde mücadeleye halkla ilişkiler, gereksinim duyulan yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve benimsenmesi ile lobi faaliyetlerinin yürütülmesi ve kurumlararası iletişimin sağlanması konularında katkı sağlayabilir. Zira bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, kadına yönelik şiddetle mücadelenin bütüncül anlayışı benimseyen bir devlet politikasıyla mümkün olabileceğini, bütüncül yaklaşımı benimseyen devlet politikasının ise söz konusu mücadelede halkla ilişkilerin yer bulmasıyla tamamlanabileceğini ortaya koyar niteliktedir. Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında gerçekleştirilen halkla ilişkiler faaliyetlerinde diğer kurumsal paydaşlardan ve STK’lardan destek alınmasının, mücadelenin gücünü artıracığı ve çoklu bileşeni olan kadına yönelik şiddetle mücadelenin ancak bütüncül ve çok bileşenli bir yaklaşımla gerçekleştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012, 20 Mart). Resmi Gazete (Sayı: 28239). 05.04.2016 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> adresinden edinilmiştir.
- Bakırcı, K. (2015), İstanbul sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 133-204. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-4/7.pdf>
- Balta Peltekoğlu, F. ve Tozlu, E. (2017). Halkla ilişkiler ve gönüllülük ekseninde Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ve bin yıl kalkınma hedefleri. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 10(1), 5-31. <http://dergipark.gov.tr/josc/issue/30637/309841>
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women Report (1992), [CEDAV] 18.12.2017 tarihinde <http://www.refworld.org/docid/52d920c54.html> / adresinden edinilmiştir.: Türkçe Kaynak: Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1992) 18.12.2017 tarihinde http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/585928a9369dc56d44f7cdf2/istanbul%20s%C3%B6zle%C5%9Fmesi%20a%C3%A7%C4%B1klay%C4%B1c%C4%B1%20metin_son.docx adresinden edinilmiştir.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of peace research*, 6(3), 167-191.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. 03.04.2016 tarihinde <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Pico-Alfonso, M. A., Garcia-Linares, M. I., Celda-Navarro, N., Blasco-Ros, C., Echeburúa, E., & Martinez, M. (2006). The impact of physical, psychological, and sexual intimate male partner violence on women’s mental health: depressive symptoms, posttraumatic stress disorder, state anxiety, and suicide. *Journal of women’s health*, 15(5), 599-611.
- Sezen, A. (2016). Kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için uluslararası mücadele günü raporu. *Bilge Kadın Araştırma Merkezi*. 02.04.2017 tarihinde http://www.bilka.org.tr/kadina-yonelik-siddetin-ortadan-kaldirilmasi-icin-_6921.html adresinden edinilmiştir.
- Şerif, M., & Şerif, C. W. (1996). Sosyal psikolojiye giriş. Çev. M. Atakay, A. Yavuz), Sosyal Ya., İstanbul.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı. (2000). 5-9 Haziran 2000 tarihleri arasında NewYork’ta gerçekleştirilen “Kadın 2000: 21.Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış” (PEKİN+5) başlıklı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumunun hazırlık dönemi ve sonuçları hakkında bilgi notu. 03.04.2016 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1l%20%C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fitli%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20Bar%C4%B1-C5%9F.pdf adresinden edinilmiştir.
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health: Summary*. 02.04.2017 tarihinde http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf adresinden edinilmiştir.

Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma

Covering Violence: Journalists and Trauma

Gül Esra ATALAY*

Öz

Şiddet içerikli olayları haberleştiren gazeteciler işlerinden dolayı ruhsal bozukluk yaşama riskiyle karşı karşıyadır. Batılı ülkelerde bu konuda son 15 yıldır çeşitli bilimsel araştırmalar yayınlanmakta, gazeteciler çeşitli kuruluşlar tarafından bu riskler karşısında bilinçlendirilmekte ve desteklenmektedir. Türkiye’de ise bu probleme değinen ulaşılabilmemiş, bilimsel bir araştırma yoktur; gazetecilerin söz konusu riskler konusunda destek alabileceği kuruluşlar da mevcut değildir. Bu makalede, betimleyici araştırma yöntemi kullanılarak gazetecilerin deneyimledikleri ya da şahit oldukları travmatik olaylar sonucunda oluşabilecek travma sonrası stres bozukluğu riski, bu riski araştıran çalışmaların sonuçlarının incelenmesiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makale bu konuyu Türkiye’de iletişim alan yazınının gündemine dahil etmek suretiyle ilgili soruna dikkat çekme temel amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. Makalede, gazetecilerin işlerinden dolayı yaşama riski altında buldukları ruhsal bozukluklar konusunda hem çalıştıkları haber organizasyonları hem de bağımsız kuruluşlar tarafından bilinçlendirilmesi ve desteklenmesi gerektiği önerisi sunulmuştur. Gazetecilik eğitiminin, Batı’da örnekleri görüldüğü gibi, şiddet ve travma içerikli olayların etkileriyle baş etme yöntemlerini öğrencilere aktaracak şekilde gözden geçirilmesi, makalenin diğer önerisidir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Gazetecilik, Travma, Travma Sonrası Stres Bozukluğu, İkincil Travma, Vekâleten Travma.

Abstract

Journalists covering violence are facing risks of mental health problems. In Western countries, various scientific research has been published about this issue in the last 15 years and there are plenty of institutions and foundations for training and supporting journalists. On the other hand, in Turkey there are no published academic research on this issue up to this date and any supporting or training institutions do not exist. This descriptive article evaluates previous articles and research and intends

* Yrd. Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve Gazetecilik Bölümü, gulesra.coskun@uskudar.edu.tr

to create awareness about the possible risks of post-traumatic stress disorder and other mental health problems among journalists. This will probably be the first article focusing on this issue in Turkey and will conclude with suggesting the necessity of training and supporting of journalists in Turkey in an institutional level. The final suggestion of the article is the revising of journalism education curriculum for the inclusion of lectures, which will train journalism students about the possible mental health problems and trauma that they might experience in their professional lives and how to cope with it.

Keywords: Violence, Journalism, Trauma, Post-Traumatic Stress Disorder, Secondary Trauma, Vicarious Trauma.

Giriş

İletişim alanındaki akademik çalışmalarda medya ve şiddet sözcükleri genellikle, gazetecilerin ve medyanın şiddet içeren haberleri veriş biçimini ve dozajını eleştirmek için yan yana getirilir. Medyanın şiddetten beslenmesi akademisyenlerce sıklıkla ele alınmakta, araştırılmakta ve bu konuda çok sayıda bilimsel yayın üretilmektedir.

Bu makalede, bu bakışın dışında yer alan, özellikle Türkiye’de üzerinde çok konuşulmayan bir duruma işaret etmek amaçlanmakta; şiddet içerikli olayları haberleştiren ve yayına hazırlayan gazetecilerin yaşadıkları ya da yaşama riski altında oldukları psikolojik sorunların, konu hakkında Batı’da yapılan araştırmaların incelenmesi yoluyla ortaya konulması hedeflenmektedir. Betimleyici araştırma yöntemini esas alan çalışmada, araştırmaların analiziyle Türkiye’deki gazetecilerin durumuna bir projeksiyon tutulmaya çalışılacaktır. Türkiye’de gazetecilerin işleri dolayısıyla yaşadıkları ruhsal bozukluklar konusunda sağlıklı bir araştırma yapmak birkaç açıdan zordur. Öncelikle, toplumsal kabuller nedeniyle, ruhsal problemler yaşandığı açıkça beyan etmekten çekinilir. İstihdam olanaklarının azlığı ve ülke genelindeki işsizlik de kişilerin açıkça ruhsal sorunlar yaşadıklarını itiraf etmelerinin önünde bir engel oluşturur.

Medya ve Şiddet

Şiddet kavramı sıkça kullanılmasına rağmen üzerinde uzlaşılabilmiş bir şiddet tanımına ulaşmak zordur. Kapsamlı tanımlar şiddeti hem fiziksel hem de psikolojik etkileriyle ele almaktadır. Sosyal Psikoloji Sözlüğü’nde şiddet; sertlik ve yoğun bir güçle meydana gelen, yapılan bir durum olarak ifade edilmekte ve şiddetin, “aşırı fiziksel güç ve hatta silahların kullanımıyla yapılan tüm davranışları ve ölçüsüz saldırganlık tezahürlerini” kapsadığı vurgulanmaktadır (Bilgin, 2003, s. 374). Öte yandan Victoroff (2009, s. 2672) şiddeti; “tehdit ya da zorlama içeren, fiziksel ya da psikolojik olarak zarar verici insan saldırganlığı” olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada şiddet bu tanım bağlamında kullanılmıştır.

Hem dünya basınında hem de Türkiye’de şiddet içerikli haberler her zaman dikkat çekicidir ve genellikle manşetten verilir. Kan, şiddet, ölüm, felaket temalı haberler çok

ilgi görür ve ilgi gördükçe de daha fazla manşetlere taşınır. İnal'ın (2005, s. 73) da dikkat çektiği üzere şiddet içerikli haberler yüksek haber değerine sahiptir dolayısıyla gazeteciler de eğitimleri sırasında şiddetin haber olduğunu öğrenmektedirler. Bundan dolayı mevcut gazetecilik anlayışı içerisinde şiddet öğesinin haberlerde azaltılması ya da yok edilmesi pek mümkün görünmemektedir. Türkiye'deki görsel, yazılı ya da online medyada şiddet içerikli haberler yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Terörist saldırılar, intihar bombacıları, kadın cinayetleri, cinnet getiren aile bireyleri ve bunun gibi birçok şiddet içerikli tema her gün televizyonlarda, gazetelerde ve çevrimiçi platformlarda yer almaktadır. Bu tür haberleri okurken ya da izlerken rahatsızlık hissetmek sıradan, çocukları bu tür içeriklerden uzak tutmaya çalışmak ise ebeveynliğin bir gereği olarak görülmektedir. Weaver ve Carter'ın da (2006, ss.1-6) işaret ettiği gibi, bu tür içeriklerin özellikle çocukların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler bırakma ihtimali hem akademik yayınlarda hem de yaygın medya organlarında sıklıkla tartışılmaktadır.

Oysa şiddet, felaket, ölüm ve bunun gibi rahatsız edici haberlerin de yine insanlar tarafından hazırlandığı unutulmaktadır. Olay yerine kimi zaman sağlık ve güvenlik personelinin bile önce varan, kimi zaman travmatik olayı anbean yaşayan ve haberleştiren, haber merkezlerinde şiddet içerikli görüntüleri ham halleriyle izleyerek montajlayan, yayına hazırlayan, basın çalışanları ve gazetecilerin yaşayabilecekleri ruhsal sorunlar görmezden gelinmektedir. Türkiye'de özellikle bu konuda bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır.

İletişim Bilimleri ve Şiddet

İletişim bilimleri alanında medyaya eleştirel yaklaşımlar önemli bir ağırlığa sahiptir. Özellikle şiddet içeren haber, program ve yapımlar, medyada yer alma sıklığının yanı sıra, izleyici ya da okuyucular üzerinde bırakacağı muhtemel olumsuz etkiler dolayısıyla çokça eleştirilir.

İletişimin, bir bilim olarak beslendiği; psikoloji, sosyal psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi gibi alanların arasından sıyrılarak kendisine bir yer edinmeye başlaması, 1920'lere denk gelir. "Kitle İletişim Araştırmalarında Güçlü Etkiler Yaklaşımı" olarak anılan bu erken dönem çalışmalar, kitle iletişim araçlarının bireylerin tutum ve davranışlarını güçlü bir şekilde etkilediğini savunan bir izleği takip eder. Bu dönemlerden itibaren medyanın izleyiciyi/okuyucuyu şiddete maruz bıraktığı, tutum ve davranışlarını etkilediği tartışılmaktadır. Bu düşünceye dayanan sayısız araştırma ve birçok teori mevcuttur; fakat bu konudaki yazında çıkış noktası olarak Payne Vakfı araştırmaları ve Gerbner'in kuramı, daha sonra yapılan sayısız araştırmaya temel teşkil etmesi açısından özellikle önemlidir. Özellikle "Ekme Kuramı" bugün hala medyanın etkileri konusunda birçok akademik araştırmaya kaynaklık etmektedir.

Güngör'ün (2013, s. 82) aktardığı üzere Payne Vakfı'nın, sinemanın çocuklar üzerindeki etkisini araştıran çalışması, bu alandaki ilk örneklerdendir. Vakıf; şiddet, seks, suç, savaş, aşk, macera, gezi vb. temalar açısından 1.500 filmi inceler ve bu filmlerin izleyenler ve çocuklar üzerindeki etkisini araştırır. Bu çalışmalarda sinemanın izleyiciler üzerinde çok etkili olduğu sonucuna varılır.

Daha sonra, 1960'lı yıllarda Gerbner'in (1986) geliştirdiği "Ekme Kuramı"nda, televizyondaki şiddet yine çok önemli bir yer tutar. 1960'lı yılların ortasında başladığı çalışmalarda Gerbner ve ekibi, televizyonun en çok seyredildiği akşam saatlerinde ve gündüz kuşağındaki programların izleyiciler üzerindeki etkilerini inceler. Gerbner'e göre şiddet, medyada ağırlıklı bir yer tutar. Televizyonda gösterilen şiddet gerçek hayattan on kat daha fazladır. Gerbner'e göre şiddetin sürekli gösterilmesi televizyonu çok seyredenler arasında abartılı bir tehlike algısı yaratır, onlara aşırı bir güvensizlik ve tedirginlik duygusu eker. Yine televizyonu çok izleyenlerde, büyük tehlikelerin olduğu berbat bir dünyada yaşadıkları duygusu gelişir. Gerbner bu durumu "Acımasız Dünya Sendromu" olarak niteler (Gerbner vd. 1986, s. 28).

Gazeteciler ve Travma

Gerbner'in sözünü ettiği acımasız dünyayı izleyenler olduğu gibi, bunu kurgulayanlar da vardır. Bu acımasız dünya kurgusunu ekrana, gazete sayfalarına ve internete taşıyan medya çalışanları, ekme kuramına göre, izleyenlerin dünyayı algılayışlarını biçimlendirebilmektedir. Böyle bir etki mekanizmasını ellerinde bulunduran gazetecilerin ruh sağlığı tam da bu yüzden çok önemlidir.

Gazetecilerin işleri dolayısıyla ruhsal problemler yaşama riskleri konusundaki ilk akademik araştırma bilindiği kadarıyla Psikiyatrist Feinstein ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. 2002'de yayımlanan makale savaş muhabirinin travma risklerini ortaya koymuştur. Buradan hareketle konunun son on beş yıldır akademik çevrelerde tartışılacağı sonucu çıkartılabilir.

Merhamet yorgunluğu, tükenmişlik sendromu, depresyon, travma bağlantılı suçluluk hissi de gazetecilerin işleri dolayısıyla yaşayabilecekleri ruhsal bozukluk ihtimalleri arasında görülmekte, fakat konu ile ilgili yurtdışında yapılan bilimsel araştırmalar yoğun olarak travma ve travma sonrası stress bozukluğuna (TSSB) odaklanmaktadır.

Psikolojik travma; "kişilerin hayatlarını, vücut bütünlüklerini ya da akıl sağlıklarını tehdit eden ve baş etmekte zorlandıkları olaylar ve durumlarla karşılaştıklarında ortaya çıkabilecek kişiye özgü deneyimler" olarak tanımlanmaktadır (Pearlman & Saakvitne, 1995, s. 60). Giller'e (1999) göre travma çok çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Savaşlar, terör olayları, deprem ve sel felaketleri, yangınlar, trafik kazaları ve işkencelerin yanı sıra; fiziksel, cinsel ve duygusal istismar, bir yakının kaybı ve bunun gibi olaylar bireyler üzerinde travmatik bir etki bırakabilir.

Kaplan'a göre (2005, s. 3) "ikincil travma" ya da "vekaleten travma" ise travmatik olayı birebir yaşamasa da olaya şahit olan ya da olayı birinden duyan bireylerin yaşadığı ruhsal problemlerdir. İkincil travma yaşayanlar travmatik olayla karşılaşmış kişilerin yakınları olabildiği gibi, mesleki zorunluluk nedeniyle bu olay ve kişilerle temasa geçmiş profesyoneller de olabilir. Sağlık çalışanları, polisler, itfaiyeciler, psikologlar ve gazeteciler bu gruba dâhildir.

Medya aracılığıyla travma genellikle literatürde "uzaktan travma" (distant trauma) (Costello vd., 2004, s. 221), ya da "ekran travması" (screen trauma) (Pinchevski, 2016, s. 51) kavramlarıyla incelenmektedir. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra bu konuda hem iletişimciler hem

de psikoloji ve psikiyatri akademisyenleri tarafından araştırmalar yapılmış ve araştırmalar, medya yoluyla insanların TSSB ve benzeri ruhsal sorunlar yaşayabileceklerini doğrulamıştır.

Eğer televizyon izleyerek, gazetelere ya da internetteki içeriklere göz atarak travma yaşamak mümkünse, medya çalışanları yüksek oranda travma yaşama riski altında olmalıdır. Gazetecilerin şiddet içerikli ve travmatize edici içeriklere işleri dolayısıyla maruz kalmaları durumunda travma sonrası stres bozukluğu yaşama riski taşıdıkları psikiyatri çevreleri tarafından da kabul edilmiştir. Dünyada psikiyatri uzmanları tarafından tanı koymakta referans alınan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı 5. Baskısı (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – DSM-) 2013 yılında Amerikan Psikiyatri Derneği tarafından yayınlanmış ve bu yayında travma sonrası stres bozukluğu için kriterler de belirlenmiştir. A kriteri bozukluğa neden olan faktörleri sıralamaktadır:

Ölümlle ya da ölüm tehlikesiyle yüzleşmek, ciddi yaralanma, ya da cinsel istismara aşağıdaki yollardan biriyle maruz kalmak: travmatik olayı deneyimlemek, travmatik olay başkalarının başına gelirken, birebir şahit olmak, travmatik olayın aileden birine ya da yakın bir arkadaşının başına geldiğini öğrenmek, travmatik olayla ilgili rahatsız edici detaylara tekrarlayan biçimde ya da aşırı şekilde maruz kalmak (Olay yerindeki insan artıklarını toplayanlar, polis vb).

DSM'nin 5. basımında bu kriterlerin altına şöyle de bir not düşülmüştür: "A kriteri elektronik medya, televizyon, film ya da resimler yoluyla maruz kalmayı içermez," "(eğer maruz kalma iş dolayısıyla değilse)" şeklinde de bir istisna eklenmiştir (DSM – V, 2013, s. 271). Bu istisnayla travmatik olaya iş dolayısıyla maruz kalan bir gazetecinin travma sonrası stres bozukluğu yaşayabileceği kabul edilmektedir.

Pinchevski (2016), Amerikan Psikiyatri Derneği'nin bu kriterlerle – rneğin TV izleyen bir ocuğun TSSB yaşayabilme olasılığını kabul etmezken – iş dolayısıyla TSSB'ye maruz kalan gazetecileri ve basın çalışanlarını risk grubuna dâhil ettiğine dikkat çekmektedir. Bu nokta, Amerikan Psikiyatri Derneği'nin gazeteciler ve basın alışanlarının TSSB yaşama ihtimalini ne denli önemli olarak değerlendirdiğini göstermesi açısından önemlidir.

Yine DSM 5'te de yer bulan travma sonrası stres bozukluğu semptomları bazı kategorilere ayrılmaktadır:

"İstenç dışı semptomlar; olayı rüyalar ya da geri dönüşlerle ısrarlı şekilde tekrar tekrar yaşamak, kaygı verici tedirgin edici olayı tekrar tekrar hatırlamak, bu görüntülerin istenmeden kişinin gözünün önüne gelmesi" şeklinde gerçekleşmektedir.

"Kaçınma semptomları; travma yaşayan bireyin olayı hatırlatan düşünceler, eşyalar ve mekanlardan uzak durmaya çalışması" olarak aktarılmıştır.

"Uyarılma semptomları ise uyku bozuklukları ya da aşırı uyanıklık" şeklinde baş göstermektedir.

"Bilişte ve duygu durumunda olumsuz değişimler" başlığı altında ise; kişinin travmatik olayın önemli bir yönünü hatırlayamaması, kendisi, diğer insanlar ve genel olarak dünya ile ilgili olumsuz

fikirler, korku, isteksizlik, kendini suçlama, diğer insanlardan kendini soyutlama ve mutluluk, tatmin ya da sevgi duygularını hissedememe gibi semptomlar sıralanmıştır. Bu semptomlar, bir aydan uzun sürmesi durumunda ve bireyin sosyal, duygusal ve mesleki aktivitelerini önemli ölçüde olumsuz yönde etkilediğinde, travma sonrası stres bozukluğu olarak kabul edilmektedir (DSM-V, 2013, ss. 271-272).

Her ne kadar Amerikan Psikiyatri Derneği gazetecileri ve basın çalışanlarını travma sonrası stres bozukluğu risk grubuna 2013 yılındaki yayınıyla dahil etmiş olsa da soruna ilişkin araştırmalar 2000’li yılların başından beridir yapılagelmektedir. Söz konusu araştırmalar gazeteciler ve basın çalışanlarının, yaptıkları iş dolayısıyla yukarıda sayılan semptomları taşıyıp taşımadıklarını mercek altına almaktadır.

Gazetecilerin işlerinden dolayı karşı karşıya kaldıkları travmatik olaylar nedeniyle TSSB yaşama riskleri hakkında ulaşılabilen ilk akademik araştırma, Feinstein vd. (2002, ss. 1573-1574) tarafından 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. CBC, Associated Press, ITN ve bağımsız gazetecileri temsil eden Rory Peck Trust isimli bir organizasyona bağlı 140 savaş muhabiriyle yapılan araştırmada 107 yerel gazeteci kontrol grubu olarak ele alınmış ve savaş gazetecileriyle daha önce hiç savaş meydanına gitmemiş kontrol grubu arasında psikopatolojik açıdan belirgin farklar bulunmuştur. Savaş gazetecilerinin diğer gazetecilere oranla daha fazla alkol kullandıkları ve TSSB ve depresyon oranlarının daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Savaş gazetecilerinin normal popülasyona göre ise iki kat daha uzun süreli TSSB ve depresyon deneyimledikleri ve bu sürenin, savaşan askerlerle eşit düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde Newman vd. (2003, ss. 8-9) tarafından yapılan bir başka araştırma 875 foto muhabirine uygulanmıştır. Araştırmaya katılanların %6,7’si TSSB tanı kriterlerine uygun bir tablo ortaya koymuştur. Söz konusu foto muhabirlerinin sadece %11’i çalıştığı kurum tarafından yaptıkları işin ruh sağlığını olumsuz etkileyebileceği yönünde uyarılmıştır. Katılanların %84’ü işleri dolayısıyla yaşadıkları duygusal değişimleri arkadaşları ya da yakınlarıyla paylaşmış, %8’i ise ruh sağlığı profesyonellerine başvurarak tıbbi destek almıştır. Foto muhabirlerinin travma sonrası stres bozukluğu yaşama risklerini arttıran faktörlerin başında ise; haber yapılan travmatik olayların çokluğu, boyutları, kişisel travma hikayesi ve sosyal destek olarak sıralanmıştır.

2. Körfez Savaşı’nda gazeteciler, savaş alanlarında haber yapabilmek için Amerikan Savunma Bakanlığı tarafından “İliştirilmiş Gazetecilik” sözleşmesi imzalamış ve bu sözleşme uyarınca, savaş alanlarında askerlerle birlikte hareket etmek zorunda kalmışlardı. Feinstein ve Nicolson (2005, ss. 129-131) söz konusu savaşa katılan bir Amerikan ve İngiliz haber organizasyonundan toplam 85 gazetecinin psikolojik risklerini araştırmıştır. 38’i serbest 47’si iliştirilmiş olarak çalışan grubun %15’inde TSSB’ye ait orta derecede tedirginlik verici istenç dışı semptomlar, %7’sinde ise orta şiddette depresyon olduğu ortaya konulmuştur. İliştirilmiş ve serbest gazetecilerin ruhsal durumları arasında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır. Çalışma dikkate değer oranda, savaş gazetecisinin stres verici semptomlar geliştirebilme olasılığını gözler önüne sermiştir.

2009 yılında yayınlanan bir başka araştırma, uluslararası bir haber organizasyonunda görev yapan ve haber toplayan gazetecileri yöneten 124 yöneticiyi esas almıştır ve katılanların TSSB'ye dair tutumlarını ölçmüştür. Greenberg vd. (2009, ss. 544-546) tarafından yapılan araştırmanın sonuçları, katılanların TSSB'de işverenlerinden çok ailelerinden destek aldıklarını, TSSB hakkında yaftalayıcı bir tutuma sahip olmamalarına rağmen profesyonel yardım almak konusunda kararsız olduklarını ortaya koymuştur.

Dworznik (2011, s. 26) televizyon habercileri üzerine (muhabirler, fotoğrafçılar ve canlı yayın aracı şoförleri) yaptığı çalışmada, katılanların %7,14'ünün TSSB tanı kriterlerine uygun semptomlar deneyimlediklerini aktarmıştır. %7,14'lük oranı oluşturan kişilerin %95'i söz konusu semptomların günlük hayatlarını olumsuz etkileyecek kadar keskin olduğunu, %65'i ise semptomların kariyerlerini terk etmeyi düşündürecek kadar ağır olduğunu belirtmiştir. Araştırmada, bir haberi hazırlarken güvenliklerinin tehlikede olduğunu hissedener, yaralananlar ya da başkalarının yaralandığına ya da öldüğüne şahit olanların, olmayanlara göre daha yüksek TSSB puanı olduğu ortaya koyulmuştur.

2012'de Browne vd. (2012, s. 208) tarafından Londra'da yapılan bir çalışmada, gazetecilerin iş dolayısıyla şahit oldukları travmatik olayların sayısı ile TSSB seviyeleri arasındaki bağlantı incelenmiştir ve travmatik olaylara fazla maruz kalmanın daha yüksek TSSB semptomlarına sebep olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışma aynı zamanda, travmaya bağlı suçluluk hissini de dikkate alarak, suçluluk hissini özellikle yüksek derecede TSSB yaşayan gazeteciler tarafından sıklıkla deneyimlendiğini ortaya koymuştur.

Meksika uyuşturucu madde kullanımı nedeniyle şiddetin yaygın olduğu bir ülkedir ve gazeteciler uyuşturucu madde kartellerinin tehdidi altındadır. Meksika'da üç ulusal haber organizasyonunda görev yapan 104 gazeteciyle yapılan bir çalışmada, Feinstein (2012, ss. 480-481) çalışmaya katılan gazetecilerin dörtte birinin tehditler nedeniyle uyuşturucu madde kullanımı konusunda haber yapmayı bıraktığı, bu kişilerin geri kalan dörtte üçe oranla daha fazla TSSB semptomlarına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Şiddet içerikli olayları haberleştiren gazeteciler, yaptıkları iş dolayısıyla yaşayabilecekleri zararlardan kendilerini koruyabilmek için çeşitli baş etme stratejileri kullanmaktadırlar. Kanada'da Buchanan ve Keats (2001, ss. 130-133) tarafından yapılan bir çalışma bu stratejileri mercek altına almıştır. 31 Kanadalı gazeteciyle eleştirel etnografik yöntem kullanılarak yapılan çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Gazetecilerin, zorlayıcı ve travmatik bir habere gitmemek için; amirine yalan söylemek, kâbus görüyormuş numarası yapmak, böyle haberlere gitmek istemediğini açık açık beyan etmek, bazı olayları yas süresini uzatmama bahanesiyle fotoğraflamak, olay yerine bilerek geç kalmak, olay duyurusunu duymamış gibi davranmak, savaş haberlerine gitmeyi reddetmek, gibi yollara başvurdukları ortaya konulmuştur. Travmatik olayı hatırlatan yerlere uğramamak ve konu hakkında konuşmak istememek gibi kaçınma biçimleri de görülmektedir. Kara mizah da gazetecilerin travmatik olaylarla baş etme biçimlerinden biri olarak çalışma sonuçlarında yer bulmuştur. Yaşadıkları, şahit oldukları olumsuz deneyimi mizahi hale getirerek normalleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bunun dışında; olayın teknik ve mekanik

yönlerine odaklanmak, kendi duygularını kontrol altında tutmak, madde kullanımı, fiziksel aktivite ve egzersiz yapmak, diğer baş etme stratejileri olarak aktarılmıştır.

Travma, TSSB ve diğer psikolojik sorunlar sadece haber peşinde koşan, olay yerinden haber yapan gazetecileri tehdit etmemekte, aynı zamanda haber merkezlerinde görevli basın çalışanları da benzer sorunlar yaşayabilmektedir. Uzun saatler boyunca, günlerce, bazen haftalarca rahatsız edici olay yeri fotoğraflarına ya da videolarına maruz kalmak da TSSB semptomlarına sebep olabilmektedir. Haber merkezi çalışanlarının karşı karşıya olduğu risk, olay yerinde çalışan gazetecilerden çok, ekran başındaki izleyicilere yakındır. Weidman ve Papsdorf'un (2010, ss. 265-269), Almanya, Avusturya ve İsviçre'nin Almanca konuşulan bölgelerinden, 9 farklı televizyon kanalında çalışan TV gazetecileriyle yaptığı araştırmada katılanların, %80'inde izledikleri videolara dair rahatsız edici ve tekrarlanan, istenmeyen anılara sahip oldukları, bu tür işlerde çalışan gazetecilerin ikincil travma riski altında oldukları tespit edilmiştir.

Günümüzde kullanıcı üretimi içerik (user generated content) ciddi bir haber kaynağı haline gelmiştir. Artık günümüzde haber organizasyonlarında bu konuda görevli basın çalışanları tüm çalışma saatlerini bu denetimsiz, ham fotoğraf ve videoları izlemek ve ayıklamakla geçirebilmektedir. Söz konusu fotoğraf ve videolar rahatsızlık verici derecede şiddet içerebilmekte, bu da ikincil travma riskini artırmaktadır. Medya profesyonelleri, hangi fotoğrafın ya da videonun kullanılıp kullanılmayacağına karar verirken, okuyucuyu-izleyiciyi koruyan bir filtre görevi görmektedir. Fakat bu filtreleme işlemini yapanlar da yine insandır ve gördüklerinden etkilenmeleri muhtemeldir. Feinstein vd. (2013, ss. 2-3), Kanada'da haber merkezlerinde çalışan gazetecilerle yaptığı bir araştırmada, özellikle kullanıcı üretimi içerikleri, yani halktan gelen video ve fotoğrafları izleyerek, seçerek yayınlama görevini üstlenen kişileri araştırmaya dâhil etmiştir. Araştırma sonucunda, gazeteciler için şiddet içeren görüntülere maruz kalma sıklığının, maruz kalma süresinden daha stres verici olduğu ortaya konulmuştur.

Konu hakkında yapılan araştırmalar, gazetecilerin işlerini yaparken şahit oldukları şiddet ve dehşet içerikli olaylar sonucunda ruhsal problemler yaşama riski altında olduklarını göstermektedir. Yine araştırmalardan çıkan sonuçlara göre, gazetecilerin karşı karşıya kaldıkları bu riskler işverenlerce önemsenmemekte, basın çalışanlarına konu hakkında gerekli eğitim, bilgilendirme ya da uyarılar yeterli ölçüde yapılmamaktadır. Basın çalışanları ise yaşadıkları problemleri işverenlerinden ya da sağlık profesyonellerinden çok, yakın çevreleriyle paylaşmaktadır.

Türkiye'de gazetecilerin yaşadıkları benzer problemlerle ilgili akademik bir veri mevcut değildir. Ne üniversitelerde ne de basın organizasyonlarında konu hakkında gazeteci adayları ve gazetecilere yönelik sistematik bir eğitim uygulanmamaktadır. Türkiye'de gazetecilerin işleri dolayısıyla yaşadıkları ruhsal problemlerin az tartışılıyor olmasının sebepleri bizce şunlar olabilir: Türkiye'de ruhsal bozukluklarla ilgili önyargıların kişilerin hayatlarında çeşitli yaftalamalar şeklinde izler bıraktığı herkesçe bilinmektedir. Zira ruhsal problemler yaşamış olmak, psikolojik, psikiyatrik tedavi görüyor olmak, halen çoğu kesim tarafından gizlenmesi gereken bir durum olarak görülmektedir. Bir diğer sebepse basın alanındaki işsizlik baskısı olabilir. İş güvenceleri olmayan

gazetecilerin, yaptıkları iş dolayısıyla psikolojik problemler yaşıyor olduklarını itiraf etmekten korkmaları beklenebilir bir davranıştır. Son olarak, bir savunma mekanizması olarak gazetecilerin yaşadıkları olaylardan etkilendiklerini dile getirmekten çekiniyor olmaları da mümkündür.

Öte yandan, Türkiye’de çalışan gazetecilerin travma sonrası stres bozukluğu ve benzeri ruhsal problemler yaşıyor olduklarını tahmin etmek güç değildir. Gazetecilerin, özellikle de travma sonrası stres bozukluğundan korunabilmesinin en önemli yolunun; bu konuda eğitim almış, travmatize edici habere nasıl yaklaşacağını, kendisini bu haberlerin etkisinden nasıl koruyacağını bilmesinden geçtiği düşünülürse, Türkiye’deki gazetecilerin risk altında oldukları tahmini yapılabilir.

Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da travma konusunda gazetecilere yönelik çeşitli eğitimler veren, bilinçlendirme programları yürüten ve gazetecilere destek sunan bağımsız merkezler mevcuttur. *Eye Witness Media Hub*, görgü tanıklığına dayalı medyanın; yani halktan gelen fotoğraf, video ve içerikleri kullanan medya organizasyonlarının “yaratım, keşif ve doğrulama faaliyetlerini destekleyen ve kâr amacı gütmeyen” bir organizasyondur ve akademisyenler ile dijital medya uzmanlarını bünyesinde bulundurmaktadır (*Eye Witness Hub Web Sitesi*, 2017). Oluşum, geçen yıl bu tür gazetecilerin durumlarıyla ilgili bir rapor yayınlamış; sosyal medya ve internetin haber kaynağı haline gelmesiyle dijital cephe denilen yeni bir alanın oluştuğunu, bu tür içerikleri tarayan gazetecilerin savaş meydanlarında çalışan gazeteciler gibi travma riskleriyle karşı karşıya kaldıklarını, ortaya koymuştur. Dubberley vd. (2016) tarafından hazırlanan raporun işaret ettiği bir başka ilginç nokta, gazetecilerin işleri dolayısıyla yaşadıkları ruhsal problemleri amirleriyle paylaşmaktan çekinmeleridir. İşini kaybetme korkusuyla gazeteciler yaşadıkları sıkıntıları paylaşmamakta ve bu nedenle çözümsüz bir durum ortaya çıkmaktadır.

Dart Gazetecilik ve Travma Merkezi (*The Dart Center for Journalism and Trauma*) bu alanda çalışan ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Columbia Üniversitesi Gazetecilik Okulu bünyesinde faaliyetlerini sürdürmekte olan bir kuruluştur. Kuruluş, www.dartcenter.org adresli web sitesinde kendisini; travma, çatışma ve trajedi içerikli haberlerin medya tarafından sunulmasını geliştirmeyi hedefleyen, gazeteciler, gazetecilik eğitimcileri ve sağlık profesyonellerini birleştiren uluslararası bir ağ ve araştırma merkezi, olarak tanımlamaktadır.

Yine kuruluşun web sitesinden alınan bilgiye göre, 1991 yılında Michigan Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi, travma alanında uzman psikiyatrist Frank Ochberg’le işbirliği içinde, gazetecilik öğrencilerine, şiddet mağdurlarını haberleştirirken nasıl yaklaşmaları, onlara ne gibi hassasiyetler göstermeleri gerektiği konusunda destek veren bir program hazırlamıştır. Alanında bir ilk olan bu programa Michigan’daki Dart Vakfı kaynak sağlamıştır. 1994 yılında Dart Vakfı yine Michigan Eyalet Üniversitesi’nin bünyesinde “Şiddet Mağdurlarını Haberleştirme Mükemmeliyet Ödüllerini” vermeye başlamıştır. 1999 yılında Dart Vakfı, Washington Üniversitesi İletişim Bölümü ile birlikte Dart Gazetecilik ve Travma Merkezini kurmuştur. Dart ödülleri bu platformda verilmeye devam etmektedir. 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından Dart Center, New York’taki gazetecilere yönelik altı aylık bir eğitim ve destek programı olan “Dart Center Ground Zero”yu hayata geçirmiştir. Daha sonra merkez, Avrupa ve Avustralya’da ağırlar kurmuş ve buralarda da

gazetecilere ve haber organizasyonlarına yönelik eğitimler organize etmiştir. 2009 yılında Dart Center, Columbia Üniversitesi Gazetecilik Okulu'nun davetini kabul ederek Columbia Üniversitesi yerleşkesine taşınmıştır. Merkezde, araştırmalar yapılmakta, travmatik olayları haberleştirmenin psikolojik etkileri konusundaki bilimsel çalışmalara, araştırmalara destek verilmektedir. Gönüllü haber profesyonelleri, klinisyenler ve araştırmacılardan oluşan ağıyla Dart Center, gazeteciliği zorlayan birçok olayla ilgili çalışmalar yürütmektedir.

Bu tür kurumların varlığı, gazetecilerin yaşadığı sorunlar konusunda hem işverenlerin hem de gazetecilerin bilinçlenmesine imkân sağlamaktadır. Çeşitli eğitim ve psikolojik destek programlarıyla da gazetecilerin ruhsal yükü hafifletilmeye çalışılmaktadır.

Sonuç

Bu makalede, gazetecilerin şiddet, tehlike, dehşet içeren haberleri hazırlarken yaşadıkları travmalar ile buna bağlı TSSB ve diğer ruhsal problemler, alanda yapılan araştırmalar incelenerek ortaya konmaya çalışılmıştır. Verilere göre; kimi zaman savaş meydanındaki bir askerle aynı tehlikeleri atlatan, kimi zaman en tehlikeli olayların içinde işini yapmaya çalışan, kimi zaman şiddete şahit olan ve hatta maruz kalan gazeteciler, bu deneyimlerin ruh sağlıklarına yaptığı olumsuz etkilerle karşı karşıyadır. Yapılan araştırmalar, gazetecilerin yaşadıkları sıkıntıları işverenleriyle paylaşamadığını, çok azının profesyonel yardıma ulaşabildiğini ve bu deneyimlerin alkol ve madde kullanımı, iş göremezlik gibi olumsuz sonuçlara yol açtığını göstermektedir.

Daha önce değinildiği üzere, DSM-5'e göre, travma sonrası stres bozukluğu yaşayan birey, kendisi, diğerleri ve dünya hakkında ısrarcı olumsuz inançlara kapılır: "Ben kötüyüm, "Kimseye güvenilmiyor", "Dünya çok tehlikeli bir yer" vb. Bu travma sonrası stres semptomu Gerbner'in televizyondaki şiddet içeriğinin izleyicilere etkisi için söylediği "Acımasız Dünya Sendromu" ile paralellikler taşımaktadır. Gerbner, medyanın insanlarda, dünyanın acımasız bir yer olduğuna dair yanlış ve iç karartıcı bir inanişe sebep olduğunu söylemişti. Medya içeriğini hazırlayan gazeteciler TSSB yaşarsa ve dünyayı acımasız bir yer olarak görmeye başlarsa, yaptıkları haberler dünyayı nasıl gösterir? Olduğundan kat be kat karanlık bir dünyayı tasvir edebileceğini tahmin etmek zor değildir.

Türkiye gibi travmatik olayların sürekli olarak tekrarlandığı bir ülkede gazetecileri koruyacak, bilgilendirecek ve destekleyecek kuruluş ve programların oluşturulması ve bu kuruluşlar yoluyla medya çalışanlarının ve işverenlerin bilinçlendirilmesi, sorunun çözümünde büyük bir adım olabilir. Ayrıca gazetecilik eğitiminde de gazetecilik öğrencilerine, profesyonel yaşamlarında karşılarına çıkacak olan şiddet, felaket, tehlike içeren olaylarla nasıl baş edebileceklerine dair bilgilerin aktarıldığı dersler de yer alabilir.

İyi gazetecilik, ancak sağlıklı gazeteciler tarafından yapılabilir. Dünyada olan bitenleri haberleştiren, bu yolla da hayatı algılayışımızı etkileyen gazetecilerin travmatik olaylara ve ruhsal bozukluk risklerine karşı eğitilmiş ve bilgilendirilmiş olmaları, meslekleri dolayısıyla yaşayabilecekleri bu tip sorunları çözmede kurumsal bazda destekleniyor olmaları, hem gazetecilerin ruhsal sağlıklarına hem de halkın haber alma hakkının korunmasına hizmet etmesi beklenebilir.

Kaynaklar

- Bilgin, N. (2003). *Sosyal psikoloji sözlüğü: Kavramlar, yaklaşımlar*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Browne, T., Evangelini, M., & Greenberg N. (2012). Trauma-related guilt and post-traumatic stress among journalists. *Journal of Traumatic Stress, 25*, 207–210.
- Buchanan M., & Keats P. (2011). Coping with traumatic stress in journalism: A critical ethnographic study. *International Journal of Psychology, 46* (2), 127-135.
- Costello E., Erkanli A., Keeler G., & Angold A. (2004). Distant trauma: A prospective study of the effects of September 11th on young adults in North Carolina. *Applied Developmental Science, 8* (4), 211–220.
- Dart Vakfı Web Sitesi. *Dartcenter.org*. 10.04.2017 tarihinde <https://dartcenter.org/about> adresinden edinilmiştir.
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-V (2013). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Dubberley, S., Griffin E., & Bal, H. (2016). Making secondary trauma a primary issue: A study of eyewitness media and vicarious trauma on the digital frontline. 12.04.2017 tarihinde <http://eyewitnessmediahub.com/research/vicarious-trauma> adresinden edinilmiştir.
- Dworznik, G. (2011). Factors contributing to PTSD and compassion fatigue in television news workers. *International Journal of Business, Humanities and Technology, 1* (1). 22-32.
- Eye Witness Hub Web Sitesi. (2017). 29.11.2017 tarihinde www.eyewitnessmediahub.com adresinden edinilmiştir.
- Feinstein, A., Owen, J., & Blair, N. (2002). A hazardous profession: War, journalists and psychopathology. *American Journal of Psychiatry, 159*, 1570-1575.
- Feinstein A. & Nicolson D. (2005). The Iraq war: Are embedded journalists at greater psychological risk? *Journal of Traumatic Stress, 18*, 29–132.
- Feinstein, A. (2012). Mexican journalists: An investigation of their emotional health. *Journal of Traumatic Stress, August, 25*, 480 – 483.
- Feinstein, A., Audet, B., & Waknine, E. (2013). Witnessing images of extreme violence: A psychological study of journalists in the newsroom. *Journal of the Royal Society of Medicine, 5* (8), 1-7.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., & Signorielli, N. (1986). Living with television: The dynamics of the cultivation process. J. Bryant & D. Zillman (Haz.), *Perspectives on media effects* içinde (ss. 17-40). Hilldale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Giller, E. (1999). What is Psychological Trauma? 15.4.2017 tarihinde <https://www.sidran.org/resources/for-survivors-and-loved-ones/what-is-psychological-trauma/> adresinden edinilmiştir.
- Güngör, N. (2013). *İletişim: Kuramlar, yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Greenberg, N., Gould M., Langson V., & Brayne M. (2009). Journalists' and media professionals' attitudes to PTSD and help-seeking: A descriptive study. *Journal of Mental Health, 18* (6), 543–548.
- İnal, A. (2005). Medyanın “etkisi” sorusuna başka bir bakış. Sevda Alankuş (Der), *Medya ve toplum: Habercinin el kitabı* içinde (ss. 65-80). IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Kaplan E. Ann. (2005). *Trauma culture: The politics of terror and loss in media and literature*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Newman, E., Simpson R., & Handschuh D. (2003). Trauma exposure and post-traumatic stress disorder among photojournalists. *Visual Communication Quarterly, 10* (1), 4-13.
- Pearlman, L.A., & Saakvitne, K.W. (1995). *Trauma and the therapist: Countertransference and vicarious traumatization in psychotherapy with incest survivors*. New York, W.W. Norton.

- Pinchevski, A. (2016). Screen trauma: Visual media and post-traumatic stress disorder. *Theory, Culture & Society*, 33 (4), 51-75.
- Victoroff, J. (2009). Human aggression. Sadock, B. J.; Sadock, V., A.; Ruiz, P. (ed). *Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry*, Volume 2, içinde (ss. 2671-2702). 9th Edition, Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Weaver, C. K., & Carter, C. (2006). Media Violence Research in the twenty-first century: A critical intervention. Weaver, C. K. & Carter C. (Ed.) *Critical readings: Violence and the Media* içinde (ss. 1-26). Maidenhead and New York: Open University Press.
- Weidmann, A., & Papsdorf, J. (2010). Witnessing trauma in the newsroom: Post-traumatic symptoms in television journalists exposed to violent news clips. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 198 (4), 264-271.

DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı

The Use of New Media in DAESH Propaganda

Ceyhun Kaan KARAKAŞ*

Öz

Küreselleşmenin sistem içerisindeki egemenliği kısıtlı toplumlar üzerindeki olumsuz etkileri ve bunun getirdiği tepkiler, 21. yüzyılın en önemli sorunlarından biri durumundadır. Bu tepkilerin, geleneksel medya aygıtlarına göre etki alanı daha geniş ve denetimi daha zor olan yeni medya aygıtları üzerinden iletilmesi ise; soruna yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu çalışma, küreselleşmenin imkanlarından aktif olarak faydalanan DAEŞ'in propaganda amacıyla yeni medyayı kullanım yöntemlerini ve propagandasını gerçekleştirdiği yeni medya mecralarını ortaya koyma amacını taşımaktadır. Çalışma içerisinde DAEŞ'in kısa süre içerisinde kazandığı güç ve etki alanı ile yeni medya kullanımı arasındaki ilişki gösterilmeye çalışılmış, iletişimin küreselleşmesini sağlamakta olan yeni medya aygıtlarının bir terör örgütü tarafından kullanılmasının yol açabileceği sonuçlar, DAEŞ bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: DAEŞ (İslam Devleti), Yeni Medya, Küresel Terör.

Abstract

The adverse effects of globalization on societies with limited sovereignty in the system and the reactions to this condition are two of the most critical problems of the 21st century. The fact that these reactions are delivered through new media devices which have a wider impact area and therefore harder to control than conventional media devices has introduced a new dimension to the problem. This study aims to reveal the methods regarding the ways in which DAESH, which benefits from the opportunities of globalization, uses new media for propaganda purposes. The study aims to show the relationship between the use of new media and the influence gained by DAESH within a short period. The results of the use of new media devices by a terrorist organization that contributes to the globalization of communication have been evaluated in the context of DAESH.

Keywords: DAESH (Islamic State), New Media, Global Terror.

* Yüksek Lisans öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, ceyhunkarakas@gmail.com

Giriş

Birçok farklı düşünce olmakla birlikte olumsuz bir perspektiften bakıldığı takdirde *küreselleşme*; uluslararası sermayenin ekonomik, kültürel ve ideolojik egemenliğini kurması ve geliştirmesi (Sezgin, 2005, s. 10), kâr peşinde koşan mega şirketlerin, totaliter kurumların tiranlığı (Chomsky, 1996), küresel bir asimilasyon yönelimi (Ritzer, 1998, s. 235) vb. biçimlerde tanımlanabilmektedir. 70'li yıllar ile önem kazanan ve Sovyet Rusya'nın yıkılması sonrası tüm dünyada aktif bir uygulama alanı bulan küreselleşme politikaları, Batı toplumu olsun olmasın herkesin giyim tarzlarından iletişim becerilerine, fikirsiz altyapısından haber alma yöntemlerine kadar birçok konuda önemli değişimlere yol açmıştır. Özellikle 21. yüzyılda internetin kişisel kullanımının yaygınlaşması ile daha da hızlanan bu değişim sonrası yerel ve uluslararası kavram ve kurallar yeni sistemin kodlarına göre revize edilmiştir. Bu politikaların zorunlu bir sonucu olarak, Baumann'ın deyişiyle “yeni dünya düzensizliği”nin (Baumann, 1999, s. 69) sistem içerisindeki egemenliği kısıtlı toplumlarda doğurduğu tepkiler gün geçtikçe artmış ve küresel sistemin başat değerlerine karşı çıkış gittikçe sert fikir ve yöntemleri içerisinde barındırma eğilimi göstermiştir.

Castells'in “Ağ Toplumu” olarak adlandırdığı (Castells, 1996) yeni toplum örgütlenmesinin şekillenmesine katkı sağlayan pek çok öge vardır. Özellikle bilişim teknolojilerinin gelişmesi ile ortaya çıkan *yeni medya*, bu değişimde önemli bir aktör durumundadır. İletişim araçlarının analog cihazlardan dijital cihazlara dönüşmesi ile literatüre giren yeni medya kavramını “yeni hizmetler sunan ya da var olanı geliştiren mikro elektronik, bilgisayar ve telekomünikasyon uygulamaları” (Williams, Rice & Rogers, 1994, s. 4), “iletim linkleri ile metin, veri, görüntü ve/veya ses gibi içeriklerin yüklenmiş olduğu farklı aygıtlara monte edilebilen yapay belleklerin bir birleşimi” (Van Dijk, 1999, s. 7) vb. şekillerde tanımlamak mümkündür.

Yeni medyanın en önemli özelliği sesin, verinin, metnin ve görüntünün tek bir alt yapı üzerinden aktarılabilmesine, saklanabilmesine, toplanabilmesine ve işleme tabi tutulabilmesine imkân tanıyan sayısallaşma gerçeğidir (McQuail, 2005, s. 137). Sayısallaşma temel olarak iletişim içeriğinin, yani görüntü, ses ya da yazının bilgisayarların anlayacağı verilere dönüştürülmesi, ikili (0,1) sayı sistemi halinde kodlanması anlamına gelmektedir. Sayısallaşmanın yeni medyaya sunduğu en büyük avantaj ise sayısallaşmış enformasyonun elektriksel değerler şeklinde ifade edilmesi dolayısıyla elektronik cihazlar tarafından kullanılabilmesi, birbirine dönüştürülebilmesi ve kolayca bir ortamdan diğer bir ortama aktarılabilir olmasıdır (Atabek, 2001, s. 37). Yeni medyanın merkezîyetçi olmayan yapısı, etkileşimin iki yönlü sağlanabilmesi, kullanıcının içeriği etkilemedeki rolünün fazlalığı, kapsama alanının küreselliği vb. özellikler de yeni medyayı geleneksel medya araçlarından ayıran özelliklerin başlıcalarıdır. Bu özelliklerden bilhassa kullanıcının içeriği etkilemesi olgusu Web 2.0'la beraber gelişen oldukça önemli bir yeniliktir. “Yazar ve okur arasındaki sınırın belirsizleştiği bu durumda artık *yazarsıokurla* karşı karşıya kalmaktayız.” (Binark, 2014, s. 18). Ayrıca yeni medya ve yeni medya aygıtlarının bireysel özgürlük kavramına içkin bir noktada tanımlanma çabası, aygıtlar üzerinde denetim kurmak, otorite tahsis etmek amacıyla olan devlet/kuruluşların da çeşitli engellerle karşılaşmalarına ve muhalif kesimlerin seslerini daha kolay ve güçlü şekilde duyurabilmelerine sebebiyet vermektedir. Son on yılda sosyal medya ve akıllı telefonlardaki mobil uygulamaların da denkleme dâhil olması ile

her türlü düşünce, tepki, eylemin gerçekleştirilmesi ve yayılması, eskiye nazaran çok daha basit hale gelmiştir.

“Siber âlem, ağların dünyası veya internet yapısı gereği merkezi olmayan, paylaşım ve etkileşim üzerinden yaratılan ve gelişen, coğrafi sınırları, bizi ayıran ve belirleyen koşulları ve hatta gerçek dünyanın bize dayattığı sınırlamaları belirli bir ölçüde azaltan ve özgürleştiren yeni bir alan olarak düşünülebilir.” (Telli Aydemir & Çelebioğlu, 2012, s. 153).

Bu bağlamda, 11 Eylül Saldırıları sonrası literatürde öne çıkan *küresel terör* kavramı, küreselleşme politikaları ve yeni medyanın bahsedilen özellikleri ile oldukça ilintilidir. Küresel terör örgütü ismi verilen oluşumlar temelde klasik hiyerarşik ve bürokratik tarzda örgütler yerine ağ örgüt yapısını tercih eden, esnek, uluslararası ağa sahip ve teknolojik imkânları sonuna kadar kullanabilen örgütler olarak tanımlanabilmektedir (Yılmaz, 2006, s. 505). Küreselleşmenin tektipleştirici baskısına karşı yerel değerlerini savunan radikal gruplar, yeni medyanın ortaya çıkışı ve kullanımının yaygınlaşması ile gün geçtikçe çalışmalarını bu mecra üzerinden gerçekleştirme eğilimindedirler. Günümüzün küresel dünyasında teröristler hedeflerine daha kolay ulaşabilmekte, terörizme başvuran insanları alevlendiren haber ve fikirler geçmişe göre daha hızlı ve geniş bir alana yayılmaktadır (Pillar, 2001, s. 34). İnternet, küresel ölçekli uydular ve mobil iletişim sistemleri sayesinde bugün küçük bir terörist grup, – büyük devletler hariç – çoğu ülkeden daha fazla komuta, kontrol, iletişim ve istihbarat imkânına sahip durumdadır (Reeve, 2001, s. 360). Klasik yapıya sahip örgütlere göre tespiti ve yok edilmesi çok daha zor olan küresel terör örgütleri, günümüz yüzyılı itibarıyla etki ve güçlerini günbegün arttırma eğilimindedir. Kısaca dünyanın küreselleşme serüveni, küreselleşmenin egemen aktörlerine ve temsil ettiği birçok değere karşı olmasına rağmen, küresel yöntem ve araçlara entegrasyon çabası gösteren terör örgütlerinin ortaya çıkışına sahne olmuştur.

Suriye İç Savaşı'nın ileriki safhalarında ortaya çıkan ve bu makalenin tartışma konusu olan DAEŞ², şüphesiz ki günümüzde küresel terör kavramını en iyi karşılayan örgüt konumundadır. Teknolojiyi kullanma şeklinden eylem biçimlerine, propaganda yöntemlerinden yayınlarında kullandığı incelikli dile kadar DAEŞ'in, küreselleşen dünya düzeninin egemen ilkelerini benimsememekle birlikte, günümüz küresel dünyasında bir yer kazanma çabası içerisinde olduğu görülmektedir.

The Soufan Group'un Haziran 2014'te yayınladığı ve sonrasında düzenli aralıklar ile güncellediği “Suriye'deki Yabancı Savaşçılar” raporu, DAEŞ destekçileri konusunda ayrıntılı bir analiz sunmaktadır. Rapora göre, en az 86 ülkeden 27 ila 31 bin insan, büyük çoğunluğu DAEŞ olmak üzere bölgedeki şiddet yanlısı radikal gruplara katılmak için Suriye ve Irak'a gitmiştir. Aynı

2 Eski adı Irak Şam İslam Devleti (ad-Dawlah al-İslâmiyah fi al-'Irâq wa-al-Shâm) olan örgüt, Haziran 2014'te hilafet ilanının ardından adını İslam Devleti (ad-Dawlah al-İslâmiyah) olarak değiştirmiştir. DAEŞ ise örgütün adının Arapça okunuşunun Latin harfleri ile yazılış anlamına gelmektedir. Özellikle Paris saldırıları sonrasında, örgütün İslam'la arasında olduğunu iddia ettiği bağı zayıflatmak/inkar etmek amacıyla örgüt, uluslararası mecrada DAESH olarak anılmaya başlamıştır. İlgili çalışmanın içerisinde de bu gelişmelere paralel olarak DAEŞ adı tercih edilecektir.

rapor içerisinde atıfta bulunulan ABD istihbaratının Eylül 2015 tarihli belgesine göre ise Suriye’de 100 farklı ülkeden 30 binden fazla savaşçı bulunmaktadır.

Raporda yer alan ayrıntılar da DAEŞ’in propaganda konusundaki küresel ölçekteki başarısını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zira örgüte katılan kişi sayısı Batı Avrupa için Haziran 2014’te 2 bin 500 civarındayken, alınan tüm önlemlere rağmen sayının bir sene sonra (Kasım 2015) 5 bini geçtiği belirtilmektedir. Üstelik Müslüman nüfusun fazla olduğu bazı Orta Doğu-Kuzey Afrika ülkelerinin açıkladığı rakamların şaibeli olma ihtimali ve Suriye’ye giden insan sayısının sağlıklı belirlenememesi gibi bir durum göz önünden bulundurulduğunda gerçek rakamların bahsedilenlerden çok daha fazla olabileceği yorumu yapılabilir. DAEŞ’in propaganda gücünü gösteren bir diğer çarpıcı bilgi ise Norveç’in 6 bin nüfusa sahip Lisleby adlı küçük bir köyünde yaşayan sekiz kişinin dahi DAEŞ’e katılmak için ülkelerini terk etmiş olduğu gerçeğidir (The Soufan Group, 2015, ss. 4-11).

Küresel terör örgütlerinin yeni medya ile ilişkisi hakkında yapılan çalışmalar, yeni medyanın da zaman içerisindeki gelişimine paralel olarak artmaktadır. Fakat yeni medyanın dinamizmi, konu hakkında yapılan bilimsel çalışmaların da aynı hızda yenilenmesi ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Türkiye’de ise küresel terör ile yeni medya ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar PKK ve DAEŞ üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanan bir yüksek lisans tezi olan “Terör Örgütlerinin Bir Propaganda Aracı Olarak İnterneti Kullanması: Örnek Olay PKK Terör Örgütü” (Işık, 2009) konunun PKK bağlamında bir analizini sunmaktadır. 2015 sonrası ise konu daha çok DAEŞ bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. “Küreselleşme ve Terör: El Kaide ve Işid Örnekleri” (Delişmek, 2015), “Küresel Terör Işid ve Sonrası” (Yılmaz, 2014) gibi çalışmalar daha çok DAEŞ’in küreselleşme ve sonuçları ile ilişkisini analiz etmeye yönelirken, “Işid Propagandasında Yeni Medya Kullanımı” (Keskinçaya, 2015), “Işid Terör Örgütünün İletişim ve Propaganda Teknikleri” (Şenol, Erdem & Erdem, 2016), “Terör Örgütlerinin Transmedya Kullanımı: Işid Örneği” (Seyfi & Güven, 2015), “Terörün Propagandası: DAEŞ Terör Örgütü ve Konstantiniyye” (Korkmaz, 2016) çalışmalarında ise konu, DAEŞ’in yeni medya aygıtlarını iletişim ve propaganda amacıyla teknik ve söylemsel olarak ne şekilde kullandığının analizidir. Bu çalışmada da, DAEŞ’in yeni medya kullanımı ile ilgili verileri tarama yöntemiyle toplanmış ve bu veriler üzerinden betimsel bir analiz gerçekleştirilmiştir. İlgili tarama DAEŞ’in Hilafeti ilan etmesi sonrasında çıkan haber, kitap, tez, analiz raporları vb. dokümanları kapsamaktadır. Kaynaklar aracılığıyla DAEŞ’in yeni medya örgütlenmesi, yeni medya içerisinde kullandığı mecralar, yöntemler ve bunların DAEŞ’in güç ve etki alanını arttırmasındaki etkisi değerlendirilmiştir. Sonuç itibarıyla ilgili çalışma, yeni medya aygıtları üzerinde halen etkinliği devam eden DAEŞ’in, propagandasını dayandırdığı bu aygıtları kullanım biçimlerini ve aktif olduğu yeni medya mecralarını inceleme, ayrıca günümüz dünyasında iletişimin küreselleşmesinin yol açabileceği bazı handikaplara dikkat çekme amacını taşımaktadır.

Çoğu terör örgütünün ekseriyetle bulunduğu coğrafya ve yerel halk üzerinde etkisi olduğu düşünüldüğünde, kıta fark etmeksizin dünyanın dört bir yanından on binlerce insanı safına katmayı başaran DAEŞ’in bu açıdan benzerlerini aşan becerisi, küresel terör bağlamında

propaganda yöntemleri ve araçlarının günümüzde özellikle de DAEŞ özelinde incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Sosyal Medyada DAEŞ

Cihat yanlısı örgütlerin siber uzayı kullanımı yeni bir olgu olmasa da bu durum, DAEŞ ile birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. DAEŞ, Suriye ve Irak'ta etkin olmaya başladığından bu yana, internetin ve özellikle de sosyal medyanın insanlara ulaşma gücünün ve diğer özelliklerinin en az benzeri örgütler kadar farkına varmış gözükmektedir. Siber uzay üzerindeki *siber cihada* katılarak sistematik bir şekilde terörünü internet üzerinde küreselleştiren örgütün bu noktadaki temel amacı, isteyen herkesin katılabileceği, koordine ve uluslararası bir bilişim ekibi kurarak DAEŞ propagandasını tüm dünyaya ulaştırabilmektir (Hoffman & Schweitzer, 2015, ss. 72-79). Örneğin kendisine “Siber Halifelik” (Cyber Caliphate) ismini veren grup kurulduğu günden beri DAEŞ'in siber saldırı timi olarak bilinmektedir. Mayıs 2015'te siber savaş tehdidinde bulunduğu bir video yayınlayan grup, videoda Avrupa ve ABD'ye: “Elhamdülillah hem karada hem de internette genişliyoruz. Mesajımız ABD ve Avrupa için: Elektronik savaş henüz başlamadı. Şu ana kadar gördükleriniz gelecekte yaşanacakların sadece başlangıcı.” şeklinde seslenmiştir (Paganini, 2015).

DAEŞ üyeleri, Youtube başta olmak üzere sosyal medya içerisindeki video paylaşım siteleri aracılığıyla anlık olarak milyonlarca kişiye yüzlerce propaganda videosu sunabilmektedir. Bu videolardaki tema, bazen çatışma esnasında çekilmiş kısa bir görüntü, bazen vahşi bir infaz anı, bazen de DAEŞ şehirlerindeki günlük yaşamdan kesitler olabilir. İlgili yayınlardan uygunsuz görüntü içerenlerin olabildiğince hızlı bir şekilde siteden silinmesine rağmen, sosyal medyanın dinamik yapısı dolayısıyla videolar kaldırılmadan önceki birkaç saat içerisinde bile yüz binlerce kişiye ulaşabilmekte ya da silinen videolar tekrar tekrar yüklenerek internetteki varlığını sürdürebilmektedir. Daha da önemlisi, özellikle günlük hayat rutinlerinden bahseden video, yazı veya röportajların bu mecralarda yayınlanmasının önünde neredeyse hiçbir engel bulunmamasıdır. Örneğin, çoğunlukla bölgedeki insanların günlük yaşamı ile halk röportajlarını içeren “Mujatweets” adlı kısa video serisinin bazı bölümlerine Youtube'dan kısa bir arama sonucunda erişilebilir. Youtube kadar büyük ve denetim mekanizması hızlı olmayan ya da çeşitli sebepler nedeniyle şiddet içerikli, sansasyonel videoları yayınlama misyonu güden sitelerde ise bu durum daha da kontrol edilemez bir hâl almaktadır. Google'da yapılacak kısa bir araştırma ile DAEŞ'in birçoğu kan donduracak derecede vahşi olan propaganda videolarının önünüze serilmesi mümkündür.

Örgütün yayınladığı videoların neredeyse tamamı kendi kurdukları çeşitli yayın organlarının imzasını taşımaktadır. Özellikle örgütün medya aygıtı olarak kabul edilen Al Hayat Media adlı kurumun yayınladığı, Mujatweets'in de içerisinde bulunduğu DAEŞ'in propaganda görüntülerinin büyük bölümünde videolar, başı ve aralarına koyulan geçişler ya da videonun sağ üst köşesinde gözükken logosu ile izleyiciye tanıtılmakta, çekimler belirli bir kompozisyon üzerinden kurgulanmakta, çeşitli çekim oyunları ve ışıklandırma teknikleri aktif bir şekilde uygulanmakta ve efektler aracılığıyla zenginleştirilmektedir. DAEŞ'in endüstri standartlarını

yakalama konusundaki bu çabası ve görece başarısı, materyallerin gelişigüzel değil de, tam aksine profesyonel, “Hollywood görsel stili”ne sahip bir biçimde hazırlandığını ispatlamaktadır (Dauber & Robinson, 2015). Örneğin ABD merkezli Terörizm Araştırma ve Analiz Konsorsiyumu (TRAC) ile İngiltere merkezli düşünce kuruluşu Quilliam’ın DAEŞ’in 2014 tarihinde yayınladığı bir video üzerinde yaptığı araştırmaya göre örgüt, tek bir videonun çekimi için en az 200 bin dolar harcamıştır. Video içerisindeki çekimler son teknoloji ekipmanlar ile çoklu çekim tekniği kullanılarak 4-6 saatte gerçekleştirilmiş, bazı sahneler ise istenilen etkinin izleyiciye ulaştırılabilmesi için tekrar tekrar çekilmiştir (Hall, 2014).

Twitter ve Facebook, DAEŞ’in yeni medya içerisinde en çok tercih ettiği sosyal medya araçlarıdır. Propaganda hesapları kimi zaman kapatılmasına rağmen sürekli yeni hesaplar açarak bu mecralardaki faaliyetini sürdüren örgüt, *siber cihat* kapsamında duyuru ve videolarını ilgili sitelerdeki hesaplarında yayınlamakta ya da birçok Twitter ve Facebook hesabını ele geçirerek etki alanını genişletmektedir. 2015 Nisan’da TV5 Monde adlı kanalın Facebook hesabı ele geçirilerek kapak fotoğrafına “Je Suis Charlie” kampanyasına gönderme yapılarak, “Je suİS” (Ben İslam Devletiyim) yazılması (Samuel, 2015) ve *siber cihadın* devam edeceğinin duyurulması (Çakır, 2015) ya da ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı’na (CENTCOM) ait Twitter ve YouTube hesapları ele geçirilerek bu hesaplar üzerinden DAEŞ propagandası gerçekleştirilmesi (Ackerman, 2015), Siber Halifelik adlı grubun sosyal medyadaki etkinliklerinden sadece birkaçıdır.

Twitter’ın insanlarla iletişimi kolaylaştırmaya ve gündemi belirlemeye/takip etmeye yarayan hashtag³ uygulaması da DAEŞ’in siber cihadına destek veren kişiler tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Örneğin, 2014 yılının Haziran ayında Brezilya’da yapılacak olan Dünya Kupası için açılan hashtaglere bir dizi saldırı düzenlenmiştir. #Brazil2014, #ENG, #France ve #WC2014 hashtaglerine tıklayan kişiler, DAEŞ önderliğinde cihada davet eden bir video ile karşılaşmıştır (Milmo, 2014). Trend hashtaglerin manipüle edilmesi ile propaganda çalışmaları gerçekleştiren ekip, bu yöntem aracılığıyla Twitter’da kendisiyle alakası olmayan konular üzerinden bile dünyanın dört bir yanına sesini duyurabilmeyi başarabilmektedir. Ekibin Twitter hashtagleri ile yaptığı en ilginç propaganda denemelerinden biri ise internet terminolojisinde meme⁴ olarak adlandırılan fotoğraflar hazırlanarak gerçekleştirilmiştir. 25 Haziran 2014 tarihinde “Kedinin İslam Devleti” (Islamic State of Cat) adlı bir Twitter hesabı üzerinden “cihadın kedileri” (#catsofjihad) hashtagi ile başlatılan, elinde el bombası, silah veya dinamit bulunan sevimli kedi fotoğrafı paylaşımları, DAEŞ sempatanları tarafından hızla benimsenmiştir (Martel, 2014). Bu fotoğraflar aracılığıyla insanların gözündeki yavru kedi imgesi cihat materyalleri ile birleştirilerek tersyüz edilmeye çalışılmış, aynı zamanda fotoğrafların yayılması sayesinde örgüt propagandasını genişletme

3 Hashtag’ler belirli bir konu ile ilgili gönderilen tweetleri tanımlar. Gönderilen tweette ‘#[kullanılan/kullanılmak istenen hashtag]’ şeklinde bir etiketleme bulunur. Bu etikete sahip tweetler, bu etiketteki tweetleri arayan diğer kullanıcılar tarafından okunabilir kılınmaktadır. Twitter anasayfada belirtilen ‘trendy topic’ler hashtag’lerle belirlenir. Hashtag’ler Twitter’ın toplumsal olarak dikkat çekmek, kamuoyunu belli bir konuya yönlendirmek için kullanılmasına olanak tanıyan uygulamalardır (Bayraktutan vd., 2013, s. 21).

4 Çoğunlukla 4chan, Futaba gibi büyük forum sitelerinde ortaya çıkan, internet ortamında mizah amacıyla kullanılan, belirli bir konu ile ilintili resim/söz/kavram/alıntı veya cümle.

imkânı bulmuştur. Sonucunda kedi yavrusu gibi insanların tatlı ve masum olarak gördüğü hayvanlar ile silahların beraber bulunduğu birçok fotoğrafın ortaya çıktığı bu akım, DAEŞ'in hem propaganda tekniklerine hem de günümüz internet jargonuna hâkimiyetini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

James Foley'in⁵ infazının DAEŞ tarafından gerçekleştirilmesi ve infaz videosunun sosyal medyada büyük ses getirmesi, Twitter'ın örgüt hesaplarına karşı tutumu konusunda bir kırılma noktası olmuştur. Gelen tepkilerin ardından Twitter, DAEŞ ile alakası olduğunu düşündüğü hesaplara karşı tavrını oldukça sertleştirmiştir. Birçok hesap askıya alınmış ve bu politika uzun bir süre kararlılıkla devam ettirilmiştir. DAEŞ'i destekleyen 20 bin Twitter hesabı üzerinde betimsel analiz yöntemi ile çalışma gerçekleştiren J.M. Berger ve J. Morgan'a (2015) göre, DAEŞ ilk etapta site içerisindeki takipçi ağını koruma konusunda başarılı olsa da zaman içerisinde propaganda gücünü önemli bir oranda kaybetmiştir. 2014 başında örgüt propagandası yapan 80 bin takipçili hesapların varlığına rağmen, 2014 sonbaharında bu amacı güden 50 bin üstü takipçiye sahip olan herhangi bir hesabın kalmaması DAEŞ üyelerinin kapatılmalar sonrasında eskisi kadar büyük bir iletişim ağı kuramadıklarını göstermiştir (s. 41). Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin Türkçe konuşan DAEŞ destekçileri arasında gerçekleştirdiği Twitter sosyal ağ analizi de konu hakkında Türkiye'de yapılan önemli araştırmalardan birisidir. J.M. Berger ve J. Morgan'ın çalışmasını çıkış noktası olarak belirleyen ve sonuçlarını ilgili çalışma ile karşılaştırarak yayınlayan Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin çalışmasındaki en önemli bulgulardan biri, Twitter'daki mesaj dağıtımında %16'lık bir üst dilimin oldukça etkili olduğu gerçeğidir. Araştırmaya göre %16'lık azınlık grup toplam tweet sayısının %89'unu atmaktadır; yani bu hesaplar engellendiği taktirde mesaj akışının %90'ını kesmek mümkün olmaktadır (Yalçınkaya vd., 2016, ss. 9-21). Twitter'ın resmi açıklamasına göre James Foley'in infazı sonrası bir yılı biraz aşkın bir süre içerisinde toplamda 360.000 terör içerikli hesap kapatılmıştır ("An update on our efforts to combat violent extremism", 2016). Yine de Twitter'da hâlâ propagandaya devam eden binlerce hesap bulunmakta, etkileşimi tamamen önlemek neredeyse imkânsız gözükmektedir.

DAEŞ'in sosyal medyadaki etki alanı yalnızca yukarıda bahsedilen belli başlı mecralar ile sınırlı değildir. Örneğin 2014 yılında Mariusz Zurawek adlı bir Polonyalı'nın kurduğu sosyal paylaşım sitesi kısa süre içerisinde popülerleşmiştir. Zurawek, sitesinin duyduğu ilgiden ilk etapta memnun olsa da, kullanıcıların büyük bölümünün Arapça konuşuyor ve DAEŞ propagandası sayılabilecek materyalleri sitede paylaşıyor olduğu gerçeğini fark ettiğinde büyük bir şok geçirmiştir. DAEŞ üyeleri tarafından keşfedildiği ve kullanıldığı anlaşılan site ise kısa süre içerisinde bu postlardan arındırılmıştır. Zurawek yaşanan olay sonrası yaptığı açıklamada; "İnternette herkes kimliğini saklayabiliyor. Twitter, Facebook, Youtube gibi büyük sitelerin bile IŞİD'le başı belada ve koyulan içeriğin hepsini kaldıramadılar. İnternetin mimarisi sorunlu" diyerek sorunun çözümsüzlüğüne dair kendince bir yorumda bulunmuştur ("Işid'in Sosyal Medyadaki Yeni Mekanları", 2015).

5 ABD'li gazeteci. AFP haber ajansı ve GlobalPost için Suriye'deki iç savaşı takip ederken 2012 yılının Kasım ayında militanlarca kaçırıldı. 19 Ağustos 2014'te ise DAEŞ tarafından infaz edildiği bir video İnternet'te yayınlandı (Carter, 2014).

Çalışma şekli çoğunlukla site veya sosyal medya hesabı ele geçirerek, bu hesaplarda DAEŞ propagandasını yaymak olsa da Siber Halifelik adlı grup, alışılmışın dışında oldukça cüretkâr bazı saldırı denemelerine de girişebilmektedir. Örneğin Ekim 2015'te ABD'deki enerji dağıtım şirketlerinin sistemlerine yapılan siber saldırı, ülkenin bir bölümünün elektriksiz bırakılması amacıyla gerçekleştirilmiş, fakat başarılı olamamıştır. İlgili teşebbüs FBI sözcüsü tarafından; "Güçlü bir girişim, ama neyse ki düşük kabiliyet." şeklinde yorumlanmıştır (Pagliery, 2015).

Özellikle 11 Eylül sonrası hızlandırılan internet üzerindeki kontrolü artırma çalışmaları çoğu zaman gizli olarak sürdürülmekte, ortaya çıktığı zaman ise bireysel özgürlüklerin savunusu noktasında büyük eleştirilerle karşılaşmaktadır. Karar alıcılar ise kendilerini, bu denetim ve sınırlamaları kendi ülke ve dünya halklarının güvenliği için yaptıklarını söyleyerek savunmaktadır. DAEŞ de bu tartışmalar ve denetim mekanizması kurulması çabasına yakinen ilgi gösteriyor gibi gözükmemektedir. Zira justpaste.it adlı bir sitede Ağustos 2014'te ve aynı ay içerisinde "Halife Geri Döndü" başlığıyla wordpress.com içerisinde yayınlanan bir makalede, Batılı güçler "genç Müslümanları internet üzerinden hapse tıkmak isteyen kâfir istihbarat örgütleri" olarak tanımlanmış ve bu istihbarat örgütlerine yakalanmamak için kullanılacak programlar tanıtılmıştır. DAEŞ'in işaret/logolarını taşımasa da kullandığı dil sebebiyle DAEŞ üyeleri tarafından yazıldığı tahmin edilen makalede Tor Browser'dan Ghost VPN'e, TAILS'den Cryptocat⁶ kadar birçok programın nasıl ve ne amaçla kullanılabileceği ayrıntılı olarak anlatılmakta ve DAEŞ lehine paylaşım yapacak kişilerin anonim kalması gerektiği hususu yazı içerisinde tekrar tekrar belirtilmektedir (Bartlett & Krasdomski-Jones, 2015, ss. 8-12).

Mobil Uygulamalarda DAEŞ

İnternet üzerinde oldukça aktif ve ses getiren bir örgütlenmeye sahip olan DAEŞ'in, özellikle son yıllarda büyük gelişim gösteren mobil uygulama mecrasında da varlığı söz konusudur. DAEŞ üyesi yazılımcılar birçok uygulama geliştirmekte, bu uygulamalar ise çeşitli yöntemler aracılığıyla insanlara iletilmektedir. İnternetin dinamik ve özgürlükçü yapısı, devletler, şirketler ve istihbarat güçlerini etkileşimi engelleme konusunda çoğunlukla çaresiz bırakmaktadır.

DAEŞ'in en bilinen mobil uygulamalarından biri "Müjdeleyici Şafak" (Fecr-ül Beşair) adını taşımaktadır. Android işlemcili telefonlar düşünülerek Twitter için tasarlanan bu uygulama, yükleyen kişiye hem DAEŞ ile ilgili son haberleri sunmakta hem de Twitter'ın anti-spam özelliğini devre dışı bırakıp bu haberleri kişinin Twitter'daki diğer takipçileri ile sayfayı spamleyerek (birçok

6 Tor, açılımı "The Onion Routing" olan kullanıcılarının gerçek kimliklerini gizleyerek iletişim imkanı sunan bir yazılım projesidir.

Ghost VPN, kişisel verilerinizi ve kimliğinizi gizleyerek İnternet üzerinde anonim olarak sörf yapabileceğiniz, aynı zamanda program yardımıyla İnternet üzerinde uygulanan herhangi bir kısıtlamaya veya yasaklamaya takılmadan istediğiniz tüm web sitelerine sınırsız erişim elde edeceğiniz bir VPN (sanal özel ağ) programıdır.

Tails veya açık adıyla The Amnesic Incognito Live System (Türkçesi: Unutkan Gizli Kimlikli Canlı Sistem) güvenlik odaklı, bağlantıları Tor Browser aracılığıyla gerçekleştiren bir programdır.

Cryptocat ise İnternet tarayıcıları içerisinde odalar kurup anonim bir şekilde mesajlaşma imkanı sağlayan bir programdır.

tweeti art arda atarak) paylaşmasına imkân tanımaktadır. Örneğin bu uygulama sayesinde Haziran 2014'te Twitter'da "Bağdat" hashtagiyle arama yapan tüm kullanıcılar, DAEŞ'in "Geliyoruz Ey Bağdat" yazan ve Musul'daki ilerleyişine dair güzellmeler yapan tweetlerini sayfanın en başında görmüştür (Berger, 2014).

Jamie Foley'in infazı sonrası Twitter başta olmak üzere sosyal medya sitelerinde DAEŞ sempatisini hesaplara karşı uygulanan sert politika, örgütün haberlerini sempatisanlarına ulaştırmak amacıyla kendi mobil uygulamasını üretmesine de ön ayak olmuştur. Ghost Security Group'un,⁷ DAEŞ üyelerinin kullandığı bir mobil uygulama kanalında keşfettiği "Amaq Agency" adlı bu uygulama, örgütün kendi haberleşme ve sosyal medya platformu sayılabilecek niteliktedir. İsmi ve içeriğinin büyük bölümünü örgütün haber ajansı olarak kabul edilen Amaq News Agency'den alan uygulama, kullanıcılarına DAEŞ'in "ilerleyişi" ve "yeni zaferlerini" Twitter'daki gibi aşağı inen bir "News Feed"te sunmakta, içerisinde yazı büyüklüğünü değiştirme ve uygulamayı otomatik güncelleme gibi özellikler dahi bulundurmaktadır (Reisinger, 2015).

DAEŞ'in en ilginç çalışmaları arasında, kendini örgütün tanıtım kanalı olarak adlandıran "Gayret Kütüphanesi" (Library of Zeal) adlı ekip tarafından yayınlanan "Huroof" adlı mobil uygulaması da bulunmaktadır. Arapça öğrenimini kolaylaştırma amacı güden bu uygulama tamamen çocuklar için tasarlanmıştır. Sıcak renkler kullanılarak dizayn edilmiş ve yer yer balonlarla süslü uygulamada, bir yandan Arap alfabesi öğretilmekte, diğer yandan da silah, tank, roketatar gibi cihadist materyaller çocuklara tanıtılmaktadır (Farley, 2016).

DAEŞ'in kendi geliştirmedeği ancak kullanıcılarına anonim iletişim imkânı sunmasıyla bilinen Telegram da DAEŞ takipçileri tarafından aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Telegram içerisinde hızla örgütlenen ve 50'den fazla kanal ile on binden fazla kullanıcı edinen örgüt, mobil uygulama sayesinde takipçileriyle gizli ve güvenli bir şekilde iletişim kurabilmekte, resim, video ya da mobil uygulamalarını paylaşabilmekte, son gelişmelerden üyelerini haberdar edebilmekte (Cuthbertson, 2015) ve hatta esir kadın ticareti yapabilmektedir (Hinnant, Alleruzzo & Szlanko, 2016). Telegram yönetiminin DAEŞ ile ilişkili kanallara uzun süre herhangi bir yaptırım uygulamamasına rağmen, Paris saldırısı sonrasında uygulamanın geliştiricisi olan Pavel Durov bir açıklamada bulunmuş ve teknolojinin yanlış güçlerin elinde tehlikeli olabileceğini belirtmiştir. Uygulama içerisinde DAEŞ propagandası yaptığı saptanan 78 kanal ise kapatılmıştır (Bell, 2015).

Örgütün aktif olarak kullandığı bir diğer mobil uygulama ise akıllı telefon ve bilgisayarlar için hazırlanan, kullanıcılarına kanal oluşturarak sesli mesaj yayma imkânı tanıyan Zello'dur. Bu uygulama sayesinde DAEŞ yanlısı kişiler telefonlarını telsize dönüştürerek birbirleriyle iletişim kurabilmekte, ayrıca DAEŞ'i merak eden ya da katılmak isteyen kişiler için uygulama üzerinden vaaz yayınları gerçekleştirilmektedir (Weiss & Hassan, 2016, s. 215).

7 Ghost Security Group kendisini, İnternet'in bir silah olarak kullanıldığı günümüz dünyasında, dijital aşırılıklarla mücadele eden anonim terörle mücadele örgütü olarak tanımlanmaktadır (Ghost Security Group Web Page, 2016).

Dijital Yayınlarda DAEŞ

DAEŞ'in ideolojisini yaymak ve üyelerine seslenebilmek amacıyla yazılı yayınlara da oldukça önem verdiğini söylemek mümkündür. Fakat dergi ve benzeri materyaller – geleneksel tedarik ağının dünya çapında legal kabul edilmeyen bir örgüte sunduğu zorluklar dolayısıyla – DAEŞ'in hâkim olduğu coğrafya dışındaki yerlerde büyük oranda internet üzerinden takip edilmekte ve destekçilere ulaştırılmaktadır.

Al Hayat Media Center tarafından hazırlanan dergilerden en önemlisi “Dabiq” ismini taşımaktadır. İlk sayısı 2014'ün Temmuz ayında yayınlanan ve “Hilafetin Dönüşü” (Return of the Khilafah) adlı başlıkla yayın hayatına başlayan Dabiq'ın iki sene içerisinde İngilizce'nin de dahil olduğu birçok dilde tam 15 sayısı yayınlanmıştır (“The Islamic State's (ISIS, ISIL) Magazine”, 2014). Gündem ile alakalı yazı dizileri, Twitter'da propaganda yapılabilecek hashtag önerileri, ayın DAEŞ videoları, İslamî teamüller hakkında yazılan makaleler, esir alınan kişilerin pazarlanarak satışa çıkartıldığı sayfalar... Tamamı dergi içerisinde, konu ile alakalı kaliteli fotoğraflar ve anlaşılır, akıcı bir dil ile yer almaktadır.

Dabiq haricinde, Fransızlar için özel olarak hazırlanan “Dar-Al Islam” ve Türkler için özel olarak hazırlanan “Konstantiniyye” dergileri de Al Hayat Media Center'ın DAEŞ propagandası amacı güden yayınlarından (Yeşiltaş, vd., 2016, s. 20). Konstantiniyye dergisinin ilk sayısı Haziran 2015'te “Konstantiniyye'nin Fethi” adlı başlıkla yayınlanmış, önsözünde ise

“Rabbimizden bize bu konuda muvaffakiyetler vermesini diliyoruz. Ve bu güne kadar İslam Devleti'ne km'lerce alanı savaş ve silahla bahşeden Rabbimizden derginin adını verdiğimiz Kostantiniyye'yi savaşız ve kansız bize kapılarını açmasını diliyoruz. Ya Rabbi Resulullah'ın bahsetmiş olduğu İstanbul'un fethini bize nasip et.” (“Konstantiniyye'nin Fethi”, 2015, s.3)

denilerek, DAEŞ'in Türkiye'yi fethetme isteği açıkça ortaya konmuştur.

DAEŞ'in Konstantiniyye dergisi içerisindeki dili hakkında Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin yaptığı çalışma oldukça önemlidir. İlgili çalışmaya göre; örgütün Türkiye için çıkardığı Konstantiniyye dergisinin ilk 7 sayısında kâfir kelimesi ortalama 60,42 kez, küfür kelimesi ortalama 51,71 kez, savaş kelimesi ise ortalama 110,42 kez kullanılmaktayken; barış kelimesi ortalama 2, müzakere kelimesi ortalama 0,57, hoşgörü kelimesi ise ortalama 0,14 kez kullanılmıştır (Korkmaz, 2016, s. 16).

Al Hayat Media Center'ın yeni dergisi “Rumiyah”ın (Roma) ilk sayısı ise Eylül 2016'da yayınlanmıştır (McKernan, 2016). Dabiq gibi güçlü bir DAEŞ propagandası amacı güden ve ilk sayısı 7 farklı dilde (İngilizce, Türkçe, Fransızca, Almanca, Peştunca, Rusça ve Uygurca) yayınlanan derginin alışlagelmiş tehditler dışındaki sert üslubunun da son zamanlarda güç kaybeden örgütün uyuyan hücrelerini uyandırma amacı taşıdığı düşünülmektedir.

Bu dergiler dışında DAEŞ'in 2014 yılında Hilafet ilanından sonra tek sayı olarak yayınladığı Islamic State Report ve üç sayı olarak yayınladığı Islamic State News adlı iki dergisi daha olmuştur. Sayfa sayısı diğer yayınlarına göre daha az olan (6-10 sayfa) Islamic State News dergisinin içerdiği

konular da örgütün diğer yayınları ile paralellik göstermektedir. Islamic State Report dergisi ise yalnızca İslam devletini kurdukları Haziran ayına özgü bir yayın olması sebebiyle devlet olma iddialarının vurgulandığı ve ayrıntılandırıldığı bir kaynak olma özelliğini taşımaktadır (Çetinkaya, 2015, s. 102).

DAEŞ'in Al Hayat Media Center aracılığıyla yürüttüğü aktif iletişim stratejisinin ürünü olan bu dergilerin endüstri standartlarını yakalamış bir tasarım ve içerik kalitesine sahip olması (her sayıda seçilen bir ana konu ve makalelerin ekseriyetle bu konu etrafında şekillendirilmesi, yazıların günlük bir dil ve konuya uygun dini referanslar ile anlaşılır bir şekilde yazımı, kullanılan fotoğrafların kalitesi vb.) arkasındaki ekibin ne kadar profesyonel olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Sonuç

DAEŞ, yeni medya aygıtlarının özelliklerini kullanarak yaptığı propaganda ile yüze yakın ülkeden on binlerce kişiyi safına katmış, çok daha fazlasının ise kendisini tanımamasını sağlamıştır. Video paylaşım siteleri üzerinden yaptığı videolar ile mücadelesini dünyaya izletmiş, sosyal medya üzerinden yaptığı paylaşımlar ile dünyayı bilgilendirmiş, mobil uygulamaları ile sempatanlarına hizmet sunmuş, yayınladığı dergiler ile ise düşüncesini tanıtmaya ve meşrulaştırma çabasına girişmiştir. Eski medya araçları ile bunların neredeyse hiçbirini gerçekleştiremeyecek olan örgüt, günümüz iletişim teknolojileri ile çok daha kolay propaganda yapma imkânına ulaşmıştır. Bu durumun en önemli sebebi ise internetin bireysel özgürlük ile beraber tanımlandığı gerçeği gibi gözükmektedir. Zira yazıda ayrıntılı olarak bahsettiğimiz üzere Twitter, Youtube, Telegram gibi uygulamalar, belirli bir noktaya kadar ifade özgürlüğü, gizlilik vb. tutumlar ile DAEŞ propagandası yapan hesapları kapatma konusunda isteksiz tavır göstermişlerdir. Zaman içerisinde DAEŞ bağlamında yeni medyada takınılan tutum değişse de internetin temsil ettikleri konusundaki düşünce değişmemiştir.

İnternetin insan hayatında aktif olarak kullanılması mevzusu henüz oldukça yeni sayılabilecek bir konudur. Yirmi yıldan kısa bir sürede gerçekleşen bu değişim birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Eğlence sektörü, medya araçları, kişisel gizlilik vb. çoğu alan, bir yandan internetin olanaklarından yararlanırken diğer yandan da yeni düzenin yarattığı sıkıntılar ile baş etmeye çalışmaktadır. Telif yasaları değişmekte, gizlilik kavramı yeniden tanımlanmakta, kısaca dünya; ulusal ve uluslararası düzeyde bu hızlı değişime ayak uydurmaya çalışmaktadır. Terör örgütü olarak tanımlanan toplulukların bu aygıtları kullanımı ve bunun yaratacağı sonuçlar literatüre küresel terör bağlamında girse de DAEŞ, öncesinde yeterince irdelenememiş gibi gözükmekte, bunun sonuçları da hâlihazırdaki örnekte gün yüzüne çıkmaktadır. Bu araştırmanın DAEŞ sonrası yeni siyasi/dini ya da konjonktürel örgütlerin gelecekte yeni medya üzerinde yaratabilecekleri etkilerin daha derinlikli incelenmesi ve internetin dinamik, mekânsız yapısının analizini tartışmaya açmak ümidi ile yazıldığını söylemek mümkündür. Ortaya çıktığından beri yaşantımıza çok hızlı bir şekilde sirayet eden yeni medya aygıtlarını ve etkilerini daha iyi anlamak, özümsemek ve olumsuz yönleri açısından bir çözüm yolu bulabilmek için bu tarz çalışmaların literatür içerisinde daha fazla ve özellikle iletişimin küreselleşmesinin dinamik yapısını da yakalayabilmek adına daha sık yer alması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ackerman, S. (2015). US Central Command Twitter account hacked to read I love you ISIS. *The Guardian*. 10.10.2016 tarihinde <https://www.theguardian.com/us-news/2015/jan/12/us-central-command-twitter-account-hacked-isis-cyber-attack> adresinden edinilmiştir.
- Atabek, Ü. (2001). *İletişim ve teknoloji*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Barlett, J., & Krasdomski-Jones, A. (2015). Online anonymity: Islamic State and surveillance. *Demos.co.uk*. 24.01.2017 tarihinde http://www.demos.co.uk/files/Islamic_State_and_Encryption.pdf adresinden edinilmiştir.
- Baumann, Z. (1999). *Küreselleşme: Toplumsal sonuçları*. A. Yılmaz (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayraktutan, G., Binark M., Telli Aydemir A., Çomu T., Doğu B., & İslamoğlu G. (2013). *Sosyal medya ortamlarının siyasal iletişim uygulamaları açısından incelenmesi: Türkiye’de 2011 Genel Seçimleri’nde Facebook ve Twitter’in siyasal partiler ve liderler tarafından kullanılması*. Ankara: TÜBİTAK. Proje No: 111k263.
- Bell, K. (2015). Messaging app Telegram blocks 78 “ISIS related” channels. *Mashable*. 02.08.2016 tarihinde <http://mashable.com/2015/11/18/telegram-blocks-isis-channels/#fBZ3us3qOqOX> adresinden edinilmiştir.
- Berger, J. M. (2014). How ISIS games Twitter. *The Atlantic*. 11.07.2016 tarihinde http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/isis-iraq-twitter-social-media-strategy/372856/?_ga=1.234954305.137107012.1395394742, adresinden edinilmiştir.
- Binark, M. (2014). *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Carter, Chelsea J. (2014). Video shows ISIS beheading U.S. journalists James Foley. *CNN.com*. 09.04.2017 tarihinde <http://edition.cnn.com/2014/08/19/world/meast/isis-james-foley/> adresinden edinilmiştir.
- Castells, M. (1996). *The rise of network society*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Chomsky, N. (1996). *Media and globalization: An interview with Noam Chomsky*. P. Sainath (Röp.). 02.09.2016 tarihinde <http://www.corpwatch.org/article.php?id=1809> adresinden edinilmiştir.
- Cuthbertson, A. (2015). ISIS Telegram channel doubles followers to 9.000 in less than 1 week. *IBTimes.co.uk*. 13.10.2016 tarihinde <http://www.ibtimes.co.uk/isis-telegram-channel-doubles-followers-9000-less-1-week-1523665> adresinden edinilmiştir.
- Çakır, A. (2015). İşid’den şimdi de siber-cihat. 11.09.2017 tarihinde <https://www.amerikaninsesi.com/a/isis-den-simdi-de-siber-cihat/2712685.html> adresinden edinilmiştir.
- Delişmek, E. (2015). *Küreselleşme ve terör El Kaide ve İşid örnekleri*. 15.04.2017 tarihinde https://www.academia.edu/28198329/K%C3%9CRESELLE%C5%9EME_VE_TER%C3%96R_EL-KA%C4%B0DE_ve_I%C5%9E%C4%B0D_%C3%96RNEKLER%C4%B0, adresinden edinilmiştir.
- Farley, H. (2016). ISIS launch app for children ‘to teach cubs of the Caliphate’. *Christiantoday.com*. 13.10.2016 tarihinde <https://www.christiantoday.com/article/isis.launch.app.for.children.to.teach.cubs.of.the.caliphate/85932.htm> adresinden edinilmiştir.
- Ghost Security Group Web Sitesi. (2016). 02.08.2016 tarihinde <https://ghostsecuritygroup.com> adresinden edinilmiştir.
- Hall, J. (2014). ISIS mass beheading video took up to six hours to film and cost \$200.000: Forensic analysis of Syrian soldier murders reveals clues that could help nail Jihadi John. *Dailymail.co.uk*. 10.12.2016 tarihinde <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2865745/Has-EXACT-location-infamous-ISIS-beheading-video-pinpointed-Forensic-analysis-filmed-Syrian-soldier-murders-breaks-filmed-long-took-cost-make.html> adresinden edinilmiştir.

- Hinnant, L., Alleruzzo, M., & Szlanko, B. (2016). Islamic State tightens grip on captives held as sex slaves. *APNews.com*. 13.10.2016 tarihinde <http://bigstory.ap.org/article/bc71decfae2f4fee8196a20515b4c5fc/islamic-state-tightens-grip-captives-held-sex-slaves> adresinden edinilmiştir.
- Hoffman, A., & Schweitzer, Y. (2015). Cyber jihad in the service of the Islamic State (ISIS). *Stratejic Assesment*, 18(1), 71-81.
- Işid'in sosyal medyadaki yeni mekanları. (2015, 14 Mart). *BBC.com*. 14.07.2016 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150313_isid_sosyal_medya, adresinden edinilmiştir.
- Işık, M. (2009). *Terör örgütlerinin bir propaganda aracı olarak interneti kullanması: Örnek olay PKK terör örgütü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Keskinkaya, E. (2015). *Irak ve Şam İslam Devleti'nin yeni medya kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- Konstantiniyye'nin Fethi. (2015). *Konstantiniyye*. 17.10.2016 tarihinde archive.org/details/Konstantiniyye1_iglobe adresinden edinilmiştir.
- Korkmaz, S. C. (2016). *Terörün Propagandası: DAEŞ Terör Örgütü ve Konstantiniyye Dergisi*. Ankara: ORSAM.
- Martel, F. (2014). ISIS now selling jihad with account full of adorable kittens. *Breitbart.com*. 14.07.2016 tarihinde <http://www.breitbart.com/national-security/2014/06/26/isis-now-selling-jihad-with-twitter-account-full-of-adorable-kittens/> adresinden edinilmiştir.
- McKernan, B. (2016). Isis' new magazine Rumiya shows the terror group is 'struggling to adjust to losses'. *Independent.co.uk*. 25.01.2017 tarihinde <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-propaganda-terror-group-losses-syria-iraq-a7228286.html> adresinden edinilmiştir.
- McQuail, D. (2005). *McQuail's mass communication theory*. London: Stage Publications.
- Milmo, C. (2014). Isis hijacks World Cup hashtags for propaganda. *Independent.ie*. 14.07.2016 tarihinde <http://www.independent.ie/world-news/middle-east/isis-hijacks-world-cup-hashtags-for-propaganda-30375342.html> adresinden edinilmiştir.
- Morgan, J., & Berger, J. M. (2015). *The ISIS Twitter census: Defining and describing the population of ISIS supporters on Twitter*. Washington: Brookings Institution.
- Paganini, P. (2015). ISIS – Cyber Caliphate hackers are threatening electronic war. *Securityaffairs.co*. 14.07.2017 tarihinde <http://securityaffairs.co/wordpress/36883/cyber-crime/cyber-caliphate-electronic-war.html> adresinden edinilmiştir.
- Pagliery, J. (2015). ISIS is attacking the U.S. energy grid (and failing). *CNN.com*. 04.10.2016 tarihinde <http://money.cnn.com/2015/10/15/technology/isis-energy-grid/> adresinden edinilmiştir.
- Pillar, P. (2001). *Terrorism and U.S. foreign policy*. Washington: Brookings Institution Press.
- Reeve, S. (2001). *Yeni Çakal'lar: Remzi Yusuf, Usame Bin Ladin ve terörizmin geleceği*. G. Koca (Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Reisinger, D. (2015). ISIS has a new weapon: A smartphone app. *Fortune.com*. 02.08.2016 tarihinde <http://fortune.com/2015/12/10/isis-smartphone-app/> adresinden edinilmiştir.
- Ritzer, G. (1998). *Toplumun Mcdonaldlaştırılması*. Ş. S. Kaya (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Samuel, H. (2015). ISIL hacker seize control of France's TV5 Monde network in 'unprecedented' attack. *Telegraph.co.uk*. 14.07.2016 tarihinde <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11525016/Isil-hackers-seize-control-of-Frances-TV5Monde-network-in-unprecedented-attack.html> adresinden edinilmiştir.

- Seyfi, M., & Güven, D. (2015, Ekim). *Terör örgütlerinin transmedya kullanımı: Işid örneği*. Uluslararası Yeni Medya – Yeni Yaklaşımlar Konferansı, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Sezgin, S. (2005). Küreselleşmenin medya ve toplum üzerindeki etkileri (bölüm 1). *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 21, 9-12.
- Şenol, D., Erdem, S., & Erdem, E. (2016, Mayıs). *Işid terör örgütünün iletişim ve propaganda teknikleri*. II. Uluslararası Ortadoğu Sempozyumu: Ortadoğu'da Devlet, Devlet-Dışı Aktörler ve Demokrasi, Kırıkkale Üniversitesi. Kırıkkale: Kodamer.
- Telli Aydemir, A. & Çelebioğlu, H. (2012). Yeni medya arayüzünde örgütsüzleşme, iktidar ve dönüşen direniş kültürü. Z. T. A. Süalp & B. Çelik (Haz.). *Devrim yahut vasat: Üretim, deneyim ve teknoloji* içinde (ss. 124-156). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- The Islamic State's (ISIS, ISIL) Magazine. (2014). *Clarionproject.org*. 17.10.2016 tarihinde <http://www.clarionproject.org/news/islamic-state-isis-isil-propaganda-magazine-dabiq> adresinden edinilmiştir.
- The Soufan Group. (2015). *Foreign fighters, an updated assessment of the flow of foreign fighters into Syria and Iraq*. New York.
- Twitter Resmi Web Sitesi. (2016). 18.08.2016 tarihinde <https://blog.twitter.com/2016/an-update-on-our-efforts-to-combat-violent-extremism> adresinden edinilmiştir.
- Van Dijk, J. (1999). *The network society: Social aspects of new media*. London: Sage Publications.
- Weiss, M., & Hassan, H. (2016). *Işid: Terör ordusunun içyüzü*. E. A. Kayhan (Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Williams, F., Rice, R. E., & Rogers, E. M. (1994). *Research methods and the new media*. New York: Free Press.
- Yalçınkaya, H., Özyer, T., Çelik B., & Kardaş, Ş. (2016). *Türkçe konuşan DAESH destekçileri üzerinde twitter sosyal ağ analizi*. Ankara: ORSAM.
- Yeşiltaş, M., Özdemir, Ö. B., Öncel, R., Öztürk, B., & Düz, S. (2016). *Sınırdaki düşman: Türkiye'nin DAİŞ ile mücadelesi*. İstanbul: SETA.
- Yılmaz, S. (2006). *21. yüzyılda güvenlik ve istihbarat*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yılmaz, S. (2014). *Küresel terör; Işid ve sonrası*. 15.04.2017 tarihinde <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2014/06/25/7670/kuresel-teror-isisid-ve-sonrasi> adresinden edinilmiştir.

Teknolojik Determinizm Bağlamında Bir Şiddet Formu Olarak Medya

Media as a Form of Violence in the Context of Technological Determinism

Eyüp AL*

Öz

Makalenin amacı bir şiddet formu olarak medyanın her türlü içeriği etki altına aldığını ispat etmektir. İçerik, onu inşa eden unsurların en önemlisi olan “araç”ın merkeze alınması ile ilişkilidir. Bu makalede medya, bizatihi kendi yapısından/formundan ötürü şiddetin ana kaynağı olarak değerlendirilmektedir. “Araç”ın bu mutlak etkisi, yöntem olarak teknolojik determinizmi doğrulamaktadır. Arka planda bırakılan “araç”ların ne olduğu sorusu önem arz etmekte ve dolaylılama temelli kitle iletişim araçları, teknolojik determinizm bağlamında şiddetin inşa edici unsuru olmaktadır. Burada teknoloji temelli iletişim araçları mesaj/içeriği istediği şekle sokabilmekte ve önemsizleşmesine neden olarak simgesel şiddetin başat unsuru olmaktadır. Form’un/yapı’nın içerik üzerindeki tahakküm edici gücü iletişim “araç”ları üzerine düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Makalenin amacı temsil pratiklerinin ikincil önemde kaldığını ve esasın teknolojik determinizm olduğunu göstermektir. Bu makalede Kitle iletişim “araç”larının teknolojik determinizm bağlamında şiddetin yapısal olarak ana kaynağı olduğu iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknolojik Determinizm, Kitle İletişim Araçları, Form/Yapı, İçerik/Mesaj, Simgesel Şiddet.

Abstract

The goal of the article is to prove that the media, as a form of violence, infiltrate every kind of content. The content is related to the centralization of the “medium”, which is the most important element that builds it. In this article, the media itself is regarded as the main source of violence because of its form/structure. As a method, this absolute effect of the medium gives rise to technological determinism. The question of what the “medium” are left behind is important and mediation-based mass media is the building block of violence in the context of technological determinism. It is here that technology-based means of communication puts the message/content in the way that it wants and becoming the reason

* Arş. Gör. Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, eyup.al@marmara.edu.tr

of insignificant is a dominant element of symbolic violence. The imperative force on the content of the form/structure makes it necessary to think on the means of communication. Main goal of this article is to demonstrate that representation practices remain secondary and the main part is technological determinism. At this juncture, the article will prove that violence is the structural origin of the mass media “medium” in the context of technological determinism.

Key Words: Technological Determinism, Mass Media, Form/Structure, Content/Message, Symbolic Violence.

Giriş

İletişim, insanların bu dünyadaki varlığı açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bu önem insanın varlığını sürdürebilmesi için iletişim olgusuna ihtiyaç duymasıyla ilişki içerisinde. İletişim, kelime kökeni itibarıyla “ileti” ve “iletmek” olgularını içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda iletişimden bahseden herkes, o anda “ileti” ve “iletmek” meselelerini de istemsizce gündemine almaktadır. Bu durum kısaca şöyle ifade edilebilir; iletişim, her zaman için beraberinde bir iletiyi/içeriği ve bunun iletilmesini sağlayan bir aracılık görevini de yerine getirmektedir. İletişim, bir kanal/araç vasıtasıyla mesajın iletilmesi süreci olarak değerlendirilebilir. Bu makalenin sınırlılıkları bağlamında özellikle “ileti”nin taşınması, aktarılması ya da aracılık edilmesi sürecine odaklanılarak; “araç”ın mahiyeti ve tahakküm edici gücü üzerinde durulmaktadır.

İletişim, sadece içinde bulunulan zaman dilimiyle değil, tarihsel boyutuyla da göz ardı edilemeyecek bir süreçtir; çünkü zaman içerisinde iletişimin doğasında köklü dönüşümler yaşandığı bilinmekte ve görülmektedir. Yaşanmış ve yaşanmakta olan bu dönüşümlerin beraberinde neleri getirdiği ve götürdüğü de ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir olgudur. İletişim açısından dönüşüm anları uzun zamandır teknolojik bir temele dayalı şekilde ilerlemektedir. İletişim araçlarının 20. yüzyılın başından beri insanın hayatındaki ağırlığı artmaktadır. Özellikle 19. yüzyılın başında fotoğrafla ve yüzyılın sonuna doğru da sinema aracılığı ile bu süreç radikal bir şekilde devam etmiştir.

İnsanın iletişim bahsinde karşısına açık seçik biçimde teknolojik araçlar çıkmakta ve bu araçlar gün geçtikçe insanın hayatında daha çok yer edinmektedir. İletişim araçlarının olmadığı dünyada ise yüz yüze iletişimin imkânları zorlanmaktaydı. Yüz yüze iletişimin beraberinde getirdiği “bir aradalık”, “karşılıklık”, “eş zamanlılık” gibi unsurlar da değişime uğramaktadır. Ancak temelli iletişim biçimlerinin varlığı, yüz yüze iletişime ait özelliklerin toptan yok olması anlamına da gelmemektedir. Bugün insanlar hâlâ yüz yüze iletişim kurmaya devam etmektedirler ve böylece teknoloji temelli iletişim araçlarının yüz yüze iletişimi öldürdüğü ya da onun yerini tamamen aldığı yönündeki iddialar anlamsızlaşmaktadır. Nazife Güngör (2013) de bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Sözlü iletişimi yazılı iletişimin karşısı ya da önceli olarak görmek yanlış olur.” (s. 42). Aslında sözlü ve yazılı iletişim biçimlerini, iletişim üst başlığı altında ve devamlılık içerisinde değerlendirmek daha makul ve mantıklı olacaktır.

İletişime aracılık eden unsurların değişimi, aynı zamanda iletişimin içeriğini de etki altına almaktadır. Böylece formun kendisi “tek tip içerik” dayatmaktadır. Sözlü ve yazılı iletişim içerisinde yaşanan değişim bunun en bariz göstergesini oluşturmaktadır. Sözü kalıcı bir hale dönmüş formu olarak yazının vaat ettikleri ile sözün kendi doğası arasında büyük bir uçurum oluşmaktadır. Özellikle teknolojik araçların iletişim süreçlerine dâhil olmaya başlaması ile iletişimin hem içeriği hem de formu radikal bir şekilde değişmeye başlamıştır. Bir iletişim biçimi olarak mağara duvarına çizilen resimler ile yağlıboya tablolar arasında, yağlıboya tablo ile onun fotoğrafı arasında da büyük farklılıklar söz konusudur. Bu durum ise tamamen kullanılan araçlarla, yani onların doğasıyla/yapısıyla/formuyla ilişkilidir.

Yapısal Bir Şiddet Olarak Medyanın Kendisi

Medya, başlı başına şiddetin kendisidir ve şiddeti herhangi bir şekilde temsil etmemektedir. Belirli teknolojik “araç”ların hükümranlığı altında gerçekleşen bir iletişim süreci, yapısı/formu dolayısıyla insanın ve şeylerin üzerinde baskı kurarak onlara kendi damgasını vurmaktadır. Medya, kendi ontolojik ve epistemolojik zeminini, ahlaki normlarını, estetik kaygılarını merkeze alarak insanı ve insanın algıladığı dünyayı şekillendirmekte, bunun kontrolünü insanın elinden almakta ve bunu bir “yaşam biçimi” olarak dayatmaktadır. Medyanın teknolojik unsurlarından ötürü kaçınmadığı yapısı, onun bizatihi kendisinin şiddet olarak değerlendirilmesini doğurmaktadır.

Bir kavram olarak medya, tüm ekonomik, politik, kültürel, ideolojik içeriklerinden soyutlandığında ve sadece iletişim araçları ile ilişkilendirildiğinde medyayı tek bir iletişim “araç”ı ile değerlendirmek söz konusu olamaz. Medyanın sadece tek bir “araç”la değil de araçların bütünüyle ilişkilendirilmesi, meselenin künhüne vakıf olmayı kolaylaştırır. Medya bu bağlamda sadece televizyon, sinema ya da gazete değildir. Tüm bu araçların toplamı olan medya, form olarak o araçların etkisi altında kalmaktadır. Bu durum ise bir tercih meselesi değildir, birilerinin bunu isteyip istememesinin bir önemi yoktur; yani “ister istemez” bir zorlama şeklinde açığa çıkan “şey”den bahsedilmektedir. Medyanın bizatihi şiddetin kendisi olması burada görülebilmektedir. İçerikten bağımsız bir biçimde teknolojik araçların tahakkümü altında insana bir şey sunan medya aslında iletişim araçlarının baskısı ile karşılaşmakta ve bu durum da medyanın şiddet ile olan ilişkisini göstermektedir.

Şiddetin mantığı burada gözükmekte ve bir şiddet biçimi olarak sembolik yapı, iletişim araçları içinde var olmaktadır. Dolayım-lama temelli iletişim araçları gerçeği değil aksine sembolik anlamlar üzerinden bir temsili gerçekleştirilmektedir. Bu araçlar bugün teknolojiyi kendilerine zemin olarak seçmiş durumdadırlar. Fotoğraf ya da sinema gibi iletişim örnekleri teknolojinin dışarıda bırakılabileceği, hesaba katıl(a)mayacağı örnekler değildir.

Bu bağlamda iletişim, özü itibarıyla “sembolik formların üretimi, aktarımı, alımlanması ve değişik türdeki kaynakların idaresini içeren bir toplumsal faaliyet” olarak nitelendirilebilmektedir (Thompson, 2008, s. 37). Sembolik yapılar kendilerini medya aracılığıyla ve onun farklı biçimleri – sinema, gazete, televizyon gibi – üzerinden dayatmaktadır. Dolayım-lama temelli iletişim araçları ele aldıkları herhangi bir şeyi olduğu gibi bırakmamakta –gene bir tercih söz konusu değildir

– ve onu bazı sembolik ifade ya da temsil kalıpları içerisinde aktarmaktadır. Bu aktarımın kendisi kaçınılmaz bir biçimde medyanın araçla olan ilişkisinden ötürü şiddet doludur; çünkü insana ve iletişim pratiklerine bir özgürlük alanı açmamakta, aksine, iletişimi “araç”ın boyunduruğu altında gerçekleştirmektedir.

Dolayımına temelli bu sembolik formlar kendi iktidar alanlarını yaratmakta ve sembolik iktidarlarını da simgesel şiddetleri² üzerinden sağlamaktadırlar. Şiddet, iletişim araçları bahsinde fiziksel bir hal almamakta ve aksine araçların doğası ile uyumlu bir biçimde simgesel düzlemde kendi varlığını dayatması ile gerçekleşmektedir. Şiddet, iletişim çalışmalarında genel itibariyle temsil pratikleri ile ilişkilendirilmektedir. Ancak bu makalede şiddetin varlığı medya alanında direkt olarak iletişim “araç”larının varlığı ile ilişkilendirilmektedir. Her bir iletişim “araç”ı her türlü içeriğe ve aynı zamanda onu algılayanlara kendi formunu dayatmaktadır. Bu durum içeriği önemsizleştirerek, onu soğurmaktadır. Netice itibariyle simgesel şiddet “araç”ın insanı tahakküm altına alıp yönlendirmesidir.

İnsanın dünyayı ve hatta kendisini de anlamlandırma şekli “dolayımlanmış sembolik biçimler” (Thompson, 2008, s. 60) tarafından gerçekleştirildiğinde, bu durumun açık seçik bir şiddet olduğu görülmektedir. Aracın kendisine gösterdikleri ile yol alan bireyler, ister istemez “araç”ın doğasının ortaya koyduğu içerikle yol almaktadır. Teknolojik determinizm bağlamında şiddet, “araç”ın tahakkümü altındaki medyanın kendisinde açığa çıkmakta ve ancak bundan sonra bahsedilebilirse eğer, bazı ideolojik, kültürel, ekonomik farklılıklara temsil pratikleri üzerinden değinilebilmektedir.

“Özgür medya” gibi kavramsal ve simgesel değeri yüksek söylemler aslında içerik açısından herhangi bir anlam ihtiva etmemektedir. Çünkü zaten “araç”ın doğası gereği böylesi bir nesnelliğin, özgürlüğün vuku bulması imkân dâhilinde değildir. Formun kudreti –ister istemez – içeriği etki altında bırakmaktadır. Bir form olarak teknolojiyi merkezine alan iletişim “araç”ı da bundan müstağni değildir. Böylece yapısal bir zorunluluk olarak “özgür medya”nın gerçekleşmesi söz konusu değildir. İşte bu durum medyanın içerikten ve temsil pratiklerinden bağımsız bir şekilde bizatihi kendisinin şiddet olduğunun göstergesidir.

“Araç”ın Mahiyetinin Genel Bir Değerlendirmesi

“Ara-ç” kelimesi aracı olmakla, aracılık etmekle ilişkili bir durumu kendi bünyesinde saklamaktadır. Aslında bugün iletişimin dolayımınarak gerçekleşmesini sağlayan “araç”lar, bir “araç”lık vazifesi görmektedir. “Araç-ı” aynı zamanda ara bir formdur ve aracılık ettiği şeye kendi

2 Pierre Bourdieu’da simgesel şiddet fiziksel olmayan şiddet biçimi için kullanılmaktadır. Marksist bir yaklaşımla devletin fiziksel iktidar alanına artık simgesel şiddetin de dahil olduğunu ve bunun incelenmesi gerektiğini söyleyen Bourdieu, her türlü toplumsal eşitsizliğin kaynağı olarak simgesel şiddeti görmektedir. Simgesel şiddet, iktidarın yeni tahakküm edici gücüdür. Ancak bu makale de simgesel şiddet kitle iletişim araçlarının bizatihi araç olmaktan kaynaklanan kendi yapılarını kullanıcılarına dayatmaları olarak ele alınmaktadır. Simgesel şiddet araçların ürettikleri/içerikleri ile temsil edilen bir dünyanın insanların zihin dünyasını şekillendirmesi değildir; aksine ve daha öncelikli olarak araçların kendi dünyalarını ve iktidar biçimlerini insanlara içerikten bağımsız bir biçimde dayatması ile ortaya çıkmaktadır. Böylece kitle iletişim araçları yeni bir dünya algısı ve yaşama biçimi yaratarak insanları içerikten azade bir biçimde etki altına almaktadır (2015).

damgasını vurmaktadır. Kısaca, teknolojik determinizm bağlamında aracılık etmek, aracılık eyleminin gerçekleşmesi, “araç”ın etkisi altında olmak demektir. Araç zaten araç olma özelliğini aracılık ederek kazanmaktadır. Bir “araç”ı araç yapan şey doğasında barındırdığı bu “araç”ılıktır yani dolaylıdır.

Mesela sinema açısından aracılık etme durumu filmin her izlenişinde devreye girmekte ve bu durum sonsuza kadar devam etme imkânı bulmaktadır. “Araç”ılık eden “araç”ın kendisi, medya sürecinin dışında bırakılamaz çünkü bu durum ister istemez gerçekleşmektedir. Bir film izlenirken kamera ve sinema alanına ait tüm teknolojik unsurlar hiçbir zaman için dışarıda bırakılamayacaktır; çünkü filmsel sürecin esasını bu unsurlar oluşturmaktadır, kamera da bunun dışında değildir. Şüphesiz ki benzer bir durum televizyon için de geçerlidir.

İletişim araçları basit birer iletişim aracı olmanın yanı sıra insan hayatında asli değişikliklere de neden olmaktadır. Bu değişimin nedenini en iyi gösteren yaklaşımı “teknolojik determinizm” olarak adlandırabilmek mümkündür. İletişim bahsinde teknolojik determinizm basitçe şöyle ifade edilebilir; teknolojiyi merkezine alan iletişim araçlarının – mesela duman vasıtasıyla kurulan iletişim buna örnek değildir – bizatihi kullandıkları teknoloji unsurunun etkisi altında kalmalarıdır. Ancak aynı zamanda bu adlandırmanın yöntemin kendisinden daha sonra konulduğu da unutulmamalıdır. Mesela Harold Innis, Marshall McLuhan ya da Walter Ong aslında düşüncelerinin merkezine teknolojik araçların etkisini dâhil etmişlerdir. Bu durumun bir yöntem olarak adlandırılması ise daha sonra gelmektedir.

Teknolojik determinizm açısından Walter Benjamin’in (2012) işaret ettiği teknik meselesi düşünüldüğünde konu sadece sanatla ve sanatın üretimiyle ilişkili bir olgu olarak ele alınmamalı; yani fotoğrafla ilişkili olarak teknolojik araçların – yağlıboya tablo alanında – yaratmış olduğu değişim işin sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Fotoğrafın yağlıboya tablonun aurasını/ halesini kırmaya neden olan şey nedir? Fotoğraf yarattığı içerik ile mi yoksa fotoğraf denilen şey fotoğraf olmağından ötürü mü buna neden olmaktadır? Burada cevap açıktır; yağlıboya tabloya içerik açısından herhangi bir müdahale olmadan, sadece kameranın kadrajına girmesi yetmektedir. Benjamin’in ifadesi ile eser, biricikliğini kaybetmektedir (2012, s. 57). Peki, aradan geçen bunca zaman fotoğrafın yapısını değiştirmiş midir? Yapı değişmemekte ve fotoğraf bugün hala aynı teknolojik temele sahip olmasından ötürü şeyleri birer fotoğraf haline getirmektedir. Bir insan, hayvan, buzdolabı ya da ev, fotoğraf düzleminde eşitlenmektedir ki bu adları anılan şeylerin birbirlerinden her anlamda büyük farklılıklar taşıyor olmaları da bir değişiklik yaratmamaktadır. Sonuç olarak “araç”ın konumu, kendisi cihetinden, kendisi dışındaki her şeyi, herkesi nesneleştirmekte ve kendisi de “eyleyen özne” konumuna geçmektedir.

Açık seçik bir biçimde insanın üzerinde tahakküm kuran iletişim “araç”ı, simgesel şiddetin özünü oluşturmaktadır. Burada şiddetten kastedilen şey fotoğraf bağlamında, her şeyin bir fotoğrafın içine hapsedilebiliyor olmasıdır. Dünyada var olan ve hatta var olmuş olan her şey fotoğraf aracılığıyla fotoğrafın nesnesi konumuna indirgenmekte ve bir yandan da fotoğraflanmaya dair büyük bir iştah duymaktadır. Bu durumu Jean Baudrillard (2012c, ss. 144-145) bir fotoğrafa bakıldığında fotoğraf olgusundan başka hiçbir şeyin görülmemesi olarak değerlendirmektedir.

Simgesel şiddet kendilerince bir gerçekliğe sahip olan şeylerin belirli formlar aracılığıyla söğurulmesi ve dönüştürülmesidir. Bugünün dünyasında fiziksel şiddetin yerini alan simgesel şiddet, araçların dolayımına temelli yapılardan kaynaklanarak temsil ettiklerine işaret etmekte ve bunu da kullandığı “araç”ın doğası itibarıyla temsil edileni şekillendirerek gerçekleştirmektedir. İşte burada açığa çıkan şey, medyanın kullanılan araçlar özelinde şiddeti içeriyor olmasıdır. Şiddet medyanın insanlara yanlış temsiller (misrepresentation) sunması ile ilişkili değil, aksine, insanlara temsil pratiklerinin dışında bir dünya/alan bırakmamasında ve insanlara bunu icbar etmesinde yatmaktadır.

Bu bağlamda içeriğe dair yapılacak olan tartışmalar “esas”ın geri plana itilmesine, saklanmasına, üstünün örtülmesine ve en sonunda da görülememesine neden olacaktır. İletişim alanındaki tartışmalar genellikle araçların kullanım pratikleri yani temsil üzerinden ele alınmaktadır. Bu hata, aracın asli konumunun/kudretinin/iktidarının göz ardı edilmesine sebep olmaktadır.

Burada “nesnenin hükümranlığı”, nesnenin edilgen bir konuma sahip olmaması ile ilişkilidir. Nesnenin de kendine ait yapıp etmeleri ve tercihleri vardır (Baudrillard, 2005, ss. 18-66). Teknolojiyi temel alan iletişim alanını da böyle kodlamak gerekmektedir. Mesela bugün her şey; teknik, endüstriyel, medyatik nesnelere, görülmeyi, okunmayı, kaydedilmeyi ve fotoğraflanmayı talep etmektedir (Baudrillard, 2012b, s. 39). Böylece şeyleri fotoğraflayan, kayıt altına alan aslında insanın iradesi olmamakta ve nesnenin talepleri, insanın hayatına yön vermektedir. Orada bir yerlerde durmakta olan olgular, bir gün hikâyeleştirilerek sinema filmi olmayı beklemektedirler. Televizyon açısından herhangi bir olay da haber niteliği taşıdığı vurgulamakta, haberleştirilmeyi talep etmektedir. İnsanın sahip olduğunu zannettiği araçlar aslında ondan talepte bulunmakta ve şeyler, araçların imkânları doğrultusunda sahnelenmeyi beklemektedir.

Bu olguların medya alanında iletişim araçlarıyla birlikte açığa çıktığı görülmektedir. Böylece içerik, tali bir konuma indirgenmektedir. Mesela bugün hala medyanın en önemli ve belirleyici unsurlarından, güçlerinden biri olan televizyonun konumu, “araç”ılığı ve “kim”liği nedir? Baudrillard’cı “nesnenin hükümranlığı” McLuhan ve Powers’da (2001) şöyle karşılık bulmaktadır:

Teknoloji, insan duyularından herhangi bir tanesini öne çıkmaya zorlar; aynı anda öteki duyular ise ya zayıflatılır ya da geçici olarak tümüyle ortadan kaldırılır. Bu süreç, insanoğlunun kendi uzantılarına, ilahi niteliğin bir biçimi olarak tapınma eğilimini bir kez daha hayata geçirir. Yeterince ileri gidildiğinde de böylelikle insanoğlu “kendi makinasının bir yaratığı” haline gelir. (s. 25)

Baudrillard ve McLuhan meseleye yaklaşımları itibarıyla aynı noktadan hareket etseler de vardıkları yerler aynı değildir. Ancak insanın talileşmesi ve bir başka “şey”in hükümranlığı altına girmesi noktasında bu birliktelik her iki düşünür tarafından tescillenir.

Artık insanın, edilgen konumda bulunan nesneyi keşfettiği iddia edilemez çünkü nesnelere de aynı zamanda insanları keşfetmektedir ve hatta insanların teknolojik araçları inşa ettiği gibi nesne de insanları inşa etmektedir (Baudrillard, 2012c, s. 28). Nesnenin, mesela kitle iletişim araçlarının, insanın şeyleri algılama kalıplarını etkilediği aşikârdır. Ortalama bir insanın beklentisi, iletişim

araçlarını insanın üretimi ve kullanımında görmektir. Ancak “araç” bir kez meydana geldikten sonra insanın imkânları ile değil kendi doğası itibarıyla hareket etmektedir. Şiddet bir kez daha açığa çıkmaktadır çünkü “araç” kendi doğasını, hem kullanana hem de izleyene dayatmaktadır.

Mesela kameranın varlığı, ister istemez var olan her şeyi kayıt altına alınabilir bir noktaya doğru sürüklemektedir. Özellikle sosyal medyanın var olduğu bir zaman dilimi içerisinde bu hakikat çok daha net bir biçimde görülmektedir. Sonuç olarak iletişim araçları özelinde kendini dayatan insan değildir. “Teknik yoluyla dünyayı zorladığımızı sanıyoruz. Oysa teknik yoluyla bize kendini dayatan dünyadır ...” (Baudrillard, 2012a, s. 144). Medya da her halükârda teknolojik bir temelde ilerlediğine göre, insanın kendi arzuları doğrultusunda istediği gibi şekil verebildiği bir alan değil, aksine, medyanın kendisini dayattığı bir durum söz konusudur.

Kişiler arası iletişimin yüz yüze bir forma dayalı olduğu noktada herhangi bir teknolojik araç aracılık etmemekte ve aracın şekillendirici, baskıcı, otoriter gücü açığa çıkmamaktadır. Ancak teknoloji temelli iletişim araçları söz konusu olduğunda “araç”ın şiddet dolu yanı görülebilmektedir.

Bir “Form” ve “Araç” Olarak Televizyonun Gündelik Hayattaki Yeri

Biçim her zaman için içeriğe üstündür ve onu şekillendirmektedir. Bu şekillendirme eylemi ise sadece o şeyin dışına müdahale etmekle ilişkili bir şey değildir, yani dışsal müdahale beraberinde içsel müdahaleyi de doğurmaktadır. Mesela hiç de teknolojik olmayan su ve çay bağlamında düşünülecek örnekler bile konuya açıklık getirebilecektir. Suyu cam bardaktan içmekle plastik ya da karton bardaktan içmek arasındaki fark nedir? Her iki bağlamda da içerik yani tat değişecektir. Hatta suyu pet şişeden içmenin kendisi sağlıklı bir durum olarak değerlendirilmektedir. Çay meselesinde ise, çay içmeyi bir lezzet haline getirmiş olan kişiler için bardakta çay içilmesi neredeyse bir zorunluluk halini almıştır. Peki bu durum ne ifade etmektedir? Biçimin içeriği öncelediğini ve onu etkisi altına aldığını göstermektedir.

Konuya televizyon açısından yaklaşıldığında ise televizyonun temel meselesinin içerik üretmek olmadığı anlaşılacaktır. Televizyon bir boş zaman eylemi olarak kendine ait bir “zaman alanı” inşa etmektedir. Burada boş zaman, insanın hayatında iş zamanından arta kalan ve keyfince kullanabileceği bir vakit anlamına gelmemektedir. Aksine televizyon, kendine ait bir zamansallık içerisinde o boş zamanı yaratmakta ve gündelik hayatın diğer alanlarına tahakküm uygulayarak kendi zamansallığına yer açmaktadır. Böylece diğer zaman dilimlerini de kendi etkisi altına almaktadır. İçerik ise burada tali konumdur çünkü asli mesele sadece “izlenebilecek” herhangi bir şeyin sunumunda yatmaktadır.

Gösterilebilecek şeyin var olması, gösterim pratiği açısından yeterli olmaktadır. Herhangi bir şey içerik açısından rahatlıkla televizyonun parçası olabilir; bunun ne olduğu ya da bireysel ve toplumsal açıdan bir değer taşıyıp taşımadığı önem teşkil etmemektedir. Esas olan gösterim pratiği açısından taşıdığı değer de yatmaktadır, yani yayınlanacak olan mesele gösteriye değer bir şey midir? O şey şovun/gösterinin parçası kılınabilir ise herhangi bir sıkıntı da yok demektir. Özellikle gösterinin bir meslek haline gelip profesyonelleşmesi de (show business) bir kenara

atılmamalıdır. Bu durum her şeye bir şovun ‘ihtimal parçası’ olarak bakılabileceğinin ve metalaşabileceğinin göstergesidir. Birilerinin işi, şova/gösteriye katkıda bulunmak ve onun devamlılığını sağlamaktır. Televizyonun anlam ve önemi de burada gizlidir çünkü gösterinin gündelik hayat içerisinde 7/24 devam eden bir şekle bürünmesini sağlayarak simgesel şiddetin hayatın kılcal damarlarına “sızma”sına imkân tanımakta ve onu “radikal”leştirmektedir.

Televizyon, Neil Postman’ın (2014) ifadesiyle insanların kendilerini katıla katıla gülerek ölüme götürdükleri yerdir (s. 12).³ Televizyon aslında insanları eğlenceli bir form ve içerikle ölüme götürmektedir. Eğlencenin merkeze alındığı ve tek bir form olarak dayatıldığı bu zeminde eğlencenin kalıpları dışına çıkmak mümkün ol(a)mamaktadır. Televizyon ortak bir zeminde kendine ait bir “dil ve dünya” yaratmaktadır. Ortaya çıkan bu totaliter yapı kendisi dışındaki hiçbir şeyi kale almamakta ve dışarıda kalanları da içeriye dâhil ettiğinde onları kendi “dil ve dünya”sının bir parçası kılmaktadır. Bu durum televizyonun kendi formunu dayatmasıdır ve bunun şiddet dolu bir eylem olduğu açıktır; çünkü zora dayalı bir içerik üretimini meydana getirmektedir.

Teknolojik determinizm açısından bu durum kaçınılmaz bir sonuçtur. Televizyon her türlü içeriği eğlence zemininde soğurmakta ve eğlencenin dışında bir başka şeye hizmet etmemektedir. Postman’ın (2014,) buradaki düşüncesi de araçların, insanın düşüncesine yeni bir yönelim katacağı yönündedir. Böylece insanın düşünce dünyası yani kendisiyle ve hayatın tamamıyla kurduğu ilişki aslında onun kullandığı araçlar vasıtasıyla şekillenmektedir.(s. 19). -içerik açısından “Araç”ın böylesi bir biçimde insana ve nesnelere kendini dayatması onun şiddete, zora dayalı yanını göstermektedir.

Buradan hareketle mesela eğlencenin merkeze alınmadığı ve entelektüel seviyenin olduğu bir tartışma programı da televizyonun işleyiş mantığına kurban gitmektedir çünkü seyircinin dikkatini çekmek üzerine kurgulanmış televizyonun ayakta kalabilmek için seyircilerin dikkatini sürdürülebilir kılması gerekmektedir. Televizyonun “dil”i bu yüzden dünyanın her yerinde aynıdır; kültürel, ideolojik, tarihsel değerlerin farklılığını baz almamaktadır. Eninde sonunda her türlü kapitalizm karşıtı söyleme sahip bir program ya da dini içerikli bir program da “reklam arası”na girecektir. Bu, kaçışı imkânsız yapısal bir durumdur. Televizyon açısından “reklam arası” olarak değerlendirilen kısmın bir ara değil de esas nokta olmasından ötürü, yayınlanmakta olan program –içeriği her ne olursa olsun– önemsizleşmektedir. Temel amaç reklam yayını olduğunda aslında araya girenin reklam değil de yayınlanmakta olan program olduğu rahatlıkla iddia edilebilir.

Televizyon aynı zamanda anlatım biçimlerine de rahatlıkla müdahale edebilmektedir. Bu bağlamda insanların televizyonu değil televizyonun insanları kullandığı ya da izlediği

3 Kitabın İngilizce adında geçen “amusing ourselves to death” ifadesi büyük bir önem arz etmektedir çünkü insanlar bugün eğlenmeyi ve her şeyi eğlenceli hale getiren bir form olarak televizyonu kabul etmektedirler. Aslında insanları kahkahalar eşliğinde ölüme götüren televizyon aygıtının kendisidir. Postman televizyon olgusunu ileri götürerek, televizyonun bütün bir kamusal alanı ve oradaki söylem biçimlerini de etkisi altına aldığını göstermektedir. Televizyonun bu etkisi bizim tarafımızdan şiddet olarak değerlendirilmektedir.

görülebilmektedir (Baudrillard, 2013, s. 53). Nesnenin hükümranlılığı tam da budur. Mesela kamera aracını kullanmadan televizyonda bir şey anlatmak mümkün müdür?

Televizyon “araç”ının kullanımında aracın kendini ve pratiklerini dayatması söz konusudur. Televizyon izleyen herkes ekranda gördüklerini bir kameranın “dolayımılması” neticesinde seyredebilmektedir. Böylece kamerasız televizyondan bahsetmek mümkün değildir ve izlenen şeylerde de bir araç olarak kameranın sınırlılıkları söz konusu olmaktadır. Kamera insanın bakışına yön vermektedir, kamera aracılığıyla sunumu gerçekleştirilen şeye tam da kameranın izin verdiği ölçülerde bakılabilmektedir. Kameranın tarihsel olarak öncelikli üretimi olan fotoğrafa bakıldığında Roland Barthes (2011), fotoğrafı, şiddet dolu olmakla ve bunu da – içerik açısından – şiddeti temsil ettiği için değil ama “görüşü zor kullanarak doldurduğu” için suçlamaktadır (s. 109). Kamera insanın bakışına zoraki ve açık seçik bir şekilde yön vermektedir. Bu eylem ise “araç”ın şiddet içeren yanını açığa çıkarmaktadır.

Kamera bir formdur ve televizyon da bir form olarak tüm farklı içerikleri ortak bir paydadasoğurarak eşitlemektedir. Aslında içerik açısından farklı olanın sunum/temsil itibarıyla de farklı olması beklenmektedir. Mesela yüz yüze iletişimde; heyecan verici, yüksek tempolu bir olayı anlatmak ile hüznölendirici, üzücü bir olayı anlatmak arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Anlatıcı, anlatacağı içeriğe göre bedenine, ses tonuna, jest ve mimiklerine şekil verecektir. Ancak televizyon aracılığıyla bu iki farklı durumun temsili, televizyonun kendi mantığı içerisinde ve aynı soğuklukta, mesafede seyirciye iletilecektir. Yapılacak kurgusal müdahaleler de televizyonun mantığı içerisinde kalacaktır; yani bir filmi film olmaktan, bir haberi haber olmaktan, bir televizyon programını televizyon programı olmaktan çıkarmak mümkün değildir. Yapı olduğu gibi duracak ve değişim gözlenemeyecektir.

Kurgusal herhangi bir müdahale, dizinin dizi olma özelliğini ve onun televizyon için yapılan bir iş olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Burada yönetmenin ya da tüm ekibin yapabileceği tek şey, içeriğin sunum biçimlerine, sadece televizyonun mantığı içerisinde ve izin verdiği ölçüde müdahale edebilmektir. “Araç”ın tahakküm edici gücü yani simgesel şiddeti bir kez daha gözükmektedir. Deterministik bir tavrıdan hareketle araç, kendi sonucunu ve kullanım pratiklerini de önceden belirleyerek icbar etmekte, şiddet uygulamaktadır. Kamerayı kullanan kişi, kamerayı istediği gibi kullanabilme imkânına sahip olamamakta ve kullanmakta olduğu aracın imkânlarına boyun eğmek zorundadır. Kameranın imkânlarına ve gösterim pratiklerine boyun eğmek, “araç”ın sömürüsünü doğurması demektir.

Burada asıl dikkat edilmesi gereken nokta televizyonun da insanı sömürmesidir. İngilizcede mevcut olan “amuse” ve “abuse” kelimelerinin kullanım şekillerine bakılacak olursa; tıpkı çocuk istismarı (child abuse) gibi televizyonun da istismar edici (TV abuse) gücü görülmelidir. İnsanın televizyon tarafından istismar edilmesi, onun teknolojik bir araç olarak şiddet dolu konumundan kaynaklanmaktadır. Televizyonun istismarı bir zorlama edimi içerisinde açığa çıkmaktadır. Mesela televizyonun kullanım pratikleri açısından herhangi bir evin salonundaki konumu ya da dizinin yayınlanacağı saate ve güne göre gündelik hayatın düzenlenmesi söz konusudur. Televizyon özelinde haftalar içerisinde devamlılık arz eden programların varlığı – mesela diziler – insanları televizyona

mahkûm etmektedir – zaten dizi formatının da amacı budur – çünkü belirli bir hikâyenin akışına kendisini kaptıran insanlar gündelik hayatlarını bu aracın aracılık edeceği zaman dilimine göre ayarlamak zorunda kalmaktadır. Pazartesi akşamları saat 20.00’de başlayan bir dizi için izleyicinin hayatı durma noktasına gelmekte ve geriye kalan her şey talileşmektedir.

Bir evin salonunun oturma planının merkezinde uzun yıllardır ne vardır? Mesela her koltuğun, masanın ve odadaki daha birçok şeyin konumu televizyonun görülebileceği şekilde ayarlanmaktadır. İnsanların birbirlerini rahatça görebilecekleri ve konuşabilecekleri bir planlamadan ziyade televizyonun merkezi konumu esas alınarak plan yapılmaktadır. Herkesin kendisine dönük bir biçimde oturduğu şey televizyondur ve evin ‘başköşesi’ ona ayrılmış durumdadır. Bu durum basit bir olgu olarak geçiştirilemeyecek kadar büyük bir önem arz etmektedir çünkü en basit anket çalışmaları bile insanların büyük bir çoğunluğunun zamanlarının büyük bir kısmını benzeri teknolojik araçlarla birlikte geçirdiklerini göstermektedir. İnsanın gündelik hayatını şekillendiren bu iletişim araçlarının merkezi konumu gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle bugün akıllı telefonların varlığı ve sosyal medya olgusu bunun en bariz kanıtıdır. Simgesel anlamda da ‘başköşeye’ oturan iletişim araçlarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. İzleme pratiği artık belirli zaman-mekân kısıtlamalarına sahip değildir. Burada zamansal ve mekânsal bir düzlemde genişleme söz konusudur; ancak makalenin odak noktasına aldığı izleme pratiği klasik bir televizyon ve izleme pratiğidir. Şüphesiz, dizinin bölümü kaçırıldığında bir daha izlenemeyecek olması ile tekrar tekrar aynı bölümlerin izlenebilecek olması farklı izleme pratiklerini doğurmaktadır.

Televizyon sadece bir odayla ilişkili değildir, bir bütün olarak evin merkezi noktasını işgal etmektedir. Tek bir televizyonun olduğu evlerde herkesin hayatının merkezinde olan televizyon, paylaşılmayan ve uğrunda kavgaların edildiği bir araçtır. Bir cazibe merkezi olarak televizyonun varlığı, sayısal, niceliksel çokluğundaki artış ile neredeyse evdeki kişi sayısınca bir televizyonun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Televizyonun gündelik hayat içerisindeki artan konumu, internet tabanlı izleme ve belirli platformların tekrara dayalı izleme imkânları, belirli uygulamalar aracılığıyla radikalleşmektedir. Akıllı telefonların gündelik hayata dâhil olmasıyla birlikte “izleme” olgusu ve pratikleri değişmiş olmasına rağmen, “izleme” mantığı halen devam etmektedir. O yüzden bir iletişim “araç”ı olarak televizyonun daha esnek izleme pratikleri sunması bir demokratikleşme, özgürleşme olarak mı, yoksa kapitalizmin egemenliğini arttırması olarak mı değerlendirilmelidir? Sorunun cevabı makalenin sınırlarını aşacağı için cevaplandırılmayacaktır, ancak soruya işaret etmekle yetinilmiş olsun.

Televizyonun olmadığı bir ev hayal edildiğinde –hayal kelimesi bile isteye tercih edilmiştir; çünkü bugün neredeyse televizyonsuz ev kalmamıştır ve insanlar televizyonun olmadığı bir dünyayı, onun barındırdığı imkânları düşünmekte zorlanmaktadır – salonun kurgulanma biçimi/ oturma planı ve hatta insanların/aile bireylerinin birbirleriyle kurdukları ilişkiler de değişecektir. Bütün bir akşam boyunca televizyon izleyen insanlar, televizyonun olmadığı koşullarda birbirleri ile ilişki kurmak zorunda kalacaklar ve keşif alanları artacaktır.⁴ Görüldüğü gibi herhangi bir

4 Televizyonun izlenmeyeceği koşulda zaten televizyon satın alınmayacaktır ve o ev de ya da herhangi bir mekân da merkeziliği böylece televizyon ele geçirmeyecektir. Bu noktada ayrı bir tartışma konusu olarak Martin Heidegger’in

programın içeriğinden bağımsız bir şekilde sadece televizyon gibi bir iletişim aracının insanın hayatından çıkması bile büyük bir değişimi tetikleyecektir. Televizyonun merkezi konumu kesinlikle ürettikleriyle yani içeriğiyle alakalı değildir.

Bir başka bağlamda ise evine televizyon alan biri artık onu izlememeyi ve kapatmayı tercih edemez. Televizyonun icbar edici gücü buna izin vermez çünkü televizyonun satın alınması zaten onun izleneceğine işaret etmektedir. Bugün bir insanın evine televizyon alması bir tercih meselesi midir? İçinde yaşanmakta olan dünyada bu tarz teknolojik araçların varlığı kesinleşmekte ve insanın bu araçları kullanmamayı tercih ederek hayatının dışına atması imkânsızlaşmaktadır. Bir zaruret olarak kendini dayatan medya da insan üzerinde en büyük şiddeti uygulamakta ve her geçen gün şiddetini radikalize etmektedir.

Kendine ait “bir dil ve dünya” yaratan televizyon –diğer iletişim araçları gibi– kendisine dâhil olmayanları rahatlıkla dışında bırakabilmektedir. Dışarıda kalmak ise o “dil ve dünya”nın parçası haline gelmiş olan insanların oluşturduğu topluluk ile irtibat kurulamayacağı anlamına gelmektedir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse; herkesin aynı dizileri ve programları izleyip, her türlü meşgalelerinin merkezine bu araçları koydukları an, konu hakkında fikir sahibi olmayan insanlar dışarıda kalmakta ve ötekileştirilmektedirler. Toplumsal varoluşun yani bir toplumun üyesi/parçası olmak ancak belirli araçların –televizyon, sinema, sosyal medya gibi – “araç”ılığıyla sunumu gerçekleştirilen şeylerle irtibat halinde olmayı zorunlu kılmaktadır. Bir kişi bu durumu tercih etmediğinde o toplumsallaşmanın dışında kalmayı başından kabul etmektedir. Toplumsalın ve bireyin gündelik hayatının şekillenmesinde uzun zamandır iletişim araçları yani bütüncül bir adlandırmayla medya rol almaktadır. Medyanın şiddet dolu yapısı kendisi dışında bir alan bırakmayarak insanları kendisine mecbur bıraktırmaktadır.

Mesela sinema alanında uzmanlaşmış bir kişinin –bu bir yönetmen de olabilir bir akademisyen de– film izleme esnasında kendisini filmin dışına/dışarisına atabilmesi mümkün müdür? Film esasen, kendisine ait bir aura/özel atmosfer yaratarak her türlü seyirciyi –dil, din, cinsiyet ya da herhangi bir sosyo-ekonomik farklılık gözetmeksizin– filmsel temsil sürecine – ister istemez– dâhil etmektedir. Burada insani bir tercih söz konusu değildir. Film başladıktan sonra filmsel sürece dâhil olup olmamak herhangi bir kişinin elinde değildir. Aksine araç –bu örnekte sinema– kendisini izleyeni seyirci konumuna itecektir ve bundan herhangi bir şekilde kaçışı mümkün kılmayacaktır. Temsil sürecine dâhil olmamanın tek yolu aracın kendisinden uzaklaşmak ve araya mesafe koymaktır. Bu durum ise sinema açısından salonu terk etmek ya da izlenen filmi kapatmakla ancak bir imkâna kavuşabilir. Medyatik şiddet aslında varlığını bu icbar ediş üzerinden tesis etmekte ve insanların kendi varoluş zeminlerini tahrip etmektedir.

Unutulmaması gereken en önemli nokta televizyonun ve diğer iletişim araçların nötr olmadığıdır (McLuhan, 2014, s. 205). Objektif olamamaya ve kendini dayatmaya dayalı bu şiddet, yüzyıllar içerisinde kendi konumunu daha da derinleştirmiştir.

(2008, s. 103) söyledikleri hatıra getirilmelidir. Çatılarında anten olan bu evler artık birer ev midir? Bir “ev”e, ev olma özelliğini katan şey nedir ve televizyon buna nasıl zarar vermektedir ?

Sonuç

Kitle iletişim “araç”larının dolayımına temelli yapısı, şeyleri oldukları gibi temsil etmemektedir. İleti/mesaj ya da içerik, “ara-ç”-ılık eden “araç”ın etkisi altına girmektedir. Kitle iletişim araçlarına bağlı bir bütün olarak medya, simgesel şiddetin bir form/yapı olarak açığa çıktığı yerdir. Simgesel şiddet iletişim araçlarına dayalı temsil pratiklerinde ortaya çıkan şiddet biçimidir ve bu şiddet bir tercih meselesi olmamak noktasında önem taşımaktadır. Simgesel şiddet teknolojik determinizm neticesinde kitle iletişim araçlarında içeriğin – temsil pratiklerinin/ biçimlerinin – soğurulmasıdır.

Kitle iletişim araçlarını, özellikle Noam Chomsky’nin yaptığı gibi ekonomi-politik bağlamdan hareketle okumak önemsiz olmamakla birlikte ikincil derecede öneme sahiptir; çünkü “araç”ın mahiyeti ya da “ne”liği üzerine tartışmadan önceliğin kullanım pratikleri üzerinde olduğu yanılması yaratmaktadır.

Sonuç olarak simgesel şiddet zoraki bir şey olarak kendi varlığını medya alanında içerikten bağımsız bir şekilde ve sadece aracın tahakküm edici gücü üzerinden gerçekleştirmektedir. Medya, insanı simgesel evrenin bir parçası kılarak onun dışına çıkmasına izin vermemektedir. Görüntülerin başka görüntülere, filmlerin başka filmlere, haberlerin başka haberlere yönlendirmesi bunun en bariz kanıtıdır. Özellikle akıllı telefonlar ile gündelik hayatın tümüne yayılan sosyal medyanın varlığı, simgesel evrenin kuşatıcılığını ya da tahakküm edici gücünü arttırmaktadır.

Tüm var oluş pratikleri ve biçimleri “medya” zemininde eşitlenmektedir. Medyanın böylesi bir eşitleme pratiği aynı zamanda sınırlandırmadır, çünkü kendisinin dışında başka herhangi bir pratiğe imkân tanımayarak şiddetini yani baskıcı özelliğini açığa çıkarmaktadır. Medya bir bütün olarak ve temsil pratiklerinden bağımsız bir biçimde teknolojik araçları iletişimin temeline almakta; kendi varlığını, tek biçimliliğini dayatarak ve bir form olarak şiddetin kendisi olmaktadır.

Kaynaklar

- Barthes, R. (2011). *Camera lucida*. E. Akçakaya (Çev.). İstanbul: Altıkkırkbeş Yayın.
- Baudrillard, J. (2005). *Anahtar sözcükler*. O. Adanır & L. Yıldırım. (Çev.). Ankara: Paragraf Yayınları.
- Baudrillard, J. (2012a). *Kötülüğün şeffaflığı*. I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2012b). *Sanat komplosu*. E. Gen & I. Ergüden (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baudrillard, J. (2012c). *İmkansız takas*. A. Sönmezay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2013). *Simülakrlar ve simülasyon*. O. Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Benjamin, W. (2012). *Pasajlar*. A. Cemal (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım*. D. F. Şannan & A. G. Berkkurt. (Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Güngör, N. (2013). *İletişim: Kuramlar yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Heidegger, M. (2008). Messkirch'in 700. yılı. A. Aydoğan (Ed.). *Düşüncenin çağırdığı* içinde (ss. 99-111). L. Baydar & H. Ü. Nalbantoğlu (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- McLuhan, M. (2014). *Gutenberg galaksisi*. G. Ç. Güven (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- McLuhan, M., & Powers, B. R. (2001). *Global köy*. B. Ö. Düzgören (Çev.). İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Postman, N. (2014). *Televizyon: Öldüren eğlence*. O. Akınhay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Thompson, J. B. (2008). *Medya ve modernite*. S. Öztürk (Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması

Reflections of the Terrorist Attacks in 2016 on Humor Magazines

Elif TÜRTEEN*

Öz

Karikatür ve siyaset, basın tarihi boyunca yakın ilişki içinde olmuştur. Dönemin siyasi yapısı, o dönemde yaşanan siyasi ya da siyasi olaylara bağlı olarak gelişen toplumsal olaylar, siyasi aktörler, karikatürlerde ve mizah dergilerinde yer bulmuştur. Ülkemizde ise 2016 yılı gündem açısından çok yoğun geçmiştir. 2016 yılı boyunca 27 terör saldırısı gerçekleşmiştir. Bu saldırılarda yüzlerce kişi hayatını kaybetmiş, binlerce insan da yaralanmıştır. Çalışmada ise, 2016 yılında yaşanan ve ülkeyi derin yasa boğan terör olaylarının mizah dergilerinde nasıl ele alındığı, bunlara mizah dergilerinde ne kadar yer verildiği ve terör olaylarının nasıl değerlendirildiği incelenmiştir. Çalışmanın araştırma sorusunu, çalışmaya konu olan mizah dergilerinin siyasi eğilimlerinin ve ideolojik yapılarının karikatürlere nasıl yansıdığı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Penguen, Gırgır ve Uykusuz dergilerinin kapak sayfaları, Teun van Dijk'in "eleştirel söylem analizi" yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu dergiler, siyasi karikatür dergiciliğinin önemli örneklerini oluşturmaları ve Türkiye'de geniş okuyucu kitlesine sahip olmaları nedeniyle araştırma nesnesi olarak seçilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda konu ile ilgili Penguen Dergisi'nde 8, Gırgır Dergisi'nde 6, Uykusuz Dergisi'nde 7 kapak sayfası çizilmiştir. Çalışmada toplam 21 kapak sayfası incelenmiştir. Penguen Dergisi, olaylara terör saldırılarına maruz kalan insanlar açısından bakmıştır. Gırgır Dergisi olaylara eleştirel yaklaşmıştır. Ancak konuyla ilgili en sert eleştiriyi Uykusuz Dergisi yapmıştır. Genel olarak terör olaylarından duyulan üzüntü, karikatürlerde yer bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Karikatür, Terör, Mizah Dergileri.

Abstract

Cartoon and politics have been in close relationship throughout the history of the press. Political structure of the period, social events that developed due to the political or political events that took

* Arş. Gör. Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, elifturten@gmail.com

place at that time and political actors are reflected on the caricatures and humor magazines. In our country, the year 2016 was very intense in terms of agenda. 27 terrorist attacks took place throughout 2016. During these attacks, hundreds of people lost their lives and thousands were injured. In the study, it was investigated how the terrorist incidents in 2016, which the country experienced in a state of mourning, were handled in the humor magazines, how much space was provided and how the terrorist incidents were evaluated. In this regard, the research question is set as how the political trends and ideological structures of the humor magazines that are the subject of study are reflected in the cartoons. In this context, cover pages of Penguin, Gırgır and Uykusuz Magazines were used as a method of critical discourse analysis by Teun van Dijk. These magazines were selected because they constitute important examples of political cartoons and have a large reader base in Turkey. As a result of the examination, 8 cover pages were drawn in Penguen Magazine, 6 in Gırgır Magazine and 7 in Uykusuz Magazine. A total of 21 cover pages were examined in the study. The Penguen Magazine approached at people who were exposed to terrorist incidents. Gırgır Magazine criticized the events. However, the most serious criticism about the subject was made by Uykusuz Magazine. In general, disappointment from terrorist events has found place in cartoons.

Keywords: Humor, Cartoon, Terror, Humor Magazines.

Giriş

Mizah ve siyaset ilişkisi, araştırma literatüründe çoğunlukla bir bütün olarak ele alınmıştır. Mizahın hemen her türüne, siyaset bir şekilde dâhil olmuştur. Karagöz'ün hayalbazına, Meddahın anlatısına, Nasreddin Hoca ve Bektaşî fıkralarına bir mizah unsuru eşlik etmiştir. Türk basınında ise mizah-siyaset ilişkisi geleneksel güldürülerin izleri ile varlığını sürdürmüştür. Mizah dergilerindeki yazılarda ve karikatürlerde siyaset doğrudan kendini göstermiştir (Özdiş, 2010, s. 109). Türk basın tarihine bakıldığında zaman mizah dergilerinin genel olarak belediye sorunları, savaş ve barış, toplumsal yaşam, kadın-erkek ilişkileri, ekonomi, Batılılaşma, eğitim ve politika gibi temel konular etrafında şekillendiği görülmektedir. Ülkemizde ilk karikatürün görüldüğü ve yazılı mizahın temellerinin atıldığı 1870 tarihli Diyojen'den günümüze kadar politika, mizah dergiciliğinde ve karikatürlerde büyük bir yer bulmuştur. Tek partili dönem, çok partili hayata geçiş, günümüze kadar uzanan dönemde yaşanan siyasi olaylar, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve siyasi parti liderleri gibi siyasi aktörler, karikatüristlerin ve mizah dergilerinin en önemli malzemesi olmuştur.

Ülkemiz 2016 yılı boyunca sıkıntılı günler geçirmiştir. Siyasi gündemi oldukça yoğun olan 2016 yılında yaklaşık 27 terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılar, askerlere, polisler ve halka yönelik yapılmıştır. Havalimanından ilçe merkezlerine, polis merkezlerinden adliyeye kadar farklı alanlarda gerçekleştirilen saldırılarda yüzlerce kişi yaşamını yitirmiş, binlerce kişi de yaralanmıştır. "2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması" başlıklı bu çalışmada ise öncelikle mizah, karikatür ve siyasi karikatürün kuramsal temelleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra Türkiye'nin önemli siyasi mizah dergilerinden Penguen, Gırgır ve Uykusuz Dergilerinin

kapak sayfaları, Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi bağlamında incelenecektir. Bu bağlamda, mizah dergilerinin terör olaylarını ele alış biçimi, terör olaylarına ne kadar yer verdiği ve nasıl yaklaştığı değerlendirilecektir. Bu kapsamda çalışmamızın temel araştırma soruları; "Penguin dergisinin siyasi eğilimi ve ideolojik tarafı karikatürlere nasıl yansımaktadır?", "Gırgır dergisinin siyasi eğilimi ve ideolojik tarafı karikatürlere nasıl yansımaktadır?", "Uykusuz dergisinin siyasi eğilimi ve ideolojik tarafı karikatürlere nasıl yansımaktadır?" şeklindedir.

Mizah ve Karikatür Kavramlarına Genel Bir Bakış

Mizah denildiği zaman akla gelen ilk kavram "gülme"dir. Mizah, gülme ile birlikte anılıyor olsa da mizah üzerine yapılan çalışmalar mizahı sadece bir eylemle tanımlamanın yetersiz olacağını gösterir. Mizah; kuramları, türleri, alanları, icra ortamları, işlevleri, kültürel yapı etkileşimi, sosyal ve siyasal etkileri ile açıklanabilecek bir disipline karşılık gelir (Kamiloğlu, 2013, s. 164). Cumhuriyet döneminin önemli karikatüristlerinden olan Ramiz Gökçe (1946) mizahı şu şekilde tanımlar:

Mizah, hakikate bir neşe projektörü dökmek hüneridir. Az sözle veya az çizgi ile çok şey düşündürmek sanattır. Bu bakımdan güzel sanatların en ince kollarından biri sayılmak lazım gelir. Ve bu incecik kol, taarruza geçtiği zaman en kalın pazırları yenebilir. Tercüme ve adapteye hiç muhtaç olmadığımız sanat şubelerinden biri budur (s. 1).

Literatürde eğlendirme, güldürme gibi anlamları olan mizahın en çok dillendirilen tanımı "güldürürken düşündürme"dir. Bu tanım mizahın sahip olduğu özelliklerden birine de işaret eder; hayatın komik ve güldürücü yönlerini ortaya koyan bir olgu olan mizah, akla dayanan bir sanat alanı olarak karşımıza çıkar. Mizah, yapılan en kaba şakadan en ince espiye kadar geniş bir alanda görülür. Bununla birlikte mizah, uyumsuzlukların birbirini beslemesi, sözde uyumlu parçaların ise bir bütünlük içinde sergilenmesi sonucu meydana gelir. Mizah, eğlendirici bir durumun algılanmasını sağlayan zihinsel süreçleri içine alır. Kökeninde hem eğlenceyi hem de hoşgörüyü barındıran mizahın geniş bir kavramı ifade ettiğini söylemek mümkündür (Türten, 2015, s. 140).

Mizah ve gülme, tarih boyunca insan tarafından oluşturulan özgürlük alanları olmuştur. Çünkü gülme, dünyanın farklı bir şekilde görülmesine katkı sağlar. Mizah anlayışı olmayan iktidarlar ve kişiler, tüm insanların aynı şeyi düşünmeleri gerektiğine inanmışlardır. İktidar, kahkahayı kendi amaçları için kullanamaz. Bunun nedeni de Mikhail Bakhtin'in bir sözüne benzer: "Gülme hiçbir zaman insanları bastırıp körleştirmeye yönelik bir araç olmamış; daima bir özgürlük silahı olarak kalmıştır." (Avcı, 2003). Mizah, kahkaha ve sevinç ile sonuçlanma eğiliminde olan sözel ve sözsüz iletişimin kasıtlı kullanımı olarak tanımlanır. Az da olsa eğlenceli olan ama birbirine uyumlu olmayan anlamların iletişimini içerir (Bieg vd., 2017, s. 25). Louis Cazamian'a (2010) göre mizah, karmaşık bir izlenime sahiptir. Ona göre mizah, duygu ve izlenimlerin bilerek çarpıtılmış ya da anlaşılır kılınmış sunumuyla oluşturulan güldürü ilkesine dayanır. Güldürü, çoğu zaman heyecana, törel değerlere ve düşünsel yaklaşımlara bağlı bir tepkime ile değişikliğe uğrar. Kimi zaman ise silinip gider (Akt. Escarpit, 2016, s. 97).

Martin ve arkadaşları 2003 yılında mizahın farklı yönlerini iki boyutlu bir biçimde birleştirmiştir. Birinci boyut, mizahın zararlı bir şekil alabileceği gerçeği ile ilgilenen boyuttur. İkinci boyut ise mizahın, diğerleriyle olan ilişkisi içinde olduğu zaman büyütme hedefini yansıtır. Mizahın bu iki boyutu aynı zamanda mizah çeşitlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Mizahın iki boyutundan doğan mizah türleri; başkaları ile ilişkileri güçlendiren mizah olarak tanımlanan bağımlı mizah, kendini geliştiren mizah, benliği güçlendiren ve zararlı mizah olarak anlam bulan agresif mizah ve başkaları ile ilişkileri güçlendiren zararlı mizah olarak ifade edilen, kendini deşifre eden mizah olarak sıralanabilir (Vrabel vd., 2017, s. 239).

Tüm bu açıklamalardan hareketle mizahın işlevlerini belirtmekte fayda vardır. Mizah pek çok işleve sahiptir. Bunların arasında eğlendirme, eleştiri ve hoşgörü, başkaldırı, yarar veya zarar verme, sosyalleşme, hayata tutunma, fiziksel iyileştirme, gerilimi azaltma, sorunlarla başa çıkma, savunma ve saldırı, toplumsal tarihin kod ve mesajlarını taşıma, dikkat çekme gibi pek çok işlev yer alır. Bu işlevler mizahın birey ile toplum arasında bir bağ kurduğunu gösterir. Mizah tüm bu işlevleriyle sosyokültürel çatışmaların da izlenebileceği bir alanı oluşturur (Kamiloğlu, 2013, s. 166).

Karikatür ise; bir kişinin, bir şeyin veya herhangi bir fikrin alay ve suiistimal amacıyla kasıtlı olarak abartılması ya da bozulması şeklinde tanımlanır. Karikatür eğlenceli veya hicivsel olana işaret eder. Ancak bunun yanı sıra bilimsel bir çaba oluşturmayan bir “saman adamı” yaratan, sonrasında ise yarattığı bu karakteri yok eden bir sanat dalı olarak da tanımlanır (Salsman, 2015, s. 79). Karikatür, İtalyancada kelime kökeni olarak “ekstra ücret veya ilave” anlamına gelir. Karikatür, basit ve anlaşılması kolay bir şekilde çizilen bir mesajlaşma medyası olarak tanımlanır (Syamsuri vd., 2016, s. 2081). Karikatür, birçok ülkede insan görüntülerinin abartılı şekilde çizilmesi şeklinde ifade bulur. Özellikle İngiltere’de karikatür, bir kişinin abartılı şekilde yapılan gülünç portresine verilen isimdir. Her türlü mizahi çizim karikatür kelimesine karşılık gelecek şekilde açıklanır (Özer, 2007, s. 29).

Türk basın tarihinin önemli isimlerinden Hıfzı Topuz’a (1996) göre karikatür, resme dayalı hümoristik bir mesajdır. Topuz, tüm iletişim süreçlerinde olduğu gibi karikatürün kaynağında da kişilerin verdiği görüntüler, karikatürcüye ulaşan bazı konuşmalar, yazılar ve düşünceler olduğunu belirtir. Karikatür, ikonik ve hümoristik bir grafik görsel iletidir (s. 9). Karikatür, bir yüzün genel görünümünü bozan özelliklerini abartma yoluna başvurarak insan yüzünün algılanış üzerindeki etkisini önemli ölçüde araştırmaya çeken bir teknik olarak tanımlanır (Frowd, 2012, s. 1216). Karikatür çalışmalarının önemli isimlerinden biri olan Turgut Çeviker de karikatür için bir tanım kullanır. Çeviker (1997) karikatür ile ilgili olarak şu tanımları yapar:

Karikatür! Kapsamı geniş, büyük bir sözcük! Güldürmek için biraz yarı şaşı baktıran bir göz. Biraz büyütülen bir buruncuk, biraz sırttıran bir ağız, yanpiri çiziverilen bir çizgi, kimileyin bir kızgınlık yaratır. Güldürecekken kızdırır. Melek bir düşüncüyü, ifrit bir düşmanlık biçimine sokar. (s. 44).

Birbirinden farklı tanımları yapılan karikatürün amacı ise iletişim araçlarının amaçları içinde görülür. Bunun yanı sıra;haber iletme ya da inandırma, eğitim, öğretim, tutum değişimine

hazırlama, sosyal ve siyasal yönlendirme gibi amaçları bulunur. Bazı çizicilere göre karikatür, olayları, bireyleri ve kurumları komikleştirerek gülmeyi sağlama amacını taşır. Okuyucuyu güldürmek için karikatürde sınır yoktur. Güldürmek amacı ile her türlü basitlik, şaka ve alay yapılabilir. Okuyucu güldüğü zaman amaca ulaşılmış demektir. Philip Soulas ise karikatürün okuyucuyu şoke etme amacında olduğunu düşünür ve konu ile ilgili şöyle der:

Çizicilerin çoğu artık şok desenler yani okuyucuyu eğlendirmeye yönelik desenler değil dürten desenler yapıyorlar. Çoğu kez okuyucunun hoşuna gitmek için sanki onu pohpohlamak gerekmiş gibi bir izlenim var. Bu çok kolay fakat basının belirli bir yamacı olmalıdır. İnsanlara, bazı sorunları anlamada yardımcı olmak. Oysa çoğu kez okuyucuya bir aleladedik zevki aşılanıyor. (Akt. Baran, 2009, ss. 12-13).

Karikatür pek çok işleve de sahiptir. Bu işlevlerden ilki eğitim alanında görülür. Öğrencilerin konuya ilgi duymasını ve daha fazla odaklanmasını sağlayan karikatür, öğrencilerin konuyu merak ederek içeriğe ilişkin fikirlerle derse başlamasına olanak tanır. Öğrencinin en sıkıcı bulduğu konular bile, karikatürün sahip olduğu mizah özelliği sayesinde onlara kolayca öğretilir (Melanlıoğlu vd., 2012, s. 243). Hıfzı Topuz'a (1986) göre karikatürün işlevleri birkaç maddede toplanır. Bu işlevlerden ilki haber vermedir. Karikatür bir ileti olduğu için habercilik işlevine sahiptir. Bu haber siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik gibi pek çok alan ile ilgili olabilir. Hangi alan ile ilgili olursa olsun bahsi geçen ileti haber vericidir. Bir diğer işlev, eğlendirmedir. Bu işlev uzun yıllar boyunca karikatüristlerin temel işlevi olarak görülür. Topuz'un belirttiği bir diğer işlev, eğitimidir. Karikatür, toplumsal anlamda önemli bilgiler verir ve bu özelliği ile eğitici niteliğe sahip olduğu belirtilir. Bir diğer işlev tabuları yıkmadır. Karikatüristlerin çoğu yabancılaşmaların, geçerliliği kalmamış inançların ve yasakların ortadan kaldırılması için karikatüre başvurur. Bu nedenle karikatür tabu yıkma işlevine sahiptir. Karikatürün son işlevi ise reklamdır. Reklamcılık karikatüre geniş parasal olanaklar sağlar ve karikatürün yaygınlaşmasında etkili olur (s. 64).

Karikatür hem yetişkinleri hem de çocukları etkileyen bir sanattır. Bu özelliğinden dolayı da en uygun ve en etkili iletişim alanlarından biri olma özelliğine sahiptir. Kendi içinde politik ve sosyal bir mesaj taşıyan karikatürün bu özelliği, onun iletişim işlevine vurgu yapar (Hassan, 1996, s. 33). Karikatüristler çizgi yoluyla verdikleri mesajlarla yüzyıllar sonrasındaki insana ulaşma imkânına sahiptir. Bu da iletişim aracı olarak diğer sanat dallarına göre daha güçlü ve çekici mesajlar verebilen karikatür sanatının önemli ve kalıcı olma özelliğini öne çıkarır. Bir insan yabancı dili ne kadar öğrenirse öğrensin, dillerin yapısal farklılıkları nedeniyle karşısındaki kişi ile iletişim kurmada güçlüklerle karşılaşabilir. Bunların yanı sıra, farklı gruplardan olan insanlar bir karikatüre baktıklarında, o toplumun dilini hiç bilmeseler de verilmek istenen iletiyi daha kolay yorumlayabilirler (Uslu, 1996, s. 59).

Siyasi Karikatür Kavramı Üzerine

Genel olarak çizgi ile mizah yapma sanatı olarak tanımlanan karikatürün önemli kaynaklarından biri, siyaset ve siyasetçilerdir. Ülke gündeminden beslenen karikatüristlerin bu bağlamda siyasetten uzak kalması beklenemez. Karikatürlerinde de ülke gündemini meşgul

eden siyasi konulara ve siyasi aktörlere yer verirler. Bu açıdan bakıldığında karikatür ve siyaset arasında yakın bir bağ olduğu görülür.

Siyaset ile karikatür, tarih boyunca yakın bir ilişki içerisinde olmuştur. Çünkü siyaset ve siyasetçiler yaptıkları hatalar ile karikatüristlere malzeme sağlamışlardır. Karikatüristler için, cinsellik, sosyal hayat, eğitim gibi konular nasıl bir eleştiri malzemesi olmuşsa siyaset de önemli bir malzeme olmuştur. Karikatür ile siyasetin bu yakın ilişkisi politik mizahın ortaya çıkmasına sebep olur. Siyasal karikatür de siyasal mizahın bir alt dalı olarak gelişmiştir (Bayram, 2009, s. 113). Karikatür, siyasetten bağımsız düşünülemez bir sanat dalıdır. Çok köklü ve derin bir geçmişe sahip olan siyaset ve karikatür ilişkisi; mekân, zaman, dönemin şartları ve kişi gibi çeşitli faktörlere göre değişim gösterir. Karikatür bazen siyaseten yıkıcı ya da dönüştürücü bir etkiye sahip olabilir, bazen de egemen olan siyaset anlayışı ile uyumlu olup daha uysal bir hale gelebilir (Oral, 2001, s. 17).

Siyasi karikatürler, görsel ya da görsel-sözlü bir görüşün habercisi olarak tanımlanır. Karikatürler, sanatsal objeler ve çağdaş tutumların tarihsel kayıtları, mizahi becerileri için değerlendirilir. Siyasi karikatürler kamuoyunu ikna etme gücüne sahip olduğu için değer gören bir türdür. Siyasi karikatürler aynı zamanda gazetelerin prestijini artırır, ancak kritik olduğu için toplumsal protesto ve hukuki eylemi tetikleyebilme ihtimaline sahiptir. Böylece siyasi karikatürler, görsel ve görsel-sözlü değerlendirmenin analizi için zengin bir arazi oluşturur (Swain, 2012, s. 82). Politik karikatürler, toplumsal eşitsizlikleri, ideolojik konumları ve siyasi inançları çerçeveleyen ve bunlarla iletişim kuran görsel bir haber söyleminin bir şekli olarak belirtilir (Calegore ve Mullen, 2008, s. 108).

Politik karikatürler, tanım gereği bir liderin en belirgin veya en tuhaf özelliklerinden yararlanmaya ve onları teşhir etmeye çalışır. Bunu yaparken de doğrudan siyasi imajı vurgular veya buradan hareketle saldırır (Bal ve Pitt, 2009, s. 230). Mike Treanor ve Micheal Mateas'a (2009) göre ise siyasi karikatürler, çoğunlukla gazetelerin yazı işleri sayfalarında bulunan, politik veya sosyal konularla ilgili çizimler veya çizgi romanlardır. Siyasal karikatürler, görsel metafor olarak illüstrasyonlar ve başlıklar halinde birkaç sözcük kullanarak haberlere editörlük yaparlar (s. 1). Siyasi karikatür, sözel şakalar, animasyonlar ve çizgi romanlar gibi medyada daha geniş bir espri arenasında yer alan bir alttürdür (Mazid, 2008, s. 434).

Siyaset ve mizah arasındaki bağ, mizahı ve karikatürü sürekli besler. Bunun yanı sıra siyasetçilerin mizahı kontrol altına alma çabalarını da içerir. Mizah, bu kontrol altına alınma çabalarından kurtulduğunda toplumsal eleştiri söyleminin oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Burada mizahın toplumsal işlevi öne çıkar. Mizah ve haliyle karikatür, toplumsal işlevi gereği siyasetçileri ve üretilen politikaları toplum açısından konu edinir (Yıldırım, 2015, s. 124-126). Siyasal karikatür, ikna edici bir araç olarak kullanılması bakımından etkilidir. Siyasal karikatür bombardıman etkisi yaratma amacına sahiptir. Bu yüzden karikatür iletişimsel etkililik durumuna geçer. Karikatürün kolay ulaşılabilirliği ve görsel olması gibi nedenler etkileme gücünün yoğun olmasına neden olur. Bu gibi etkenlerden dolayı karikatür, siyasi eleştirilerde yararlanılan en doğal kaynaktır. İdeolojik yapıların, inançların ve kanıların çok güçlü olması nedeniyle karikatürün

ikna etkisi biraz sönük kalabilir. Ancak buna rağmen etkisi göz ardı edilecek türden değildir (Öğdü, 2011, s. 20-21). Siyasi karikatürler, görüntü, sözcük veya her ikisini de içerebilen görsel bir form aracılığıyla, genellikle eleştirel politik ve sosyal yorumları anlatmanın bir yolunu sunar. Diğer editoryal yayınlarda olduğu gibi ikisi de kamuoyu düşüncesindeki eğilimleri yansıtır ve etkiler (Bergen, 2004, s. 2).

Gazetelerde yer alan siyasi karikatürler büyük ölçüde sözlü bir ortamda oluşturulan grafikler olarak karşımıza çıkar. Fiili olarak nesneliliği değerlendirecek bir yayın türünü abartır. Hatta çoğu zaman iddialı, duygusal ve çoğu zaman çeşitli katmanlara sahip bir yorum türü sunarlar (Seymour-Ure, 2001, s. 333). Siyasi karikatürler genelde iki ayrı seviyede çalışır. İlkinde, bir düzeyde inandırıcı bir dünya hakkında hayali bir hikâye anlatırlar. İkincisinde ise, daha soyut bir düzeyde gerçek olaylara ve karakterlere atıfta bulunur. İki anlam seviyesi arasındaki ilişki aslında metaforiktir. İnsanları ve gerçekleri daha somut bir alana yönlendirmeye davet eder. Bir karikatürü anlayan bir izleyici yine de, bu tür bir yorumun kamusal konularda ve siyaset bilgisine ilgi gerektirmesi nedeniyle, gerçek hayat referanslarını ayırt etme mücadelesi verebilir (Refaie, 2009, s. 186).

Siyasi karikatür, doğuşundan beri politik bir işleve sahiptir. Siyasi karikatürçüye ise güncel olayları toplum adına anlaşılır hale getirmek ve çizgilerle felsefe yapmak gibi önemli görevler yükler. Karikatürün özellikle 20. yüzyıl siyasetinde üstlendiği siyasal rollere bakıldığında, büyük savaşlarda ve siyasi buhran dönemlerinde demokrasiden yana tavır almasının önemli olduğu görülür (Oral, 2001, s. 18). Siyasi karikatürler bilgi raporu vermeye çalışmaz ve gerçek bir hikâyenin olaylarını raporlamaz. Siyasi karikatürün temel işlevi, yazarın görsel ve metinsel metaforlar aracılığıyla editoryal görüş bildirmesidir. Siyasi karikatür çizerleri okuyucuyu belirli bir konuma ikna etmeye yarayan karikatürler çizerler. Dolayısıyla politik karikatürler, yazarlarının yazı tarzını içerir. Karikatürist, okuyucuyu duruşunu paylaşmaya ikna etmek için bilerek önyargılı görüntüler ve anlatılar yaratır (Treanor ve Mateas, 2009, s. 2). Siyasi karikatürün işlevi, karikatürü ve siyaseti algılayış tarzına koşul olarak farklılıklar içerir. Buna rağmen üzerinde durulan ortak noktaların demokrasi savunuculuğu ve siyaset kurumlarına yönelik eleştiri olduğu görülür. Eleştiriden uzak duran bir siyasi karikatürçü, siyasi karikatürün tarihsel mirası doğrultusunda temel işlevini yerine getirmez (Turan, 2012, s. 7).

Politik bir karikatürün amacı ise, belirli eylem ya da hedeflerin özelliklerini belirlemek, bu özellikleri siyasi olarak yetersiz veya ahlaki açıdan yanlış olarak tasvir etmek, böylece belirli bir hedefe karşı saldırı başlatmaktır (Marin-Arrese, 2008, s. 9). Tüm bu bilgiler çerçevesinde siyasi karikatürün uzun yıllardır basın tarihi içinde yer aldığını, günümüzde özellikle günlük gazetelerde yer bulduğunu, insanları ikna etme açısından tercih edildiğini söylemek mümkündür. Siyasi karikatür mizahın en büyük yaveridir. Karikatüristler siyasi karikatür sayesinde toplumsal konuları, siyasileri ve siyaseti eleştirebilir. Önemli bir iletişim aracı olan karikatür bu yolla güncel olarak yaşanan olayları halkın anlayacağı şekilde halka aktarır.

2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergileri Bağlamında İncelenmesi

Metodoloji

Türkiye'de 2016 yılında yaşanan terör olaylarının mizah dergilerinde yer alan karikatürlere nasıl yansıtıldığının incelenmiş olduğu bu çalışmada Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Söylem analizi, dilin kullanım biçimini ve işlevlerini inceleyen bir bilimsel araştırma yöntemidir. Bu incelemeyi yaparken haber metinlerinde kullanılan dil aracılığıyla toplumsal sistemin nasıl yeniden üretildiğini ortaya çıkarmayı amaçlar. Söylem analizi ile medya metinlerinin yapıları ve stratejileri ifşa edilebilir (Bulut ve Yaylagül, 2004, s. 126). Tüm söylem biçimlerinin analiz edilmesini ifade eden söylem analizinin temelinde, insanın algılamasını dille açığa çıkarması, tavır, davranış ve tutumlarını göstermesinde dilin analize tabi tutulması yatar. Söylem analizi metinlerin semantik ya da sentaktik yapısını inceler. Metinlerin hem dilbilimsel hem de sosyo-kültürel boyutlarını ele alır. Söylem analizi disiplinlerin sınırlarını birleştirir. Bu sayede beşeri ve sosyal bilimlerde yer alan bilginin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılar (Baran, 2009, s. 88).

Hem zihni temsil eden hem de zihni yönlendiren bir güç olarak karşımıza çıkan söylem analizi, ideolojiyi ve dili kontrol altında tutar. Söylem çözümlemesi içinde disiplinlerarası yaklaşımlarla gelişen ve ideoloji yüklü olduğu öne sürülen dil yapılarını dilbilim yöntemlerinden yararlanarak açıklamayı amaçlayan çalışmalar günümüzde eleştirel söylem çözümlemesi olarak adlandırılır (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 166). Teun van Dijk'a göre söylem çözümlemesi, sosyal, politik ve kültürel bağlamlarda hem metin hem de konuşmanın işlevlerini sistematik bir şekilde çalışmaktadır. Haber medyasını ve bu medyadan gelen mesajları anlamak için bir tarafta bazı söylemlerin stratejilerine ve yapılarına dikkat etmek gerekir (Akt. Özer, 2015, s. 201).

Söylemin eleştirel bakış açıları ile incelenmesi bilimsel bulgulara götürür. Bunun yanı sıra bu bulguların ve yöntemlerin topluma anlaşılır biçimlerde aktarılması son derece eğitici toplumsal yararlar sağlayabilir. Eleştirel söylem çözümlemesi bakmak ve görmek arasındaki farkın bilimsel olarak yöntem haline dönüştürülmesi olarak görülebilir (Büyükkantarcıoğlu, 2012, s. 167). Eleştirel söylem çözümlemesi içinde yer alan akademisyenlerin kullandıkları sözcük dağarcıkları; güç, egemenlik, ideoloji, toplumsal cinsiyet, ırk, ayrımcılık, kurumlar, sosyal yapılar ve sosyal düzen gibi pek çok nosyona sahiptir (Özer, 2015, s. 201). İçerik analizi gibi objektif olma kaygısı bulunmayan söylem analizi, söylemin ardındaki mesaja odaklanmaktadır. Ayrıca söylem analizi iletişim bilimlerinde yapılan çalışmalarda sık tercih edilen yöntemler arasındadır.

Evren ve Örneklem

2016 yılı Türkiye gündemi bakımından oldukça yoğun geçmiştir. Yıl boyunca sık sık terör olayları yaşanmış, bu olaylarda pek çok insan hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Çalışmada ise 2016 yılında yaşanan ve toplumun her kesimini etkileyen terör olayları karikatürlere yansıtılması bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda Penguen, Gırgır ve Uykusuz dergilerinin kapak sayfaları söylem analizi bağlamında incelenmiştir. Bu dergiler, siyasi karikatür dergiciliğinin önemli

örneklerini oluşturması ve Türkiye’de geniş okuyucu kitlesine sahip olması nedeniyle seçilmiştir. Dergilerin yıl boyunca çıkan sayıları incelenmiş, kapak sayfaları terör olayları bağlamında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

“2016 Yılında Yaşanan Terör Olaylarının Mizah Dergilerine Yansıması” adlı bu çalışmanın amacı, siyasi gündemi meşgul eden, toplumsal yaşamı etkileyen ve toplumun her kesimine yansıyan terör olaylarının mizah dergilerinde ne kadar yer bulduğunu, nasıl ele alındığını, mizah dergilerinin gündemi takip edip etmediğini incelemektir. Bu bağlamda araştırmamızın temel yöntemini eleştirel söylem analizi oluşturmaktadır. Bu amaç ve yöntem doğrultusunda hazırlanan çalışma, daha önce çalışılmamış bir konu olması sebebi ile özgünlük bağlamında önem taşımaktadır.

Bulgular

İlk Bilgiler: Terör saldırıları uzun yıllardır Türkiye’nin gündemini meşgul etmiştir. 2016 yılı da bu olaylar bağlamında oldukça yoğun geçmiştir. 2016 yılındaki ilk olay 12 Ocak tarihinde İstanbul’da Sultanahmet’te yaşanmıştır. IŞİD tarafından gerçekleştirilen intihar saldırısında 13 Alman turist hayatını kaybetmiştir. 11’i yabancı uyruklu olmak üzere toplam 14 kişi de yaralanmıştır. Bu olayın üzerinden çok geçmeden 14 Ocak 2016’da Diyarbakır Çınar’da bir saldırı daha gerçekleştirilmiştir. Emniyet Müdürlüğü binasına PKK terör örgütüne mensup kişiler tarafından bombalı araçla terör saldırısı düzenlenmiştir. İki bebek, biri çocuk olmak üzere 6 kişi hayatını kaybetmiştir. Saldırıda aynı zamanda 6’sı polis, 8’i polis yakını olmak üzere 39 kişi de yaralanmıştır.

17 Şubat 2016 tarihinde de Ankara’da bir patlama meydana gelmiştir. Bu patlamada toplam 48 kişi hayatını kaybetmiş, 114 kişi de yaralanmıştır. 13 Mart 2016’da yine Ankara’da Güvenpark’ta gerçekleşen bombalı saldırıda 36 kişi hayatını kaybetmiş, 71 kişi de yaralanmıştır. 19 Mart 2016’da İstanbul İstiklâl Caddesi’nde IŞİD üyesi saldırganın üzerindeki bombayı patlatması sonucu, kendisi dâhil 5 kişi ölmüştür. Saldırı sonrası 37 kişi de yaralanmıştır. Yaralananların içinde yabancı uyruklu kişilerin olduğu da tespit edilmiştir.

27 Nisan 2016’da Bursa Ulu Camii yanında canlı bomba saldırısı sonucu 13 kişi yaralanmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Efkân Âlâ saldırganın PKK terör örgütüne mensup olduğunu açıklamıştır. 1 Mayıs 2016 tarihinde Gaziantep Emniyet Müdürlüğü binasına bombalı araçla saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırıda 2 polis şehit olmuş, 19’u polis olmak üzere toplam 23 kişi de yaralanmıştır. Saldırının IŞİD bağlantılı olduğu anlaşılmıştır. İstanbul Atatürk Havalimanı Dış Hatlar Terminali ve otopark bölgesinde, 28 Haziran 2016’da IŞİD mensubu olduğu belirtilen üç kişi tarafından eş zamanlı olarak silahlı terör saldırısı düzenlenmiştir. Bu saldırı sonucunda 45 kişi hayatını kaybetmiş, toplam 239 kişi de yaralanmıştır.

15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminden sonra Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edilmiştir. Ancak bu süreçte ardi ardına patlamalar meydana gelmiştir. 1 Ağustos 2016'da Bingöl'de çevik kuvvet polislerini taşıyan zırhlı midibüse yönelik bombalı saldırı gerçekleştirilmiştir. PKK'nın üstlendiği saldırıda 7 polis şehit olmuş, 2 polis de yaralanmıştır. 15 Ağustos 2016'da Diyarbakır-Mardin Karayolu üzerinde çevik kuvvete ait bir aracın yanında bomba yüklü bir araç patlatılmıştır. Patlama sonucu 5 sivil hayatını kaybetmiş, 5'i polis 12 kişi de yaralanmıştır. Mardin'in Kızıltepe İlçesinde park halindeki bomba yüklü araç, 10 Ağustos 2016'da çevik kuvvet ekiplerini taşıyan aracın geçişi sırasında patlatılmıştır. Patlamada 1 polis ve 2 sivil hayatını kaybetmiş, 5'i polis 30 kişi yaralanmıştır. 17 Ağustos 2016'da Van'da polis merkezine, 18 Ağustos 2016'da Elazığ Emniyet Müdürlüğü'ne saldırılar düzenlenmiştir. Bu saldırılarda ise toplam 9 emniyet mensubu hayatını kaybetmiş, 289 kişi de yaralanmıştır. 20 Ağustos 2016'da Gaziantep'te bir kına gecesine saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırıda ise 52 kişi hayatını kaybetmiş, 94 kişi de yaralanmıştır. Gaziantep saldırısını IŞİD üstlenirken, diğer saldırıları PKK üstlenmiştir ("2016 yılında Türkiye'de," 2016).

Türkiye, 2016 yılında en yoğun terör olaylarını Ağustos ayında yaşamıştır. Ağustos ayının çeşitli günlerinde Bingöl, Diyarbakır, Mardin, Van, Elazığ, Gaziantep ve Şırnak gibi illerde saldırılar düzenlenmiştir. Gaziantep dışında yaşanan tüm saldırıları PKK üstlenmiştir. Gaziantep saldırısı ise IŞİD tarafından üstlenilmiştir.

10 Aralık 2016'da Beşiktaş-Bursaspor maçının ardından Vodafone Arena'nın önünde seyir halindeki bir araç patlatılmıştır. Bundan 45 saniye sonra da hemen yakındaki Maçka Parkı'nda durdurulan bir kişi kendini patlatmıştır. Emniyet görevlilerinin hedef alındığı saldırılarda çoğu polis 48 kişi hayatını kaybetmiş, 166 kişi de yaralanmıştır. Yetkililer saldırıların fâili olarak PKK'yı işaret etmiştir ("2016 yılında Türkiye'de," 2016). Beşiktaş saldırısı üzerinden çok geçmeden 17 Aralık 2016'da Kayseri'de Erciyes Üniversitesi yakınında, içinde çarşı iznine çıkan askerlerin de bulunduğu halk otobüsü geçerken bomba yüklü araçla terör saldırısı düzenlenmiştir. Saldırıda 15 asker şehit olmuş, 55 kişi de yaralanmıştır. Bu olaydan iki gün sonra Rus Büyükelçisi Andrey Gennadiyeviç Karlov, silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Rus Büyükelçi'ye gerçekleştirilen suikast ülke içinde yaşandığı için, bu olayı da terör olayları içerisinde değerlendirmek mümkündür. 2016 yılında gerçekleşen yaklaşık 27 terör olayında toplam 311 kişi hayatını kaybetmiş, bin 260 kişi de yaralanmıştır ("2016 yılında Türkiye'de," 2016).

Değerlendirme: 2016 yılı terör olayları açısından oldukça stresli ve yoğun geçmiştir. Neredeyse her ay bir terör olayı yaşanmıştır. Farklı şehirlerde yaşanan terör olayları pek çok insanın hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, ülkenin geri kalanı yaşananlardan dolayı psikolojik olarak çöküntü yaşamıştır. Yaşanan olaylar yazılı ve görsel basında derinlemesine yer bulamamıştır. Olaylara getirilen yayın yasakları nedeniyle halk detaylı bilgi sahibi olamamıştır; ancak olaylarla ilgili gelişmeler, ölü ve yaralı sayısı, terör olaylarını gerçekleştirenlerin kimlikleri gibi genel bilgiler hakkında haberdar olmuşlardır. Olaylar, haberlerin yanı sıra karikatürlere de yansmıştır. Olayları takip eden günlerde gazete ve dergilerde karikatürler yer almıştır. Yaşanan terör olaylarına tepki, haberlerde olduğu gibi çizgi diliyle de gösterilmiştir. Karikatüristler bu anlamda çizginin gücünü kullanmışlar ve sayfalarında konuya yer vermişlerdir. Çizginin gücü, bu olaylar

bağlamında kullanılmıştır. Terör saldırılarının hem haberlerde hem de karikatürlerde yer bulması, olaylarla ilgili yoğun tepkinin olduğunu göstermiştir.

Penguen Dergisi Kapak Sayfalarının İncelenmesi

Karikatür 3.4.1.1. Penguen Dergisi 17 Mart 2016.

Penguen Dergisi kapak sayfasında terör olayları ile ilgili ilk karikatür 17 Mart 2016 tarihinde çizilmiştir. Yukarıdaki karikatür Ankara Güvenpark'taki terör saldırısı sonrası yayınlanan ilk sayıda yer bulmuştur. Karikatürde tek başına yürüyen kişi "BUGÜN DE ÖLMEDİM... ALLAH ALLAH, İLGİNÇ" şeklinde düşünmektedir. Bu söylem, ülke gündemini meşgul eden terör olaylarının insanların canına mal olmasını, yaşayan insanların ise olaylar nedeniyle psikolojik sıkıntı çekmesini ve bu olaylardan etkilenmesini göstermektedir. Diğer yandan, "LAN YOKSA ÖLDÜM DE YAYIN YASAĞI VAR DİYE Mİ HABERİM YOK?!" cümlesi ile de yaşanan terör olaylarının basında yer almadığına ve insanların olaylar hakkında detaylı bilgi edinemediğine dair nüktedan bir eleştiri yapılmaktadır. İnsanların yaşadığı buhran karikatürdeki söylemlere ve kişinin yüz ifadesine yansıtılmıştır.

Karikatür 3.4.1.2. Penguen Dergisi 24 Mart 2016.

19 Mart 2016'da İstiklal Caddesi'nde yaşanan terör eylemi, 24 Mart 2016'da yayınlanan derginin kapak sayfasında yer bulmuştur. Bu karikatürde bir önceki karikatürden farklı olarak iki kişi sohbet etmektedir. Sol tarafta çizilen kişi diğerine "Nasılsın?" diye sormaktadır. Sağ taraftaki kişi ise "İyiyim abi, sen nasılsın?" diye cevap vermekte, diğer kişi ise "Süper." demektedir. Birbirlerine iyi olduklarını söyleyen kişilerin yüz ifadeleri ile sözlerinin birbiriyle çeliştiği görülmektedir. Çizimdeki kişilerin birbirlerine "iyiyim" ya da "süper" gibi cevaplar vermelerine rağmen, aslında yaşanan terör olaylarından etkilendikleri ve ruhsal çöküntü içinde oldukları eleştirel bir şekilde verilmiştir. Bir diğer yandan, iyi oldukları ile ilgili kendilerini kandırdıkları da resmedilmekte ve acı bir gerçek vurgulanmaktadır.

Karikatür 3.4.1.3. Penguen Dergisi 21 Nisan 2016.

21 Nisan 2016'da basılan sayının kapak sayfasında ilkokula giden bir çocuk görülmektedir. Çocuk kendi kendine "NEŞE DOLAMADIK..." diye düşünceli bir şekilde yürümektedir. Yaşanan

terör olaylarından etkilenen insanlar, bir çocuk üzerinden “Bugün 23 Nisan, neşe doluyor insan” şiirinin akılda kalan mısrasına gönderme yapılarak anlatılmaktadır. Karikatürdeki “NEŞE DOLAMADIK” sözü ile ülke halkının olaylardan dolayı üzgün olduğu, olaylardan etkilendiği ve olaylara duyarsız kalamadığı vurgulanmaktadır. Bu durumu karikatürdeki çocuğun üzgün yüz ifadesi de desteklemektedir.

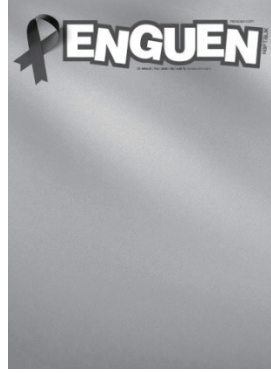
Karikatür 3.4.1.4. Penguen Dergisi 7 Temmuz 2016.

28 Haziran 2016'da Atatürk Havalimanı'nda, büyük kayıplara ve yaralanmalara yol açan terör saldırısı, Penguen Dergisi'nin 7 Temmuz 2016 tarihli sayısında yer bulmuştur. 2016 yılı Ramazan bayramına denk gelen sayıdaki karikatür bayramlara atıf yapılarak çizilmiştir. Koltukta oturan ve oldukça yaşlı olan bir dede “*Nerde o eski bayramlar... Eskiden sadece trafik terörüyle ölürdük.*” demektedir. Burada hem eski bayramlara duyulan özlem, hem de bayramlarda yaşanan ve büyük kayıplara neden olan trafik kazaları, terör olaylarına benzetilmek suretiyle işlenmiştir. Bu söylem ile terör olaylarına duyulan üzüntü belirtilmekte, yaşlı biri üzerinden eleştiri dile getirilmektedir.

Karikatür 3.4.1.5. Penguen Dergisi 25 Ağustos 2016.

2016 yılı Ağustos ayı, Türkiye'nin terör olaylarına en yoğun maruz kaldığı dönemdir. Yaşanan bu terör olayları 25 Ağustos 2016 tarihli sayının kapak sayfasında çocuklar üzerinden anlatılmıştır. Kapakta, Suriye'deki iç savaştan kaçarken hayatını kaybeden Aylan bebek "KÜÇÜK MÜLTECİ" ve Ümran bebek de "KÜÇÜK SAVAŞ MAĞDURU" olarak üst kısımda resmedilmiştir. Altta ise bir kız çocuğu "KÜÇÜK TERÖR KURBANI" olarak çizilmiştir. Bir diğer karede ise "KÜÇÜK PRENS" görülmektedir. Küçük Prens "Ne tuhaf bir gezegen! Her yer sert ve acımasız." demektedir. Çocukların yüzlerindeki korku dolu ve endişeli ifadeler ile onların olaylardan fazlasıyla etkilendikleri resmedilmiştir. Kapaktaki Küçük Prens karakteri aracılığıyla terör olaylarının en çok çocukları etkilediği sert bir şekilde eleştirilmektedir. Küçük Prens karakterinin kullanılması çocukların masallardaki gibi mutlu olmadığına eleştirel bir şekilde vurgu yapmaktadır.

Karikatür 3.4.1.6. Penguen Dergisi 15 Aralık 2016.

10 Aralık 2016'da Beşiktaş'ta gerçekleştirilen ve çok fazla can kaybına neden olan terör saldırısı sonrası Penguen Dergisi'nin ilk sayısı 15 Aralık 2016'da çıkarılmıştır. Derginin kapak sayfasının gri bir zeminden ibaret olduğu ve dergi isminin baş harfinin (P) siyah kurdele şeklinde yazıldığı görülmektedir. Kapakta herhangi bir çizime yer verilmemesi, kapak zemininin gri renkte tercih edilmesi ve "P" harfinin siyah kurdele şeklinde yazılmış olması, Beşiktaş'taki terör saldırısı nedeniyle derginin yasta olduğunu göstermektedir. Olaydan duyulan üzüntü bu imgeler yardımı ile resmedilmiştir.

Karikatür 3.4.1.7. Penguen Dergisi 22 Aralık 2016.

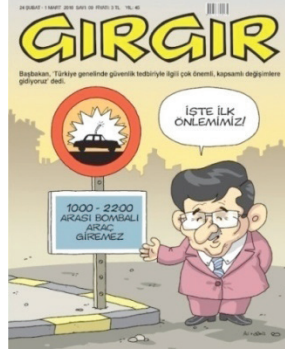
Beşiktaş saldırısının üzerinden çok geçmeden Kayseri'de Erciyes Üniversitesi'nin önünde bir terör saldırısı daha gerçekleştirilmiştir. Saldırıda çarşı iznine çıkan askerler hedef alınmıştır. Karikatürde yer alan üst metinde ise, "Beşiktaş ve Kayseri'deki terör eylemlerinin ardından Rus Büyükelçisi'ne suikast... Ülke gündemi bir türlü durulmuyor." ifadeleri yer almaktadır. Karikatürdeki kişi "ÖNCEKİ TRAVMAYI ATLATAMAMIŞKEN YENİ TRAVMA GELİNCE BİR SONRAKİ TRAVMAYA DA HAZIRLIKSIZ YAKALANMAK BAŞKA BİR TRAVMA OLDU..." demektedir. Bu söylemlerde insanların terör saldırıları nedeniyle son derece tedirgin oldukları ve korku içinde yaşadıkları vurgusu yapılmaktadır. Bu tedirginlik kapaktaki kişinin beden dili ve yüz ifadeleri ile desteklenmektedir.

Karikatür 3.4.1.8. Penguen Dergisi 29 Aralık 2016.

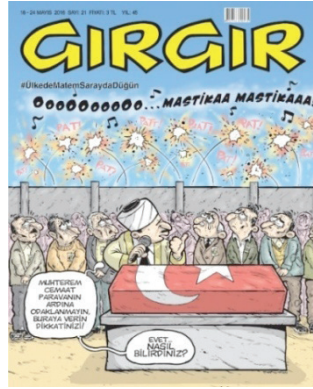
Penguen Dergisi'nde terör saldırılarıyla ilgili çizilen son kapak sayfası 29 Aralık 2016 tarihine aittir. Kapakta sayfanın dörtte üçünü kaplayan ve "SENDEN ÇOK ŞEY BEKLİYORUZ 2017!" şeklinde konuşan bir penguen çizimi yer almaktadır. Bu ifadeyle; 2016 yılında gerçekleştirilen terör saldırıları ile Türkiye'nin ve ülke halkının oldukça yıprandığı, 2017 yılında benzer olayların yaşanmamasının temenni edildiği mesajı verilmektedir. Bu mesaj ile aynı zamanda yeni yıldan umutlu olduğu da yansıtılmaktadır.

Gırgır Dergisi Kapak Sayfalarının İncelenmesi

Karikatür3.4.2.1. Gırgır Dergisi 24 Şubat-1 Mart 2016.

Gırgır Dergisi'nde 2016 yılında yaşanan terör olayları ile ilgili ilk karikatür 1 Mart 2016 tarihinde yer bulmuştur. Sultanahmet'te, Diyarbakır'da ve Ankara'da yaşanan patlamalara Gırgır Dergisi, 1 Mart 2016'daki sayısında yer vermiştir. Üst yazıda "Başbakan, Türkiye genelinde güvenlik tedbiri ile ilgili çok önemli, kapsamlı değişimlere gidiyoruz dedi." yazmaktadır. Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu karikatürde yer almakta ve "İŞTE İLK ÖNLEMİMİZ!" demektedir. Karikatürde "10.00-22.00 ARASI BOMBALI ARAÇ GİREMEZ" yazısı da dikkat çekmektedir. Bu söylemlerle Gırgır Dergisi'nin konuyu ironik bir şekilde verdiği ve önlemlerin yeterli olmadığına dikkat çektiği söylenebilmektedir. Hem Ahmet Davutoğlu'nun yüz ifadesinde umursamazlığın resmedilmesi hem de yaptığı açıklama ile Davutoğlu sert bir şekilde eleştirilmektedir.

Karikatür 3.4.2.2. Gırgır Dergisi 18-24 Mayıs 2016.

Karikatürde bir şehit cenazesi ve cenaze için toplanan insanlar görülmektedir. İnsanlar üzgün ve gözleri yaşlıdır. “#ÜlkedeMatemSaraydaDüğün” yazısı ile verilen karikatürde, ülkede her gün şehit haberleri alınırken Sümeyye Erdoğan’ın düğününe vurgu yapılmakta ve bu durum sert bir şekilde eleştirilmektedir. Bu eleştiri ise arka tarafta görülen “OOOOOOOOO... MASTİKAA MASTİKAAA!” yazısı ile yapılmaktadır. Karikatürde dikkat çeken bir diğer nokta cenazenin yapıldığı alan ile düğünün yapıldığı alan arasındaki duvardır. Bu duvarla, halk ve ülke yönetimi arasında fark olduğu çizgiye yansıtılmıştır. Cenaze namazını kıldırarak imamın “MUHTEREM CEMAAT PARAVANIN ARDINA ODAKLANMAYIN, BURAYA VERİN DİKKATİNİZİ!” söylemi ise bu durumu desteklemektedir. Bu söylem aynı zamanda gündemin farklı bir yöne kaydırılmaya çalışılmasını eleştirmektedir.

Karikatür 3.4.2.3. Gırgır Dergisi 6-12 Temmuz 2016.

“HER GÜN TERÖR HER YER TERÖR...” başlığıyla çizilen karikatür, 28 Haziran 2016’da Atatürk Havalimanı’nda yaşanan terör saldırısı ile ilgilidir. 6 Temmuz 2016’da basılan sayının

kapak sayfasında yer verilen terör saldırısı bir araya toplanan gözü yaşlı ve tedirgin görünümlü insanlarla eleştirilmiştir. Karikatürdeki insanların genç, yaşlı, çocuk, kadın ve erkek gibi farklı yaş ve cinsiyet gruplarının gözetilerek çizilmesi, olayın geniş kitlede etki yarattığına vurgu yapmak amacını taşımaktadır. Üst üste gelen terör saldırıları insanları tedirgin etmekte, insanlar kendi yaşamları hakkında endişeye sürüklemektedir. İnsanlar, “ALO KULE! YAŞAM İZİNİ İSTİYORUZ!” cümlesini kurmaktadır. Bu söylemle Havalimanında yaşanan terör saldırısının insanlar üzerindeki yılgınlığı, üzüntüsü ve endişesi vurgulanmaktadır.

Karikatür 3.4.2.4. Gırgır Dergisi 24-30 Ağustos 2016.

15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminden sonra OHAL sürecine girilmiştir. Ancak bu sürece rağmen Doğu Anadolu Bölgesinde pek çok patlama gerçekleşmiştir. 24 Ağustos 2016 tarihli sayıda ise art arda meydana gelen saldırılara dikkat çekilmektedir. Yaşanan terör saldırılarından dolayı karikatürde yer alan insanlar OHAL sürecinden çıkıldığını düşünmektedir. “OLAĞAN SESLER BUNLAR DA ONDAN!” söyleminde, terör olaylarına karşı duyarsız hale gelindiğine, bu saldırıların normal karşılandığına vurgu yapılmaktadır. Öyle ki bu söylemler terör olaylarının normalleşmesine yönelik sert bir eleştiri niteliğini taşımaktadır. İnsanların yüz ifadeleri, terör saldırılarından rahatsızlık duyduklarını ve korku içinde olduklarını vurgulamaktadır.

Karikatür 3.4.2.5. Gırgır Dergisi 14-20 Aralık 2016.

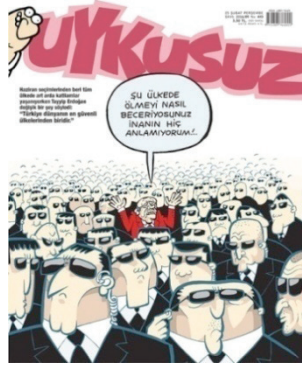
Gırgır Dergisi'nin 2016 yılında yaşanan terör saldırıları ile ilgili kapak sayfalarından bir diğeri 14 Aralık 2016 tarihli. Simsiyah bir zeminde "MÜREKKEBİMİZ BİTTİ ACIMIZ BİTMİYOR..." yazısı görünmektedir. Bu söylem ve kapak sayfasında kullanılan renkler ile özellikle 10 Aralık Beşiktaş saldırısına vurgu yapan Gırgır Dergisi çizerleri üst üste gelen saldırılar sonucu tükendiklerini dile getirmekte, kapak sayfası ile üzüntülerini gündeme taşımaktadır. Karikatüristin en önemli silahının kalem olduğu düşünüldüğünde karikatüristlerin kaleminin terör saldırılarında yetersiz kaldığı resmedilmektedir.

Karikatür 3.4.2.6. Gırgır Dergisi 21-27 Aralık 2016.

Terör saldırıları ile ilgili Gırgır Dergisi'nde yer alan son sayfa 21 Aralık 2016'da basılmıştır. Kapak sayfasındaki karikatürde Kapıkule Sınır Kapısı ve Türkiye'ye geçmek isteyen araçlar görülmektedir. Sınır girişindeki "CENAZE DOLAYISIYLA KAPALIYIZ" yazısı ise dikkat çeken bir diğer noktadır. 17 Aralık 2016 günü Kayseri'de gerçekleşen saldırı sonrası tamamen cenaze evine dönen Türkiye'nin durumu bu yazı ile özetlenmektedir. 2016 boyunca yaşayan terör saldırıları sonucu çok fazla kayıp verildiği ve Türkiye'nin bir cenaze evinden farksız olduğu bu karikatürle gözler önüne serilmektedir. "Ölümler, felaketler, acı haberler bitmiyor..." üst yazısı ise bu duruma vurgu yapmakta ve söylemi kuvvetlendirmektedir. 2016 yılında acıların ve ölümlerin bitmediğine dikkat çekilerek ülkenin cenaze evi haline gelmesi bu karikatür üzerinden eleştirilmektedir.

Uykusuz Dergisi Kapak Sayfalarının İncelenmesi

Karikatür 3.4.3.1. Uykusuz Dergisi 25 Şubat 2016.

Uykusuz Dergisi 2016 yılında yaşanan terör saldırıları ile ilgili ilk karikatüre 25 Nisan 2016 tarihli sayısının kapağında yer vermiştir. 2016 yılı öncesinde yaşanan terör saldırılarının da yansıdığı karikatürde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamasına yer verilmiştir. "Türkiye dünyanın en güvenli ülkelerinden biridir." açıklamasını yapan Recep Tayyip Erdoğan kalabalık bir koruma kitlesinin içinde çizilmiştir. Bu çizim ile Erdoğan'ın yaptığı açıklama tezat görülerek eleştirilmektedir. Buna bağlı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın güvenlikle ilgili açıklamayı korumalarına bağlı olarak yapması da eleştirilmektedir. Erdoğan'ın bu söylemi ile yetkili isim olarak olayların odak noktasında olduğu vurgulanmış, Erdoğan karikatürde eleştiri yolu ile olayların merkezine çekilmiştir.

Karikatür 3.4.3.2. Uykusuz Dergisi 17 Mart 2016.

17 Mart 2016 tarihli derginin kapak sayfasında Türk bayrağındaki ay ve yıldızı defalarca saran "OLAY YERİ İNCELEME" şeridi görülmektedir. Ocak ayından beri İstanbul Sultanahmet'te, Diyarbakır Çınar'da, Ankarada meydana gelen terör saldırılarında 35 kişi hayatını kaybetmiş, 185 kişi de yaralanmıştır. Türk bayrağındaki ay ve yıldızı saran "OLAY YERİ İNCELEME" yazıları da

ölüm ve yaralanmalarla sonuçlanan terör saldırılarına dikkat çekmektedir. Terör saldırılarının tüm ülkeye yayıldığı ve ülke olarak saldırıların merkezi haline geldiğinin vurgusu Türk bayrağındaki ay ve yıldız sarılan olay yeri inceleme şeritleri ile yapılmıştır.

Karikatür 3.4.3.3. Uykusuz Dergisi 7 Temmuz 2016.

7 Temmuz 2016'da çıkartılan derginin kapak sayfasında kanlar içinde olan 4 el görünmektedir. Üst yazıda ise, "Atatürk Havalimanı terminalinde yaşanan saldırının araştırılması için CHP, HDP ve MHP'nin verdiği önerge AKP tarafından reddedildi." bilgisi verilmektedir. "KABUL ETMEYENLER" yazısıyla kanlar içinde olan ellerin AK Parti milletvekillerine ait olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Ellerin kan içinde olması ile reddettikleri önerge nedeniyle suça ortak olduklarına dikkat çekilmektedir. Uykusuz Dergisi'nin bu karikatürüyle, siyasi partiler ve siyasi aktörler ilk kez karikatürlerde yer bulmuştur. Siyasi aktörler terör saldırılarının merkezine çekilmiştir.

Karikatür 3.4.3.4. Uykusuz Dergisi 8 Eylül 2016.

Uykusuz Dergisi'nin 8 Eylül 2016 sayısına kadar yaklaşık 20 terör saldırısı yaşanmıştır. Bu saldırılarda 269 kişi hayatını kaybetmiştir (indigodergisi.com). Üst üste yaşanan bu olaylar sonucu, saldırılar ve saldırılarda hayatını kaybeden insanlar gazetelerde yer almamaya başlamıştır. 8 Eylül 2016 tarihli kapak sayfasındaki karikatür ise bu duruma sert bir eleştiri getirmektedir. Şehit

ailesine “ÜZGÜNÜZ, OĞLUNUZ RAKAM OLDU” açıklamasını yapan yetkili kişinin söylemi ile bu eleştiri vurgulanmaktadır. Bu söylem ile sert bir üslup kullanıldığı söylenebilmekte, acı bir gerçek ön plana çıkarılmaktadır. Şehit haberlerinin ve terör olaylarının sıradanlaştırıldığına ve bu haberlere değer verilmediğine dikkat çekilmektedir.

Karikatür 3.4.3.5. Uykusuz Dergisi 15 Aralık 2016.

10 Aralık 2016'da Beşiktaş'ta meydana gelen terör saldırısının ardından çıkan ilk sayının kapağı siyah verilmiştir. Kapakta sadece derginin adı görülmektedir. Kapakta hem siyah rengin seçilmesi hem de hiçbir karikatür ya da yazının olmaması, terör saldırısından dolayı yas tutulduğunu göstermektedir.

Karikatür 3.4.3.6. Uykusuz Dergisi 22 Aralık 2016.

22 Aralık 2016 tarihli sayının kapak sayfasında teröre destek veren ve terör saldırılarının arka planında yer alan kişilere dikkat çekilmektedir. Oldukça çirkin, kirli kıyafetler içinde olan bir kişi elindeki fırça ile önündeki tuvale çizim yapmaktadır. Kişinin çizim için kan kullandığı görülmektedir. Bu durumun kişinin oldukça hoşuna gittiği ve durumdan rahatsız olmadığı da dikkat çekmektedir. “ŞURAYA DA BİRAZ KAN SÜRELİM. ŞURALARI DA KANA BULAYALIM” söylemleri ise terör destekçilerinin ve bu olayların arka planında yer alanların, bu saldırılardan memnun oldukları eleştirisi yapılmaktadır.

Karikatür 3.4.3.7. Uykusuz Dergisi 29 Aralık 2016.

Uykusuz Dergisi'nin terör olayları ile ilgili çizdiği ve kapak sayfasında yer verdiği son karikatür 29 Aralık 2016 tarihlidir. Karikatürde irice bir insan iskeleti ve küçük bir çocuk görülmektedir. İskelet 2016 olarak çizilmiştir. İskeletin bıçak, kılıç, makas darbelerine ve roket saldırılarına maruz kaldığı görülmektedir. Bir insan iskeleti olarak çizilen 2016 oldukça yorgun ve bitkindir. Burada 2016 yılında yaşanan terör olaylarının yaşattığı buhranın ve yorgunluğun resmedildiği görülmektedir. Küçük çocuk ise 2017 olarak çizilmiştir. Yani hiçbir zarar görmemiş, yara almamış, herhangi bir saldırıya maruz kalmamıştır. Henüz tertemizdir ve 2016 yılına kıyasla umut vadettiği görülmektedir.

Çıkarılma

Türkiye'de özellikle son 35 yılda artan terör olayları pek çok hayatın bitmesine neden olmuştur. Yaşanan olaylar ayrıca basının her kesimi için önemli bir veri olmuştur.

Terör olayları bağlamında çizilen kapak sayfalarına ve bu sayfalardaki karikatürlere bakıldığında, Penguen Dergisi'nin daha çok kamuoyunda ses getiren görüşlere, halkın yaşadığı buhrana, psikolojik anlamdaki yıpranmaya yer verdiği görülmektedir. Neredeyse çizilen her karikatüre mağdur olan insanlar tarafından bakılmıştır. Çizgilerinde olaylara eleştiri yapılsa da saldırganlar ya da siyasi aktörler üzerinden gidilmemiştir. Bu bağlamda, Penguen Dergisi'nin olaylar açısından halkın yanında olduğu ve olayları halkın yaşadığı sarsıntı açısından değerlendirdiği söylenebilir.

Gırgır Dergisi'nin terör olayları bağlamında yayımlanan karikatürlerinde, karikatürün iğneleyici ve eleştirel tarafını kullandığı görülmektedir. Olaylara, saldırılara maruz kalan insanlar tarafından bakmış olsa da eleştiriden de uzak kalmamıştır. Özellikle 3.4.2.1. numaralı karikatürde yer alan ve dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu'nun terör tedbirleri ile ilgili açıklamasına yer verilmesi, 3.4.2.2. numaralı karikatürde Sümeyye Erdoğan'ın düğününün çizimi, yapılan sert eleştirilerin başlıca örneklerini oluşturmaktadır. Saldırılara maruz kalanlar ve yetkili isimler açısından karikatürler çizilerek objektif olunmaya çaba sarf edildiği söylenebilmektedir.

Uykusuz Dergisi ise önceki iki dergiden farklı çizgilere yer vermiştir. Neredeyse her karikatür eleştiri niteliği taşımaktadır. Öyle ki özellikle 3.4.3.1. ve 3.4.3.3. numaralı karikatürler göz önünde bulundurulduğunda, sert bir eleştirinin öne çıktığı görülmektedir. 3.4.3.4. numaralı karikatürü ile de yapılan haberlere ve yetkili isimlerin doğallığına bağlı olarak, şehit haberlerinin sıradanlaştığına vurgu yapmıştır. Bu karikatürle olaydan üzüntü duyulduğu eleştirel olarak belirtilmiştir. Uykusuz Dergisi'nin bu denli eleştirel olması yayın politikasına da bağlanabilmektedir. Değerlendirilen tüm karikatürlere genel olarak bakıldığında ise karikatürlerin sadece çizgi kullanılarak çizilmediği, çizimlerin sözle de desteklendiği görülmüştür. Böylece karikatürün etkisinin artırılmasının amaçlandığı düşünülmektedir.

Sonuç

2016 yılında yaşanan terör saldırılarını mizah dergilerinin kapak sayfaları üzerinden inceleyen bu çalışmada, Penguen Dergisi'nden 8, Gırgır Dergisi'nden 6, Uykusuz Dergisi'nden ise 7 kapak sayfası incelenmiştir. Toplam 21 kapak sayfasının araştırıldığı çalışmada karikatürler Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi bağlamında ele alınmıştır. Bu bağlamda karikatürlerde yer alan sözlerin ve çizgilerin ne anlamda kullanıldığı, karikatürlerden sonra yapılan çözümlene yazılarında değerlendirilmiştir.

İncelenen mizah dergilerine bakıldığında dergilerin hepsinin terör olaylarını farklı açılardan ele aldığı ve değerlendirdiği görülmüştür. Penguen Dergisi olaylara halk tarafından, yani terör saldırılarına maruz kalan ve bu saldırılardan etkilenen insanlar açısından bakmıştır. Yaşanan terör saldırılarından dolayı ülke halkının psikolojisinin derinden etkilendiğine ve bu saldırılardan dolayı insanların bunalım içerisinde olduğuna vurgu yapılmıştır. Penguen Dergisi kapak sayfalarında hiçbir siyasi lidere ya da siyasi lider söylemine rastlanmamıştır. Bu bağlamda Penguen Dergisi'nin siyasi söylemlerden uzak kaldığı söylenebilmektedir. Gırgır Dergisi'nin ise Penguen Dergisi'nden farklı olarak terör olaylarına sert bir eleştirel perspektiften baktığı görülmüştür. Özellikle siyasi aktörler bağlamında yapılan eleştiriler dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra olaylara halk açısından da bakılmıştır. İnsanların yaşadığı tedirginlik ve psikolojik çöküntü Gırgır Dergisi kapak sayfalarında yer bulmuştur. Bir diğer araştırma alanı olan Uykusuz Dergisi ise terör saldırılarına yer verdiği 7 sayfasında olaylara en sert eleştiriyi yapan mizah dergisi olmuştur. Cumhurbaşkanı, siyasi partiler, milletvekilleri ve yetkililer açısından bakıldığında siyasi anlamda en çok karikatür çizen dergi olmuştur. Bu karikatürlerinde oldukça sert bir dil kullanmış, siyasi aktörlerden terör saldırılarına sebep olan kesimlere kadar, konunun tarafı olan herkesi eleştirmiştir. 2016 yılında yaşanan olayların etkisini ise derin darbeler almış bir insan iskeleti çizerek etkili bir şekilde göstermiştir.

Karikatürlerin çizildiği aylara göre olan dağılıma bakıldığında birbirinden farklı veriler elde edilmiştir. Dergilerin hepsi farklı aylarda yayınlanan sayılarda konuya ait karikatürlere yer vermiştir. Ancak hepsinin ortak noktası Aralık ayında yayınlanan sayılardadır. Aralık ayında Penguen 3, Gırgır 2, Uykusuz da 3 sayfa çizmiştir. Bu duruma ise Aralık ayında art arda yaşanan terör saldırılarının ve yıl boyunca yaşanan olayların etkisinin sebep olduğuna ulaşılmıştır. Penguen

Dergisi terör olayları ile ilgili ilk karikatüre 17 Mart 2016'da yer verirken, Gırgır Dergisi'nde ilk karikatür 24 Şubat'ta yer bulmuştur. Uykusuz Dergisi ise 25 Şubat 2016'da konuya dair kapak sayfası yayınlamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Penguen Dergisi'nin diğer dergilerden yaklaşık 23 gün geriden geldiği, terör saldırılarına kapak sayfasında en son yer verdiği ve olaylar bağlamında güncellikten uzak kaldığı görülmüştür.

2016 yılında yaşanan terör saldırılarının mizah dergilerinde yer almasıyla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, incelenen dergilerin terör olaylarına etkisiz kalmadığı görülmüştür. Her terör saldırısından sonra konu ile ilgili kapak sayfası çizilmese de birkaç olaydan sonra hepsine atfedilen karikatürlere yer verilmiştir. Bu karikatürlerde olaylara, terör saldırılarına maruz kalan ve yıpranan halk tarafından bakıldığı gibi, olaylarla ilgili sert eleştiriler yapıldığı da görülmüştür. Bu bağlamda karikatüristlerin hem duygusal hem de kızgın olduğu saptanmıştır. Yaşanan bu duygusal durumun karikatür sayfalarına yansıdığı görülmüştür.

Daha önce de belirtildiği gibi, çalışmanın temel araştırma sorusunu, çalışmaya konu olan mizah dergilerinin siyasi eğilimlerinin ve ideolojik yapılarının karikatürlere nasıl yansıdığı oluşturmuştur. Tüm bu açıklamalardan ve bulgulardan hareketle, mizah dergilerinin siyasi eğilimlerinin ve ideolojik taraflarının, yayınladıkları karikatürler üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca, karikatürlerde konunun taraflarına yönelik kullanılan ağır söylemler ve siyasi isimlere yönelik gerçekleştirilen eleştiriler, dergilerin terör olaylarını ideolojik yapıları bağlamında değerlendirerek karikatür çizimleri ile ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- 2016 yılında Türkiye'de 26 terör saldırısı oldu. (2016, 13 Aralık). *İndigo Dergisi*. 17 Mart 2017 tarihinde <https://indigodergisi.com/2016/12/turkiye-teror-saldirilari/> adresinden edinilmiştir.
- Avcı, A. (2003). Toplumsal eleştiri söylemi olarak mizah ve gülmece. *Birikim*, 166. 10.03.2017 tarihinde <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3891/toplumsal-elistiri-soylemi-olarak-mizah-ve-gulmece#.WLauPm-LTIU> adresinden edinilmiştir.
- Bal, A., & Pitt, L. (2009). Caricatures, cartoons, spoofs and satires: Political brands as butts. *Journal of Public Affairs*, 9, 229-237.
- Baran, E. (2009). *Süleyman Demirel dönemi karikatürlerde karşılaştırmalı siyasi söylem analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayram, Y. (2009). Türkiye'de siyasi karikatürün yeri ve 11 nci cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin siyasi karikatürlerin çözümlenmesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6 (1), 107-123.
- Bergen, B. (2004). To awaken a sleeping giant. cognition and culture in September 11 political cartoons. *Language, Culture and Mind*, 23-35.
- Bieg, S., Grassinger R., & Dresel M. (2017). Humor as a magic bullet? Associations of different teacher humor types with student emotions. *Personality and Individual Differences*, 56, 24-33.
- Bulut, S., & Yaylagül, L. (2004). Türkiye'deki yazılı basında yargıtay ve mafya ilişkisine yönelik haberler. *İletişim Dergisi*, 19, 119-142.
- Büyükkantarçioğlu, S. N. (2012). Söylem incelemelerinde eleştirel dilbilimsel boyut: Eleştirel söylem çözümlenmesi ve ötesi. Ömer Özer (Ed.). *Haber Eleştirmek* içinde (ss. 161-199), Konya: Literatürk.
- Calegore, R., & Mullen, B. (2008). About face: Facial prominence of George W. Bush in political cartoons as a function of war. *The Leadership Quarterly*, 19, 107-116.
- Çeviker, T. (1997). *Karikatür üzerine yazılar*. İstanbul: İris Yayınları.
- Escarpit, R. (2016). *Mizah*. M. Yalçın (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi (orijinal baskı tarihi 2016).
- Frowd, C. D., Skelton, F. C., Atherton, C., Pitchford, M., Bruce, V., Atkins, R., Gannon, C., Ross D., Young F., Nelson L., & Hancock, P. J. B. (2012). Understanding the multi-frame caricature advantage for recognising facial composites. *Visual Cognition*, 20 (10), 1215-1241.
- Gökçe, R. (1946). Mizah. *Mizah*, Cilt 1, Sayı 1, 1-20.
- Hassan, M. (1996). Karikatür ve iletişim, *Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali* içinde (ss. 33-40). Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları.
- Kamiloğlu, Z. (2013). Penguen dergisinden hareketle türk karikatür tarihinde mizahın saldırı işlevi. *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 25, Sayı 98, 165-173.
- Marin-Arrese, J. (2008). Cognition and culture in political cartoons. *Intercultural Pragmatics*, 5 (1), 1-18.
- Mazid, B. E. (2008). Cowboy and misanthrope: A critical (discourse) analysis of bush and bin laden cartoons. *Discourse & Communication*, 2 (4), 432-457.
- Melanlioğlu, D., Esra K. T., Banu Ö. (2012). Yabancılarla Türkçe öğretiminde karikatür kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9 (12), 241-256.
- Mutlu, E. (2014). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Sofos Yayıncılık.
- Oral, T. (2001). *Politika ve çizimler*, Ankara: 7. Uluslararası Karikatür Festivali.
- Öğdü, H. (2011). *Türk siyasal hayatının karikatür üzerinden analizi: Akbaba Dergisi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdiş, H. (2010). *Osmanlı mizah basınında batılılaşma ve siyaset (1870-1877)*. İstanbul: Libra.
- Özer, A. (2007). *Karikatür yazıları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Özer, Ö. (2015). Teun Adrian Van Dijk örneğinde eleştirel söylem çözümlemesi. B. Yıldırım (Haz.). *İletişim Araştırmalarında Yöntemler Uygulama ve Örneklerle* içinde. (ss. 197-287). Konya: Literatürk Academia Yayınları.
- Rachel, M. C., & Mullen B. (2008). About face: Facial prominence of George W. Bush in political cartoons as a function of war. *The Leadership Quarterly*, 19, 107-116.
- Refaie, E. (2009). Multiliteracies: How readers interpret political cartoons. *Visual Communication*, 8 (2), 181-205.
- Salsman, R. M. (2015). Common caricatures of self-interest and their common source. *Resason Papers*, 37 (2), 79-108.
- Seymour-Ure, C. (2001). What future for the British political cartoon? *Journalism Studies*, 2 (3), 333-355.
- Swain, E. (2012). Analysing evaluation in political cartoons. *Discourse, Context & Media*, 1, 82-94.
- Syamsuri, A. S., & Muhsin, M. A. (2016). The effectiveness of caricature media in learning writing of argumentation paragraph. *Theory and Practice in Language Studies*, 6 (11), 2079-2086.
- Treanor, M. & Mateas, M., (2009). Newsgames: Procedural rhetoric meets political cartoons. *Digital Games Research Association*, Digital Games Research Association, 1-8.
- Topuz, H. (1986). *İletişimde karikatür ve toplum*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Topuz, H. (1996). Karikatür ve iletişim. *Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali* içinde (ss. 9-14). Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları.
- Turan, M. O. (2012). Gazetelerde yayınlanan siyasi karikatürlerin göstergebilimsel çözümlemesi: 2011 genel seçimleri örneği. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7 (2), 1-19.
- Türten, E. (2015). Soma maden faciası karikatürlerinin değerlendirilmesi: Salih Memecan, Mehmet Çağçağ, Osman Turhan ve Behiç Ak örnekleri. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3 (2), 137-158.
- Uslu, H. (1996). Karikatürle iletişim, *Ankara 2. Uluslararası Karikatür Festivali* içinde (ss. 59-61). Ankara: Karikatür Vakfı Yayınları.
- Vrabel, J. K., Zeigler-Hill, V., & Shango, R. G. (2017). Spitefulness and humor styles. *Personality and Individual Differences*, 105, 238-243.
- Yıldırım, B. (2015). Mizahta yerel unsurların kullanımı ve toplumsal eleştiri söyleminin geliştirilmesi: Erzurum'da yayımlanan Fırfirik Dergisi örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (2), 121-160.

Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme

An Inquiry on Desensitization to Violence and its Relation with Social Media

Özlem YUMRUKUZ*

Öz

Çalışmada, şiddetin medyada görünürlük kazanmasının ve işlenişinin toplum hayatındaki izdüşümleri, bir sosyal medya platformu olan Facebook üzerinden ele alınmıştır. Çalışma kullanıcıların şiddet içeriklerine yönelik tutumlarını anlayabilmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, içeriklerin paylaşılması kimi zaman “duyarlı olmak” ile eşdeğerken kimi zaman tam tersi biçimde “duyarsızlaşmaya” neden olduğu önermesi sınındığı için, medyanın uzun vadedeki toplumsal değerlerin algılanışında oluşturabileceği etkileri ele alan diğer saha çalışmalarına katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Çalışmada anket yöntemi ve nitel içerik analizi kullanılarak, şiddet içeriklerinin oluşturabileceği etkiler duyarsızlaşma boyutu çerçevesinde incelenmiştir. Şiddet içeriklerinin anlamsızlaşmasının, medya tarafından aracılanması neticesinde bağlamından kopması ile gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Facebook, Şiddet, Duyarsızlaşma, Sosyal Medya.

Abstract

The study examines the presence of violence and its dimensions in the social realm through the exploration of social networking site Facebook. It focuses on understanding users' attitude towards violent content. As the study tests that once the violent content posted or shared with a purpose of being sensitive it actually leavens the roots of desensitization; it is thus thought that it could contribute and shed light on the future studies related with social media effect on individual perception and social values in the long term. With this purpose, the methods of questionnaire and qualitative content analysis were used to observe the implications of violent content in the frame of desensitization. It is concluded that once the violent content is mediated by the social media it becomes decontextualized and meaningless.

Keywords: Facebook, Violence, Desensitization, Social Media.

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo TV Sinema Bölümü, ozlem.yumrukuz@yandex.com

Giriş

Son on yıllık zaman içerisinde kullanımı gittikçe artan sosyal medyanın, insan doğası ve sosyal ilişkiler üzerinde olağanüstü derecede güçlü ve hızlı etkiler bıraktığı sezgisel olarak anlaşılabilir. Zira çok yeni ve hızlı bir şekilde toplumsal hayatta önemli bir yer edindiği için bu etkilerin sonuçlarını kısa vadede gözlemek mümkün olamamaktadır. Toplum hayatının bir ögesi olarak şiddetin, sosyal medya platformuna nasıl taşındığını ve oradan tekrar toplum hayatına nasıl geri döndüğünü, sürekli bir devinim içerisindeki toplumun bugünü ve yakın geleceğini çözümlenmek bakımından önemlidir. Bu çalışma, sosyal medyanın şiddet üzerindeki bu dönüştürücü etkisine ilişkin analizlere katkı sağlamak üzere hazırlanmıştır.

Medya ve Yabancılaşma

Bir görüşe göre medya, kamu ahlakının temelini oluşturan toplumsal değer ve normları belirli bir bakış açısı çerçevesinde pekiştirirken aynı zamanda bireyin öz saygısını ve sosyal çevreye uyumunu etkilemektedir (Turska-kawa, 2011, s. 176). Söz konusu etki, toplumsal değerlerin algılanış biçimini yeniden tanımlamakta ve ona çoklu anlamlar kazandırmaktadır. Öte yandan yeni medya teknolojilerinin oluşturduğu anlamlar ise sadece medyayı dizayn edenler tarafından değil, aynı zamanda kullanıcıların kendileri tarafından geliştirilen normlar yoluyla yapılandırılmaktadır (Hayes, Carr ve Wohn, 2016, s. 173). Örneğin, yeni medya ortamlarının hiper-metinsel özelliği kullanıcıların birbirine bağlı birçok metni birbiriyle ilişkilendirebilmelerine olanak sağlamaktadır ve böylelikle kullanıcılar çoklu anlamlar üretilebilmektedir.

Toplum hayatına ve karar alma süreçlerine katılımı az olan toplum katmanlarının medyayla kurduğu ilişkiyi konu alan araştırmalarında Jones, Carpenter ve Quintana (1985), ileri düzeyde yabancılaşmanın, bir topluluk içinde özgüven eksikliği, açık olmama, güvensizlik, amaçsızlık, karar vermede güçlük, yetersizlik hissi, yüksek endişe ve yalnızlık gibi duyguları tetikleyebildiğini bulgulandırmıştır (McClosky ve Schaar, 1965, ss. 14-40). Seeman (1959) bir kavram olarak “yabancılaşma”yı ortak bir tanım etrafında birleştirmeye çalışmasında; Marx’ın işçi sınıfının “güçsüzlüğü”nü, Adorno ve Mannheim’in örneklendirdiği “anlamsızlaşma”sını, Durkheim’in anomi veya belirli hallerde bireyin toplumsal normlar karşısındaki “kürsüzlüğü”nü, Nettle’in entelektüelin popüler olandan “izolasyonu”nu ve Fromm’un “Sağlıklı Toplum”unda ortaya koyduğu “kendinden uzaklaşma”sını bir potada eriterek kapsayıcı bir tanım elde etme arayışına girmiştir (s. 783). Bu arayışın bir sonucu olarak yabancılaşmayı; sosyal etkileşime girmede zorluk, bireylerin kendi aralarında veya bir topluluktaki grupla arasına mesafe koyması ve kendini dışlaması şeklinde ortaya çıkan durum olarak tanımlayabilmeyiz.

Turska-kawa (2011) medyanın yabancılaştırma üzerindeki etkisini konu aldığı çalışmasında, medyanın toplumun tüm kesimlerini aynı yönde ve derecede etkilemediğini, ancak özellikle yabancılaşmayı deneyimleyenlerin yaşamında çok güçlü bir etkisi ve yeri bulunduğunu göstermiştir. Bu kapsamda, medyanın yabancılaşma halini devam ettirici ve bu kesimleri ataletle sürükleyici bir etkide bulunduğunu belirtir ve bunun sonuçlarının toplumsal alanda bir tür kayıtsızlık ve ilgisizlik hali olarak yansıdığını ifade eder (s. 178). Çünkü birey aslında kendi

deneyimlerini ifade edebileceği bir alan yaratma çabası ile medya ortamlarına dâhil olurken, bir yandan kendi özel alanına sıkışmakta ve belirli öznel ahlaki ölçütler oluşturabilmektedir. Deneyimlerinin ortak bir alanda meşrulaştırılması için, ihtiyacı olan ve kendini temsil eden çok sesli ortak bir toplumsal alanın kenarında duran birey, sürekli bir sosyalleşme savaşımı vermektedir. Bunun bir sonucu olarak medyanın, yolsuzluk ve kişisel menfaatlerin baskın olduğu bir ortamda, sosyal sermaye kalitesini azaltan bir unsur olarak aynı zamanda bireylerin cesaretinin kırılmasına ve motivasyonlarını kaybetmesine yol açan mekanizmanın bir parçası olduğunu söylemek mümkündür (Putnam'dan aktaran Turska-kawa, 2011, s. 176).

Bununla birlikte medya, doğal ve sosyal çevrede gelişen değişimlerden insanları haberdar ederek, gelecek nesillere bir önceki neslin kazanımlarını ve toplumsal yapıyı bütünleştirici bir etki oluşturarak bireylerin ve toplumların kimliğini oluşturan belirli davranış kalıplarını aktarmaktadır. Bu iki farklı görüş birlikte değerlendirildiğinde medyanın, insanın duygusal ihtiyaçlarına hitap eden önemli bir kaynak olması bakımından ekonomik, politik ve sosyal alanların tümünü etkileyen bir araç olarak işlevselleştiğini söylemek mümkündür.

Şiddetin Medyaya Taşınması

Şiddet tarih öncesi toplumlardan bu yana var olsa da kitlesel medyanın ortaya çıkışıyla birlikte temsili farklılaşmıştır (McCall ve Shields, 2008, s. 1-9). Eski çağlarda dramatik ya da yüz yüze yapılan savaş içerikli oyunlarda ve yarışmalarda şiddet mevcuttu. Kitlesel medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte eklektik, kontrollü ve editoryal bir denetim altında spor, sinema ve TV endüstrisinin ürünü olarak estetize edilmiş şiddet öğelerine yer verilmeye başlandı. Teknolojinin dijital ses ve görüntü kaydını alabildiğine kolaylaştırması ve sosyal medya platformlarının oluşmasıyla birlikte yeni bir köklü değişim daha meydana gelmiştir. Bu yolla şiddet, estetize edilmiş ve denetim altındaki teatral sunumunun dışına taşmış oldu. Medyanın dijitalleşmesiyle birlikte bugün şiddetin üretimi ve dağıtımını sağlayan kanallar değişime tabi olduğundan, şiddetin toplumda alımlanma seviyesi ve oluşturduğu algı dünyası farklılaşmıştır. Bu şekilde gerçek hayatta doğrudan gözlemlenebilecek “gerçek” şiddete sanal ortamda bir aracı vasıtasıyla ve dozu hafifletilmiş haliyle maruz kalma süreci başlamıştır.

Baudrillard'ın (2014) “Simülasyon Kuramı”ndaki terminoloji üzerinden okunduğunda şiddetin kendisi sıcak bir olayken, medya kanalıyla aracılanması ve yayılması şiddeti gerçek olayın soğuk bir gösterimine dönüştürmektedir (s.36). Bu dönüşümle şiddet içerikleri otantikliğinden sıyrılarak anlamsız, içi boşaltılmış ve ardı ardına gelen milyonlarca tür içerikle benzer mahiyette tüketilmiş olmaktadır. Medyadaki şiddetin soğuk olaya dönüşmesi gerçekte olan bağı silikleştirmektedir. Çünkü olaylar şiddetin kendisinden ziyade yalnızca şiddetle ilgili olmaktadır.

Birey ve şiddet arasındaki mesafenin yaklaşmasıyla birlikte meydana gelen etkileşimin toplumsal yaşayış ve algı üzerindeki etkisini anlamaya yönelik yapılan boylamsal araştırmalar, medyadaki şiddetin olumlu sosyal davranışları, empatiyi ve şiddete gerçek hayatta fizyolojik reaksiyon vermeyi olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Ferguson ve Beresin, 2017,

ss. 4-6). Buna benzer şekilde Kaiser Vakfı'nın 2010 yılındaki anket çalışmasına göre 8-18 yaş arası Amerikan gençleri günde ortalama 7,5 saatlerini farklı medya kanallarını kullanarak geçirmektedir. Bunun 4,29'unu DVD ve televizyon, 2,31'ini müzik, 1,29'unu bilgisayar ve 1,13'ünü video oyunlarına harcamakta ve neredeyse tüm Amerikan çocukları video oyunlarını oynamaktadır (Rideout, Foehr ve Roberts, 2010). Bu tarihlerden sonra tablet bilgisayar ve diğer mobil cihaz teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte; artan kapasitenin yer ve zamandan bağımsız çevrimiçi oyun oynamaya ve sürekli veri akışına (streaming media) izin vermeye başladığını dikkate aldığımızda, günden güne medya çeşitliliği, yaygınlığı ve medyaya maruz kalma yoğunluğunun arttığını, medyaya sürekli bağlı kalma dönemine girildiğini söyleyebilmek mümkündür. Artık medya aygıtlarına sadece belirli süreler tahsis etmiyor, başka iş ve aktivitelerle uğraşırken ve hatta istirahat halinde dahi medya aygıtlarından bir veya birkaçını aynı anda kullanabiliyoruz.

Anderson, Bushman, Donnerstein, Hummer ve Warburton (2015) medya şiddetine ilişkin akademik literatürü inceledikleri çalışmalarında, medyada şiddet veya şiddet medyasına ilişkin çalışmaların geçmişinin 1960 yılı öncesine kadar uzandığını ve ulaşılan sonuçlar arasında büyük ölçüde bir konsensüs bulunduğunu belirtmişlerdir (s.5). Buna göre, agresif davranış veya şiddet eyleminin çok sayıda nedeni olmasına rağmen hiçbir neden tek başına yeter ve/veya gerek şart değildir; ancak bu nedenlerden her birisi, özellikle tetikleyici bir nedenin varlığı halinde şiddet olasılığını artırmaktadır.

Kişilerarası çatışma içeren kısa hikayelere sonuç üretmeleri istenen bir laboratuvar çalışmasında Bushman ve Anderson (2002), medya şiddetine maruz kalanların daha fazla agresif sonuçlar ürettiğini, 2009 yılındaki bir başka çalışmalarında ise yetişkinlerin şiddet filmi izledikten sonra koltuk değneğini düşüren yaralı bir yabancıya yardım etme konusunda daha yavaş olduklarını görmüşlerdir.

Spesifik olarak duyarsızlık sürecini incelemek üzere yapılan çalışmalarında Fanti, Vanman, Henrich ve Avraamides (2009) duyarsızlığı, negatif veya sakınılacak bir uyarı tekrarlandıkça ona verilen duygusal tepkinin azalması olarak tanımlamıştır ve duyarsızlığın medya şiddetine sürekli maruz kalanlar için kısa vadede gerçekleşebileceğini göstermiştir (s. 179). Şiddet uyarısına gösterilen tepki eğrisel bir kalıp izlemekte, başlangıçta şiddet görüntülerinden daha az keyif alınıp kurbanların acıları daha fazla duyumsanırken, sonraki tekrarlarında daha çok keyif alınıp kurbanların acıları daha az duyumsanmaya başlamaktadır. Medya şiddetine ilk kez maruz kalındığında, gözlemlenen şiddete karşı beklenen olumsuz cevaplarla tutarlılık arz edecek şekilde; korku, artan kalp ritmi, perspirasyon, rahatsız hissetme ve bezginlik gibi sakınmaya dönük tepkiler üretilirken, kişinin uzun süre ve tekrarlanan tecrübelerinden sonra ekran medyasındaki şiddetin psikolojik etkisi azalmakta, alışkanlığa dönüşmekte ve gözlemci zamanla duygusal ve bilişsel olarak şiddet medyasına duyarsızlaşmaktadır (Wei, 2007, s. 371).

Duyarsızlıkla ilgili bir diğer çalışmada ise Funk, Baldacci, Pasold ve Baumgardner (2004) duyarsızlığı, bir uyarana karşı bilişsel, duygusal ve nihayetinde davranışsal cevapların azalması veya ortadan kalkması olarak tanımlanmıştır (s. 24). Örneğin duyarsızlaşma meydana geldiğinde

ahlaki değerlendirme süreci de bozulur. Çünkü birey değerlendirme sürecini başlatmak için gerekli olan işaretleri algılamaz veya bunlara cevap vermez. Sonuçta eylemler, bunların ahlaki boyutları dikkate alınmadan hayata geçirilir. Empati, diğerinin halini tecrübe etme ve algılama kapasitesi ile ahlaki değerlendirme süreci için kritiktir. Ekran medyasındaki şiddet, şiddet eylemlerinin gerçek sonuçlarına karşı izleyicileri duyarsızlaştırmak suretiyle empatiyi etkileyebilir.

Çalışmalarında; “Şiddete Dönük Davranışlar Ölçeği: Çocuk Versiyonu” (ATVC), “KID-SAVE” ve “Çocukların Empatisine İlişkin Anket” (CEQ) olmak üzere 3 ayrı ankete dayalı endeks üzerinden ölçümleme yaparak, ulaştıkları regresyon sonuçlarına göre video oyunlarının daha düşük empati ve daha güçlü şiddete dönük davranışlarla ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Buna göre, aktif ve yaratıcı doğasından dolayı video oyunları ve empatik cevaplandırma arasında oldukça güçlü bir ilişki bulunması beklenebilir bir durumdur. Bu birliktelikle ilgili; Sakamoto (1994) video oyunlarının sık kullanımı ve düşük empati arasında bir ilişki bulmuş (ss. 22-27), Barnett vd. (1997) oyun tercihleri, özsaygı ve empati arasındaki ilişkileri incelediği çalışmalarında şiddet içerikli oyun sevenlerin düşük empati skorlarına sahip olduğunu gözlemiştir (s. 1332).

Sonuçta medyadaki şiddet, gerçek hayattaki şiddetten daha sık tekrar etmektedir. Haklı bir nedene bağlanmış, gerekçelendirilmiş ve görünürde olumsuz hiç bir sonuç doğurmamıştır. Dolayısıyla şiddetin sunumu da şiddet davranışının yanlışlığına ilişkin kabulü değiştirebilir ve şiddete dönük davranışların gelişimini teşvik edebilir. Şiddet kabul edilebilir; çünkü gerçek değildir ve bundan dolayı kurbanlar gerçekten acı çekmezler. Şiddet oyunları oynamak şiddeti normleştirir, şiddetin gerçek hayattaki sonuçlarına duyarsızlığı artırmaktadır.

Ancak yarım asır boyunca, medyadaki şiddetin izleyici üzerine etkisine dair yapılan araştırmalardan sadece %35,2'si şiddetin medyada işlenişinin olumsuz bir etki doğurduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu etki özellikle de genç sayılabilecek yaş gruplarında tespit edilmiştir (Christopher ve Beresin, 2017, s. 15). Ancak bu tür deneysel çalışmalar, şiddet ve sonucunda ortaya çıkan davranışı başka faktörleri göz ardı ederek, salt bir neden-sonuç çerçevesi içinde ele almışlardır. Oysa dolaylı yoldan davranışa etki eden, görünmeyen, açığa çıkmamış birtakım duyuşsal ve bilişsel süreçleri şiddete etki eden faktörler olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Diğer taraftan medyadaki şiddet ile toplumsal alan arasında anlamlı bir bağ kuramayan çalışmaların çoklukta olduğu belirtilmiştir (Ferguson ve Beresin, 2017). Hatta tam tersine medyadaki şiddetin olası şiddet içerikli davranışı söndürdüğünü ortaya koyan araştırmalar da vardır (Breuer, Vogelgesang, Quandt, ve Festl, 2015; Colwell ve Kato, 2003; Ferguson ve Olson, 2014; Feshbach ve Tangney, 2008). Sosyal medya çoğunlukla bireyi eğlendiren, rahatlatan ve bireyin dış dünyanın stresinden uzaklaşıp olumsuz duygularından arınmasını sağlayan bir ortam olarak işlevselleştiği için; şiddet içeriklerinin tüketimi daha ziyade biriken, davranışa her zaman dönüşmeyen, hatta eğlence haline gelebilecek şekilde formatlanmaktadır. Bu nedenle şiddetin zararsız gibi görünen sembolik temsilleri kısa vadede saldırganlık davranışının ortaya çıkmasına neden olmasa bile uzun vadede şiddet içeriğine karşı “duyarsızlaşma” potansiyeli taşımaktadır (Ferguson ve Beresin, 2017).

Duyarsızlaşma sonucu bireyin içsel ahlaki değerlendirme eğilimi, bireydeki daha ilkel, birincil ve dürtüsel süreçlerle geri plana itilmektedir. Dolayısıyla duyarsızlaşma sonucu; korku, endişe, kaygı, nefret, şiddet, saldırganlık ve gerginlik gibi duyguların azalması, şiddet içeriğini takip eden veya maruz kalan için bir süre sonra zevk aracı haline gelebilmektedir (Carnagey'den aktaran Krahe, Möller, Huesmann, Kirwil, Felber, ve Berger, 2011, s. 491). Huesmann ve Kirwil (2007) bu süreci duyarlılaşma (sensitization) olarak adlandırmaktadır (s. 631). Bu demek oluyor ki bazıları için şiddeti izlemek eğlencelidir ve şiddet her ne kadar öfkeyi tetiklese de bu kaygı haline kadar ilerleyememektedir. Tam tersine ne kadar çok şiddet içeriği izlenirse o kadar çok şiddete bağımlı hale gelmektedir.

Sosyal Medyanın Dilsel Özelliği

Şiddet nesnesi, dijital medya araçları yoluyla sembolik olarak veya doğrudan görselleştirilerek üretim, dağıtım, tüketim zinciri içinde sürekli dolaşımında kalabilmektedir. Bu şekilde içeriklere yüklenen anlamlar tek bir sembolik düzeye indirgenebilmektedir. Bronislaw Malinowski bilinçli bir amaca yönelik olarak kullanılmayan, gerçek anlamda bilgi içermeyen ve bağımsız sosyal etkileşimin sınırlandırıldığı iletişim şeklini “İlişkisel İletişim” (Phatic Communication) olarak tanımlamaktadır (aktaran Hayes, Carr ve Wohn, 2016, s. 173). Günümüzde bu iletişim modelini sosyal medya ortamlarında gözlemlemek mümkündür. İlişkisel iletişimin araçlarından biri sayılan “emojiler”, çok katmanlı ve granüler yapıda farklı seviyelerdeki farklı duyguların aktarımını öfke, sevinç ve üzüntü gibi üst başlıklar altında kategorize ederek sembolleştirmektedirler. Buna ilaveten, “like” (beğeni) alma gibi içeriğin bir diğer ilişkisel *phatic* özelliği de “içeriği oluşturanın çeşitli anlamlar yüklediği”, asıl iletişimsel amacın ve “her zaman içeriği beğenmeye yönelik olmayan” sosyo-kültürel bağlamının ötesinde işlevselleştirilmiş bir iletişimsel araç olarak kullanılmasıdır. Dolayısıyla içeriğin anlamı, özneyi doğrudan veya dolaylı olarak temsil eden ya da sadece etkileşime girilen nesnelere yüklenen semboller üzerinden sözel (verbal) ve sözel olmayan dijital medya dizaynları yoluyla oluşturulmaktadır.

Bu dizaynlar belirli bir bilgi vermekten ziyade daha çok kişilerarası ilişkileri belirlemeye yöneliktir (Wang, Tucker ve Rihll, 2011, s. 44-51). İletişimsel çember içinde şiddetin etkileşim nesnesi haline gelmesi ve şiddet nesnesinin sembollere indirgenmesi, yeni anlamlar oluşturulabilmekte veya iletilmek istenen mesajın ötesinde anlamlandırılabilir. Silahla poz verme, insan veya hayvanlara yapılan işkenceler ve dayak, kavga, ölüm içerikli görseller; “beğenilme” eğilimiyle ibret olma, korkutma, meydan okuma, güç gösterisi gibi mesajlarla birer iletişim yolu olarak kullanılırken, medya şiddetin iletiminde asıl olarak şiddetin kaynağı haline gelmektedir.

İçeriksiz dijital medya kültürünün bir parçası haline gelen ve “minimalist iletişimsel pratik” olarak adlandırılan bu dizaynlar yoluyla (Coupland, Coupland ve Robinson'dan aktaran Hayes, Carr ve Wohn, 2016, s. 173) aynı mesaj, mesajın alındığı sosyal bağlama göre farklı yorumlanabilmektedir (Carr'dan aktaran Hayes, Carr ve Wohn, 2016, s. 173). Bu farklılıklar şiddet içeriğinin anlamsal karşılığını etkilemektedir. Örneğin, aynı anda birçok farklı yorum,

emoji, görsel etrafında dolaşımda olan şiddet nesnesi bazı gruplar için haz, bazıları için nefret, bazıları için ise acıma hissi uyandırabilmektedir ve gerçek hayatta temsil ettiği bağlamdan ötede sembolleşmektedir. Görüntülere verilen farklı tepkiler bir süre sonra yumuşatma (smooth out) ve ortalamaya evrilme (mean reversion) etkisi doğurabilmekte ve aşırı duyarlılığı azaltabilmektedir. Dolayısıyla emoji derin ve farklı duyguları tek bir duygu temsiline indirgemektedir.

Yöntem

2016 yılının 1 Ağustos – 30 Eylül tarihlerinde rassal olarak seçilen 130 kişilik bir örneklem grubuna, Facebook kullanıcılarının şiddete yönelik görüşleri ve tutumlarını belirlemek için çevrimiçi ortamda hazırlanan “Sosyal Medyada Şiddet ve Medyayı Kullanma Pratiği” anketi uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan ölçekte yer alan sorular R programının 3.4.1 versiyonu kullanılarak analiz edilmiştir.

İkinci olarak, Facebook ortamında dolaşımda bulunan şiddet içerikli bir video nitel içerik analizi yapılarak incelenmiştir. İçerik analizi yönteminde ölçme işlemi, değişkenlerin derinlemesine incelenmesiyle gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla, içerikte belirlenmiş öğelerin hangi sıklıkla tekrar ettiği oransal olarak ölçülmekte, benzer ifadeler bir araya getirilip kümelenmekte ve özetlenmektedir. Bu yöntemlerden elde edilen bulgular: “Şiddetin Facebook üzerindeki dolaşımı, şiddete karşı duyarsızlaşmaya neden olmaktadır?” hipotezini test etmek için ve bununla bağlantılı olarak; “Medya, sınırlı ve özgün değer yargıları oluşturma ve bunların meşru zemine taşınması ile bireyde herhangi bir değere bağlı kalmama ve hazların peşinden gitme gibi eğilimleri tetiklemekte midir?” sorusuna cevap aramak üzere kullanılmış ve bu yolla medyanın toplumsal değerlerin değişimi üzerindeki rolü tartışılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma, sosyal medyada şiddetin sıklıkla işlenmesi ve şiddete karşı duyarsızlaşma arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada 130 denek üzerinden yapılan bir anket çalışması ve şiddeti bir eğlence aracı olarak ele alan bir Facebook sayfasının içerik analizi yapılmıştır. Örneklem grubu rassal olarak seçildiğinden deneklerin 30’u erkek, 100’ü kadın olmak üzere anket uygulaması yapılmıştır. Sayısal eşitliğin tam anlamıyla sağlanamaması çalışmanın daha homojen bir yapıda olmasını bir bakıma sınırlandırmıştır. Bunun yanı sıra çalışmanın çevrimiçi anket tekniği kullanılarak yapılmış olması, katılımcıların anlık psikolojik durumlarına göre objektif cevap verme eğilimlerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle çalışmanın görece olarak nitel olduğu söylenebilir.

Bulgular

Medya Hangi İhtiyaçlara Cevap Verir?

Anket çalışmasına katılanların Facebook’u kullanma pratiklerine bakıldığında; %47,7 ile fotoğraf ve video yükleme, %45,4 ile yorum ve bilgi paylaşma, %38,5 ile pasif kullanıcı olarak

sadece içerik takip etme ve %22,3 ile başka profillerde dolaşma eylemlerinin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Paylaşılan içerikler ilgili oldukları konulara göre sıralandığında, birinci sırada kişilerin sadece kendileri ile ilgili görsel bilgi paylaşma veya takip etme eğiliminde olduğu görülmüştür. Kişilerin %47,7'si Facebook'ta fiziksel görüntüsüne önem vermektedir, %55,4'ü genelde kendilerinden ve ne hissettiklerinden bahsetmez, %66,2'si ise başkaları tarafından beğenilme ve dikkat çekme amaçlı paylaşım yapmaktadır.

Görülmektedir ki kullanıcılar Facebook'u bilgi edinme, eğlenme ve sosyalleşme aracı olarak kullanmaktadırlar. Buna bağlı olarak, sosyal medyayı kullanma pratiklerinin altında ise temelde; istikrarlı bir temsil oluşturma, haz alma, acıyı hafifletme, iletişim kurma ihtiyacı ve öz saygıyı güçlendirme eğiliminin olduğu söylenebilir (Turska-kawa, 2011, s. 177). Genel itibarıyla söz konusu ihtiyaçların sosyal medya tarafından da doyurulduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal Medyada Şiddet İçerik ve Yorumları Neden Paylaşıyor?

Anket sonuçlarına tekrar dönecek olursak, Facebook kullanıcılarının temel olarak; kişinin görünürliğini sağlamak, beğenilmek, onaylanmak, takdir edilmek için dolaşıma soktuğu, kendisinin olan veya kendisi ile ilgili olduğunu düşündüğü görsellerin teşhiri ile sosyal etkileşim içinde var olma çabası güttüğü görülmüştür. Kullanıcılar bu gayeye ulaşabilmede kendi görsellerinin yanı sıra kendilerini olumlu veya olumsuz anlamda temsil eden yollara başvurma, kendini ispat etme ve başkalarını ikna etme amacı ile fikri paylaşımlar yoluyla da öz saygıyı güçlendirme gibi yollara başvurumaktadırlar. Bütün bu ihtiyaçlar çerçevesinde şiddet içeriklerinin Facebook ortamındaki dolaşımı incelendiğinde üç ayrı grup amaçla paylaşım yapıldığı anlaşılmaktadır:

a) Savaş, kaza, terör ve ölüm ile ilgili şiddet içeren görsellerin paylaşılmasıyla şiddete tepki çekmek ve olumlu geri dönüt alabilmek için Facebook üzerinden "toplumsal bilinç/duyarlılık temsili oluşturma" çabası.

b) İletişim kurma veya acıyı hafifletme ihtiyacına yönelik siyasi görüş belirtme, nefret söylemleri, küfür, argo, tehdit vb. içerikte sözlü şiddet içeren provokasyon amaçlı paylaşım yapmak.

c) Şiddet içeriğinin eğlence aracı haline getirilmesi ile şiddeti izlemekten ve yaymaktan haz alma amaçlı paylaşım yapılmaktadır.

Şiddet içeriklerinin hangi amaçla paylaşıldığına yönelik açık uçlu soruya verilen başlıca cevaplar; sosyal ortam içinde başkalarını maddi ve manevi olarak yardım etmeye teşvik etme, kınama ve toplumsal tepki oluşturmaktır. Buna göre, sosyal medya kullanıcılarının şiddet paylaşımlarını bilinç ve duyarlılık temsili oluşturma amacıyla yaptıkları sonucu ön plana çıkmaktadır.

Sosyal Medyada Şiddete Gösterilen Duyarlılığın Kişilerarası İletişime Etkisi Var mı?

Tepkinin dile getirilmesi ile haberlerin kitlelere duyurulması şiddeti engellemeye yönelik eğilimler gibi görünse de çoğu zaman, sosyal medyayı aşmayan psikolojik rahatlama boyutunda

kalabilmektedir. Keza şiddet içeren veya sosyal sorumluluk gerektiren paylaşımlardan etkilenecek yorum yapma veya paylaşma yerine, gerçek hayatta bunu engellemeye veya çözüm bulmaya çalışan sosyal medya kullanıcılarının oranı %28,5'tir. Şiddet içerikli paylaşımlardan –sosyal sorumluluk projeleri de dâhil– etkilenecek gerçek hayatta yaptıkları eylemler; “miting ve düzenlenen söyleşilere katılmak, imza ve yardım kampanyalarına destek olmak, hayır kurumlarına bağışta bulunmak, maddi yardımda bulunmak, protestolara katılmak, kitap dağıtımını, sosyal yardım organizasyonları düzenleme, gönüllü eğitimlik, çocuklara hediye ve temel ihtiyaç yardımları” olarak sıralanmıştır. Ancak kullanıcıların %71'i bahsi geçen amaçlar doğrultusunda paylaşım yapmak ile yetinmiş ve gerçek hayatta herhangi bir eylemde bulunmadıklarını ifade etmişlerdir. Buradan hareketle, şiddet içeriklerinin Facebook ortamında dolaşımı, bireyin tepki verme güdüsünü sanal ortamla sınırlayarak, psikolojik arınma ile bireyde kayıtsızlık hali oluşturduğu söylenebilir.

Ayrıca terör, kaza, haksızlık, kadın-çocuk cinayetleri veya cinsel istismar gibi şiddet içeriklerine sosyal medyada sessiz kalan, paylaşım yapmayan veya konu dışı paylaşım yaptığı düşünülen kişilere karşı, kullanıcıların %38,4'ü bu içerikleri paylaşmayan kişiler hakkında olumsuz düşünceye sahiptir ve içerikleri paylaşmaları gerektiğini düşünmektedir. Bu kişiler genel olarak “duyarsız” olarak nitelendirilmiştir. Toplumsal hayattaki belirli konulara karşı duyarlı olmanın sosyal medya üzerinden gerçekleştirilmesi gerektiğine inanan bir bakış açısı mevcuttur. Bununla birlikte kullanıcıların %36,9'u paylaşım yapmayanları onların kişisel tercihleri olarak görürken, %6,9'u paylaşım yapılmaması gerektiğini düşünmekte, %4.6'sı ise sanal paylaşımlarla psikolojik olarak rahatlamak yerine gerçek hayatta şiddeti engellemeye yönelik sorumluluk almak gerektiğine inanmaktadır. Dolayısıyla şiddet içeriklerinin çevrimiçi ortamda dolaşımının kişilerarası iletişimde bireylerin birbirleri hakkında kanaat oluşturmalarını etkileyebildiği görülmektedir.

Şiddete Karşı Oluşan Duyarlılık, Şiddet İçeriklerinin Paylaşılmasını Azaltabiliyor Mu?

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Facebook'ta cinsel içeriklerin, siyasi ve dini içeriklerin ve mahremiyet alanına girenlerin yanı sıra, şiddet içeriklerinin paylaşımının en çok rahatsızlık duyulan konulardan birisi olduğu gözlenmektedir. Buna göre araştırmaya katılan Facebook kullanıcıları, bu içeriklerin içinde en rahatsız edici olanlarını; “terör, kaza, kan ve savaş, ölmüş insan, hayvan resimleri, mafyavari propagandalar, nefret söylemleri, küfür, hakaret, başkalarının kişilik haklarını zedeleyici görsel, metin ya da videolar, argo ve çocukların olumsuz etkilenebileceği içerikler, insanların rahatsızlık duyduğu her şey, şiddete ve suça teşvik eden video ve fotoğraflar ve her türlü şiddet eylemi” olarak ifade etmiştir.

Diğer taraftan bu şekilde düşünenlerin %66,3'ü Facebook'ta şiddet içeriklerini takip edip paylaşmaktadır. Bu sayede şiddetin gösterimi sürekli dolaşımında kalabilmektedir. Kullanıcıların %60,4'ü şiddet içerikli görselleri paylaştıklarında psikolojik olarak rahatladıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre şiddeti yayma pratiği acıyı hafifletme, şiddetin verdiği rahatsızlık duygusundan arınma ve rahatlama amacı ile dolaşımında kalmaktadır. Kullanıcıların %77'si şiddet

içeriklerine maruz kaldıklarında da bundan etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bu kişilerin hepsi etkinin, gerçek hayatta aynı seviyede deneyimledikleri şiddetten daha az olduğunu düşünmektedirler.

Literatürdeki deneysel çalışmaların genelinde, ekran medyası yoluyla şiddet içeriklerine maruz bırakılan bireylerin, sonraki bir gerçek şiddet olayına daha düşük tepki verip vermediği test edilmiştir. Bu çalışmada ise, Türkiye kamuoyunda şiddet unsuru barındıran terör, kadına yönelik şiddet ve çocuk istismarı gibi konuların zaten yoğun olarak işlendiği dikkate alınarak; katılımcılara bu nitelikteki olayları hangi sıklıkta ve ne amaçla paylaştıkları, paylaşım yapmalarının sorumluluk duygusunu hangi ölçüde tatmin ettiği, bu nitelikte paylaşımların gündelik hayata bir yansıması olup olmadığı gibi sorular yöneltilmiştir. Bu sorular regresyon analiziyle test edildiklerinde en yüksek t ve F değerleri bileşimi aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır. Sonuçlara göre, şiddet içerikli paylaşımların gündelik hayata etkisinin olduğunu söyleyenlerin, şiddet içerikli paylaşımlar yapılmasına karşı oldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra terör, savaş vb. paylaşımlar yapmanın herhangi bir arınma ve rahatlama hissi yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo: Duyarsızlaşmaya İlişkin Regresyon Analizi.

```

Call:
lm(formula = Q6 ~ Q3 + Q8, data = veriset)

Residuals:
    Min     1Q   Median     3Q    Max
-0.90535 -0.17348  0.02461  0.32652  0.52461

Coefficients:
            Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
(Intercept)  0.67348   0.05688   11.840 <2e-16 ***
Q3           -0.19809   0.07875   -2.516  0.0131 *
Q8            0.23187   0.10109    2.294  0.0234 *
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Residual standard error: 0.3776 on 127 degrees of freedom
Multiple R-squared:  0.08982,    Adjusted R-squared:  0.07549
F-statistic: 6.267 on 2 and 127 DF,  p-value: 0.002538

```

Bir taraftan şiddetten rahatsızlık duyulurken diğer taraftan paylaşma eyleminin devam etmesi ilk bakışta çelişkili gibi görünse de bunun şiddet içeriğini paylaşmanın, şiddet içeriğine maruz kalmaktan daha az rahatsız edici olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, şiddeti yayma eğilimini bilinçaltında normalleştiren bireyin, şiddeti paylaşmayı kendi

iradesine bağlı olarak seçtiği bir eylem olarak gerçekleştirmesi ve belirli bir amaç doğrultusunda bilinçaltında meşrulaştırması, bir tarafta şiddet içeriğini paylaşma eylemini yaptırırken öte tarafta kendi tercih etmediği şiddet içeriklerine maruz kalmaktan rahatsız olduğunun bir göstergesidir. Bireyin şiddete maruz kalması, şiddete karşı daha duyarlı hale gelebildiğini göstermektedir ve bu yüzden örneklemin çoğunluğu sayfalarında akan şiddet içeriklerini rahatsız edici bulmaktadır.

Dolayısıyla, kişilerin stresten arınmalarını sağlayan ve duygularını ifade etmeye yarayan paylaşma eylemi, gerçek hayatta herhangi bir etkilenme veya eylemde bulunma tecrübesinin yerini almıştır. Çünkü gerçek hayattakine benzer şekilde tecrübe edilen bir yaşanmışlığa verilen duygusal tepkilerin doğması, hissedilmesi ve unutulmasında olduğu gibi çevrimiçi ortama kopyalanan içerikler de orada; deneyimlenmekte, gözlemlenmekte, hissedilmekte, aktarılmakta ve normalleşmektedir. Ancak Facebook'ta deneyimlenenin gerçek olayın sürekli tekrar üretimi olması ve dolayımlanması gerçeklik hissini farkında olmaksızın aşındırdığı için bu alışma evresi daha hızlı gerçekleşmektedir.

Sonuçta, geçmişten bugüne şiddet, sanatsal veya estetik biçimlerde oyun, spor, film gibi gösterimler kanalıyla nispeten kahramanlık temasının olduğu medya içeriklerine konu olmuştur. Ancak gündelik hayattaki gerçek şiddetin gerek sosyal gerekse geleneksel medyada görünür hale gelmesi ile şiddetin doğrudan ve dolaylı olarak deneyimlenmesi farklı bir boyut kazanmıştır. Sosyal medyanın yaygınlaşmasından önce şiddetin nispeten daha kontrollü bir gösterimi söz konusuysen, sosyal medya ile birlikte şiddet içeriklerini sansürsüzce, filtresiz ve denetimsiz izleme imkânı doğmuş oldu. Sonuçta, gündelik hayattaki şiddetin sosyal medyada tepkiyi ifade etme şekli olarak paylaşılması, şiddeti sürekli bir biçimde görünür kıldığı için, tam tersi şiddete alışma ve şiddetin kanıksanması, şiddeti sıradanlaştırıp gündelik gerçeklik içinde şiddetin normal bir eylemiş gibi algılanması gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

Bir Eğlence Aracı Olarak Şiddet İçerikleri

Anket çalışmasına katılanların içerisinde, yaptıkları şiddet içerikli yorum ve paylaşımların nedeni olarak bundan haz aldıklarını veya eğlendiklerini söyleyen anlamlı bir çoğunluk bulunmamaktadır. Dolayısıyla anket çalışmasının şiddet içeriklerini bir eğlence aracı olarak kullanan kitleye ulaşamadığını veya katılımcıların şiddet içeriklerini bir eğlence aracı olarak gördüklerini söylemeye çekinmiş olabilecekleri düşünülebilir.

Bu nedenle, şiddet içeriklerinin Facebook ortamında bir eğlence aracı olarak dolaşımının toplumsal alana etkisini görebilmek için anket yerine anketten elde edilen sonuçları tamamlamak üzere nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Facebook'ta açılan dövüş videolarının yüklendiği "Kavga Dövüşler" başlıklı sayfa seçilerek şiddet içeren örnek bir video incelenmiştir.

Video "İzlerken bile heyecana kapılacağımız derlenmiş birbirinden harika Sokak Kavgaları Nakavtlar. Bunlar gerçek olabilir mi sizce?" başlığı ile yüklenmiştir ve 8'46" sürmektedir. Görüntüler sokak ortasında veya kapalı mekânlarda gerçekleşmiş, bazıları bilinçli olarak kaydedilmiş, bazıları ise güvenlik kamerası vb. tarafından kendiliğinden kaydedilmiş şekilde

kolajlanmıştır. 8 Mart 2017 tarihi ve 12.38.00' itibariyle video; 57 bin kez görüntülenmiş, 747 kez beğenilmiş, 229 kez paylaşılmış ve 75 yorum almıştır. Yorum yapanların büyük çoğunluğu erkek kullanıcılarıdır. Kendisi ile benzerlik kurma, izlemekten keyif alma, arkadaş etiketleme, aslan/kaplan benzetmesi, komik bulma, kavga etme isteği, kavga teknikleri için reklam verme, küfür ve alay etme içerikli yorumlar sıklıkla tekrar etmektedir. İzleyen kişilerde kavga etme isteğine yönelik yorumlar mevcuttur.

Video, baştan sona farklı zaman-mekân dilimlerinin kesilip kolajlanarak, 43 segmente ayrılmak suretiyle gerçek yaşamdan alınmış dövüş görüntülerini içermektedir. Dövüşenlerin fiziksel özellikler bakımından hemen hemen eşit oldukları göz önünde bulundurulduğunda, görüntülerdeki “rekabet” vurgusunun asıl şiddeti gizlediği gözlenmektedir. Ayrıca bu kişilerden biri, diğerinden kadın, çocuk veya hayvan gibi fiziksel olarak daha güçsüz sayılabilecek bir konumda olmadığı için de dövüş sahneleri bir bakıma oyun gibi algılanmaktadır. Dolayısıyla şiddet içeriğinin izleyende bırakacağı etkinin varlığını, acıma duygusunu ortaya çıkarıp çıkarmadığı da belirleyebilmektedir.

Videoda dövüş eylemine geçmeden önce, olayın başında gerçekleşmesi muhtemel bir anlaşmazlığın üzeri örtülmüştür. Bu yüzden dövüş öncesi olay (neden) videoda yer almamaktadır. Sadece dövüş görüntüleri kısa kısa verilerek, asıl eylemin kendisine vurgu yapılmıştır ve böylelikle neden-sonuç ilişkisi ortadan kaldırılmıştır. Bu, “uygun algoritmalar kullanılarak, örneğin fotoğraftan sesi silerek veya içeriğe renk ayarları yaparak, içeriğin şekillendirilmesi ve içeriğin boyutlarının ayarlanabilmesiyle sağlanabilmektedir” (Manovic, 2001, s. 49). Böylelikle dövüş, çekiciliğini “izlemeye” değer olmasından alan bir eğlence aracı olarak işlevselleştirilmiştir. Dahası; “kavga edelim mi”, “videoyu izlerken canım çekti birileri olsa da...”, “çoğu aynı tekniği uyguluyor özel tekniği isteyenler özelden yazabilir” gibi yorumlara bakıldığında, bu hazzı bizzat deneyimleme arzusunun tetiklendiği çıkarımı yapılabilmektedir. Kendini kanıtlama, hayranlık uyandırma, yenme veya üstün gelme imajı oluşturmaya yönelik kişilik arayışı hâkimdir. Bununla birlikte birbirini dövüşe davet etme sık geçmesine rağmen, saldırganlık davranışına dönüşüp dönüşmediği belirsizdir.

Kısaca sadece yenmeye dayalı olarak gücünü ispatlama ve “dövüşmek için dövüşmek” teması hâkimdir. Gerçek olayın perde arkası kaybolmuştur, kişiler kimliksizleşerek figüranlaşmıştır ve olayın oluşturduğu psikolojik ortam sanal ortamda kurgulanmış bir film sahnesinin oluşturacağı boyutta algılanmaktadır. Amaç; görüntünün kaydedilmesi, sanal ortama yüklenmesi, izlenmesi ve paylaşılmasından ibarettir.

Kişilerarası iletişimsel pratikler, başkalarının acısından haz alma, acıma duygusunun körelmesi ve empatinin oluşmaması, “arzunun” giderilmesi gibi dürtülerle değişmektedir. Çünkü duygular, sosyal medyada bir yazılımcının tasarladığı sanal ortama aktarılarak ve tekniğe indirgenerek yüzeyselleşmektedir. Dolayısıyla birey, kendi iç ahlakından ziyade, dıştan dizayn edilmiş içeriklerin üzerinde subjektif ahlak ölçüsü oluşturma eğilimini göstermektedir. Facebook kanalıyla şiddeti sergileme arzusu, içeriğin normalleşmesi ve sıradanlaşması ile sürekli olarak yeniden üretilmektedir.

“Olmayanı var etme” yönelimi bireyi tetikleyen içgüdüsel bir eğilim tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle şiddeti deneyimleme arzusu, bireyi bitmek bilmeyen bir eylemde bulunma davranışına itmektedir. Bireyin belirli gruplar içinde sosyalleşme arayışının bir gerekliliği olarak; topluluktaki uyum ve onaylanma eğilimi, var olma çabası ve bunu gerçekleştirebilme aracı olarak şiddeti paylaşma, izlediğini gösterme veya içerik yükleyerek görünür olma dürtüsü, sadece bireyin kendisinin değil, bireye ait olan, onu temsil ettiğini veya belirli bir amaca hizmet ettiğini düşündüğü her türlü şiddet içeriğinin Facebook’ta paylaşılmasını meşrulaştırmaktadır.

Birey medyayı, onu toplumsallaştırmaya yönelik belirli bir gruba dâhil olma eğiliminin “ortak amaç” doğrultusunda, aynı zamanda bireyselliğini de ön plana çıkararak, kendini ispatlayabileceği bir zemin olarak işlevselleştirmiştir. Ayrıca medyayı psikolojik bir ihtiyaçtan ziyade iradesi dışında, doğal bir zorunluluktan dolayı kullanmaktadır ve sosyalleşme kanalıyla içinde bulunduğu yalnızlık stresini yok etmek istemektedir. “Bu arayışa ise aslında istediği için değil zorunda olduğu için girmektedir; çünkü sosyalleşme arayışı hayatta kalmasının bir gerekliliğidir” (Yalom, 1980, s.393). Bu bağlamda medya, hazların doyurulması ve arzunun giderilmesi için uygun bir araç görevini üstlenmiştir.

Yorumlara bakıldığında; “İzlerken sadece benim mi hoşuma gitti bilemedim 😊👊”, “seni görüyorum burda 😊”, “hahahahaha”, “Tekme atan fena shsjss”, “Aynı sen abi”, “aynı senin yumruklarına benziyor ”, “Çene önemli... süper olmuş admin”, “komikmiş”, “fenomen bu :))”, “head shot 😊”, “Hahhaaa tkt 🙌”, “Waw waw” gibi, bireyin videoyu paylaşma eğiliminin altında başkalarının da aynı hazzı duymalarını sağlayarak eğlenme amacı hakimdir ve birey videoyu izlerken bu hazlarını doyurabilmektedirler. Çünkü medya bu amaca yönelik teknolojik bir eğlence aracı haline gelmiştir.

Sonuç olarak O’Dea’nın (2015) da belirttiği gibi, sosyal medya yoluyla oluşturulan anlam kaybı şiddeti üretmektedir zira şiddet maddi veya manevi olsun bir tür kişilik ve anlam arayışıdır (s.407). Nasıl ki, öldürme davranışının altında yatan dürtü katillerin kendi kişiliklerinin gerçek olup olmadığını anlama arayışıysa, “ölüm değil öldürme eylemi şiddet içerir”. McLuhan’ın ifade ettiği gibi asıl araç mesajın kendisidir. Medya bu anlamda şiddet unsurunu aktarmada ve yaymada aracı görevi üstlenirken aslında şiddetin kendisi olmuştur. Sembolik anlamda bir şiddet unsuru olarak medyaya maruz kalmak, şiddetin normalleşmesini ve kanıksanmasını eğlence kisvesi altında yavaş yavaş oluşturmaktadır.

Sonuç

Plato’nun “techne tou biou” olarak tanımladığı yaşama sanatından Foucault’nun “benliğin teknolojileri”ne geçiş sürecinde teknolojinin insanoğlu ile arasındaki ilişki yüzyıllar boyu farklı medya araçları vasıtasıyla kurulmuştur (Murray, 2007, s.2). Bugün, estetiğin kendisinden ziyade ancak teknoloji ile aracılanmış şeklini tecrübe ediyor olduğumuz için, insanın ürettiği ve aynı zamanda insana hükmeden makinelerce suni olarak üretilmiş estetik nesnesinin özünün anlaşılması tam anlamıyla olanaklı değildir. Bu yüzden medya teknolojilerinin insan hayatındaki rolü, toplumsal değerlerin algılanışındaki değişimleri yansıtması açısından önemlidir.

Medya üzerinden şiddetin üretilmesi, deneyimlenmesi, algılanması ve toplum içindeki yansımaları farklılaşmıştır. Uygulanan anket sonuçlarından da görüleceği üzere, şiddet içeriğine toplumsal olarak duyarlı olmayı amaçlamak, Facebook'ta paylaşım ve yorum yapmanın ötesine pek geçememektedir. Görsellerin şiddet içermesi, kişinin duygu dünyasında onu rahatsız edici bir iz bırakabilme gücü ile doğru orantılı olmaktadır. Savaş, terör, ölüm ile ilgili rahatsız edici görüntülerin yanı sıra hasta veya terkedilmiş insanlar ve çocuklarla ilgili görseller de kin, öfke, nefret, kaygı gibi duyguları tetikleyebileceği için şiddet içerikli sayılmaktadır. Ancak, bu türden şiddet içerikleri her zaman rahatsız edici olamamaktadır; çünkü sosyal medya aracılığı ile birer eğlence, haz, vakit geçirme, bilgilenme ve iletişim kurma amacı doğrultusunda işlevselleştirilmektedir.

Facebook'taki şiddet içerikleri dolaşıma girmediği sürece tek boyutlu kalmaktadır. Çünkü bir bakış açısı, belirli bir teknik araç ve nesnenin özelliklerinden oluşan üç katmanlı oluşum zincirinden çıkamamaktadır. Medya ortamına taşınan içerikler de birçok bakış açısı üzerinde farklı teknik özelliklerin uygulandığı ve çok boyutlu bakış açılarının geliştirilebildiği interaktif nesnelere haline gelmektedirler. Dolayısıyla, şiddetin sanal ortamda yok edilebilirliği teknik açıdan mümkün olduğu için; şiddete nicel olarak fazla sayıda maruz kalınıyor olsa bile şiddetin bağlamının sürekli yeniden tanımlanıyor oluşu, şiddetin etki gücünün de farklılaşmasına yol açmaktadır.

Şiddetin normal olarak algılanması, bireyin davranışlarına gözle görülür anlamda yansımıyor olsa bile bir potansiyel üretmektedir. Kullanıcılar şiddeti aktif olarak üretmeseler bile, şiddeti yayararak üretime dolaylı yoldan dâhil olmaktadır. Anket sonuçlarına göre bireyi şiddet içeriğini paylaşmaya iten arzu dürtüsü, şiddeti izlerken haz duyma, rahatlama arzusu, toplumda tepki oluşturarak şiddete son verme veya şiddet üretme arzusu gibi farklı yönelimlerle gerçekleşebilmektedir. Her ne kadar şiddet içeriklerine sosyal medyada sürekli maruz kalınsa da sanal ortamdaki yakınsama, şiddetin tesirini uzun süre muhafaza edememektedir; çünkü bireyin şiddet nesnesi ile kuracağı duygusal bağ, şiddetin içselleştirilmesi ve duyarsızlaşma yolu ile aşınmaktadır.

Şiddetin içselleştirilmesi beraberinde oluşan; acıma, üzülmeye, öfkelenme, sevinme gibi duygulardan arınmayı sağlaması normalleşme sürecine katkıda bulunmaktadır. Burada başkasının acısından haz alma, şiddeti eğlence aracı haline getirme, acıma duygusunun körelmesi, şiddete karşı kayıtsız kalma ve şiddete çeşitli amaçlar doğrultusunda meyletme söz konusudur. Dolayısıyla kişiye özgü değer yargılarının bilinçaltında meşrulaştırılması söz konusu olmaktadır. Bu suretle empati kurma, acıma hissi ve şiddet mağdurlarının sergilenmesi haz aracına gelebildiği için, bireydeki ahlaki değerleri aşındıran eğilimler tetiklenmektedir.

Medya ortamında kamuoyu tepkisinin etkili olabilmesi ancak nicel çoğunluğa ulaşıldıktan sonra mümkün olabilmektedir. Şiddet mağdurları için oluşturulan kampanyalara çok sayıda kişinin sanal ortamda tepki yaratabilme gücü, siyasi ve toplumsal alanda geri dönüş sağlanıp sağlanamayacağını belirlemektedir. Bu güç ancak içeriğin, sanallığın gerçek dışılığından ne kadar sıyrılıp, bir o kadar somutlaştırılmasına; inandırıcılık ve etki düzeyini artırılabilmesine

bağlı olmaktadır. Bu anlamda, siyasi, dini ve toplumsal içerikli protestolara, hastalık veya sosyal sorumluluk ile ilgili şiddet içeren görsel, haber gibi içeriklere karşı verilen tepkinin kamusal alanda ifadelenebilmesi, öncelikle bunların siyasi ve toplumsal alanda bilinçlilik düzeyi oluşturmasının ön koşulu olmuştur.

Nitekim şiddet içeriklerinin toplumca kınanması ve karşı tepki oluşturabilmesi pratiğe dökülebilse de bu, çoğunlukla ekonomik veya politik kaygılarla gerçekleşebilmektedir. Çünkü arka planda toplumsal hassasiyetin bu tip çıkarlarla korunması eğilimi yatmaktadır ve bu yüzden de isyan düzeyini optimale indirerek, toplumsal tepkinin dozunun bu güçlerce ayarlanması gerekmektedir. Sonuç olarak, şiddet mağdurlarının kişide uyandırdığı duyguların ve bunun tepki oluşturup gereğinin yapılması, deyim yerindeyse “duyarsız kalınmaması” için sanal ortamdan gerçek hayata doğru aktarılması ve doğal etki-tepki zinciri yaratabilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Anderson C. A., & Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 772–790.
- Anderson, C. A., Bushman, B. J., Donnerstein, E., Hummer, T. A., & Warburton, W. (2015). SPSSI research summary on media violence. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 15(1), 4-19. doi:10.1111/asap.12093.
- Barnett, M. A., Vitaglione, G. D., Harper, K. K., Quackenbush, S. W., Steadman, L. A., & Valdez, B. S. (1997). Late adolescents experiences with and attitudes toward videogames1. *Journal of Applied Social Psychology*, 27(15), 1316-1334. doi:10.1111/j.1559-1816.1997.tb01808.x.
- Baudrillard, J. (2014). *Simulakrlar ve simülasyon*. (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Breuer, J., Vogelgesang, J., Quandt, T., & Festl, R. (2015). Violent video games and physical aggression: Evidence for a selection effect among adolescents. *Psychology of Popular Media Culture*, 4(4), 305-328. doi: 10.1037/ppm0000035
- Bushman, B. J., & Anderson, C. A. (2002). Violent video games and hostile expectations: A test of the general aggression model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1679– 1684.
- Bushman, B. J., & Anderson, C. A. (2009). Comfortably numb. *Psychological Science*, 20(3), 273-277. doi:10.1111/j.1467-9280.2009.02287.x
- Cantor, J. (2000). Mommy, I'm scared: Protecting children from frightening mass media. *Media violence alert: Informing parents about the number one health threat in America today* içinde (ss. 69-85). Zionsville: Dreamcatcher Press.
- Colwell, J., & Kato, M. (2003). Investigation of the relationship between social isolation, self-esteem, aggression and computer game play in Japanese adolescents. *Asian Journal of Social Psychology*, 6(2), 149-158. doi:10.1111/1467-839x.t01-1-00017
- Fanti, K. A., Vanman, E., Henrich, C. C., & Avraamides, M. N. (2009). Desensitization to media violence over a short period of time. *Aggressive Behavior*, 35(2), 179-187. doi:10.1002/ab.20295
- Ferguson, C. J., & Beresin, E. (2017). Social sciences curious war with pop culture and how it was lost: The media violence debate and the risks it holds for social science. *Preventive Medicine*, 99, 69-76. doi:10.1016/j.ypmed.2017.02.00.
- Ferguson, C. J., & Olson, C. K. (2014). Video game violence use among “vulnerable” populations: The impact of violent games on delinquency and bullying among children with clinically elevated depression or attention deficit symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(1), 127-136. doi:10.1007/s10964-013-9986-5
- Feshbach, S., & Tangney, J. (2008). Television viewing and aggression: Some alternative perspectives. *Perspectives on Psychological Science*, 3(5), 387-389. doi:10.1111/j.1745-6924.2008.00086.x
- Funk, J. B., Baldacci, H. B., Pasold, T. & Baumgardner, J. (2004). Violence exposure in real-life, video games, television, movies, and the internet: is there desensitization? *Journal of Adolescence*, 27(1), 23-39. doi:10.1016/j.adolescence.2003.10.005.
- Hayes, R. A., Carr, C. T., & Wohn, D. Y. (2016). One Click, Many Meanings: Interpreting Paralinguistic Digital Affordances in Social Media. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 60(1), 171-187. doi:10.1080/08838151.2015.1127248.
- Huesmann, L. R., & Kirwil, L. (2007). Why observing violence increases the risk of violent behavior by the observer. In D. J. Flannery, A. T. Vazsonyi, ve I. Waldman (Eds.), *The Cambridge handbook of violent behavior and aggression* (pp. 545–570). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Jones, W. H., Carpenter, B. N., & Quintana, D. (1985). Personality and interpersonal predictors of loneliness in two cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(6), 1503-1511. doi:10.1037/0022-3514.48.6.1503.

- Kavga ve dövüşler. (2016, 28 Kasım). *İzlerken bile heyecana kapılacağınız derlenmiş birbirinden harika Sokak Kavgalarından Nakavtlar.Bunlar gerçek olabilirmi sizce?* [Video dosyası].https://www.facebook.com/SonYumruk/videos/556582737885308/?video_source=permalink.
- Krahé, B., Möller, I., Huesmann, L. R., Kirwil, L., Felber, J., & Berger, A. (2011). Desensitization to media violence: Links with habitual media violence exposure, aggressive cognitions, and aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 100*(4), 630-646. doi:10.1037/a0021711.
- Manovic, L. (2001). *The language of new media*. Massachusetts: MIT Press.
- McCall, G., & Shields, N. (2008). Examining the evidence from small-scale societies and early prehistory and implications for modern theories of aggression and violence. *Aggression and Violent Behavior, 13*, 1–9.
- McClosky, H., & Schaar, J. H. (1965). Psychological dimensions of anomie. *American Sociological Review, 30*, 14-40.
- Mullin, C. R., & Linz, D. (1995). Desensitization and resensitization to violence against women: Effects of exposure to sexually violent films on judgments of domestic violence victims. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*, 449–459.
- Murray, S. J. (2007). Care and the self: Biotechnology, reproduction, and the good life. *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine, 2*(1), 6. doi:10.1186/1747-5341-2-6.
- O’Dea, J. (2015). Media and violence: Does McLuhan provide a connection? *Educational Theory, 65*(4), 405-421. doi:10.1111/edth.12124.
- Rideout, V. J., Foehr, U. G., & Roberts, D. F. (2010). *Generation M2 media in the lives of 8 – to 18-year-olds: A Kaiser Family Foundation study*. California: The Henry J. Kaiser Family Foundation.
- Sakamoto, A. (1994). Video game use and the development of sociocognitive abilities in children: Three surveys of elementary school children. *Journal of Applied Social Psychology, 24*, 21–42.
- Seeman, M. (1959). On the meaning of alieation. *American Sociological Review, 24*(6), pp. 783-791.
- Turska-Kawa, A. (2011). The (dis)alienating function of the media. The role of mass media in building a civil society. *Psychology of Language and Communication, 15*(2). doi:10.2478/v10057-011-0011-3.
- Wang, V., Tucker, J. V., & Rihll, T. E. (2011). On phatic technologies for creating and maintaining human relationships. *Technology in Society, 33*(1-2), 44-51. doi:10.1016/j.techsoc.2011.03.017.
- Wei, R. (2007). Effects of playing violent videogames on Chinese adolescents pro-violence attitudes, attitudes toward others, and aggressive behavior. *CyberPsychology & Behavior, 10*(3), 371-380. doi:10.1089/cpb.2006.9942.
- Yalom, I. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books.

Soğuk Savaş Yıllarında Algı Yönetimi, Haber ve Propaganda İlişkisi

Perception Management, News and Propaganda Relationship in the Cold War Era

Mehmet ÖZÇAĞLAYAN*
Dilhan APAK**

Öz

Medyada yer alan haberlerin başlıca kaynağı olma gücünü elinde bulunduran iktidarlar, propaganda ve algı yönetimi çalışmalarıyla mesajlarını hedef kitleye iletebilmekte, amaca yönelik olarak hedef kitlenin algısını da etkileyebilmektedirler. Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri tarafından haberin propaganda ve algı yönetimi aracı olarak nasıl kullanıldığını değerlendirmeyi hedefleyen bu çalışmada, Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi üzerinden The Washington Post ve The New York Times gazetelerinin 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali üzerine yayımlanmış oldukları haber başlıkları analiz edilmiş ve Soğuk Savaş döneminde, anti-komünist bir algı oluşturma amacıyla haberde ve haber içeriğinde propaganda unsurunun yaygın olarak kullanılmış olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Algı Yönetimi, Anti-Komünizm, Propaganda, Haber.

Abstract

The governments that hold the power of being the premium news source of the media can convey their messages to the target group by both propaganda and perception management activities; they can also affect the perception of the target group in accordance with the objective. The study which aimed to evaluate how the news is used as an instrument of propaganda and perception management by The United States in the Cold War era, the headlines of the Washington Post and the New York Times published on the 1953 Iranian Coup and the 1979 Soviet Union's Invasion of Afghanistan are analyzed through Norman

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü mehmet.ozcaglayan@marmara.edu.tr; ozcaglayan@gmail.com

** Öğr. Gör., Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Bölümü dilhanapak@halic.edu.tr; dilhan.oztamur@gmail.com

Fairclough's critical discourse analysis and it is detected that propaganda was widely used in the news and news content in order to establish an anti-communist perception in the Cold War era.

Keywords: Cold War, Perception Management, Anti-Communism, Propaganda, News.

Giriş

Dünyayı algılama biçimi, çevrede gerçekleşen olayların beş duyu organıyla nasıl algılandığı ile doğru orantılıdır. Fakat bununla birlikte, bu duyu organları yönlendirici etmenler nedeniyle her zaman etkin bir şekilde kullanılamayabilir. Dünyayı algılama biçimine başkalarının düşünceleri, bakış açıları ya da kişisel tecrübeler ve kültür gibi farklı etmenlerin müdahil olması söz konusu olur. Ancak bu noktaya gelindiğinde de bir yanılgı olarak, algılanan dünya gerçek olarak bilinir. Bu dünyanın içinde renkler, görüntüler, sesler, söylemler, insanlar ve yaşam, algı çemberine uygun halde daraltılır, eğilip bükülür, ideolojilere uygun formlara sokulur.

Öte yandan, toplumsal gerçekliğin inşa edilme sürecinde medyanın kayda değer bir rolü vardır. Çünkü medya hem toplumun iç yapısı hem de dış dünya ile ilişkiler hakkında bilgi edinme aracı halini almaktadır. Dolayısıyla medyanın yaratmış olduğu gerçeklik, yalın yani dünyasal gerçeğin yerini almaktadır. Bu nedenle yaratmış olduğu algı ve gündem neticesinde medyanın, bir anlamda toplumu yönlendirme ve yönetme aracı haline geldiğini ifade etmek de mümkündür.

Gündem belirleme, McCombs ve Shaw tarafından ileri sürülmüş bir teoridir. Burada amaç, haber medyasının kapsamı ile kamuoyu arasında paralel bir bağlantının bulunduğunu öne sürmektir. “Medya organları, sorunları bildirirken bunlardan bazılarını altını çizerek vurgular ve öne çıkarır, bazılarını ise dışlayarak kamuoyu oluşumunda etkili olurlar” (McCombs ve Shaw, 1972, s.178).

Basın böylelikle, yürütme organı tarafından alınan kararları ‘meşru kılabilirdiği’ gibi tam tersi şekilde ‘alaşağı’ da edebilir. Bu nedenden dolayı, örneğin kriz ve savaş dönemlerinde ‘çözüm üretici’, ‘ara bulucu’ rollere bürünebilen basın, yeri geldiğinde toplumlar arasındaki farklılıkları körükleyici ve hükümetlerin örtülü operasyonlarında işbirlikçi olabilme potansiyelleri bakımından da oldukça farklı rollere soyunabilmektedir. Bu rolleri gerçekleştirirken de toplumda istenen şekilde algı yaratabilmeye uygun haber içerikleri ile haberi abartma, çarpıtma ya da önemsizleştirme yollarından birine ya da hepsine sıkça başvurmaktadır.

Bu anlamda, haberin toplanmasından aktarılmasına kadar geçen süre zarfında gerçekliğin yerini, basın tarafından yaratılan gerçekliğe bıraktığını söylemek yerinde olacaktır. Haber içeriklerini etkileyen unsurlar hakkında Shoemaker ve Reese’in yapmış oldukları çalışmalar bu araştırmaya ışık tutmaktadır. ‘Etkiler Hiyerarşisi’ adını verdikleri modelle içeriğin beş kategoriden oluştuğunu belirten araştırmacılar bu kategorileri; “çalışanların bireysel özellikleri, medya rutinleri, kurumsal yapının özellikleri, ekonomik-politik-kültürel etkiler ve ideoloji” olarak tanımlamışlardır (Reese, 2007, s. 35).

Muhabirden editöre, yayın yönetmeninden gazete sahibine kadar haberin akatarılmasında söz sahibi olan kişiler, oluşturulmak istenen gerçeklik algısını haberin içine doğrudan ya da dolaylı şekilde aksettirmektedirler. Bu gerçeklik algıları kimi zaman kültürel etmenlerden, kimi zaman siyasi görüşlerden, kimi zaman da medya sahiplik yapısından nasibini almakta ve bu birbirinden farklı etkiler altında çoğu zaman özgünlüğünü yitirip propaganda aracı haline gelebilmektedir.

Öte yandan, haberin işlenmesi süreci de propaganda ve algı yönetimi çalışmaları kapsamında ele alınan önemli noktalardan birisidir. “Haber araştırmalarının çoğu, haberlerin belli anlam çerçeveleri içinde sunulduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçeveler, kitle iletişim araçlarına haber sağlayan kaynakların toplumların bağlam ve amaçlarını yansıtmaktadır.” (McQuail ve Windahl, 2005, s.114).

Bu süreci “çerçeveleme” (framing) olarak tanımlayarak literatüre kazandıran Erving Goffman (1974), durumu hedef kitle tarafından ele alarak, kişilerin haberleri algılaması ve zihnine yerleştirmesi aşamalarında haber çerçevelerinin önemine değinmiştir.

Soğuk Savaş Dönemi de haberin çerçevelerden yararlanma ve propaganda yaratma etkisinin kullanıldığı nev’i şahsına münhasır dönemlerden biri olarak incelemeye değer örnekler sunmaktadır. İki kutba ayrılan dünyada, “demir perde, kızıl korku, şeytan imparatorluğu, süper güçler” gibi, haberlerde sıkça kullanılan kavramlar bile dönemin algı yönetimi açısından ‘zenginliğini’ ortaya koyarken, aynı zamanda ulusların bu süreçte ne kadar tedirgin ve güvensiz yaşadıklarının da kanıtı olmaktadır. Hatta bu haberlerin bir kısmının da dezenformasyon olduğu hesaba katılırsa, dış politikadaki güçlerin hayal ettikleri dünya düzenine ulaşmada destek aldıkları medyanın, bu çalışma için ise yazılı basın, gerçek ile algı arasındaki uçurumu daha da derinleştirme görevini layıkıyla yerine getirmek adına yıllarca uğraş verdiği söylenebilir.

Bu çalışmada, Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri’ndeki anti-komünist algı yönetimi çabaları ve haber-propaganda ilişkisi, Amerikan basınındaki örneklerden yola çıkılarak ve Norman Fairclough’un eleştirel söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılarak analiz edilmiştir. Bu amaçla, The New York Times ve The Washington Post gazetelerinden haber başlıkları örnekleri değerlendirilerek, dış politika kararlarının kamuoyu tarafından kabul görmesinde ve tehdit algısının meşrulaştırılmasında basının nasıl bir araç haline geldiği, aynı zamanda kamuoyu yaratmada yapılan haberlerin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkisi ile haberin nasıl bir propaganda silahına dönüştürülebileceği de açıklanmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Çalışmada amaçlı örneklem seçimi yapılmıştır. Örnekleme, The New York Times ve The Washington Post gazeteleri oluşturmuştur. Bu gazetelerin Amerika’nın en yüksek tirajlı, köklü ve saygın iki ulusal gazetesi olması, öte yandan her ikisinin de sahip olduğu uluslararası etki gücü, çalışmanın örnekleme olarak seçilmelerinde etken olmuştur. Yöntem olarak da Norman Fairclough’un Eleştirel Söylem Çözümlemesi tercih edilmiştir.³

3 Doktora tez çalışmasından üretilmiş olan bu makalede, hakemli derginin sayfa sınırının aşılmaması gerekliliğinden dolayı sadece haber başlıklarına yer verilmiştir. Çalışmayı sınırlayan bu etkene rağmen kullanılan yöntem üzerinden, tez içinde gerek haber metinleri, gerekse habere konu olan tarafların söylemleri bağlamında elde edilen bulgu ve

Norman Fairclough'a göre (2004) farklı söylemler, dünyadaki farklı bakış açılarının temsilidir. İnsanlar da hem dünyadaki konumlarına, hem sosyal kimliklerine ve hem de diğer insanlar ile olan sosyal ilişkilerine bağlıdırlar. Dolayısıyla söylemler, birtakım tekrarlar ve insan grupları tarafından paylaşılmaları sonucu zaman içinde istikrar kazanırlars (s. 124). Ayşe İnal'a göre (1996):

Haberi söylem olarak ele almak ve çözümlemek, haberin hazırlandığı süreçlerden ve toplumsal yapı içinde oluşan güç/iktidar ilişkilerinden koparmadan incelemek demektir. Haber medyası, habere konu olan olayları aktarırken çerçevlendirmelerden, tipleştirmelerden, kalıp yargılardan sıkça yararlanır. Sonuçta, izleyicinin dünyayı algılamakta belli haritalara ve modellere dayanması sorunu ortaya çıkmaktadır” (ss.134, 146).

Bu bakış açısında haberlerin toplumun algısına etki eden ve toplumu yönlendiren bir yapıya sahip olduğu kanısı hâkimdir. Dolayısıyla çalışmada, medya metinlerindeki bu yönlendirmeyi ortaya çıkartabilmek adına eleştirel söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Ancak Eleştirel Söylem Analizi yöntemleri arasından da Norman Fairclough'un modeli araştırma için uygun bulunmuştur.

Bunun sebebi, metin üreticisini de ön plana çıkartan önemli modellerden birisi olmasıdır. Bu modellerde yalnızca seçilen metinlerin söylem analizi yapılmamakta, aynı zamanda metin üreticisi olan yayın organının ideolojik konumlanması ve bu konumlanmada kimlerle aynı söylem içerisinde olduğu da analiz edilmektedir. Dolayısıyla analizin bir parçası olarak metni üreten yayın organı olan gazetenin, sözü geçen olay ya da konunun tarafı mı, yoksa karşıtı mı olduğu da anlaşılmalı çalışılmaktadır.

Söylem analizinde, kuramsal çerçevede birinci olarak metinlerin üretildikleri ve tüketildikleri somut toplumsal çerçeveye ve ikinci olarak en geniş anlamda toplumsal süreçlere yer vermektedir. Modelin merkezindeyse metin yer almaktadır. Belli medya metinlerinin nasıl üretildikleri ve izleyici tarafından gündelik pratiklerinde nasıl tüketildikleri veya alımlandıkları söylem pratikleri düzeyini oluşturur (Geray, 2006, s. 179).

Bu nedenle çalışma konusu gereği Soğuk Savaş dönemi Amerikan toplumu ile ilgili analiz ve bilgilere de yer verilmiş, olayların yaşanmış olduğu döneme ilişkin tarihsel arka plan da kısaca eklenmiştir. Bu bilgiler, 'Tarihsel Süreç' başlığı altında detaylandırılmıştır. Fairclough'a göre (1989)

Dil ve toplum arasında, diyalektik ve yakın bir ilişki mevcuttur. Söylem kelimesi, sosyal etkileşimin tüm sürecine atıfta bulunarak kullanılmaktadır. Bu süreç, metnin üretim sürecini ve yine kaynak olarak kullanılan metnin yorumlanma sürecini kapsamaktadır. Metin analizinde, metni meydana getiren kurum veya kişilerin ideolojik duruşları sözcük seçimleri üzerinden yorumlanır. Etkileşimsel analizde, metin üreticisinin kimlerle söylem birliği yapıldığı çözümlenir. Bağlamsal analizde ise, metin üreticisinin nasıl bir konumlandırma yaptığı analiz edilmeye çalışılır (s. 135).

sonuçlar bu makalede ortaya konulanları doğruladığı için, buradaki değerlendirmeler haber başlıkları üzerinden yapılmıştır.

Fairclough (2015) ayrıca toplumsal pratiklerde söylemin rolünün kabulüne ve çözümleme yoluyla kurulmasına dikkat çekerken, söylemin bir pratikte veya pratikler kümesinde az ya da çok önemli ve dikkat çekici olabildiğini ve aynı zamanda öneminin de değişebileceğini vurgulamaktadır. Bu durum, çalışmada incelenen Soğuk Savaş döneminde dikkat çekici bir şekilde ön plana çıkan anti-komünist söylemin, toplumsal pratikler içinde de kayda değer bir yer edindiği gerçeği ile doğrulanmaktadır.

Uygulama Sahası

Çalışma kapsamında, The New York Times ve The Washington Post gazetelerinde, Soğuk Savaş yıllarında algı yönetimi ve propaganda faaliyetlerinin en fazla uygulanmış olduğu iddia edilen iki önemli siyasi olay; 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali ele alınmış ve bu olayların meydana geldiği günden itibaren ilk 1 (bir) ay içerisinde yapılmış olan haberler incelenmiştir.

"1953 İran Darbesi, CIA (Merkezi İstihbarat Teşkilatı) ve Amerikan hükümetinin işbirliğini ortaya koyan önemli olaylardan birisidir." ("CIA confirms role in 1953 Iran coup", 2013). Bu işbirliği ve müdahale, 2009 yılında Amerikan eski Başkanı Barrack Obama tarafından da açıkça doğrulanmıştır (Cornwell, 2017). Amerika'nın dış müdahale politikasının bir sonucu olan bu darbe Soğuk Savaş tarihinin de önemli anti-komünist eylemlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu nedenle olay üzerinden üretilmiş olan haberlerin söylem analizini yapmak gerekli görülmüştür.

1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali de hem aynı dış müdahale politikasının hem de Soğuk Savaş'ın en etkili stratejilerinden olan Çevreleme ve Yeşil Kuşak Projeleri'nin bir uzantısı olması sebebiyle analize değerlidir. Gazetelerin bu olayları Soğuk Savaş refleksi ile ele alıp almamış olduklarını bulgulamak, gazetelerin haber söylemlerinin bir propaganda ve algı yönetimi aracı haline geldiklerini sorgulayabilmek için de gereklidir.

Çalışmada bu kapsamda, The New York Times ve The Washington Post gazetelerinde Soğuk Savaş tarihinde önem arz eden 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali ile ilgili ilk 1 (bir) ay içerisinde yayımlanmış olan haber başlıkları Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi yönetimi ile analiz edilmiştir.

Algı Yönetimi, Propaganda ve Antikomünizm

Algı, kavram olarak psikolojinin önemli konu başlıklarından birini oluşturmaktadır. Çünkü yaşanan dünya, çevre ve iletişimde bulunan insanlar, algılandığı ölçüde değerlendirilebilir. Bu değerlendirme de kuşkusuz salt akılla değil, geçmiş tecrübelerle, duygularla ve aşağıda açıklanacak olan bazı diğer dış etmenlerin etkisiyle yapılmaktadır.

Bir insanın belirli bir yönde eyleme geçebilmesi için ön koşul; amaçlanan yöndeki alternatifin varlığını bilmesi ve algılamasını gerektirmektedir. Bu sebepten dolayı, örnek olarak, bireyin belli bir ürünün tüketicisi, belli bir görüşün yanlısı durumuna

getirilebilmesi için, konu ve içeriği hakkında iletilen bilgileri algılayabilmesi gerekir (İnceoğlu, 2011, s. 85).

Bu süreçte de algı kavramını, nasıl oluştuğunu ve nelerden etkilendiğini bilmek gerekmektedir. Dolayısıyla algılama kavramında, kişinin fiziksel özellikleri ve engelleri/sınırlılıkları, aynı zamanda kişisel deneyimleri ve içinde yaşadığı toplumun yaratmış olduğu etkiler de vardır. Tüm bunlar her yeni algıya yönelik farklı bir uyarıcı ile karşılaşıldığında yeniden devreye girer.

Algı yönetimi kavramı uluslararası ilişkiler literatürüne ABD Savunma Bakanlığı tarafından dâhil edilmiştir. Buna göre algı yönetimi:

Dış izleyicilerin duygularını, güdülerini ve amaçlarını etkilemek amacıyla seçilmiş bilgileri yayma faaliyetidir. Görünüşte hedefler ve sonuçlar açısından propaganda ile benzerlikler taşısa da, araç ve yöntemler açısından farklılıklar barındırmaktadır. Bunlardan biri, tek yönlü ve dikey bir süreçten ziyade, çok yönlü ve yatay bir süreç olmasıdır (Erol ve Ozan, 2014, ss. 186-187).

Saydam'a göre (2017) algı yönetimi; "yabancı ülkelerdeki hedef kitlenin görüşlerini etkilemek için yapılan aktivitelerin tamamını içermektedir. Çeşitli yolları kullanarak gerçekleri saptırma, gerçeği gizleme ve çarpıtma gibi unsurların bileşkesinden oluşur" (s. 80).

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki algı yönetimi, propagandanın ve stratejik iletişimden farklı olarak, iletilen mesajların özelliğine değil, hedef kitlede yarattığı etkiye odaklanmaktadır. Mesajın, hedef kitlenin anlayacağı (algı eşiği seviyesine uygun) ve kaynağın bakış açısına uygun hale getirilerek amaçlanan şekilde algılanmasını sağlamak önemlidir. Dolayısıyla mesaj, bu durumda, yalnızca medya aracılığıyla iletilen kelimelerle sınırlı kalmamakta, bilişsel süreçte algı biçimlerini oluşturan sözcükler ve eylemlerin bileşiminden oluşmaktadır. Detaylı olarak incelendiğinde ortaya çıkan durum şudur:

İstihbarat teşkilatları, algı yönetimi adı altında hedef kitleyi belirlenen aşamaya taşımak için çok sayıda yöntem kullanmaktadır. Önce, faaliyetin uygulanacağı nüfusun kültürel eğilimleri analiz edilmekte, zayıflıkları bulunmakta ve hassas noktaları belirlenmektedir. Ardından bu kültürel göstergelere göre propaganda temaları geliştirilmektedir. Bu süreçte medyadan yararlanılırken, söylentiler de hedefe zarar vermek için kullanılmaktadır. (Özer, 2012, s. 163)

"Propaganda, bir mesajın tek yanlı olarak hedef kitleye dayatıldığı asimetrik iletişim yöntemidir" (Bıçakçı, 2016, s. 166). Uygulama anlamında bakıldığında algı yönetimi, propaganda çalışmalarının önemli bir parçası ve yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Propaganda çalışmaları, bilhassa siyasal propaganda, tarihsel süreçte önemli bir yer tutmaktadır. Savaş ve kriz dönemlerinde ya da siyasal iktidarı güçlendirmek adına yapılan propaganda çalışmaları, örgütlü ve sistematik bir şekilde hedef kitlede arzu edilen tutumları benimsetmek amacıyla gütmektedir. Chomsky'nin alıntılıadığımız şu pasajı dikkate değerdir:

Modern devletin ilk propaganda faaliyetleri de Wilson hükümetinin zamanında kurulan 'Creel Komisyonu' ile başlamıştır. Bu propaganda komisyonunun amacı, yakın zamanda

patlak verecek olan Birinci Dünya Savaşı'na toplumu hazırlamak, güdülemek ve savaşa destek vermelerini sağlamak olmuştur. Çünkü Wilson yönetimi, henüz halkın haberi olmasa da savaşa katılmaya karar vermiş ve Başkan Wilson da bu kararın altına çoktan imza atmıştır. İngiliz Propaganda Bakanlığı'nın amacı, aslında daha da ileri giderek 'dünyanın düşüncesini yönetmek' olmuştur. (ss. 11-13).

Buradan da anlaşılacağı gibi, basının siyasal iletişim alanında sistematik bir biçimde bir propaganda aracı olarak kullanılması durumu, 1900'lü yılların başına kadar gitmektedir. Fakat bunun 'en başarılı' örnekleri de Soğuk Savaş yıllarında görülmüştür. Yazılı basın, radyo ve ilerleyen senelerde televizyon, ABD tarafından Sovyetler Birliği ve komünizmi kötüleyerek toplumda bir 'Kızıl Korku' yaratma amacıyla propaganda ve algı yönetimi aracı olarak kullanılmıştır. Sovyetler Birliği de benzer şekilde, gerek yazılı basın gerekse de radyo yayınları aracılığıyla ve toplumda farklı fikirlere yer vermemek hedefiyle tek taraflı yayınlarına devam etmiştir.

Bu süreçte, istihbarat servislerine de ihtiyaç duyulmuştur. Dış ülkeler ile ilgili bilgi edinmek ve planların deşifre edilmesini sağlamak amacıyla,

CIA, kurulduğu tarih olan 1947'den beri, hem ABD hem de diğer ülkeler için algılama yönetimi taktikleri geliştirmektedir. Örneğin 1953 yılında, İran başbakanının görevden alınması için yürütülen propaganda kampanyasında; Başbakan Muhammed Mussadık'ın garip bir kişi olduğu, çünkü çalışma ofisinde bornoz giydiği şeklindeki fısıltı dedikodularından yararlanılmıştır. (Özsamanlı ve Pank, 2013, s. 58)

Gasiorowski ve Byrne'in (2004) da ifade ettiği gibi, bu tür kurgulanmış haberler, toplumda hem merak hem de bahsi geçen kişi ve toplum hakkında kalıp yargılar oluşmasına neden olmaktadır. Hiç kuşku yok ki kalıp yargıların zihinden silinip atılması için de karşı bir propagandaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda çalışmada dipnotlarla birlikte referans gösterilen birçok kaynak, CIA'nin devlet hiyerarşisi içindeki farklı kişi ve kurumlardan önemli destekler alarak, bu süreci çok iyi yönetmiş olduğunu da ortaya koymaktadır.

Algı yönetimi, belki de kavram olarak yaratmış olduğu popülarite sebebiyle daha geniş bir kapsamda tartışma yapmayı mümkün kılmaktadır. Yaklaşık son on yıldır çok net bir biçimde görülmektedir ki dünyanın neredeyse her köşesine nüfuz eden etkileriyle iletişim ve mesaj-alışverişi alışkanlıklarının değiştiği ve dönüştüğü bilgi toplumunda, askeri eylemlerin artık sadece taktik etkileri yoktur.

Gerek soğuk gerekse de sıcak savaş dönemlerinde ve bu dönemlere hazırlık zamanlarında, tıpkı bir buzdağının görünmeyen tarafı gibi derinliği olan ve çok iyi planlanmış algı yönetimi çalışmaları yapılmakta, bu çalışmalar belki de savaş taktiklerinden daha geniş etkiler yaratmaktadır. Bütün bu etkilerin iyi bir şekilde değerlendirilip gözler önüne serilmesini amaçlayan bu çalışmanın hazırlanma sebebi aslında tam da bu ilgi çekici ve kayda değer durumdan kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda basının propaganda gücünün iyi anlaşılması, bu etkinin (çalışmadaki örneklerin de gösterdiği gibi) algı yönetimi rolüyle kol kola gitmesi sebebiyle daha da büyük bir önem kazanmaktadır. Bu alanda yapılmış en önemli çalışmalardan biri olan Edward Herman ve Noam

Chomsky'nin 'Propaganda Modelidir'. Edward Herman and Noam Chomsky'nin ortaya atmış olduğu propaganda modeline göre beş adet süzgeç (filtre) bulunmaktadır. Bu süzgeçler şunlardır:

1. Kitle Medyasının Boyutu, Mülkiyeti ve Kâr Yönelimi
2. İş Yapmak İçin Gerekli Olan Reklamcılık Ruhsatı
3. Kitle Medyasının (Onaylanmış) Haber Kaynakları
4. Tepki Üretimi ve Zorlayıcılar
5. Bir Denetim Mekanizması Olarak Anti Komünizm (Herman ve Chomsky, 1988, s. 2).

Bu filtreler neticesinde haberler, hakim bakış açılarının ürünü olarak okuyucuların karşısına çıkarlar. İlk filtrede bahsedilen kitle medyasının, yani kitle iletişim araçlarının mülkiyet yapısı ile ilgili yaşanan sorundur. Kısaca, kitle iletişim aracına sahip olabilmek büyük bir maddi birikimi gerektirmektedir. Ek olarak bu maddi birikim, yatay veya dikey oligopolleşme olarak da vuku bulmakta, sadece birkaç medya şirketi sektörde baskın hale gelmektedir. Bu şirketler aynı zamanda sağlık, teknoloji, sanayi gibi başka alanlarda da yatırım yaptıklarından ve hükümetlerden de zaman zaman imtiyazlar elde ettiklerin ötürü objektifliklerini yitirmektedirler.

Çalışma konusu bakımından bu süzgeçlerden en önemlisi ise 'anti-komünizmin bir denetim mekanizması ve korku yaratma etkisi olarak ele alınmasıdır'. Soğuk Savaş döneminde anti-komünizm, iktidar eliyle yaratılmaya çalışılan bir tehdit unsuru halini almış ve medyanın kontrolünde önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Aslında haberin toplanmasından aktarılmasına kadar geçen süre zarfında gerçekliğin yerini neyin ve hangi dinamiklerin aldığını belirtmek de gerekmektedir. Burada esas gerçeğin yerini (içinde muhabir, editör, yayın yönetmeni, gazete sahibi ve gazete sahiplik yapısı gibi çok sayıda etkenin devreye girdiği bir dinamik çerçevesinde) 'medya tarafından yaratılan gerçekliğe' bıraktığını söylemek doğru olacaktır.

Bu dinamikte yer alan medya elitleri ve karar vericiler, kendi gerçeklik algılarını haberin içine doğrudan ya da dolaylı şekilde aktarırken, yeniden inşa edilen bu gerçeklik algısı doğal olarak o toplumsal yapının içinden geldiği kültür, etnik köken, dini inanışlar ve yaşam tarzı yanında elbette toplumda hâkim olan siyasi görüşlerden de etkilenmekte ve sonuçta haber, (tüm bu birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan etkiler altında) özgünlüğünü yitirip, bir propaganda aracı haline gelebilmektedir.

Algı yönetimini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan en önemli argümanlardan birisi de tehdit algısı ya da düşman algısı yaratmaktır. Çünkü insanoğlu hayatta kalma güdüsüyle hareket eder ve korkuları onun hayatta kalma motivasyonunda önemli bir etken olarak devreye girmektedir. Kuşkusuz tehditten uzak durmak da bu motivasyonun bir parçasıdır. Dolayısıyla toplumu herhangi bir kişi, kurum ya da düşünceye karşı güdüleyebilmek için ortada tehlikeli bir durum olduğunu, gerekirse can ve mal güvenliğinin tehlikede olduğunu iddia etmek, hatta bazen insanların bu iddialara inanmasını sağlamak için bazı mizansenler yaratmak da burada işe yarar. Çoğu zaman bu mizansenler gazete ya da televizyon haberleri, kitaplar, dergiler, radyo yayınları,

karikatürler, çizgi filmler veya sinema filmleri aracılığıyla aktarılan ‘iyi kurgulanmış’ mesajlarla günlük hayatın içine girmektedir.

Algı yönetimi, propagandadan farklı olarak, iletilen mesajların özelliğine değil, hedef kitlede yarattığı etkiye odaklanmaktadır. Mesajın, hedef kitlenin anlayacağı (algı eşiği seviyesine uygun) ve kaynağın bakış açısına uygun hale getirilerek amaçlanan şekilde algılanmasını sağlamak önemlidir. Fakat algı yönetimi ile propaganda çalışmaları arasındaki en önemli fark iletişim yöntemleri ile ilgilidir. Algı yönetimi, içerisinde etkileşimi barındıran ve hedef kitlenin değerlerine uyan mesajlar tasarlayan bir yatay iletişim sürecinden oluşmaktadır. Propaganda ise dikey ve tek yönlü bir iletişim döngüsü içerisindedir. Bu nedenle aynı hedefe yönelmekle beraber, algı yönetimi ve propaganda faaliyetleri uygulama açısından birtakım farklılıklara sahiptir.

Anti-komünizm de Soğuk Savaş döneminde ‘ihtiyaç duyulan’ bu tehdit algularından birisi olmuştur. Dönemin siyasi ortamına bakıldığında, iki kutuplu dünyada yaratılabilecek iki ayrı tehdit/düşman algısından söz edilebilir: Kapitalist düzen ve komünist düzen. Dolayısıyla her iki kutup için de karşılıklı olarak bir diğerini bu kategoriye sokmak mümkündür. Ancak hiç kuşku yok ki, her iki dünya savaşından da diğer devletlere göre daha az yara alarak çıkan Amerika Birleşik Devletleri anti-komünizmi, iki kutuplu dünyadaki konumunun ve gücünün getirdiği avantajla birlikte sistematik bir algı yönetimi aracı olarak uzun yıllar kullanmıştır.

Bu doğrultuda, komünizme negatif anlamlar yüklemek amacıyla Amerikan hükümetleri tarafından basında çıkan haberlerden sıkça yararlanılmıştır. Bu amaçla Soğuk Savaş’ın ilk yıllarında Başkan Truman, 2. Dünya Savaşı’nda Nazilere karşı birlikte savaşılan Sovyetler Birliği ve Amerikan toplumunda “Joe Amca” (Whitman, 2010) olarak (nispeten olumlu bir imajla) bilinen Stalin hakkındaki algıyı tersine çevirmenin yollarını aramıştır.

Bu arayış içerisinde de Truman ve ekibi stratejik bir hamle yaparak Churchill’i kullanma kararını almışlardır. 1946 yılında Fulton Üniversitesi’nde gerçekleştirilmiş olan Fulton Konferansı’nda Churchill, bütün dünyayı şaşkırtan ünlü ‘demir perde’ konuşmasını yapmış ve Stalin’in tehlikeli olduğu imasında bulunmuştur (“Churchill delivers Iron Curtain speech”, 2010). Bundan sonra Avrupa ülkeleri için iki seçenek ortaya çıkmıştır: Komünist olmak ya da kapitalist olmak. Konuşmanın ardından Amerikan basını da topluma komünizm tehlikesini benimsetmek üzere devreye girmiş ve basında çıkan haberlerde Sovyetler Birliği’nden bir düşman gibi bahsedilmeye başlanmıştır.

1953 İran Darbesi ve Amerikan Basınındaki Yansımaları

1953 İran Darbesi, Amerika Birleşik Devletleri’nin Soğuk Savaş yıllarında yapmış olduğu algı yönetimi ve propaganda çalışmalarına örnek gösterilebilecek önemli siyasi olaylardan birisidir. Hem tarihsel süreçte yaşananlar hem de olayın Amerikan basınında yansıtılma şekli, çalışma açısından analize değerlidir.

Tarihsel Süreç

“İyi örgütlenmiş bir propaganda sisteminde zihinsel yetenekleri pasif hale getirmek ve kitleleri vatansever mesajlar taşıyan sloganlara coşkuyla ve hevesle cevap verecekleri seviyeye indirmek gerekmektedir” (Chomsky, 1989, s. 283). İran, bu sürece örnek olarak verilebilecek ülkelerden biridir.

En başta Başbakan Mussadık, ABD ve İngiltere tarafından kullanılan propaganda yöntemleri sayesinde başarıyla “şeytan” ve “düşman” kategorisine geçirilmiş önemli bir isimdir. 1950’lerde İkinci Dünya Savaşı’nı yeni atlatan dünya bu kez de Soğuk Savaş’ı yaşamıştır. Bu sırada İranda geniş halk desteğini arkasına almış olan milliyetçi Başbakan Muhammed Musaddık, Time dergisinin 1951 yılı kapağını “yılın adamı” sıfatıyla süslemiştir. (“İrân’ın Devrimler Yüzyılı”, 2012).

Ancak İran petrolünü millileştirme kararı sonrasında ABD ve İngiltere’nin ortak kararı, Musaddık’ın gitmesi yönünde olmuştur. Yapılan darbe sonrasında Amerikan petrol firmaları, İran petrolünün %40’ına sahip olmaya başlamışlardır. Bu süreçte Musaddık’ın ABD basınındaki yeri de kısa süre içinde vatansever ve yılın adamı olarak tasvir edilmiş bir portreden, kandırılmış bir komünist portresine geçişle ‘yerli-yerine oturtulmuştur’. The New York Times bu durumu bir haberinde şöyle yorumlamıştır:

Zengin kaynaklara sahip az gelişmiş ülkeler, Şah’ın gelişi ile ilgili olarak bedeli ağır bu önemli bir dersi almalı. Elbette bu İran deneyiminin diğer ülkelerdeki Musaddık’ların yükselişini önleyeceğini düşünmek fazla umut etmek olur ama en azından bu deneyim sayesinde mantıklı ve sağ duyulu liderlerin eli güçlenecektir. (‘Iran’s Oil History Story of Tension’, 1954, s.2)

19 Ağustos 1953 yılında Mussadık’ın devrimesiyle başlayan olaylar zinciri, 1979 yılında yaşanan devrim ile başka bir yöne evrilmeye başlamıştır. İran, Başbakan Muhammed Musaddık döneminde artan millileştirme projeleri ile dünyanın dikkatini çekmiş; fakat aynı zamanda ABD ve İngiltere’nin ciddi şekilde tepkisine sebep olmuştur. Hem Musaddık’ın devrilmesi hem de seneler sonrasında Şah’ın devrilmesi yapılan algı yönetimi çalışmaları açısından önem arz etmektedir.

İran çağdaş tarihinde ilk defa bir Başbakan Şah’a karşı çıkıp kendi istediklerini yapabilmiştir. Musaddık, 1951’de İran Meclisinde Anglo-Persian Petrol Şirketi’ni millileştirme kararı alınca halk ve aydınlar büyük coşku yaşamıştır. Ancak öte yandan petrolün millileştirilmesi İngiltere için tam bir felaket anlamına gelmiştir. Çünkü İngiltere’deki her araç, her ev, her fabrika, İranda gelen petrole bağımlı bir duruma gelmişti (Erandaç, 2013). Devamında, tarih sayfalarını kaplayan operasyon ile Mussadık’ın devrilmesi süreci devreye girmiş ve Şah yeniden başa geçmiştir. Bu süreci değerlendirirken elbette Batı’nın, Musaddık’ın ulusalcı politikalarından ve petrol rezervleri ile ilgili millileştirme planlarından duyduğu rahatsızlığı da göz önüne almak gerekmektedir.

Öte yandan 2013 yılında, Ulusal Güvenlik Arşivi’nin internet sitesinde Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası çerçevesinde yayımlanan belgeler; “Musaddık ve liderliğini yaptığı Ulusal Cephe Partisi hükümetinin devrilmesine yol açan askeri darbenin, ABD dış politikası çerçevesinde CIA

emriyle düzenlendiğini” resmen ortaya koymuştur. (“CIA, 1953 İran darbesini düzenlediğini resmen kabul etti”, 2013). Kısaca, seneler öncesinde inkar edilmiş ve basın yoluyla tam tersi bir tablo çizilmiş olsa da, yapılan bu darbe çalışmasında ABD’nin desteği ve etkisi en sonunda belgelerle net olarak ortaya çıkmıştır (Merica ve Hanna, 2013).

ABD’nin İran darbesindeki rolü ve etkinliği ile ilgili olarak Ebrahim Norouzi (2010) yapmış olduğu çalışmada, Newsweek dergisinin 10 Ağustos 1953 tarihli sayısında, “İrândaki Kızillar” başlığı ile yayımlanan yazıyı örnek göstermektedir. Yazara göre, darbeden birkaç hafta önce Tahran’da Mussadık karşıtı yeni gazetelerin aniden ortaya çıkışı enteresandır ve bir başka kanıt da CIA yetkilisinin yıllar sonra darbeyle ilgili olarak vermiş olduğu röportajda “1952 sonbaharında İran gazetelerine bir karikatür servis ederek, Mussadık’ın cinsel tacizci olduğu imasında bulunulduğunu” itiraf etmiş olmasıdır.

Amerika Birleşik Devletleri’nin benzer propaganda çalışmaları kapsamında, arşiv kayıtlarına göre yerel Tahran gazetelerine toplamda 260 adet makale, yazı ve yorum yerleştirilmiştir. Kasım 1953’te ise Amerika’nın İran Büyükelçisi Loy Wesley Henderson, Amerika’nın en büyük etkiye sahip üç yayını olan New York Times, Time Magazine ya da Newsweek’de elçilik tarafından kaleme alınacak bir yazıda Mussadık’ın “özgür dünyaya karşı açık bir şantaj politikası” uyguladığından bahsedilmesini istemiştir (Battle, 2002).

Haber Analizleri

Haber söyleminin çalışma kapsamında bahsedilen manipülasyon amacını taşıyıp taşımadığını anlamak amacıyla, The New York Times gazetesinde Başbakan Mussadık’a yapılmış olan darbe ile ilgili 19 Ağustos 1953-10 Eylül 1953 arasındaki 1 (bir) aylık tarih aralığında yayımlanmış olan haberler analiz edilmiştir. İlgili haber başlıkları şu şekildedir:

“Left Baghdad in Haste” / “Bağdat’ı Aceleyle Terk Etti”, 1953.

“Shah Denounces Mossadegh” / “Şah, Mussadık’ı Kınadı”, 1953.

“Mossadegh Quits Teheran Hideout” / “Musaddık, Tahran’dan Saklanarak Ayrılıyor”, 1953.

“Huge Iranian Debt Laid to Mossadegh” / “Mussadık’a Büyük Borç”, 1953.

“Iran Holds More Reds; Police Seize 55 Tudeh Members and Mossadegh Supporters” / “İran Daha Fazla Kızıl Barındırıyor; Polis 55 Tudeh Üyesini ve Mussadık Destekçisini Tutukladı”, 1953.

“Iran’s Communist Tudeh Is Down but Not Out; Party Which Gained Ground Under Mossadegh Has Undercover Forces” / “İran’ın Komünist Tudeh Partisi Düşüşte ama Bitmiş Değil; Mussadık Zamanında Rağbet Kazanan Partinin Gizli Güçleri Var”, 1953.

“New Regime in Iran Opens War On Reds” / “İranda Yeni Rejim, Kızillara Savaş Açıyor”, 1953.

“Mossadegh Begins Hunger Strike After Being Shifted to New Prison” / “Mussadık, Hapisane Değişikliğinin Ardından Açlık Grevine Başlıyor”, 1953.

“Iran Gets \$5,300,000 of New Aid from U.S.” / “İran, ABD’den 5,300,000 Dolarlık Yeni Bir Yardım Alıyor”, 1953.

Yukarıda yer alan örnek haber başlıkları üzerinden The New York Times gazetesinin Mussadık’ın devrilmesi ile süregelen olayları büyük bir heyecanla takip etmiş olduğu ve değişen bu yönetim sonrasında bölgede komünistlere büyük oranda göz dağı verileceği yönünde mesajlar sunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yaşananlar, anti-komünist algı yönetiminin sürdürülmesi açısından “büyük fırsat” yaratmıştır.

Metin analizi yapıldığında, gazetenin “Kızıl” benzetmesi ile İrandaki komünist sayısındaki artışa dikkat çekerek, Musaddık’ın görevden alınmasını haklı göstermeye çalıştığı anlaşılmaktadır. “Komünist Tudeh” partisi hedef gösterilerek, henüz tamamen yok olmadığına dikkat çekilmiştir. Haber başlıklarına dikkat edildiğinde, metin üreticisi olan gazetenin ideolojik duruşu ile ilgili ipuçlarını bulmak kolaylaşmaktadır. Gazete açıkça yapılmış olan bu darbeden yana tavır koymuş ve başlıklarda özne olarak yer alan İran, komünizm tehlikesi altında olan bir ülke şeklinde tasvir edilmiştir.

Etkileşimsel analiz açısından, gazetenin yaşanan hukuk dışı ve gizli örgütlerin de etkisiyle yaşanmış olan gelişmeleri ‘anti-komünizm maskesi altında’ meşrulaştırma çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Musaddık’ın komünist yanlısı ve yetersiz bir yönetici olarak konumlandırılmış olduğu dikkat çekmektedir. Anti-komünist başlıklarda komünist harekete destek verdiği iddia edilen Musaddık dışlanmış ve Şah ile birlikte hareket edileceğinin sinyalleri de verilmiştir.

Bağlamsal Analiz kapsamında ise, metin üreticisi olan gazete kendini açıkça anti-komünist bir konuma yerleştirmiştir. Dolayısıyla haber başlıklarının gerçek olarak yansıtmış olduğu algı, İran’ın içinde komünist düşüncelerin yayıldığı, bunu savunanların sayıca artmış olduğu ve sonuçta buna sebebiyet veren Başbakan Musaddık’ın görevden alınmasının yerinde bir karar olduğudur. Ancak elbette bu duruma asıl sebep olan petrol kaygısına haber başlıklarında hiç yer verilmemiştir.

The Washington Post gazetesinin Mussadık’ın bir darbeyle görevden alındığı 19 Ağustos 1953 tarihinden 19 Eylül 1953 tarihine dek İrandaki yaşanan olayları değerlendirme biçimi de benzer özellikler taşımaktadır.

“Shah, in Rome on ‘Vacation,’ Says He’ll Return to Iran” / “Roma’da Tatilde olan Şah, İran’a Döneceğini Söyledi”, 1953.

“Mossadegh Is Put in Solitary; Iranian Reds Call for Revolt” / “Mussadık Yalnız Kaldı, İranlı Kızılar Başkaldırı Çağrısı Yaptı”, 1953.

“Mossadegh Trial” / “Mussadık Davası”, 1953.

“Shah Declares Iran is Broken, Will Accept Aid from Anyone” / “Şah, İran’ın Maddi Olarak Bitmiş Olduğunu ve Herkesten Yardım Kabul Edeceğini Açıkladı”, 1953.

“Mossadegh Flees, Aides Slain” / “Mussadık Kaçıyor, Yardımcıları Öldürüldü”, 1953.

“Three More Henchmen of Mossadegh Seized” / “Mussadık'ın Üç Yandaşı Daha Ele Geçirildi”, 1953.

“Reds Trapped Hiding Out in Iran Hospital” / “İran Hastanesi'nde Gizlenen Kızıklar Yakalandı”, 1953.

“U.S. Plans Aid Grant to New Iran Regime” / “ABD, Yeni İran Rejimine Hibe Programları Planlıyor”, 1953, s.4.

Yukarıda yer alan haber başlığı örnekleri üzerinden The Washington Post gazetesi de aynı The New York Times gazetesi gibi komünizm tehlikesi nedeniyle İran'da yaşanan darbenin gerekli ve önemli olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Çünkü normal şartlar altında, darbe Amerikan demokrasi anlayışı açısından kabul edilemez bir olgudur. Fakat söz konusu anti-komünizm olduğunda, kanun maddelerinin dışına çıkmış olmak da herhangi bir sorun teşkil etmemiş, dolayısıyla Amerikan basınında da herhangi bir eleştiriye tabi tutulmamıştır.

Metin analizi yapıldığında, yine “Kızıl” tabirinin anti-komünist söylemi güçlendirmek amacıyla kullanılmış olduğu görülmektedir. Kızıl bir sembol olarak Amerikan basınında Soğuk Savaş tarihi boyunca en çok kullanılmış olan kelimelerden biridir. İnsanlar sebebini bilmeseler de bu kelimenin tekrarlarıyla düşman algılarını perçinlemişlerdir. Aynı zamanda A.B.D.'nin bu durumu desteklediği gerçeği, İran'a yardım planının bile yapılmış olduğunu anlatan haberde desteklenmektedir. Gazetenin haber başlığı söylemlerinde de “gizlenen Kızıklar”, “yeni rejim”, “kaçan Mussadık” gibi tamlamalar dikkat çekmekte, metin üreticisinin ideolojik konumlaması hakkında önemli ipuçları vermektedir. Yanı sıra bu konuda Amerika'nın çıkarları, herkesin (İranlıların da) çıkarıymış gibi ifade edilmiştir ve yaşanan darbeden yana bir konumlanma dikkat çekmektedir.

Etkileşimsel analiz açısından, Mussadık'ın kötü, yetersiz, ülkesinden kaçan bir devlet adamı olduğu tekrarlanmış ve bunlar haber başlıklarına taşınmıştır. Fakat bu ‘kötülüğün’ arka planında komünistleri desteklemiş olduğu iddiasının da altı çizilmiştir. Bu nedenle, (yukarıda da belirtildiği gibi) burada metin üreticisi olan The Washington Post gazetesinin anti-komünist ve Şah yanlısı gruplarla birlikte hareket etmiş olduğu görülmektedir.

Bağlamsal Analiz açısından da benzer sonuçlar elde edilmektedir. Çünkü bağlamsal analizde önemli olan metin üreticisinin yaratmış olduğu gerçeklik ve kendini nerede konumlandırması olduğudur. Çalışma konusu itibariyle, gerçeklik algısının yaratılmasında gazetelerin ve haberlerin inkar edilemez boyutlarda önemli bir etkisi bulunmaktadır. Buradan hareketle haber başlığı metinlerinin ifade ettiği, İran'da yaşanmış olan darbenin haklı ve gerekli olduğu gerçeğidir. Fakat yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi bu gerçeklik, metin üreticisi olan gazetenin yaratmış olduğu bir gerçekliktir. Dönemin siyasi ortamına uygun biçimde, komünizm tehlikesi altında olan ülkelerin demokratik olmayan yöntemlerle de olsa Amerika'nın istediği yönde şekillenmesi gerektiği gerçeğidir. Haber başlıklarından çıkarılan sonuç da bunu doğrulamaktadır.

1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali ve Basındaki Yansımaları

1979 Afganistan işgali, Soğuk Savaş'ın son yıllarında yaşanmış olan önemli siyasi gelişmelerden birisidir. Bu nedenle, Amerikan basınında bu olayın ele alınış ve yansıtılma şekli, algı yönetimi ve propaganda çalışmaları kapsamında önem kazanmaktadır.

Tarihsel Süreç

Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında başlayan Afganistan işgali, iki kutuplu dünya düzeninin son on yılında Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği'nin yeniden karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Fakat 9 yıl süren bu işgal, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecini hızlandırması bakımından da tarihsel süreçte dikkat çekmektedir.

Afganistan'a müdahale, Sovyet dış politikasının Soğuk Savaş'ın son dönemlerindeki en büyük başarısızlıklarından biri olmuştur. Sovyetler'in böyle bir girişime neden kalkıştığını sorgulamak yerinde olacaktır. İrandaki devrimin ardından, Pakistan'la birlikte Afganistan'da da olası bir İslami yönetimin başa gelmesi, Sovyetler'in güneyinde 'Yeşil Kuşak' oluşturacak ve bu durum (Müslüman nüfusun ağırlıkta olduğu) Sovyet Orta Asyası'nı olumsuz yönde etkileyebilecekti. (Tellal, 2010, s. 368)

Öte yandan, 1978 yılında Sovyetler Birliği ile Afganistan arasında imzalanmış olan "Dostluk, İyi Komşuluk ve İş Birliği" antlaşması uyarınca, Afgan iktidarın Müslüman gerillalara karşı Sovyetlerden yardım istemesi de yaşanan olayları hızlandırmıştır. Bu nedenlerden dolayı Sovyetler Birliği müdahale kararını uygun bulmuştur. Ancak ardında binlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açan bu on yıllık işgal süreci, birçok dünya ülkesinde olduğu gibi ABD'de de önemli yankılar yaratmıştır.

Uluslararası alanda, Sovyet hareketi bağımsız bir ülkenin işgali olarak tepkiyle karşılanırken, Sovyetler Birliği ise Afgan hükümetinin daveti üzerine, yardım etmek için ülkeye asker soktuğunu açıklamıştır. Ancak radyo konuşmalarının tarihi, gerçekte Sovyet askerlerinin Afgan hükümetinin komünist uygulamalarına kutsal savaş açan Müslüman gerillalara karşı savaştan Afgan silahlı kuvvetlerine yardımda bulunmak üzere Afganistan'ı işgal ettiğini ortaya koymuştur. (Sander, 2007, s. 565)

Bu işgal kısa sürmemiştir. Fakat şimdiye kadarki komünist müdahalelerde elde edilen başarının aynısı Afganistan'da sağlanamamıştır. Birçok yönetim Sovyet müdahalesini aynı zamanda demokrasiye müdahale olarak tanımlamış ve kınamıştır.

McMahon'a göre ise (2003) Sovyetler'in işgali ile Başkan Jimmy Carter tam anlamıyla ödün vermez bir "Soğuk Savaşçı" haline gelmiştir. Rusların sınırlarında düşman bir rejim kurulmasını engelleme amaçlı bir savunma eylemi saydıkları bu müdahale, ABD başkanı tarafından cüretkâr bir jeopolitik saldırının parçası olarak görülmüştür. Akabinde ABD savunma harcamaları artırılmış ve Sovyetler'e tahıl ambargosu başlatılmıştır. Soğuk Savaş'ın yeniden şiddetini artırmaya başladığı bu yıllarda yumuşamanın bir çözüm olmadığı, Sovyetler Birliği ile ilişkilerin müzakere ile düzeltilmeyeceği yeniden konuşulmaya başlanmıştır (s. 192).

Soğuk Savaş döneminde hem Ortadoğu'daki Araplar arasında artan Sovyetler Birliği desteği ve yanlılığı, hem de sonrasında yaşanan 1979 Afganistan işgali önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan en dikkat çeken kuşkusuz Müslüman dünyasının Amerika Birleşik Devletleri'nin odak noktalarından biri haline gelmiş olmasıdır. Çünkü bu odaklanma neticesinde Müslüman dünyadaki İslamcı gruplar ABD tarafından doğrudan veya dolaylı şekilde desteklenerek Sovyetler Birliği'ne karşı örgütlenmiş ve "Yeşil Kuşak" oluşturulmuştur.

Ancak bu süreçle birlikte Soğuk Savaş'ın son yıllarına da yaklaşılmış, her iki süper güç de nükleer silah yarışında ekonomik olarak bir hayli yıpranmış ve tehdit algılarının büyüyen gölgesinde yaşamaktan yorulmuştur. Ama elbette bu yıpranma ve yorgunluk ABD tarafında bir itiraf değil, sadece bir belirti olmuştur. Çünkü Amerika hala çok uzak coğrafyalarda iç siyasete müdahil olmaya devam etmiş, örtülü operasyonlar düzenlemeyi sürdürmüştür. Bunun yanında, yukarıda da belirtilen Yeşil Kuşak Projesi ile Sovyetler Birliği'nin yayılma ihtimali, İslami örgütlere verilen desteklerle bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Tüm süreçte ABD'nin bu politikasını destekleyen yine basın olmuştur. Dolayısıyla 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgalinin, ABD'nin Soğuk Savaş dönemi algı yönetimi ve propaganda çalışmaları kapsamında da önemli bir yeri vardır. Çünkü yumuşama döneminde olunmasına karşın anti-komünist söylemden vazgeçilmediği ve haberlerde işgalin bir 'İslam Savaşı' olarak tanıtıldığı görülmektedir.

Haber Analizleri

The Washington Post gazetesinin Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmeye başladığı 27.12.1979 tarihinden 27.01.1980 tarihine kadar olan süreçte işgal ile ilgili yapmış olduğu haber başlığı örnekleri yönetime uygun şekilde analiz edilmiştir. Haber başlıkları şu şekildedir:

"Detente Is Dead, Arms Race Resumes" / "Detant Öldü, Silah Yarışı Kaldığı Yerden Devam Ediyor", 1979.

"Soviets Said Moving on Afghan Rebels" / "Sovyetler, Afgan İsyancılara Doğru Hareket Ettiklerini Söyledi", 1979.

"Soviet Union Denies Involvement in Coup in Afghanistan" / "Sovyetler, Afganistan'daki Darbeye Karıştığını İnkâr Etti", 1979.

"Afghanistan: End of the Era of Detente" / "Afganistan: Detant Çağının Sonu", 1980.

"Carter Insists Soviets Quit Afghanistan" / "Carter, Sovyetler'in Afganistan'dan Çıkmasında Israrlı", 1980.

"U.S.-Soviet Relations Affected" / "ABD-Sovyet İlişkileri Etkilendi", 1979.

"Soviets Seen Set for a Long Stay" / "Sovyetler, Uzun Süre Kalacak Gibi Görünüyor", 1980.

"NATO Chief Calls Afghan Crisis Warning to West" / "NATO Şefi, Afgan Krizini Batı'ya Uyarı Olarak Tanımlıyor", 1980.

“U.S.-Soviet Relations: A Darkening at the Outset of the 1980’s” / “ABD-Sovyet İlişkileri: 1980’li yılların Başında Bir Kararma”, 1980.

“Islamic Group Condemns Afghan Action of Soviets” / “İslamcı Grup, Sovyetlerin Afganistan Eylemini Kınadı”, 1980.

“Rebels Claim Gains Against Soviet Force” / “İsyancılar, Sovyetlere Karşı Kazandıklarını İddia Ediyor”, 1980.

“Soviet Units Usually Polite to Foreigners in Afghanistan” / “Sovyet Birimleri, Genellikle Afganistan’daki Yabancılara Karşı Nazikler”, 1980.

“Soviets Assail U.S. Response to Invasion” / “Sovyetler, ABD’nin İşgale Tepkisine Dil Uzatıyor”, 1980.

“France Calls on Soviets to Leave Afghanistan” / “Fransa, Sovyetlere Afganistan’dan Ayrılma Çağrısında Bulundu”, 1980.

“The Bear’s Trail to Afghanistan” / “Ayı’nın Afganistan’a Uzanan İzi”, 1980.

Yukarıda yer alan haber başlığı örnekleri değerlendirildiğinde, söylemin sahibi olan gazetenin ideolojik duruşu gereği yapılmış olan müdahaleyi işgal olarak tanımlamış olduğu ve tepki gösterdiği açıktır. Her ne kadar 1953 yılında Mussadık’a İranda yapılmış olan darbede CIA’nin etkisi ortaya çıkmış olsa da Amerika, çelişkili bir biçimde Afganistan’da yaşanmış olan darbedeki Sovyet etkisine tepki göstermiştir. Amerika’nın Yeşil Kuşak Projesi kapsamında stratejik bir önem taşıyan Afganistan çıkarlarını tüm dünya ülkelerinin çıkarlarıymış gibi sunmuş olması da metin analizinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yanı sıra “Bear” (Ayı) benzetmesi, Amerika’da Sovyetler Birliği için kullanılmış olan benzetmedir. Reagan’ın Başkanlık seçimi kampanyasında kullanılan reklam filminde aynı benzetme yer almış ve Amerikan halkına komünizm ve Sovyet tehlikesinin henüz geçmediği uyarısı yapılmıştır. Aynı doğrultuda, yumuşama döneminin sona ermiş olduğu da yine hükümetin sesi haline gelmiş olan haber başlığı uyarınca okuyuculara iletilmiştir. Metin analizi sonucunda, metin üreticisi olan gazetenin işgale karşı olduğu ve ideolojik olarak Sovyet karşıtı tutumu anlaşılmaktadır.

Etkileşimsel analiz yapıldığında, Sovyetler Birliği ile ilgili olarak, Afganistan’daki yabancılara iyi davranıldığı dışında olumlu bir habere rastlamak mümkün değildir. Haber başlıklarında Sovyetler Birliği’nin açıkça dışlanmış olduğu ve Amerika’nın diğer Batılı ülkelerle bu konuda işbirliğine gitmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka önemli nokta da Amerika’nın, Yeşil Kuşak Projesi kapsamında Sovyet etkisini bertaraf edebilmek için yıllarca işbirliği yaptığı bölgedeki İslamcı grupların söylemlerine de atıfta bulunulmuş olmasıdır. Dolayısıyla metin üreticisinin kimlerle birlikte hareket etmiş olduğu da böylelikle açığa çıkmaktadır.

Bağlamsal analiz açısından ise, metin üreticisi olan gazetenin eskisi kadar keskin bir biçimde olmasa da hala Sovyet ve komünizm düşmanlığı konusunda tarafını ve konumunu belli etmiş olduğu görülmektedir. Haber başlıklarının ifade etmiş olduğu konumlandırma, hem Sovyetler Birliği’nin yapmış olduğu işgal karşısında bulunduğu hem de ideolojik olarak Sovyet karşıtlığının

henüz sönmemiş olduğudur. Afganistan'da yaşananları anlatım biçimi, gazetenin A.B.D. dış politika stratejileri ile doğru orantılı bir biçimde gerçekleşmiştir.

27.12.1979 ve 27.01.1980 tarih aralığında The New York Times gazetesinde Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali ile ilgili çıkan haberlerde de söylemsel manipülasyona yönelik bulgular elde edilmiştir. Haber başlıkları şu şekildedir:

“Approval in Moscow; Diplomats Believe Kremlin Sought Change to End Moslem Rebellion” / “Moskova'dan Onay; Diplomatlar, Kremlin'in Müslüman İsyanını Sona Erdirmek için Değişiklik Aradığına İnanıyorlar”, 1979.

“Carter Calls Soviet Actions a ‘Threat’ / “Carter”, Sovyet Eylemlerini ‘Tehdit’ Olarak Yorumluyor”, 1979.

“Soviet Says It Sent a Limited Force to Help Afghans Repel Agression” / “Sovyetler”, Saldırganları Püskürtmelerinde Afganlara Yardım İçin Sınırlı Bir Güç Gönderdiklerini Söylüyorlar”, 1979.

“Brzezinski Increases U.S. Estimate of Soviet Soldiers in Afghanistan” / “Brzezinski”, ABD'nin Afganistan'daki Sovyet Askeri Varlığına İlişkin Tahminini Artırıyor”, 1979.

“Afghanistan's Impact: A New U.S.-Soviet Freeze” / “Afganistan Etkisi: Yeni Bir ABD-Sovyet Soğukluğu”, 1980.

“SALT Is Not a Favor to Moscow” / “SALT, Sovyetlere Bir İltimas Değil”, 1980.

“U.S. Says Council Must Condemn Soviet to Protect Smaller Countries” / “ABD, Konseyin, Küçük Ülkelerin Korunması Doğrultusunda Sovyetleri Kınaması Gerektiğini Söyledi”, 1980.

“Soviet Press is Again Accusing Slain Afghan Leader of C.I.A. Tie” / “Sovyet Basını Yine Öldürülen Afgan Lider ve CIA Bağlantısı ile Suçluyor”, 1980.

“Soviet Says Carter Will Kill Detente for Military Might” / “Sovyetler, Carter'ın Askeri Güç Adına Detantı Sonlandıracağını Söyledi”, 1980.

“Soviet Forces Said to Tighten Hold in Afghanistan and to Move Freely; Afghan Units Replaced a Facade of Unity” / “Sovyet Kuvvetleri Afganistan'da Gücünü Artırmaya ve Serbestçe Hareket Etmeye Başladı; Afgan Birlikleri Bir Cephesini Değiştirdi”, 1980.

“U.S. Is Told Soviet Uses Poison Gas on Afghans” / “ABD, Sovyetlerin Afganlar Üzerinde Zehirli Gaz Kullandığını Açıkladı”, 1980.

“The Russian Bear Has a White Trunk” / “Rus Ayısı Beyaz Bir Gövdeye Sahip”, 1980.

The New York Times gazetesinin yukarıda yer alan haber başlığı örnekleri analiz edildiğinde, Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgalini tepkiyle karşılamış olduğu ve Sovyetlere karşı suçlayıcı bir tavır içerisinde olduğu görülmüştür. Yine The Washington Post gazetesinde olduğu gibi çelişkiler görmezden gelinmiş ve bölgedeki Amerikan çıkarlarının üzeri örtülmeye çalışılmıştır. Sovyetler, Amerika'nın iyi niyetine karşı durmak bilmeyen saldırgan bir ülke olarak tanımlanmış ve yine

“ayı” benzetmesi kullanılmıştır. Metin analizinin ortaya çıkarmış olduğu en belirgin sonuçlardan biri de işgalle ilgili çelişkilerin yok sayılması ve aslında Amerika'nın inşa etmiş olduğu anti-komünist tavrın ve algının doğal bir gerçekmiş gibi sunulması gayretidir.

Etkileşimsel analiz yapıldığında haber başlığı örnekleri üzerinden siyasal ve sosyal ilişkilerin ortaya çıkarılması zor değildir. Çünkü Sovyetler hakkında olumsuz haberlerin tekrarlanmış olması ve Batı ülkelerinin kınamalarından da destek alarak Sovyetler Birliği'nin dışlanma durumu açıkça ortadadır. Afganistan işgalinin uluslararası boyutta yaratmış olduğu tepkiden faydalanan A.B.D., yumuşama döneminin son bulduğu açıklaması ile yalnızca kısa süreli molalar verilmiş olan gerginlik dönemine geri dönmüştür. Haber başlıkları üzerinden Sovyet tehlikesi algısının canlı tutulmaya çalışıldığı ve önceden ifade edilmiş olan söylemlerin varsayımları ile bir gerçeklik oluşturulma çabasına girilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Bağlamsal analiz açısından değerlendirildiğinde de metin üreticisi olan gazetenin kendini Sovyet karşıtı bir konuma yerleştirmiş olduğu görülmektedir. Yaşanan dönemde, politik ve sosyal olaylara egemen bakış açısının getirmiş olduğu şekilde, egemen okumaya uygun yorumlar yapılmış ve haber söylemi de bu doğrultuda şekillenmiştir. Haber metinlerinden çıkan gerçeklik tasvirleri de okuyucunun gerçeklik algısını oluşturan önemli birer etmen olmaktadır. Özellikle de bahsedilen dönemin iletişim araçları ve teknolojisi düşünüldüğünde, basında çıkmış olan haberlerin değeri ve etkisi daha da net ortaya çıkmaktadır. Amerikan-Sovyet ilişkilerini ve anti-komünizmi değerlendirirken bu açıdan bakmak da gerekli ve önemlidir.

Mamdani'ye göre (2005), Amerika Birleşik Devletler'nin Afgan cihadını örgütlediği ve hedefini gösterdiği ana sahne aslında şu olmuştur: “Dünya çapındaki bir milyar Müslümanı, Sovyetler Birliği'ne karşı, Afganistan topraklarında bir kutsal savaşta, bir haclı seferinde birleştirmek.” (ss. 138-147). Bu proje, gerçekte bir Amerikan cihadı olmuştur. Kutsal İslam'ın ateist Sovyetler Birliği askerlerini tarafından tecavüze uğradığı iddiası ABD ve CIA tarafından tüm dünyaya yayılmaya başlanmıştır. Bu düşünceleri sistematik şekilde yayma amaçlı olarak, ABD'nin yaptığı propaganda ve algı yönetimi faaliyetleri hem Afganistan'daki okullarda⁴ hem de ABD tarafından tüm dünyaya servis edilen medya içeriklerinde planlı bir şekilde yürütülmüştür.

Afganların ortak kimliği “İslam” olduğu için, silah yardımlarının yanı sıra, İslam kimliğini güçlendirecek ilahi doküman yardımları da (binlerce Kuran-ı Kerim'in bastırılıp dağıtılmıştır) yapılmış ve Pakistan'daki mülteci kamplarına sığınmış yüz binlerce Afgan'a dini ve askeri eğitim verilmiştir. Aynı zamanda Orta Asya'daki “İslamcı Uyanış Hareketi”ni de tetikleme amaçlayan bu proje, başta El Kaide terör örgütü olmak üzere, günümüzün köktendinci İslami terör gruplarının tohumlarını atmış ve yeşermesini sağlamıştır. (Köylü, 2015, s. 97)

4 Bir USAID (US Agency for International Development) başıyla, Nebraska Üniversitesi'nin Afganistan için tasarladığı öğrenci okul kitaplarından biri olan üçüncü sınıf matematik kitabında aşağıdaki tarzda sorular yer almıştır: “Bir grup mücahit, 50 Rus askere saldırıyor. Saldırıda 20 Rus öldürülüyor. Kaç Rus kaldı?” (Mamdani, 2005).

Ancak hiç kuşku yok ki bu savaş, tüm dünyaya bir İslam savaşı olarak tanıtılmış ve duyurulmuştur. Müslümanların, Sovyetler Birliği tarafından topraklarında işgale uğradıkları ve bunun hesabının sorulması gerektiği düşüncesi ABD eliyle yayılmaya çalışılmıştır. Tüm bu organize propaganda ve algı yönetimi çalışmaları yapılırken ABD'nin, tüm dinlere saygılı ve dinin sosyal yaşamdaki etkinliğine önem veren bir ülke olduğu profili çizilmeye çalışılmıştır.

1988 yılına gelindiğinde ise Sovyetler Birliği, maddi ve manevi kayıplarla Afganistan'dan çekilme kararı almıştır. Ancak bu yenilgi ve çekilmenin en önemli sonuçlarından birisi kuşkusuz Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinin başlamış olmasıdır. Çünkü en başta maddi olarak Afganistan işgali Sovyetleri bir hayli zorlamıştır. Zaten Soğuk savaş süresince nükleer silahlanmaya ciddi bütçeler ayırmış olan Sovyetler, 10 yıl süren bu işgalle birlikte askeri harcamalarını daha da artırmak durumunda kalmıştır. Öte yandan Steve Galster'e göre (2014), işgalin dünya devletleri tarafından kınanmış olması, Sovyetler'in toplamış olduğu tepkiler ve ABD'nin anti-komünist propagandasının da etkisiyle uluslararası haber akışında Sovyetler Birliği'ne tepkiler artmıştır.

Sonuç

Basının, insan ve toplum yaşamında ilk varoluşundan beri her türden fikri hareketlerin temel unsurları arasında yer alması ve bu fikir akımlarının da basın araçlarıyla yaygınlık kazandığı dikkate alınır, bütün bu süreçlerde dilin stratejik kullanımının ne kadar büyük bir önem taşıdığı da görülecektir.

Ülkelerin iç ve dış politika hedeflerine uygun bir haber dilinin benimsenmesi, iktidarların toplumu istenilen hedefe doğru yönlendirmesi açısından analize değer bir durumdur. Çalışma konusu itibarıyla dönemin en önemli haber alma kaynaklarından biri olan basın, algı yönetimi ve propaganda faaliyetlerinde çoğunlukla destekçi konumunda olmuştur.

Özellikle de ülkelerin dış politika stratejilerini uygulama ve topluma benimsetmede basın ciddi görevler üstlenmiştir. Bu konuda Amerikan basını diğer ülkelere kıyasla başı çekmiştir. Hedef ülkeler ile ilgili yapılan haberler, çizilen karikatürler ve köşe yazarları tarafından kaleme alınan makaleler hep aynı amaca yönelik şekilde tasarlanmıştır: Algıyı yönetmek.

Soğuk Savaş süresince Amerika Birleşik Devletleri tarafından sistematik ve planlı şekilde kullanılan anti-komünist propaganda çalışmaları, önce Amerikan toplumunu, daha sonra Avrupa ülkelerini ve akabinde "Çevreleme" ve "Yeşil Kuşak Projeleriyle" Ortadoğu ve Avrasya ülkelerini, Sovyetlere ve komünizme karşı örgütlemek, yanı sıra da jeopolitik amaçlara ulaşabilmek hedefiyle uygulanmıştır.

Bu süreçte, egemen görüşler doğrultusunda bir kamuoyu oluşturabilmek amacıyla dönemin yaygın kitle iletişim araçlarından basına duyulan ihtiyaç da artmıştır. Gerek Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında gerekse de ilerleyen senelerde haber aracılığıyla toplumdaki algıyı yönlendirme ve etki altına alma isteği iktidarların ortak amacı olmuştur. Algıyı yönlendirme ve yönetme amacıyla tehdit algısı ve düşman algısı yaratma yöntemlerinden sıkça yararlanmış, gerek atılan başlıklarda gerekse de köşe yazılarında hep aynı tema ve kavramlardan bahsedilmiştir: "Komünizm Tehlikesi".

Topluma zaten çok da yabancı olmadıkları bu korku tohumlarını ektikten sonra bir sonraki aşamada muhalif sesler susturulmuş veya eleştiri getirmek isteyen kişiler düşmana ortaklık etmekle suçlanmıştır. Anti-komünist algı yönetiminin bırakmış olduğu kültürel ve politik izler bugün bile birçok toplumun sosyolojik tahlillerinde ortaya çıkmaktadır.

Çalışma içerisinde ele alınmış olan Soğuk Savaş tarihinin iki önemli olayı; 1953 İran Darbesi ve 1979 Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali, Amerikan basını tarafından anti-komünist söylemlerden oluşan haberler ile Amerikan toplumuna aktarılmıştır. Bu haberler ile amaç, toplumun önemli bir kesimine nüfuz etmiş olan anti-komünist bakış açısını perçinlemek, olaylara yalnızca bu gözlükle bakılmasını sağlamak olmuştur.

İran darbesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin hem kendi anayasası hem de politik kültürü açısından karşı çıkması gereken bir durum olmasına karşın, Başbakan Mussadık'ın komünist bir işbirlikçi olduğu iddiası haber çerçevesi olarak kullanılmış ve yaşanan darbe meşrulaştırılmıştır. Benzer bir biçimde, Soğuk Savaş'ın çekişme ve odak noktası haline gelen Afganistan'ın Sovyetler Birliği işgalinde de bölge üzerinde Amerikan hükümetinin yapmış olduğu hesaplar ve projelerden ziyade, anti-komünist söylemler ön plana çıkmıştır. Amerikan basını, Yeşil Kuşak Projesi'nin bir parçası olarak, İslami örgütlerin yapmış olduğu Sovyet karşıtı açıklamaları çerçevelemiş, yumuşama döneminde olunmasına rağmen yeniden nükleer savaş tehlikesinin baş gösterebileceği sıkça ifade edilmiştir. Topluma, Sovyet ve komünist tehdidinin sona ermediği mesajı verilmiştir.

Bu analizler ışığında, Soğuk Savaş döneminde Amerikan basınının, yapmış olduğu haberlerle bir algı yönetimi aracı olduğu ve aynı zamanda anti-komünist ve manipülatif söylemlerle de propaganda çalışmalarının bir parçası haline gelmiş olduğu görülmüştür. Bahsi geçen iki örnek olay ile ilgili incelenen haber başlıklarının analizi ile ortaya çıkan sonuç, antikomünist algı ve bu bağlamda kamuoyunu oluşturma amacıyla haberin, bir propaganda aracı olarak kullanılmış olduğudur. Ayrıca daha sonraları ortaya çıkan ve çalışma içerisinde de değinilmiş olan döneme ilişkin ABD resmi belgeleri de bütün bu gerçekleri doğrulayan kanıtlar olarak tarihte yerini almıştır.ww

Kaynaklar

- Afghanistan: End of the era of détente. (1979, 17 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Afghanistan's impact: A new U.S.-Soviet freeze. (1980, 1 Ocak). *The New York Times*, s.1.
- Approval in Moscow: Diplomats believe Kremlin sought change to end Moslem rebellion. (1979, 28 Aralık). *The New York Times*, s.1.
- Battle, J. (2002). U.S. Cold War Propaganda in the Middle East. *Global Issues*. 20.11.2017 tarihinde <http://www.globalissues.org/article/398/us-cold-war-propaganda-in-the-middle-east> adresinden edinilmiştir.
- Bıçakçı, İ. (2016). *Halkla ilişkilerin kurmaca dünyası ve hakikatin direnişi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Brzezinski increases U.S. estimate of Soviet soldiers in Afghanistan. (1979, 31 Aralık). *The New York Times*, s.6.
- Carter calls Soviet actions a 'threat'. (1979, 29 Aralık). *The New York Times*, s.1.
- Carter insists Soviets quit Afghanistan. (1980, 21 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Chomsky, N. (1989). *Necessary illusions: Thought control in democratic societies*. London: Pluto Press.
- Chomsky, N. (2002). *Media control: The spectacular achievements of propaganda*. New York: Seven Stories Press.
- Churchill delivers Iron Curtain speech. (2010). 21.11.2016 tarihinde <http://www.history.com/this-day-in-history/churchill-delivers-iron-curtain-speech> adresinden edinilmiştir.
- CIA confirms role in 1953 Iran coup (2013, 19 Ağustos). *Nsarchive*. 21.11.2017 tarihinde <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB435/> adresinden edinilmiştir.
- CIA, 1953 İran darbesini düzenlediğini resmen kabul etti. (2013, 19 Ağustos). *Hürriyet*. 19.10.2016 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/cia-1953-iran-darbesini-duzenledigini-resmen-kabul-etti-24547063> adresinden edinilmiştir.
- Cornwell, R. (2016). George Elsey: Adviser to Roosevelt and Truman in the Map Room, the epicentre of US operations in WWII. *Independent*. 21.11.2017 tarihinde <http://www.independent.co.uk/news/obituaries/george-elsey-adviser-to-roosevelt-and-truman-in-the-map-room-the-epicentre-of-us-operations-in-wwii-a6887651.html> adresinden edinilmiştir.
- Cornwell, R. (2017). Watch Barack Obama's 2009 Cairo speech on relations with the Muslim world, *Independent*. 21.11.2017 tarihinde <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/barack-obama-2009-cairo-speech-in-full-us-relations-muslim-world-islam-us-president-middle-east-a-7521851.html> adresinden edinilmiştir.
- Detente is dead, arms race resumes. (1979, 30 Aralık). *The Washington Post*, s.1.
- Erandaç, B. (2013). Musaddık darbesi ve arka planı. *Takvim*. 20.11.2016 tarihinde <http://www.takvim.com.tr/yazarlar/erandac/2013/08/20/musaddik-darbesi-ve-arka-planı> adresinden edinilmiştir.
- Erol, S. M., ve Ozan, E. (2014). Türk dış politikasında algı yönetimi. Bilal Karabulut (Ed.). *Algı Yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Fairclough, N. (1989). Language and power. C. N. Candlin (Ed.). *Language in Social Life Series*. New York: Longman Group, 1-25.
- Fairclough, N. (2004). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. Taylor & Francis e-Library: New York.
- Fairclough, N. (2015). Söylemin diyalektiği. Fairclough, W. John, V. T. Dijk, & P. Graham (Ed.). *Söylem ve İdeoloji* içinde (ss. 137-146), (Çev. B. Çoban). İstanbul: Su Yayınları.
- France calls on Soviets to leave Afghanistan. (1980, 25 Ocak). *The Washington Post*, s.23.
- Galster, S. (2001). Afghanistan: The Making of U.S. Policy, 1973-1990. 21.11.2017 tarihinde <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB57/essay.html> adresinden edinilmiştir.

- Gasiorowski, M., J., & Byrne, M. (2004). (Ed.) *Mohammad Mosaddeq and the 1953 coup in Iran*. New York: Syracuse University Press.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gofmann, E. (1974). *Frame analysis*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Herman, E., & Chomsky, N. (1988). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon.
- Huge Iranian debt laid to Mossadegh. (1953, 28 Ağustos). *The New York Times*, s.4.
- Iran holds more reds; Police seize 55 Tudeh members and Mossadegh supporters. (1953, 8 Eylül). *The New York Times*, s.7.
- Iran's oil history story of tension. (1954, 6 Ağustos). *The New York Times*, s.2.
- Iran gets \$5,300,000 of new aid from U.S. (1953, 10 Eylül). *The New York Times*, s.6.
- Iran's Communist Tudeh is down but not out; Party which gained ground under Mossadegh has undercover forces. (1953, 6 Eylül). *The New York Times*, s.4.
- Islamic group condemns Afghan action of Soviets. (1980, 2 Ocak). *The Washington Post*, s.3.
- İnal, M. A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum, algı, iletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İran'ın devrimler yüzyılı. (2012). *BBC Türkçe*. 20.11.2016 tarihinde http://www.bbc.co.uk/turkish/specials/2012_iranseries/page6.shtml adresinden edinilmiştir.
- Köylü, M. (2015). Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), Türkiye ve Suriye. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 85-100.
- Left Baghdad in haste. (1953, 19 Ağustos). *The New York Times*, s.6.
- Mamdani, M. (2005). *İyi müslüman, kötü müslüman: Amerika, Soğuk Savaş ve terörün kökenleri*. İstanbul: 1001 Kitap Yayınları.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *The Public Opinion Quarterly*, 176-187.
- McMahon, R. J. (2003). *Soğuk Savaş*. Ankara: Dost Kitabevi.
- McQuail, D., & Windahl, S. (2005). *İletişim modelleri: Kitle iletişim çalışmalarında*. K. Yumlu (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Merica, D., & Hanna, J. (2013). In declassified document, CIA acknowledges role in '53 Iran coup. *CNNpolitics*. 19.11.2017 tarihinde <http://edition.cnn.com/2013/08/19/politics/cia-iran-1953-coup/index.html> adresinden edinilmiştir.
- Mossadegh begins hunger strike after being shifted to new prison. (1953, 10 Eylül). *The New York Times*, s.6.
- Mossadegh flees, aides slain. (1953, 20 Ağustos). *The Washington Post*, s.1.
- Mossadegh is put in solitary; Iranian reds call for revolt. (1953, 26 Ağustos). *The Washington Post*, s.1.
- Mossadegh quits Teheran hideout. (1953, 20 Ağustos). *The New York Times*, s.1.
- Mossadegh trial. (1953, 5 Eylül). *The Washington Post*, s.9.
- NATO chief calls Afghan crisis warning to West. (1980, 10 Ocak). *The Washington Post*, s.32.
- New regime in Iran opens war on reds. (1953, 25 Ağustos). *The New York Times*, s.1.
- Norouzi, E. (2010). All the Sham's Men: How the CIA used "anti-Communism" to extinguish Iran's democracy. www.mohammadmossadegh.com. 21.11.2017 tarihinde <http://www.mohammadmossadegh.com/news/anti-communism-sham/> adresinden edinilmiştir.
- Orallı, E. L. (2014). Propaganda olgusu ve algı yönetimi. Bilal Karabulut (Ed.). *Algı Yönetimi* (ss. 227-249). İstanbul: Alfa Yayımcılık.

- Özer, M. A. (2012). Bir modern yönetim tekniği olarak algılama yönetimi ve iç güvenlik hizmetleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 147-180.
- Özsamanlı, A. Y., & Pank, Ç. (2013). Kamu yönetiminde etik açısından algılama yönetimi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 47-61.
- Rebels claim gains against Soviet force. (1980, 6 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Reds trapped hiding out in Iran hospital. (1953, 11 Eylül). *The Washington Post*, s.17.
- Reese, S., D. (2007). Journalism research and the hierarchy of influences model: A global perspective. *Brazilian Journalism Research*, 3 (2), 29-42.
- SALT is not a favor to Moscow. (1980, 5 Ocak). *The New York Times*, s.1.
- Sander, O. (2007). *Siyasi Tarih: 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Saydam, A. (2015). *İletişimin akıl ve gönül penceresi algılama yönetimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shah declares Iran is broken, will accept aid from anyone. (1953, 24 Ağustos). *The Washington Post*, s.1.
- Shah denounces Mossadegh. (1953, 22 Ağustos). *The New York Times*, s.1.
- Shah, in Rome on 'vacation,' says he'll return to Iran. (1953, 19 Ağustos). *The Washington Post*, s.3.
- Soviet forces said to tighten hold in Afghanistan and to move freely; Afghan units replaced a facade of unity. (1980, 23 Ocak). *The New York Times*, s.6.
- Soviet press is again accusing slain Afghan leader of C.I.A. tie. (1980, 17 Ocak). *The New York Times*, s.9.
- Soviet says Carter will kill detente for military might. (1980, 20 Ocak). *The New York Times*, s.10.
- Soviet says it sent a limited force to help Afghans repel aggression. (1979, 31 Aralık). *The New York Times*, s.1.
- Soviet units usually polite to foreigners in Afghanistan. (1980, 17 Ocak). *The Washington Post*, s.20.
- Soviets assail U.S. response to invasion. (1980, 6 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Soviets said moving on Afghan rebels. (1979, 31 Aralık). *The Washington Post*, s.1.
- Soviets seen set for a long stay. (1980, 3 Ocak). *The Washington Post*, s.1.
- Soviet Union denies involvement in coup in Afghanistan. (1979, 31 Aralık). *The Washington Post*, s.9.
- The bear's trail to Afghanistan. (1980, 13 Ocak). *The Washington Post*, s.7.
- The Russian bear has a white trunk. (1980, 27 Ocak). *The New York Times*, s.19.
- Three more henchmen of Mossadegh seized. (1953, 22 Ağustos). *The Washington Post*, s.2.
- U.S. is told Soviet uses poison gas on Afghans. (1980, 24 Ocak). *The New York Times*, s.1.
- U.S. plans aid grant to new Iran regime. (1953, 2 Eylül). *The Washington Post*, s.4.
- U.S. says council must condemn Soviet to protect smaller countries. (1980, 7 Ocak). *New York Times*, s.1.
- U.S.-Soviet relations affected. (1979, 28 Aralık). *The Washington Post*, s.1.
- U.S.-Soviet relations: A darkening at the outset of the 1980's. (1980, 6 Ocak). *The Washington Post*, s.16.
- Whitman, A. (2010). Harry S. Truman: Decisive president. *The New York Times*. 21.11.2017 tarihinde <http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/bday/0508.html> adresinden edinilmiştir.

Üniversite Öğrencilerinin 15 Temmuz Algısında Medyanın Rolü: Bir Bilişsel Uyum (suzluk) Örneği*

The Role of Media in the Perception of College Students about July 15th: An Example of Cognitive Dissonance

Mustafa Sami MENCET**

Öz

Türkiye'nin tarihi, ordunun yönetime el koyduğu kanlı darbelerle doludur. Sonuçları itibariyle ülkenin birçok alanda geri kalmasına sebebiyet veren darbelere karşı tutum, birtakım siyasi tarafgirlikler neticesinde bazı kesimlerce olumlanabilmektedir. 15 Temmuz darbe girişimi sürecinde de yaşanan olaylar farklı medyalarda farklı anlatılarla sunulmuş, buna paralel olarak, meclis binasının bombalanması, bazı ordu mensuplarının sivilleri öldürmesi, devlet yöneticilerine suikast girişimleri vb. ülkenin demokrasisine ağır darbe vuran olayların bile toplum üzerindeki yansımalarının da farklı olduğu gözlenmiştir.

Türkiye'nin tarihinde unutulmayacak bir sayfa açan 15 Temmuz Kalkışması ve halkın silahlı cuntaya direnişi esnasında yaşanan olaylara ilişkin üniversite öğrencilerinin algıları ve bu algının oluşmasında medyanın rolünün tespit edilmesinin amaçlandığı bu çalışmada, bir üniversitenin iletişim fakültesinde öğrenim gören öğrencilere açık uçlu yazılı sorular yöneltilerek zihinlerindeki 15 Temmuz algısı ölçülmeye çalışılmış ve bu süreçte takip ettikleri medya kuruluşlarının yayınları ekseninde, medyanın algılarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Bulgular, üniversite gençliği ölçeğinde toplumumuzdaki darbe ve demokrasi kavramlarına bakışın boyutlarına ilişkin çarpıcı sonuçlar içermektedir.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz, Darbe, Algı, Medya, Manipülasyon, Bilişsel Uyum

Abstract

The history of Turkey is full of bloody coups in which army took over the government. As a result, the attitude towards the coups, which caused the country to fall behind in many areas, can be affirmed

* "27 Mayıs 1960'dan 15 Temmuz 2016'ya Darbeler, Geçmişten Günümüze Darbe Olgusu Ve Millet Egemenliği Kültürü" Uluslararası Sempozyumunda sunulan çalışmanın genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, mustafamencet@akdeniz.edu.tr

to some extent as a result of a number of political prejudices. Parallel to this, it was observed that the events faced during the coup attempt in July 15th such as the bombing of the National Assembly, the murder of civilians by army officers, the attempted assassination of the state administrators, etc., were presented differently in different media institutions and accordingly their reflection on the community varied.

This study aims to determine the perception of university students about the July 15th coup attempt; which opened an unforgettable page in Turkey's history and the resistance of community against the junta; and also to determine the role of media in the formation of this perception with open ended written questions asked to the students having education in communication faculty of a university so as to measure the July 15th perception in their minds and to analyze how the media affected their perceptions in the axis of the broadcasts of the media institutions which were followed by the students during the events. Findings contain stunning results about the dimensions of the perspective about the concepts of coup and democracy in our community in the scale of university students.

Keywords: July 15th, Coup, Perception, Media, Manipulation, Cognitive Dissonance

Giriş

Dünya geneline bakıldığında siyaset kurumları ile devlet yapısı kurumsallaşmış ve gelişmiş olarak kabul edilen ülkelerde ordu, siyasete müdahale etmeyip kendi sorumluluk alanlarında hareket ederken; demokratik yapının gelişmediği, birçok yönden dışa bağımlı, gelişmekte olan ülkelerde de sıklıkla ordunun devlet yönetimine müdahale ettiği görülmektedir. Türkiye de bu ülkeler arasındadır. Yöneticilerin üzerinde baskı kurarak devlet yönetiminin kontrol altına alındığı, bunun için ülkenin tek mutlak hükümdarının bile öldürülebildiği kapıkulu isyanlarının dışında, modern anlamda ve dış destekli ilk askeri darbe 1876'da Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilerek öldürülmesiyle sonuçlanmıştır (Yalçınkaya, 2016). Yeni Cumhuriyetin Tek Parti Döneminden sonraki süreçte de ordunun siyasetle ilişkisi hep iç içe olmuş, Türkiye'nin sivil siyaset kurumları da yaklaşık her on yılda bir askeri darbelerle kontrol altına alınmıştır. Çok partili sisteme geçişten 14 yıl sonra 1960 darbesiyle ülkenin Başbakanı ve iki bakanı idam edilmiş, yine 1970'de muhtırayla sivil siyaset kontrol altına alınmış ve bundan yine on yıl sonra ülke yönetiminde köklü değişikliklere neden olan kanlı bir askeri darbe gerçekleştirilmiştir. Hükümetlere muhalif çevrelerin özellikle ana akım medya yoluyla, ordu üzerinden tehditler savurması neredeyse alışkanlık haline gelmiş ve nitekim 28 Şubat 1997'de ordu yönetim kademesinin basın ve yargı yoluyla birlikte baskı kurması sonucu hükümet istifa etmek zorunda kalmış, bu müdahale post-modern darbe olarak adlandırılmıştır.¹ Ancak bu baskı sürecinde tanklar sokaklarda yürütülerek, klasik bir askeri darbenin de sinyali verilmiştir. Yine bundan tam on yıl sonra TSK'nın web sayfasında hükümeti uyanan "e-muhtıra" verilerek yine siyasete "balans

1 Kamuoyunda 28 Şubat kararları olarak bilinen Milli Güvenlik Kurulu kararları daha sonra yaygın olarak "Post-modern Darbe" olarak literatüre girmiştir. Yüksel (2011) dönemin gazete haberleri, köşe yazıları ve süreçte aktif rol oynayan kişilerden derlediği bilgilerden hareketle, MGK'nın hükümete müdahalesini savunan ve süreci antidemokratik bulan her iki kesimin de bu kavramı kullandığını belirtir.

ayarı” yapılmaya çalışılmıştır. Bahsi geçen bu darbelerin haricinde ülkemizin tarihinde dört adet başarısız askeri darbe girişimi de olmuş, devletin güvenlik güçleri arasında çeşitli çatışmalar yaşanmıştır.² Tüm bunlar ülkemizdeki demokratik yapının yeterince kurumsallaşmadığını göstermektedir.

27 Nisan 1997 tarihli e-muhtıra haricinde hemen hemen tüm askeri darbelerde hemen hemen tüm medya kuruluşlarının darbeyi desteklediği görülmektedir. Bunların arasında Refah Partisi'nin iktidara gelmesiyle yeniden gündeme gelen rejimin tehlikede olması 28 Şubat “post-modern askeri darbe” olarak adlandırılan ve hükümetin devrilmesine doğru giden süreç içerisinde bizzat ana akım medya ordunun yönetime el koyması için yoğun bir propaganda çalışması yapmış, önde gelen medya kuruluşlarının temsilcileri bizzat ordu mensuplarının brifinglerine katılarak ‘post-modern darbe’de en önemli rolü medya üstlenmiştir (Temiztürk, 2009, ss. 6-8; Tunahan, 2015, ss. 37-39).

Türkiye'nin yakın tarihindeki askeri darbelerle ve darbe girişimlerine bakıldığında bir diğer ortak özellik ise ekonomik sebeplerin de darbe şartlarına zemin oluşturmasıdır. Ekonomideki iyileşmelerin alt ve orta gelir grubuna yansması vb. iyileşmeler neticesinde, ekonomik vesayet odaklarının da darbe sürecindeki kargaşa ortamında aktif roller üstlendikleri görülmektedir (Karagöl, 2016, s. 38). Dünyanın diğer ülkelerinde de küresel aktörlerin ekonomi politikalarına muhalif olarak, özellikle ulusalcı ve devletçi ekonomi politikalar yürüten hükümetlerin askeri darbelerle devrildiği bilinen bir gerçektir. Son olarak bu çalışmanın kaleme alındığı saatlerde de ABD'nin kara listeye aldığı Venezuela devlet başkanı Nicolas Maduro'ya karşı küçük çaplı bir askeri darbe girişimi olmuştur (“Venezuela'da Darbe”, 2017; “ABD, Venezuela”, 2017). Bu olaydan önce de Maduro, muhaliflerin darbe hazırlığı yaptığını kamuoyuna açıklayarak; “böyle bir darbe girişiminde bulunulursa Erdoğan'ın aldığı önlemlerden çok daha sert tedbirler alacağını” ifade etmiştir (“Venezuela Devlet Başkanı”, 2017).

15 Temmuz akşamı başlayıp ertesi gün öğlene kadar süren olayları, çatışma bölgesindeki kişiler haricinde milyonlarca insan medyadan takip etmiştir. Bilindiği gibi 15 Temmuz akşamında olayların başladığı andan itibaren geleneksel medyada, yayıncı kuruluşun yayın politikasına göre bir içerikle yaşanan olayları seyirciye sunulurken; sosyal medyada ise bireylerin tercihlerine göre oluşturulmuş, hatta manipüle edilen içerikler paylaşılmıştır. Ancak 15 Temmuz kalkışmasının bertaraf edilmesindeki en önemli faktör olan sivil direnişin en çok sosyal medya üzerinden örgütlendiği de unutulmamalıdır. Köprülerin kapatıldığına ilişkin ilk bilgi Twitter'dan yayılmış, T.C. Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve diğer resmi twitter hesaplarından atılan mesajlar yüksek sayıda dönüt almış ve bu çağrılar karşılık bularak direnişin gücünü artırmıştır (Sungur, 2017, s. 610). 15 Temmuz gecesi meydanlara çıkan herkes hem direnişçi hem de “yurttaş muhabiri olarak” aktif rol üstlenerek, çekilen videolar hızla televizyon kanallarına iletilmiş ve yaşananların ne denli bir vahşet olduğu bütün çıplaklığıyla kamuoyu ile paylaşılarak tarihe not düşülmüştür.

2 Bu girişimler 1960 darbesinden önceki 9 Subay Olayı, 1960 darbesini gerçekleştiren ve askeri iktidarın sivillere terk edilmesinden rahatsızlık duyan Albay Talat Aydemir'in 22 Şubat 1962 ve 20 Mayıs 1963'te yaptığı ayaklanmalar, 9 Mart 1971'de Milli Demokratik Devrimciler ismiyle Ankara'da ayaklanan sosyalist subaylar ve nihayetinde 15 Temmuz Kalkışmasıdır (Demir, 2006, s. 155; Laçiner, 1998, ss. 16-18, İlyas, 2014, ss. 163, 166)

Darbecilerin çok kısa süreliğine de olsa TRT'yi işgal etmeleri buna karşın direniş gösterecek diğer medya kuruluşlarını kontrol edememeleri de darbecilerin başarısız olmalarının en önemli nedenlerinden birisidir. Ayrıca kalkışmanın şiddetini arttırdığı saatlerde Twitter, Facebook ve Youtube mecralarına girişimin bir şekilde engellenmesi ve belirli IP'lerin erişiminin daraltılması da manidardır (Devran ve Özcan, 2016, s. 87).

Olaylar durulduktan sonra sosyal medyada çok ilgi gören bazı içeriklerin gerçeği yansıtmayan, foto montaj marifetiyle yapılan, ancak insanların inandığı ve algılarını etkilediği görseller olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada, yükseköğretim görmekte olan öğrencilerin bu içeriklerden ne denli etkilendiği, olayları yorumlarken takip ettikleri medya kuruluşlarının yayınları ile bağlantısı, zihinlerinde kalan 15 Temmuz imgelerinin bu manipülatif veya sıklıkla yansıtılan içeriklerle ne denli ilişkili olduğu araştırılmıştır.

Araştırma

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak çoktan seçmeli anket sorularının ulaşılabilecek bilgileri kısıtlaması, derinlemesine mülakatın ise katılımcı sayısını sınırlaması nedeniyle daha çok öğrenciden daha nitelikli veriler alabilmek için açık uçlu anket tekniği uygulanmıştır. Ankette 15 Temmuz'da yaşananlar ve sonraki süreçte gündeme gelen tartışma konuları ile ilgili beş adet açık uçlu soru yöneltilmiş olup, katılımcıların 15 Temmuz'da yaşanan olaylarla ilgili algıları ve tutumları ölçülmeye çalışılmıştır. Ankette öğrencilerden isim istenilmemiştir. Öğrencilerin seçiminde tabakalı örnekleme yöntemi izlenerek, bir fakültenin 1., 2., 3., ve 4. sınıflarında derse giren öğrencilere anket soruları sunulmuş, her sınıftan yaklaşık 40 öğrenci olmak üzere çalışmaya 163 öğrenci katılmıştır. İdeal evren olarak üniversite öğrencileri seçildiğinde ülkemizde herhangi bir üniversiteye kayıtlı öğrenci sayısı 7.198.897 kişidir (Yükseköğretim Kurulu, 2017). Buna göre çalışmanın güven değeri parametreleri $\alpha=0,05$ ve $(d)= \pm 7,7\%$ 'dir. Anket sorularının açık uçlu olması, bir başka deyimle cevapların seçeneklerle sınırlandırılmaması farklı, yönlendirmesi ve daha fazla veri elde etme imkânı sağlamıştır. Çalışma 2016 yılının Kasım ayında, yani kalkışmadan dört ay sonra iki hafta süreyle yapılmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin hafızasında 15 Temmuz akşamına ilişkin bilgiler nettir.

Öğrencilere yöneltilen sorular, 15 Temmuz sonrası sosyal medya başta olmak üzere çeşitli mecralarda gündem oluşturan tartışmalardan oluşturulmuştur. İlk olarak, araştırmaya katılan öğrencilerin medya izleme alışkanlıklarının ölçülerek, öğrencilerin genel kanaatleri hakkında bir varsayımda bulunmak ve tercih ettikleri medyada sunulan içeriklerin öğrencilerin verdiği yanıtlara etkisini ölçmek amacıyla³ "15 Temmuz akşamı ve sonraki süreçte yaşananları en çok takip ettiğiniz tv kanalı, haber sitesi, mizah dergisi, sosyal medya hesabı vb. haber kaynaklarını yazınız" sorusu yöneltilmiştir. İkinci soruda, 15 Temmuz'da yaşananların ardından Twitter başta olmak üzere ulusal ve uluslararası medyada yoğun bir biçimde dile getirilen askeri darbe girişiminin hükümet tarafından planlandığına yönelik iddiaların öğrenciler üzerindeki tesirini ölçmek için "15 Temmuz'da yaşananlar hükümet/devlet tarafından yönetilen bir kurmaca

3 Bu tür iddialar için Twitter'da kalkışma sürecinde açılan ve gündem olan #darbedegiltiyatro hashtagi, Ana muhalefet partisi lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun "kontrollü darbe" söylemine, CHP Milletvekili Mustafa Akaydın'ın "250 sivil devlet öldürmüştür, Ben TV'de komedi izler gibi izledim" vb. beyanatları örnek olarak verilebilir.

tiyatro muydu yoksa hükümeti ve Cumhurbaşkanı'nı devirmeye yönelik bir girişim miydi? Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Üçüncü soruda ise öğrencilere "15 Temmuz'da yaşananlarla ilgili devlet yetkililerinin ve vatandaşların tutumu ve davranışlarıyla kısaca o gece yaşananlarla ilgili neler düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilerek, öğrencilerin verdiği yanıtlara göre öğrencinin yaşanan olaylara karşı genel tutumu *direnişçi -rahatsız olmayan-kararsız* olarak kodlanmıştır. Kodlamanın hangi kriterlere göre yapıldığı Tablo 3'te detaylarıyla sunulmuştur. Medyada sunulan imajların zihinlerdeki kalıcılığının etkisini ölçmek amacıyla öğrencilere; "15 Temmuz'da yaşananlarla ilgili aklınızda kalan en belirgin sahne/olay/kişi vb. nedir?" sorusu yöneltilmiştir. Verilen açık uçlu cevaplar kodlanmış, öncelikle sayısal sonuçları verilmiş, daha sonra tutumu temsil eden cevaplar olduğu gibi sunulmuştur.

Bulgular

Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Çalışmaya katılan öğrencilerin %61.3'ü erkek, %22.1'i kadındır.⁴ Katılımcıların %16.6'sı cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların %37.4'ü de kaçınıcı sınıfta olduğunu belirtmemiştir. Bu durum, öğrencilerin fikirlerini rahatlıkla beyan etseler de kimliklerine ilişkin sınıf veya cinsiyet bilgisi vermeye çekindiklerini düşündürmektedir.

Öğrencilerin Medya Seçimi

Öğrencilere 15 Temmuz günü ve sonrasındaki süreçte takip ettikleri medya mecraları sorulmuştur. Verilen cevaplara göre mecralar, hükümet yanlısı, ana akım ve hükümete muhalif olarak kodlanmıştır. Cevapların dökümü ve hangi mecraların hangi başlık altında kodlandığı ve en çok hangi kanalların takip edildiği aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin Öncelikle Takip Ettikleri Mecralar (n=163).

Mecra	f	%
Hükümete Muhalif*	73	44.78
Ana Akım **	54	33.12
Hükümet Yanlısı ***	20	12.26
Hepsi****	16	09.84
Toplam	163	100

* Hükümete muhalif olarak kodlanan kuruluş ve sosyal medya hesapları şunlardır: Fox, Sözcü, Birgün, Halk TV, Mahluklar (Blog), Sol Haber, IMC, BBC Türkçe, T24, Özgür Gündem, Evrensel, Atatürk, TV 5, Oda TV, BBC Türkçe, Ekşi Sözlük, Anarşist Haber. Bu kuruluşların dışında şu twitter hesaplarının da takip edildiği belirtilmiştir: Levent Gültekin, Hayko Bağdat, Can Dünder, Uğur Dünder, Barış Atay.

4 Anketler, farklı sınıflarda işlenen farklı derslerden hemen önce öğrencilere doldurtulmuştur. Şubedeki öğrencilerde veya derse katılımlardaki cinsiyet dengesizliği doğal olarak sonuçlara da yansımıştır. Ankete katılmayı reddeden herhangi bir öğrenci bulunmamaktadır. Ancak belirtildiği gibi öğrencilerin önemli bir kısmı okudukları sınıf bilgisini yazmamıştır.

** Ana Akım olarak kodlanan kanal ve kuruluşlar şu şekildedir: CNN Türk, NTV, Kanal D, Show TV, Al Jeezera, Hürriyet, Milliyet, Posta.

*** Hükümet Yanlısı olarak kodlanan kuruluş ve sosyal medya hesapları da şunlardır: TRT, Habertürk, A Haber, Haber7.com, Yeni Akit, Kanal A, ensonhaber.com, Yeni Şafak, Star, Kanal 24, Sabah, Ülke TV. Sosyal Medya Hesapları ise; Milli İrade, Derin Millet, Gizli Dosyalar, Necip Fazıl Kısakürek, Fatih Tezcan, Misvak şeklindedir.

**** 16 öğrenci soruyu tüm kanalları takip ettim şeklinde yanıtlamıştır.

Bulgulara göre; öğrenciler ağırlıklı olarak belirgin bir farkla hükümete muhalif mecraları takip etmiştir. Öğrencilerin %10'a yakın bir kısmı tüm mecraları takip etmeye dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin yanıtlarına göre takip edilen mecraların türü de analiz edildiğinde %62'sinin dijital (yeni) medyayı, %38'inin de geleneksel medyayı takip ettiği anlaşılmıştır.

Darbe Girişimine Yönelik Algı

15 Temmuz darbe girişimi esnasında yaşanan olaylar hakkında üniversite öğrencilerinin algısını ölçmek amacıyla öğrencilere “15 Temmuz'da yaşananlar hükümet/devlet tarafından yönetilen bir kurmaca tiyatro muydu yoksa hükümete ve Cumhurbaşkanı'nı devirmeye yönelik bir girişim miydi? Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve verilen açık uçlu yanıtlar; 'hükümeti devirmeye yönelik bir girişim', 'kurmaca bir tiyatro', 'fikrim yok/kararsızım' olarak kodlanmıştır. Verilen yanıtların frekans dağılımı ve kodlarına göre yanıtlardan örnekler aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin 15 Temmuz Darbe Girişimini Tanımlamaları.

Yanıt	f	%
Hükümeti Devirmeye Yönelik Bir Girişim	79	48.6
Fikrim Yok / Kararsızım	48	29.4
Kurmaca Bir Tiyatro	36	22.0
Toplam	163	100

'Hükümeti Devirmeye Yönelik Bir Girişim' olarak kodlanan yanıtlardan başlıcaları aşağıda sunulmuştur:

“Ben kendime sağcı diyemem ama tam anlamıyla solcu da diyemem. Kendimi sadece vatansever bir Türk genci olarak görüyorum ve bu olaya hakim olan kesim AKP olduğu için bu olayın ciddiye alınmaması beni çok üzüyor.”

“...olayın tam içindeydim insanların içindeki korku ve endişeyi net bir şekilde gördüm. Silah çeken askeri de gördüm. Bırakıp ağlayanımı da. Olayın içindeyken her şey gerçek gibiydi”

“Olayın içindeydim havaalanındaydım. Kardeşim de yanımdaydı. Onun korkusunu hiçbir şekilde anlatamam. Köfte ekmek için gelmedi kimse bunu net söyleyebilirim. O günkü atmosferi kolay kolay unutabileceğimi sanmıyorum.”

“Ben cumhurbaşkanının liderlik vasfının eksikliğinden yakınırdım ama o akşam bir Atatürk kadar olmasa da liderlik vasfını gösterdi bize. Halk ise içindeki milli şuuru yitirmediğini gösterdi.”

“Bence kurmaca değildi, hükümeti devirmeye yönelik bir hareketti. O gün memleketimdeki herkes bu olayın bir kurmaca olduğunu düşünürken aslında olanları görememişti ve hala bu olayın bir kurmaca olduğunu düşünüyorlar. Beni şaşırtanda bu etraflarında olanları görmemekte ısrar ediyorlar..”

“...ve meclis bombalanınca olayın ciddiyetinin farkına vardım”

“Hükümeti ve Cumhurbaşkanı’nu devirmeye yönelik bir girişimdi. Çünkü kimse tiyatro olsun diye F16’larla insanların üzerine mermi yağdırabilecek kadar insani duygularını yitirmiş olamaz. Böyle bir şeyi ancak devletin yok olmasını isteyen terör örgütleri yapabilir.”

“Adeta Çanakkale Ruhu vardı. Sağcısı, Solcusu, Türkü, Kürdü, Lazı, Çerkezi hepsinin amacı ülkenin bağımsızlığı ve bekasıydı.”

‘Fikrim Yok/Kararsızım’ olarak kodlanan yanıtların başlıcaları ise şunlardır:

“Türkiye’de öncelikle çok fazla dolambaçlı oyun oluyor. Genel bir güvensizliğe dayalı ilişkiler gerçekleşiyor. Bu nedenle bu olayın kurmaca mı yoksa Cumhurbaşkanı’nu devirmeye yönelik mi olup olmadığı konusunda genel bir kaniye şahsen varamadım. Objektif düşünsem de subjektif davransam da şahsen olayı çözümleyemedim. Ama toplumun zihniyetinden bir sonuç çıkaracak olursak darbe olarak kabul ediliyor. Cumhurbaşkanına yönelik olduğu kabullenmiştir. Ancak olaylara kişisel olarak baktığımızda kurmaca bir oyun olduğu bence kesinlikle olabilir.”

“Yaşadığım ülkede her şey oluyor çok düşük bir ihtimalde olsa olabilir.”

“Hükümetin kendi çıkarları için yapmış olma ihtimali ile yine hükümete karşı toplumun kendi çıkarları içinde yapmış olma ihtimalide olabilir.”

“15 Temmuz’un öncesinde bazı AKP teşkilatlarının sosyal medya hesaplarında bunları haber vermesi ve olay gerçekleştirilirken olayın çok basit amaçlara yani halka saldırması insanın aklına soru işareti getiriyor. Eğer iktidarı devirmeye yönelik olsaydı medyaya fırsat verilmezdi. Ve eğer gerçekten fetö batıcı olsaydı ki öyle darbe gecesi medyayı da kullanırdı. Medya 28 Şubat’ta olduğu gibi destek verirdi. Zaten büyük medya kuruluşlarının istemediği bir iktidar gibi görünmektedir. O zaman neden yardım ettiler?”

“Bununla ilgili asla kesin bir yargıya varamayız. Kurmaca olduğuna yönelik dedikodular ve bulgular mevcut. Ancak bunun gerçek bir girişim olduğuna yönelik bulgular da mevcut. Bu yıllarca tartışılacak ve insanlar asla gerçeği aramayacak. Her zaman olduğu gibi kendi tarafı, kendi çıkarı neyi gerektiriyorsa onu doğru kabul edecek.”

“Bir fikrim yok. Ama darbelere her koşulda karşıyım. Ne darbe ne dikta. Halkın tepkisi meşrudur ama ölümler üzücü.”

“15 Temmuzun ne olduğunu hala anlamış değilim. Bir şebeklik olarak görüyorum.”

‘Kurmaca Bir Tiyatro’ olarak kodlanan yanıtların başlıcaları ise şunlardır:

“Bazı devlet yetkilileri tiyatro gereği güzel oynayıp algı operasyonu halkı sokağa dökerek oyun sergilenmiştir. Halk ise tiyatro ile gerçeği ayırt edemeyecek duruma düşünce kendini sokağa atmıştır diyebilirim”

“Benim bildiğim askeri bir darbe ilanı bir asker tarafından yapılır. İlk Tijen Karaşı gördüğümde bir düşünmedim değil. İktidarın da gözünü kırpmadan herşeyi yapabilme olanağına karşı bunca insanın ölümünü hiçe sayması hataları olan bir kurmaca gibi geliyor”

“Tiyatroydu. Kandırılmış askerler, başarısız bir operasyon olması, halkın sokaklarda olduğu dönemde patlama vb. olayların duyulması tiyatro olduğunu düşündürüyor”.

“Yani hangi darbe bir günde bastırılır, şaka gibi bişey. Cumhurbaşkanı türk milletinin duygusal bağla birleşmesini ve istediklerini yapabilmek için darbe içinde darbe yaptı (ohali getirdi).”

“Tamamen tiyatro. Darbe 1-2 helikopter, tank, köprü kaldırmayla gerçekleştirilmez. Böyle bir şey gerçekleştirilerek iktidar Fethullah Gülen ile ilgili planlarını terörizm adı altında gerçekleştirerek bitirme planları yapmıştır. Hatta geçenleri bununla ilgili son 40 yılın araştırılmasıyla ilgili komisyon kuruldu.”

“550 tane milletvekiline yapılan darbeye, darbecilerin 1 tane milletvekili veya bakan esir almaması tanımlaması olmayan bir olaydır. Tiyatro, sinema gibi sanatsal değerlere dâhil edilemez.”

”Sadece uçup mantıklı hiçbir yeri vurmeyen uçaklar.”

Cevapları tiyatro olarak kodlanan çok sayıda öğrencinin, halkın sokağa çağrılmasını veya sokağa çıkıp silahlı askerlere direnenleri eleştirdiği gözlenmiştir. Bu yanıtların başlıcaları ise şunlardır:

“Vatandaşların gaza geldiklerini, dışarı çıkmak çok tehlikeli iken tankların üzerine çıkarak cesaret gösterileri yapmalarının saçma olduğunu düşünüyorum. Bu cesaret değil gösteri bence.”

“Bir darbe olurken hükümet yetkilerinin ve Cumhurbaşkanı'nın can güvenliği tehlikedeyken hepsinin tek tek tüm kanallara 3G ile bağlanması, halkında can güvenliğini tehlikeye atarak onları sokağa atmaları ki sonra ölenleri de şehit mertebesine yükselttiler, her şeyi çok yapmacık buldum.”

“Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir durumda cumhurbaşkanı halkı sokağa döküp kendi askeriyle savaştırma, savaştıramaz.”

“O gece düşündüğüm ve güldüğüm şey halkımızın tankları biz durdurduk düşüncesine kapılması. Oradaki askerler (erler) kötü niyetli olsa orada katliam olabilirdi. Devlet yetkilileri halkı dışarı çıkarmasını doğru bulmuyorum.”

“Halkın sokağa dökülmesi, selalar ile bunun bir şova dönüştürülmesi belki de tarihte yapılmış en büyük propaganda mitingiydi.”

“Meydana çıkan bir tane cumhuriyetçi olduğunu düşünmüyorum. Akp yanlısı akgezenler sokaklara hücum ederek katliam yaptı. Olan suçsuz askerlere oldu.”

“Devlet büyüğü olarak bu kadar kolay galeyana gelebilen bir toplumu tankların, topların önüne atmanın bilinçsizliğin en önemli göstergesi olduğunu düşünüyorum. Ve bu şekilde bir gün şeriat diye

karşıma çıkabilecek bir grup olduğunu gördüm bu yüzden sivil silahlanmasının gerektiğine Laiklik ve Cumhuriyetin korunması kanısına ailemle birlikte vardık.”

Yaşananlara Karşı Tutum

Öğrencilere “15 Temmuz’da yaşananlarla ilgili devlet yetkililerinin ve vatandaşların tutumu ve davranışlarıyla, kısaca o gece yaşananlarla ilgili neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilerek öğrencilerin tutumları analiz edilmiştir. Öğrencilerin verdiği açık uçlu yanıtlar aşağıdaki kriterlere göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 3. Açık Uçlu Yanıtların Kodlanma Kriterleri.

Verdiği Yanıtlara Göre Öğrencinin Tutumu			
Darbe Girişimine Direnen	Rahatsız Olmayan	Demokrasi Yanlısı	Fikrim Yok/Kararsızım
Cevaplarında 15 Temmuz’u hükümeti devirmeye yönelik bir girişim olarak değerlendiren	Cevaplarında 15 Temmuz’u Cumhurbaşkanının elini güçlendirmek için tasarladığı bir komplo olarak değerlendiren	Cevaplarında 15 Temmuz’un hükümeti devirmek için bir girişim olduğunu düşünen	Net bir yorumda bulunamayan
Direnişçileri öven birlik ruhuna vurgu yapan	Vatandaşların sokaklara çıkmasını eleştiren	Kim yaparsa yapsın darbeye karşı olduğunu ifade eden	Olayın faileri ya da aktörlerinin kim olduğunu bilmediği için yorum yapmak istemeyen
Dış güçlerin desteğiyle olduğunu düşünen	Selaların okunmasını eleştiren	Medyanın bir takım olayları gizlediğini düşünen	15 Temmuzla ilgili medyada yayımlanan birbirinden farklı haber ve yorumlardan hangisine inanacağını bilemediğini ifade eden
	Bunu bir işgal girişimi olarak nitelendirmeyen		
	Askerlerin mağdur edildiğini düşünen		

Buna göre Tablo 3’de sınıflandırılan yanıtlara göre belirlenen tutumların dağılımı şöyledir:

Tablo 4. Kodlanan Tutumların Frekans ve Yüzde Dağılımı

Tutum	f	%
Darbe Girişimine Direnen	61	37.4
Rahatsız Olmayan	44	27.0
Demokrasi Yanlısı	39	23.9
Kararsız/Fikri Olmayan	19	11.7
Toplam	163	100

Öğrencilerin yukarıda frekansları verilen tutumlarına, takip ettikleri medya kuruluşlarının yayınlarının etkisinin istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde olup olmadığını saptayabilmek amacıyla sınıflandırılmış tutum ve sınıflandırılmış medya değerlerinin çarpaz tablo değerlerine, pearson chi square testi yapılmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 5. Tutum ve Medya Değerleri Çarpaz Tablosu (n=163)

Medya					
Tutum	Hükümet	Muhalif	Ana Akım	Hepsi	Toplam
Direnışçi	18	15	23	5	61
Rahatsız Olmayan	2	38	11	6	57
Demokrasi Yanlısı	1	18	21	5	45
Toplam	21	71	55	16	163

Bu değerlere uygulanan Ki-Kare Testi'nin sonuçları aşağıdaki tabloda şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 6. Tablo 5'deki Verilere Uygulanan Ki-Kare Testi Sonuçları.

	Değer	Df (Serbestlik Derecesi)	Anlamlılık Derecesi (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	39.407 ^a	6	.000
Likelihood Ratio	39.952	6	.000
Linear-by-Linear Assosication	6.318	1	.012
Geçerli Hücre Sayısı	163		

a. Beklenen değeri 5'in win hükümete muhalif kanalları da ağırlıklı olarak takip ettiği, buna karşılık kalkışmadan rahatsız olmayanların hükümete yakın kanalları izlemediği, büyük bir çoğunlukla da muhalif mecraları takip ettiği görülmektedir.

15 Temmuz İmajı

Öğrencilere "15 Temmuz yaşananlarla ilgili aklınızda kalan en belirgin sahne/olay/kişi vb. nedir?" sorusuna verilen yanıtlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin Zihnindeki 15 Temmuz İmajı.
(Birden Fazla İmaj Belirtilmiştir. n=163)

İmaj	f	%
Askerlere Saldırılması	31	14.55
Tijen Karakaş'ın Korku Dolu İfadesi	31	14.55
Meclisin vd. Bombalanması	25	11.74
Cumhurbaşkanı'nın Halkı Sokağa Davet Etmesi	22	10.33
Direnen / Tankın Önüne Yatan İnsanlar	20	9.39

Öldürülen Siviller	18	8.45
Selalar	12	5.63
Ömer Halisdemir	7	3.29
Köprüdeki Tanklar ve Askerler	5	2.35
Vatandaşın / Polisin Askeri İkna Etme Çabası	4	1.88
ATM'lere Koşan İnsanlar	3	1.41
Yalan Haberler	2	0.94
Medyada Gizlenen Olaylar	2	0.94
Diğer*	31	14.55
Toplam	213	100

Diğer kategorisine alınan imajlar şunlardır: *Uçakların Sadece Uçup Mantıklı Hiçbir Yeri Bombalamaması, Tank/Kamyon süren siviller, Akın Öztürk'ün Kulağı Sargılı Bilinçsiz Boş Bakışları, Askerin Dükkana Girip TV'ye Bakması ve Biz Napıyoruz Demesi, Meclistekilerin Direnmesi, F16'ya atlamak isteyen vatandaşı, G.Kurmay Başkanının Kurtarılma Sahnesi, CNN'de Canlı Yayının Kesilmesi, Demokrasiyi Savunduğunu İddia Edenlerin Muhabirin Elinden Mikrofonu Alması, Abdullah Gül'ün Canlı Yayında Latin Amerikayı Aşağılaması,⁵ Meral Akşener'in 6 Ay Öncesinden Ben Başbakan Olacağım Demesi, Kardeşimin Korkarak Ağlaması, Eli Palalı Cihatçılar, Haber Kanallarının Basılması, Parti Propagandasının Yapılması.*

Önceki cevaplarda da olduğu gibi bu sorunun yanıtında da “köprüdeki askerlerin dövülmesi” ön plana çıkmış, TRT spikerinin korkulu yüz ifadesiyle birlikte ilk sırada hatırlanan olay olmuştur. FETÖ'ye bağlı medyada darbe sabahı ve sonraki süreçte, hükümete muhalif medyada da sıklıkla işlenen “köprüdeki askerlerin dövüldüğü fotoğraflar”, tankın önüne yatan silahsız bir biçimde askeri ikna etmeye çalışırken öldürülen sivillerden ya da Meclis'in bombalanmasından daha üst sıralarda yer almıştır. Üç öğrenci selaları çok ürkütücü bulduklarını ve dinin siyaset için kullanıldığını ifade etmiştir. İkinci soruda direnen insanları “eli palalı cihatçılar” olarak tek tipleştirilmenin burada da yineleniği görülmektedir. Medyanın kullandığı klişelerin buradaki algıda da etkili olduğu görülmektedir. Yaralı askeri taşıyan kişinin uzun sakalları nedeniyle “İŞİD” militanı olarak yaftalanmasının üniversite öğrencilerinde de benzer bir etki doğurduğu görülmektedir.

Yenikapı Mitingi

Bilindiği gibi, 15 Temmuz kalkışmasının ardından ülkenin demokratik yapısına ve bütünlüğüne yönelik inancı güçlendirmek ve milli birlik ruhu oluşturmak amacıyla İstanbul'daki Yenikapı miting alanında tarihin en geniş kapsamlı mitinglerinden biri düzenlenmiştir. Mitinge, HDP hariç tüm siyasi partilerin temsilcileri, sanatçılar, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri kısaca ülkenin hemen her kesiminden katılım gösterilmiştir. Miting, süreçteki milli birlik ruhunu tanımlamak amacıyla “Yenikapı Ruhu” şeklinde bir söyleme dönüşmüştür. Ancak popüler

5 Öğrenci cevabında, önceki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün canlı yayına bağlanarak kalkışma için; “burası bir Latin Amerika ülkesi değildir.” sözüne gönderme yapmaktadır.

müzik sanatçısı Sıla Gençoğlu'nun mitingi “şov”⁶ olarak nitelendirmesi, kamuoyunda bir başka ikiliğe yol açmış ve medyanın gündemine giren bir tartışma konusu olmuştur. Öğrencilerin de bu tartışmayı hangi eksenden yorumladıkları araştırılarak, 15 Temmuz kalkışmasına yönelik algılarını daha kapsamlı analiz edebilmek amacıyla kendilerine “Yenikapı Mitingi”ni bir şov olarak nitelendiren sanatçı Sıla'nın bu görüşüne katılıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş ve alınan açık uçlu yanıtlar kodlanarak aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 8. Yenikapı Mitingi Eleştirilerine Katılım.

Yanıt	Frekans	Yüzde (%)
Hayır	82	50.30
Evet	58	35.60
Fikrim Yok / Kararsızım	23	14.10
Toplam	163	100

Görüldüğü gibi, diğer sorularla tespit edilen tutumun bir benzeri burada da görülmektedir. Bazı öğrenciler “işî zaten şov olan birinin böyle bir etkinliğı şov olarak nitelendirmesinin ironik olduğı” vb. cümlelerle eleştiride bulunsa da Yenikapı Mitingine katılmayı olumlu bulanlar ile olumsuz bulanlar ve fikri olmayanların oranı hemen hemen eşittir.

Sonuç

Algı, bireyin çevresindeki uyaranların ya da olayların ayırımında olması ve onları yorumlaması sürecidir. Kuşkusuz medya bu yorumlama sürecinde başat bir rol üstlenerek, bireylerin algı dayanağına (referans çerçevesi) etki eder ve iletişim sürecindeki mesajları yeniden üretir. Medyanın bu etkin rolü başta Alımlama Kuramları olmak üzere birçok teorinin de odaklandığı bir sorunsal olmuştur (Mutlu, 1995, ss. 30-32). Çalışmanın ortaya koyduğu bulguların başında, öğrencilerin tercih ettikleri medyanın yayın politikasının 15 Temmuz'u yorumlama sürecinde başat rol üstlenmesi ve bu iki faktörün arasındaki mükemmel ilişki gelmektedir. Olayı bizzat yaşayan öğrencilerin yorumları ile olayı yalnızca medyadan takip eden öğrencilerin yorumlarının da birbirinden farklı olduğu gözlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin araştırmada öncelikle kimliklerini gizleme kaygısı duyduğu, kimliklerini gizlediklerinde ise düşüncelerini rahatça ifade edebildikleri anlaşılmaktadır. Bu anlamda kimlik bilgilerinin istenmediğı açık uçlu soru tekniğinin böyle bir araştırma için doğru bir yöntem olduğu anlaşılmıştır.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu 15 Temmuz sürecinde hükümete muhalif medyayı (özellikle dijital mecralarda) takip etmişlerdir. Ana akım dâhil olmak üzere, farklı mecraları takip etmeye özen gösterecekleri de ağırlıklı olarak tercih ettikleri medya kuruluşlarının yayın politikalarından belirgin bir biçimde etkilendikleri anlaşılmıştır. Yaşananlarla ilgili “kafasının karışık” olduğunu belirten ve darbeden rahatsızlık duymayanların toplam oranı %38.7'dir. Kendine yakın olmayan iktidarların

6 Tartışmalar için Bkz. <https://www.birgun.net/haber-detay/yenikapı-mitingine-gitmeyen-sıla-ya-sanatçılardan-destek-123853.html>

askeri bir cunta tarafından kan dökülerek devrilmesinde bir sakınca görmeyen öğrencilerin sayısı da %27 olmak suretiyle azımsanmayacak ölçüdedir. Kararsız kesimin (%11.7) de olayın bir işgal girişimi olduğunu düşünmemesi, darbenin sonuçlarına ilişkin herhangi bir fikrinin olmaması da öğrencilerin süreci yorumlamasındaki zafiyeti ya da enformasyon kaynaklarının manipülatif bilgiler içerdiğine işaret etmektedir. Bunların dışında bazı öğrenciler, geleneksel medyada açıklama yapan bazı uzmanlar ve sosyal medyada bazı gruplarla yayınlanan iletilerle aynı söylemi kullanarak “gerçekten bir askeri darbe olsaydı bunun sabaha karşı yapılacağını, akşam saatlerinde darbenin olmayacağını” ifade edip, yaşananların bir kurgudan ibaret olduğunu iddia etmiştir. Olaylar esnasında sokağa çıkan ve yaşananlara bizzat tanıklık ettiğini belirten iki öğrenci ise bu iddiaların asılsız olduğunu, her şeyin son derece gerçekçi ve korkutucu olduğunu belirtmiştir.

Türkiye’de yaklaşık 40 yıldır örgütlenen, gizli ve derin bir yapılanması olan, ülkenin yakın tarihinde de çeşitli faili meçhul cinayetlerin, kumpasların ve gizli operasyonların şüpheli olan, dini söylem ve faaliyetlerle genişleyen bir terör örgütünün seçilmiş meşru bir hükümeti devirmek için silah zoruyla yönetime el koymaya çalışması, ülkenin parlamento binasını bombalaması, kan dökmesi, dünya tarihinde de benzerleri her zaman kahramanlık öyküleriyle anılan direnişin bir benzerinin de bu süreçte yaşanmasına rağmen, tüm bu yaşananları görmezden gelme eğiliminin önemli bir boyutta olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmaya katılan her iki üniversite öğrencisinden birisi, 15 Temmuz sürecinin ülkeyi iç savaşa sürükleyen ve akabinde devletin yıkımına yol açabilecek bir işgal girişimi olduğuna inanmamaktadır. 1989 Tiananmen Meydanı’nda tankların önüne dikilen kişi tüm dünyada direnişin sembolü olarak yüceltilirken, 15 Temmuz’da tankların önüne yatan veya köprüde silahsız insanları taramak için emir almış askerleri ikna etmek için kendileriyle konuşmaya çalışan silahsız bir kadının öldürülmesi görmezden gelinmiştir. Bu bulgular tam da Festinger’ın bireylerin Bilişsel Uyum/Çelişki teorisini doğrulamaktadır. Buna göre bireyler, inançlarını korumak ve gereksinimlerini karşılamak adına, gelen karşı görüşleri sansürlerler. Böylece sadece inandıkları değerleri seçerler ve onları korurlar. Eğer bu karşı görüşler arasında seçme zorunluluğu oluşursa da en iyisini değil, kendisiyle en uyumlusunu seçerler. Bu açıdan bireyler, faydacı bir anlayış güderler. Başka bir deyimle, istedikleri enformasyonu seçer, istemediklerini reddederler. Eğer aldıkları enformasyonla bir çatışma söz konusu ise bu tür çatışmayı azaltmak suretiyle dengeyi, uyumu yeniden kurmaya güdülenirler; psikolojik olarak etkili, dengeli ve sağlam örgütlenmiş bir dünya görüşü sürdürmeye çalışırlar (Mutlu, 1995, ss. 69-70). Eğer enformasyon bireyin dünya görüşüne zıt bir kaynaktan geliyorsa ya da birey bu enformasyonu reddetmek istiyorsa, bilişsel tutarlılık sağlayarak, denge koruma sürecinde enformasyondan kaçınma, kaynağı kötüleme, küçültme, reddetme, farklılaştırma, tercihli aşığılama, tercihli hatırlatma, tercihli dikkat, tercihli yaklaşım, tercihli medya kullanımı ve tercihli kaçış/uzaklaşma gibi mekanizmalar kullanır. İnanç ve tutumlarını korumak için aldıkları iletileri sansür ederler. İnanç tutum ve faaliyetlerini destekleyen iletiler ararlar ve bu şekilde olmayanlardan kaçınırlar. Dikkatler de yine tercihlidir. Buna paralel olarak, bellekte tutma ve hatırlatma da tercihli olarak yapılır (Erdoğan ve Alemdar, 2005, ss. 82-83). Çalışmada elde edilen bulgulara göre, üniversite öğrencileri tam olarak kuramda betimlendiği gibi hareket etmektedir. Burada da bireyler kendi görüşlerine yakın medyayı tercih etmiş, yine onun etkisinde kalarak olayları yorumlamış, başka bir bağlamda tepki göstereceği koşulları, kendisiyle uyumsuz olması nedeniyle bir takım gerekçeler öne sürerek önemsememiş ya da

tepkini göstermiştir. Yine öğrencilerden birinin; “15 Temmuz’da yaşananlarla ilgili aklınızda kalan en belirgin sahne/olay/kişi vb. nedir?” sorusuna “hiçbir mantıklı yeri vurmayan savaş uçakları” yanıtını vermesi de bu durumu en net biçimde açıklayan örneklerden bir tanesidir. Bilindiği gibi darbe girişimi esnasında Meclis, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, MİT Müsteşarlığı, Emniyet Müdürlüğü binaları savaş uçakları ve helikopterler tarafından bombalanmış, bu bombardımanlarda yüzlerce sivil vatandaş hayatını kaybetmiştir. Dahası bir ülkenin parlamento vb. hizmet binalarının kendi ordusu tarafından bombalanması yalnızca Türkiye’nin tarihinde değil, dünya tarihinde de eşi benzerine nadiren rastlanılacak bir durumdur. Yine çalışmada, tutumları itibarıyla *darbe girişiminden rahatsız olmayan* olarak kodlanan grubun öldürülen sivil vatandaşları ısrarla görmezden gelmesi, bunun yerine sokağa çıkan insanları suçlaması, bazı öğrencilerin sokakta direnen insanlar için “cihatçı” tabirini kullanması, öldürülen siviller yerine dövülen askerlere odaklanması, dini istismar eden gerici bir örgüt olduğu halde FETÖ’ye ilişkin tek bir kelime etmemeleri, darbe girişiminin bir takım dış güçler tarafından desteklenmesine ilişkin bir rahatsızlık göstermemeleri de dikkat çekmektedir. Bilişsel uyum kuramında belirtildiği gibi dikkat ve bellek de tercihli olmuş, 15 Temmuz kalkışmasında cuntanın planlarını altüst eden sivil direniş görüntülerinden daha ziyade askerlerin dövülmesi akılda kalmıştır. Festinger’in Bilişsel Uyum Teorisi’ne göre bireyler, dünya görüşlerine zıt enformasyon kaynaklarını reddetme eğilimini gösterirken kaynağı kötüleme ve aşağılama gibi davranışlar sergilerler. Nurdan Akıner ve Mustafa Mencet’in (2016) çalışmasında vurgulanan Türkiye’deki İslamofobi’nin bir yansıması da burada gözlenmektedir. Tankların önüne yatan, kendilerine ateş açan askerleri çekinmeden ikna etmeye çalışan, sivil direnişte bulunan insanların büyük bir bölümünün dindar olmasının da bu olumsuz bakışı etkileyen unsurlardan olması muhtemeldir. Çünkü 15 Temmuz kalkışmasını “tiyatro” olarak nitelendiren kesimin çoğunluğu, verilen örneklerde de görüleceği gibi, sivil direnişçileri “cihatçı, laiklik karşıtı, cahil, akgezen” vb. ifadelerle tanımlamıştır.

FETÖ, darbe girişiminden çok önce, sahip olduğu medya gücünü kullanarak; askeri bir kalkışmanın yapılacağı sinyalini vermiş, bir takım tehditlerde bulunmuş, darbe girişimi esnasında başta sosyal medya olmak üzere çeşitli mecralarda sokaklara çıkan vatandaşlara evlerine dönmeleri çağrısını yapmış, kalkışma esnasında önce Cumhurbaşkanı’nın Almanya’ya kaçtığı iddia etmiş, kalkışma başarısız olunca da bizzat Cumhurbaşkanı’nın olayları tertiplelediğine dair algı operasyonları yürütmüştür (Demir ve Çağlar, 2017, ss. 31-41). Kalkışma esnasında sosyal medyada ve ertesi gün çıkan gazetelerde başta FETÖ grubuna bağlı medya kuruluşları olmak üzere muhalif medyanın çoğunda sıklıkla (o zamanki adıyla) Boğaziçi Köprüsü’nde sivillere ateş açan askerlerin köprüde dövülmesi manşetlere taşınmış, keskin nişancı olarak köprüdeki vatandaşları öldürdüğü iddia edilen bir eri kurtarmaya çalışan kişilerin fotoğrafı manipüle edilerek “İŞİD’ciler Askeri Katletti” başlığıyla servis edilmiştir. Yine kalkışma sürecinde, bir siyasi partinin eşbaşkanı da sokakta direnen vatandaşlar için “İŞİD’ci güruh” tanımlaması yapmıştır. Çalışmanın en önemli bulgularından biri, daha sonra yalan olduğu anlaşılan haberlerin⁷ öğrencilerin zihninde yer ettiği ve önemli bir grubun da bu haberlere

7 Manipülatif haberler özellikle ülkemizdeki gibi araştırma kültürünün yaygın olmadığı toplumlarda özellikle kriz zamanlarında kalabalık kitleleri yönlendirmek için oldukça etkili olmaktadır. Aynı durum daha önce de Gezi Parkı olaylarında gözlenmiştir. 15 Temmuz sürecinde sosyal medyada ve geleneksel medyada yayımlanan bazı manipülatif haberlerin daha sonra yalan olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla ilgili örnekler için Bkz. <http://www.ahaber.com.tr/>

“inanmak istediğini” göstermesidir. Yine 15 Temmuz sonrasında #darbedegiltiyatro vb. etiketler, Twitter’da gündem olmuş, ana akım medyada dile getirilmese de hükümete muhalif çevreler tarafından sosyal medyada sıklıkla bu görüşe yönelik paylaşımlar yapıldığı gibi, uluslararası basında da buna benzer yayınlar sıklıkla yapılmıştır.⁸ Nitekim darbe girişiminden yaklaşık beş ay sonra, ana muhalefet lideri tarafından 15 Temmuz askeri darbe girişiminin “kontrollü darbe” olduğu, asıl darbenin hükümet tarafından yapıldığı dile getirilmiş (“Kılıçdaroğlu: Yenikapı”, 2017) ve sonrasında da her mecrada aynı görüş sıklıkla yinelenmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre hükümete ve medyaya ciddi bir güvensizlik söz konusudur (%49.6). Katılımcıların çoğunluğu (%45) öncelikle hükümete muhalif yayın kuruluşlarını takip etmektedir. Öğrenciler 15 Temmuz sürecinde de sosyal medyayı sıklıkla kullanmış ve sosyal medyada sıklıkla yayımlanan manipülatif içeriklerden etkilenmiştir. Araştırmada “darbe girişiminden rahatsız olmayan” bir tutum takındığı belirlenen öğrencilerin, 15 Temmuz sürecinde yaşanan birçok olumsuz olayı görmezden gelen bir tutum geliştirmesine etki eden yalnızca manipülatif içerikler değildir. Bu içerikler aslında mevcut bir tutumu pekiştirmiştir. Hükümet muhalifliğinin yanı sıra söz konusu kitlenin Batı destekli yayın kuruluşlarından beslenmesi (BBC Türkçe, DW Türkçe, CNN INT vb.) ve bu kuruluşların da örtülü bir biçimde darbe girişimini destekler bir tavır takınması, bu etkiyi açıklamaktadır. ABD ve Avrupa medyası, Çin’de askerlere direnen göstericileri desteklerken, Mısır’da ise darbe yapan General Sisi’yi desteklemiştir. Aynı çifte standart 15 Temmuz sürecinde ve sonrasında Türkiye için de sergilenmiştir (Şahinoğlu ve Ateş, 2017, s. 123).

Önceki askeri darbelerle ilgili yapılan onlarca akademik çalışma, bireylerin askeri darbelerin ülkenin demokratik yapısına, toplumsal barışa, eğitime, toplumsal huzura vb. unsurlara zarar verdiğini düşündüklerini ve darbelere karşı da olumsuz bir algıya sahip olduklarını ortaya koymuştur. Genel olarak askeri darbelerle ilgili yazılan kitaplar, filmler, bu darbelerin yıldönümlerinde yapılan etkinlikler vb. dikkate alındığında da kamuoyundaki genel algının bu yönde olduğu görülmektedir. Her ne kadar 15 Temmuz’da ordu içerisinde yuvalanmış bir terör örgütünün yapmış olduğu kalkışma toplumun büyük bir kesimi tarafından nefretle karşılanırsa da, yine de, belli bir kesim tarafından konunun siyasi tarafgirliklere indirgenerek Türkiye’nin toplumsal barışına, ulusal güvenliğine ve demokratik yapısına verilen zararlar görmezden gelinmekte; konu basit tartışmalar çerçevesinde ele alınarak hükümet muhalifliğinden öteye gitmemektedir. Türkiye’nin bütünlüğüne yönelik tehditlerin her geçen gün artıp uluslararası bir boyut kazandığı günümüzde, benzer yıkımlara yol açacak kalkışmaların yeniden yaşanmaması için 15 Temmuz’un, toplumun tüm kesimlerine doğru bir biçimde anlatılması, konunun etraflıca ele alınması, tek bir siyasi partinin probleminden ziyade ülkenin bekasını ilgilendiren bir olgu olduğunun doğru bir biçimde kitlelere aktarılması gerekmektedir. Bu araştırmanın sonuçları, söz konusu çalışmaların yeterince yapılmadığını; nicelik bakımından görece az, ancak nitelikli bir kesimin konunun ciddiyetine vâkıf olmadığını ortaya koymaktadır.

galeri/turkiye/iste-darbe-girisimi-sonrasi-ortaya-cikan-yalan-haberler/22
http://www.sanalbasin.com/can-kurtarirken-isdici-olduk-14728170/

8 Bazı örnek haberlerin linki için Bkz. (Taylor, 2016).

Kaynaklar

- ABD, Venezuela devlet başkanı Maduro'yu kara listeye aldı. (2017, 31 Temmuz). *NTV*. 6.8.2017 tarihinde <http://www.ntv.com.tr/dunya/abd-venezuela-devlet-baskani-maduroyu-kara-listeye-aldi,CKfHom-BXEWGPWzBM3D7mw> adresinden edinilmiştir.
- Akiner, N., ve Mencet, M. S. (2016). Türkiye'de İslamofobi: Mizah dergilerinde İslam'ın temsili. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11(2), 169-196. <http://dx.doi.org/10.17550/aid.62268>
- Alemdar, K., ve Erdoğan, İ. (2005). *Öteki kuram*. Erk: Ankara.
- Ataman, M., ve Gloria, S. (2016) Batının darbe sicili ve 15 Temmuz darbe girişimine tepkisi. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 51-73.
- Can kurtarıırken IŞİD'ci olduk. (2016, 18 Temmuz). *Sanal Basın*. 29.11.2016 tarihinde <http://www.sanalbasin.com/can-kurtarirken-isisdci-olduk-14728170/> adresinden edinilmiştir.
- Devran, Y., ve Özcan, Ö. F. (2016). 15 Temmuz darbe girişimi: Gelenekselden yeniye medya araçlarının kullanımı. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 7(25), 71-91. http://www.ajit-e.org/?p=details_of_articleveid=239 adresinden edinilmiştir.
- Demir, Y. (2006). Albay Talat Aydemir'in darbe girişimleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 155-171.
- Demir, S. T., ve Çağlar, İ. (2017). *FETÖ'nün iletişim stratejisi*. SETA Yayınları: Ankara.
- Erdem, K. (2017). 15 Temmuz darbe girişimi: Deutsche Welle (DW)'nin darbeye dair haberciliği ve değerlendirmeleri. *Electronic Turkish Studies*. 12(16), 309-342.
- Erdoğan Aktaş: Medya etiğine inanmıyorum. (2017, Ocak). *TRT Akademi*. 17.11.2017 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/uploads/issuefiles/18fc/a014/79e0/58da0eb161c47.pdf#page=286> adresinden edinilmiştir.
- İlyas, A. (2014). 27 Mayıs askeri darbesinin sancıları ve orduda tasfiyeler. *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, (22), 163-178. <http://timad.com.tr/Content/Makale/9-27-mayis-askeri-darbesinin-sancilari-ve-orduda-tasfiyeler-1960-1964.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Karagöl, E.T. (2016). 15 Temmuz darbe girişimi ve Türkiye ekonomisi. *Adam Akademi*, 6(2), 37-50. <http://dergipark.gov.tr/adamakademi/issue/27093/285017> adresinden edinilmiştir.
- Kılıçdaroğlu: Yenikapı ruhuna ihanet etmeyen tek lider benim. (2017, 8 Ocak). *Sputnik*. 3.8.2017 tarihinde <https://sptnkne.ws/dk68> adresinden edinilmiştir.
- Laçiner, Ö. (1998). THKP-C: Bir mecranın başlangıcı. *Toplum ve Bilim Dergisi*, (78), 7-21.
- Melek, G., ve Toker, H. (2017). Şiddet, demokrasi ve terör bağlamında ana akım medyanın analizi: 15 Temmuz darbe girişimi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 222-234. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/erciyesakademia/article/view/5000209138> adresinden edinilmiştir.
- Mutlu, E. (1995). *İletişim sözlüğü*. Ark: Ankara.
- Nisan, F., ve Şeker, T. (2017). Demokrasiye uğratan darbe haberlerinin çerçevesi: 15 Temmuz 2016 darbe girişimi örneği. *TRT Akademi*, 2(3), 68-96.
- Tunahan, Ö. (2015). 28 Şubat süreci: 'Post-Modern darbe'nin sosyo-politik dinamikleri ve toplum desteği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*. (2), 23-41.
- Sungur, S. A. (2017). 15 Temmuz darbe kalkışmasının engellenmesinde sosyal medyanın rolü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (47), 597-612. <http://www.asosjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=12364veDetay=Ozet> adresinden edinilmiştir.
- Şahinoğlu, M. C., ve Ateş, A. (2017). Ortadoğu'da darbelerin arka planı: Mısır örneği. *TESAM Akademi Dergisi*, 4(1), 97-131. <http://dergipark.gov.tr/tesamakademi/issue/28318/301106> adresinden edinilmiştir.

- Taylor, G. (2016). Turkey's Erdogan uses military coup buzz to expand powers, curb dissent. *The Washington Times*. 2.2.2017 tarihinde <https://m.washingtontimes.com/news/2016/apr/7/recep-tayyip-erdogan-uses-turkey-military-coup-buz/> adresinden edinilmiştir.
- Temiztürk, H. (2009). Türkiye'de ordunun siyasete müdahale geleneği ve basın: 27 Nisan 2007 muhtırasından önce ve sonra. *Erciyes İletişim Dergisi*, 1(1), 6-26.
- Türkiye'de darbe girişimi sonrası ortaya çıkan yalan haberler. (2016, 19 Temmuz). *AHaber*. 27.11. 2016 tarihinde <https://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/iste-darbe-girisimi-sonrasi-ortaya-cikan-yalan-haberler/22> adresinden edinilmiştir.
- Venezuela devlet başkanı: Darbeye kalkışsanız Erdoğan'ın yaptıkları bebek işi kalır! (2016, 20 Ağustos). *Birgün*. 6.8.2017 tarihinde <http://www.birgun.net/haber-detay/venezuela-devlet-baskani-darbeye-kalkisirsaniz-erdogan-in-yaptiklari-bebek-isi-kalir-124981.html> adresinden edinilmiştir.
- Venezuelada darbe girişimi bastırıldı. (2017, 6 Ağustos). *Hürriyet*. 7.8.2017 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/sicak-gelisme-venezuelada-darbe-girisimi-40542140> adresinden edinilmiştir.
- Yalçınkaya, A. (2016). Bir darbenin anatomisi. *Önce Vatan Gazetesi*. 15.11.2017 tarihinde <http://www.oncevatan.com.tr/bir-darbenin-anatomisi-makale,36331.html> adresinden edinilmiştir.
- Yenikapı mitingine gitmeyen Sıla'ya sanatçılardan destek. (2016, 11 Ağustos). *Birgün*. 4.5.2017 tarihinde <https://www.birgun.net/haber-detay/yenikapı-mitingine-gitmeyen-sila-ya-sanatçılardan-destek-123853.html> adresinden edinilmiştir.
- Yükseköğretim Kurulu. (2017). *Öğrenci Sayıları Özet Tablosu, 2016-2017*. 15.11.2017 tarihinde https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2017/2017_T1.pdf adresinden edinilmiştir.
- Yüksel, E. (2011). 28 Şubat'ın anlamı. *Özgür Gazeteciler Platformu Dördüncü Kuvvet Medya*. 15.11.2017 tarihinde <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/erkanyuksel/3093-28-subatin-anlami.html> adresinden edinilmiştir.

Bir İnternet Dizisi Değerlendirmesi: Sıfır Bir’de Şiddet ve Gerçeklik

Ahmet GÜVEN*

Bir medya ürünü olan diziler içerdikleri şiddet unsurları ile toplumu şiddete meyiletme gücüne sahipler midir? Yoksa diziler, yalnızca toplumda var olan şiddeti yansıtan bir ayna görevi mi görmektedirler? Medya ve şiddet ilişkisi üzerine yapılan tartışmaların pek çoğu nihayetinde bu temel soruya gelip dayanır. Bu tartışma her ne kadar kitle iletişim araçlarının dominant olduğu günümüzde çokça gündeme geliyor olsa da esasında hemen her dönemde benzer tartışmalar yapılagelmiştir. Gençlerin ahlakını bozduğu, cesaretsizlik aşıladığı, tanrıları küçük düşürdüğü gibi gerekçelerle ozanları ideal devletinden kovan Platon’un aldığı tavır, bugün medya ürünlerine karşı yapılan olumsuz eleştirilerin atası gibi durmaktadır. Sinemanın yayılmaya başlamasından sonra Katolik Kilisesi’nin sinemayı olumsuzlayan yaklaşımı, çizgi romanların çocukları kötü etkilediğine dair Amerika’da yükselen eleştiriler veya “Genç Werther’in Acıları” romanından sonra artan intihar vakalarından dolayı Goethe’nin hedef gösterilmesi gibi durumlar medya ve şiddet ilişkisinin tarih boyunca önemli bir tartışma olarak daima var olduğunun kanıtı niteliğindedir. Şiddet her ne kadar gerçek hayatın içerisinde var olan bir olgu olsa da bunun, dönemin başat medyası tarafından ele alınıp tarzı bir sorun olarak ortada durmaya devam edecektir.

Günümüzde televizyon dizileri yüksek izlenme oranlarıyla medya ve şiddet tartışması içerisinde önemli bir yer işgal eder. Dizilerde yer alan öldürme, dayak, işkence, küfür, kadın bedeninin metalaşması, taciz, tecavüz gibi şiddet unsurlarının temsili bu tartışmaların odak noktasında yer almaktadır. Ne var ki bu şiddet unsurlarının yanı sıra ötekileştirme, nefret, küçümseme, aşağılama, ırkçılık, hor görme, dedikodu, özel hayata saygısızlık gibi unsurların da yer alması gerektiği halde fiziksel şiddet unsurları daha fazla önemsenmektedir. Televizyon dizileri kontrol altına alınabilen bir mecrada yayınlandıkları için özellikle bu fiziksel şiddet unsurları sansür veya otosansür mekanizmalarıyla azaltılabildikleri halde diğer unsurlar üzerinde pek fazla durulmamaktadır. Ancak fiziksel şiddet unsurlarında bile yalnızca alkollü içki, sigara, kan gibi görüntülerin buğulanması, küfürlerin “biplenmesi” veya cinsel içeriklerin sansür veya otosansüre uğraması televizyon dizilerindeki şiddetin azaldığı anlamına gelmemektedir. Zira asıl mesele

* Arş. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, ahmet.guven@marmara.edu.tr

şiddetin onaylanması, normalleştirilmesi, meşrulaştırılması ve şiddeti uygulayan ile izleyicinin özdeşlik kurması meselesidir. Bir kurgu gerçek hayattan uzaklaştığı ölçüde barındırdığı şiddet unsurları estetize hale gelecek, meşrulaşacak ve görünmez bir perde arkasında gerçekliği ile beraber masumiyetini de yitirmiş olacaktır. Tersten söylemek gerekirse bir kurgunun gerçekçi olması daha fazla şiddet unsuru içermesine sebep olsa da izleyicinin, şiddet ile özdeşlik kurması ve onu meşru görmesinin oranı düşecektir.

Elbette gerçekçilik ve şiddet ilişkisini tartışmak için, gerçeklikten uzak televizyon dizilerinin karşısına çok daha gerçekçi başka dizileri koyabilmek gerekmektedir. Son yıllarda televizyon dizilerinin yanı sıra sansür mekanizmalarından bağımsız olabilen internet dizileri yayınlanmaya başlandı. Dünya çapında çok yüksek izlenme oranlarına ulaşan Netflix dizilerinin başarısının ardından Türkiye'de de BluTv ve puhutv gibi platformlar açılmaya başlandı. Ancak bu platformlardan önce de özellikle YouTube üzerinden bazı internet dizilerinin yayınlandığı ve yayınlanmaya devam ettiği bilinmektedir. YouTube üzerinden yayınlanan bu dizilerin en büyük dezavantajı küçük bütçeler ve amatör oyuncular sebebiyle kalitesiz işlerin ortaya çıkmasıdır. Bu sebeple internet dizileri televizyon dizilerine rakip olma noktasında geride kalırken BluTv ve puhutv gibi platformların devreye girmesi internet dizileri lehine bir hamle gibi görünse de Türkiye'de para karşılığı dizi izleme fikri henüz kabul edilebilir bir fikir değildir. İnternet dizilerinin televizyon dizileri karşısındaki en önemli kozu ise iki saati aşan süreleriyle televizyon dizilerinin, özellikle eğitimi ve şehirli kitleler tarafından bezdirici bulunması ve bu kitlenin daha kaliteli yapımlar izlemek için küçük bir bütçe ayırmayı göze alabiliyor olmasıdır. Fakat internet dizilerinin televizyon dizilerine tercih edilmelerindeki en önemli unsur internet mecrasının sunduğu özgürlük ortamıdır. Zira televizyon kanallarında pek çok öge sansüre uğrarken internet dizilerinde sansür, bir sorun olmaktan çıkmıştır. Dolayısıyla internet dizilerinde küfür başta olmak üzere her türlü şiddet unsurunun yer alabilmesi mümkün hale gelmiştir.

Sıfır Bir-Bir Zamanlar Adana'da bu internet dizilerinden biridir. Düşük bütçesi ve amatör oyuncu kadrosuyla iki sezon ve beşer bölüm olarak yalnızca YouTube'da yayınlanan dizi üçüncü sezonunda BluTv ile anlaşarak paralı bir internet platformuna transfer olmuştur. YouTube'da yayınlanan bölümlerinin on milyon civarında izlenmiş olması önemli bir başarı olarak görülebilir. Böylesine düşük bütçeli bir yapımın yüksek izlenme oranlarına ulaşabilmesinin en önemli sebebi gerçekçiliği ve gerçekçiliğinden kaynaklanan şiddet unsurlarının fazla olmasıdır.

Sıfır Bir Adana'nın Hürriyet Mahallesi'nde geçen bir suç ve çete hikayesidir. Kenar mahallenin orjinal görüntüleri, Pablo Escobar'ın şehri Medellin'in *Narcos* dizisindeki görüntülerini aratmayacak cinstendir. Fakat Escobar kendisini bir mesih gibi gören Medellin halkına yaptığı maddi yardımların kaynağını kokain ticaretinden elde ederken Hürriyet Mahallesi'nin abileri özellikle uyuşturucu satıcılarını öldürmeleriyle nam yapmışlardır. Uyuşturucu ve kadın ticaretine ölümüne savaş açmış olan bu çete hırsızlık ve kumar işini ise mübah sayar. Yine de yalnızca dolandırıcılardan ve uyuşturucu tüccarlarından çalan çete, çaldıkları paraları mahalledeki fakir fukaraya, ceza evindeki tutuklulara ve etraflarındaki gençlere dağıtırlar. Öldürmek ise bu kenar mahalle hayatının bir parçasıdır, normaldir hatta yeri geldiğinde gereklidir.

Savaş, Cio ve Özgür isimli gençlerin liderliğindeki çete uyuşturucu ve kadın tacirleriyle savaşıyor mahallelerini temizler ve zaman içinde büyürler. Mahalle sakinleri başları sıkıştığında onlara başvurur ve sorunları halledilir. Bir yönüyle Robin Hood anlatısını bir başka yönüyle meşhur mafya filmi *Godfather*'ı hatırlatan, hikayesi itibarıyla pek çok yapıma benzetilebilecek olan *Sıfır Bir*, üslubunun gerçekçiliği ve hayatın içerisinde ayrıntılarıyla kesinlikle orijinal ve benzersiz bir yapıma olma özelliğini yakalamış durumda. Özellikle sahne geçişlerinde verilen kenar mahallelerin gerçek görüntüleri, neredeyse her bölümde gözükür uçurtmalar, çatılarda uçurulan güvercinler, duvar yazıları, sokaklarda oynayan ve kavga eden çocuklar, çanak antenleri ve su depolarıyla karmaşık çatılardan mürekkep Adana manzaraları, motosikletler, horoz dövüşleri gibi ayrıntılar, dizinin gerçek hayatı yansıtmaya potansiyelini bir hayli arttırmakta. Karakterlerin kullandıkları jargonun gerçek hayatla bire bir aynı olması, saç modellerinden kıyafetlere kadar her detayın Adana'nın kenar mahallelerinden alınmış olması da gerçeklik hissinin artmasında önemli etkenlerdir. Bunların yanı sıra Esat Bargun'un arabesk ezgilerle süslenmiş rap müziği bu mahallelerdeki gençlerin yaşam tarzını yansıtmak açısından son derece başarılıdır. Oldukça düşük bütçelerle iki sezon çekilmiş olan *Sıfır Bir* dizisinin gerçekçilik konusunda çok iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Sıfır Bir dizisi içerdiği şiddet sahneleri ve bol küfürlü replikleriyle toplumsal şiddet ürettiği noktasında eleştirileri de üzerinde toplamış durumda. Başka pek çok tartışmada olduğu gibi bu dizi üzerinden iki farklı görüş dile getirilmektedir. Bunlardan ilki, bol küfürlü sokak ağzının, cinayet ve hırsızlık gibi suç unsurlarının özendirildiği ve gençleri olumsuz yönde etkilediği düşüncesi iken ikincisi ise gerçek kenar mahalle hayatının tam da dizide gösterilen şekilde olduğu ve dizinin toplumu yansıtmaya işlevini yerine getirdiği şeklindeki düşüncedir. YouTube üzerinden yayınlanan dizinin her bölümünün on milyon civarında izlendiği göz önüne alındığında izler kitlenin dizideki şiddet unsurlarına rağmen veya şiddet unsurlarından dolayı gerçekçiliği tercih ettiğini söylemek mümkündür. Başka bir şekilde söylemek gerekirse internetin sağladığı özgürlük ortamının şiddet yüklü içeriklerin üretilmesinde ve talep görmesinde etkili olduğu ortadadır. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi şiddetin sadece görünür olması değil ne şekilde görünür olduğu ve izleyiciye hangi duyguları yaşattığı daha önemlidir.

Kurtlar Vadisi veya *Eşkya Dünyaya Hükümdar Olmaz* gibi bol şiddet içeren televizyon dizilerinin ölümü sıradanlaştırarak insan hayatını nesneleştiren doğasının karşısında *Sıfır Bir*'in ölümün acısını hissettiren doğası, esasında neyin gerçekten şiddet olduğu sorusunu doğurmaktadır. Örneğin bu televizyon dizilerinin hemen her bölümünde mafya babalarının korumaları rolündeki figüranlar öldürülürler. Dizinin akışı içerisinde onların ölümü o kadar normal ve sıradan bir olaydır ki ne dizinin ana karakterleri ne de izleyici bu kişilerin ölümünü sorgulamaz. Bu kişiler adeta fabrikada üretilmiş birer robot gibi ortadan kaybolurlar. Ne aileleri, ne akrabaları veya arkadaşları ne de güvenlik güçleri bu cinayetlerin peşine düşer. Onların ölümüne kimse üzülmez ve ağlamaz. Kurgunun içerisinde bir hikayeleri ve dolayısıyla bir hayatları yoktur. Tamamen nesne haline getirilmiş bu insanların ölümü de izleyicide herhangi bir duyguyu harekete geçirmez. Şiddetin ve ölümün sıradanlaştığı, meşrulaştığı ve onaylandığı yer de bu duyarsızlaşmanın ortaya çıktığı yerdir. Benzer şekilde öldürmek dahil her türlü şiddeti uygulayan

mafya üyeleri hiçbir durumda bedel ödemezler. Bu dizilerde işlenen suçu örtbas etmenin bu kadar kolay olması hayatın gerçekleriyle büyük bir tezat içerisindedir. Bazen de izleyici, görsel olarak hiçbir şiddet unsuru içermeyen sahnelerin görünmez şiddetiyle karşılaşır. Örneğin bir televizyon dizisinde karakterlerden birisi aç bir kaplan tarafından parçalanmak üzere bir kafese kapatılır. Elbette otosansür gereği parçalanma sahnesi gösterilmez. Yalnızca mafya üyelerinin bu sahneyi izleyişlerini gösterilir. Mafya üyelerinin, bir insanın parçalanışını izlediklerini bilen izleyicinin, onların gözlerinde gördükleri şey, soğuk kanlılık, intikam ve haz duygusudur. Bu tür sahneler, kontrol ve denetim altındaki televizyon dizilerinin, şiddeti, nasıl görünmez kılarak, estetize ederek veya sıradanlaştırarak çoğalttıklarının birer kanıtı niteliğindedir.

Uyuşturucu, cinayet, kadın ticareti, hırsızlık, kan davası gibi pek çok suçun konu edinildiği *Sıfır Bir*'deki gerçeklik hissini yüksek olması yukarıda bahsedilen şiddetin sıradanlaşması durumunu engellemektedir. Dizide sadece öldürülme sahnesiyle ilk ve son defa görünen bir gencin hikayesinin birkaç sahneyle verilmesi ve onun gerçek bir insan olarak zihinlerde inşa edilmesi, öldürme eyleminin esasında masum olmadığını göstermektedir. Ölümün ardından yakılan Kürtçe bir ağıt, sevgilisine verilen ölüm haberi ve gencin ailesinin –belki de terör mağduru olarak- Diyarbakır'dan göçtüğüne dair söylenen cümle gibi dramatik unsurlar, kurşunun, hiçbir kökü ve bağı olmayan bir robota değil hayatın içerisinde gerçekten var olan bir insana sıkıldığı hissettirmektedir. Yine bir başka sahnede, hemen yanı başında bir sokak çatışması yaşanan küçük bir kız çocuğunun her şeyden habersiz sokakta oyun oynaması ve bunun ustaca gösterilmesi, şiddetin gerçekliğinin ne olduğunu izleyiciye hatırlatmaktadır. Şiddet, on yedi yaşındaki bir gencin aşırı doz eroin kullanımından bir cami tuvaletinde ölü bulunmasını göstermek değil, böyle bir toplumsal sorunu yok saymak veya estetize ederek sunmaktır. *Sıfır Bir*'de işlenen suçlar gerçektir ve dolayısıyla hapse girmek, vurulmak, öldürülmek, sakat kalmak gibi gerçek sonuçları vardır. Karakterler gerçek dışı kahramanlar olmadıkları için bütün bu sonuçlar her an herkesin başına gelebilmektedir. Dolayısıyla *Sıfır Bir*'de suç dünyasının güzellemesi veya estetize edilmesinden ziyade bu dünyanın gerçekleri daha fazla yer almakta ve zaman zaman rahatsız edici olabilmektedir.

Kontrol edilebilir bir mecra olan televizyona karşı çok daha fazla özgürlük ortamı sunan internet mecrası, görünen o ki, ilerleyen süreçte daha fazla rekabet içerisinde olacaklardır. Her ne kadar televizyon, dizi mecrası olma yönünden hali hazırda liderliği açık farkla elinde bulunduruyor olsa da internet dizileri sektördeki yerlerini almaya başlamış durumdadır. Elbette bu özgürlük medya ve şiddet tartışmasının bu alanda da sürmesine sebep olacak ve internet dizilerinin daha fazla şiddet içermesi (içerebiliyor olması) eleştirilere tabi tutulacaktır. Gerçekçiliği ve şiddet yüklü sahneleriyle en bilinen internet dizilerinden biri haline gelen *Sıfır Bir*'in önemli bir yeri olacağı da aşikardır. Ancak baştaki temel soruyu bu minval de güncellemek gerekirse; hayatın gerçekliğini çok daha iyi yansıtabilme imkanı veren internet dizilerinin şiddeti ile televizyon dizilerinin gerçeklikten uzak şiddeti terazinin ayrı kefelerine konduğunda hangisi daha ağır basacaktır?

Şiddeti Estetize Etmenin Aracı Olarak Bir Süper Kahraman: Wonder Woman

Ayşe Dilara BOSTAN*

Yönetmenliğini Patty Jenkins'in yaptığı ve ilk kez odağında bir süper kadın kahramanın bulunduğu *Wonder Woman*, dikkat çeken bir blockbuster yapım olarak 2017 yılında seyirci ile buluştu. Amerikalı yayıncı DC Comics'in çizgi roman karakterlerinden biri olan Wonder Woman'ın sinematik evrene yine bir kadın yönetmen tarafından aktarılması feminist çevreler tarafından heyecanla karşılanırken film birtakım tartışmaları da beraberinde getirdi. Bu tartışmalar bağlamında çizgi roman evreninde yaratılma süreci 1941 yılına kadar giden Wonder Woman karakterinin 2017 yılında beyazperdeye aktarılmasını, ana akım sinemada güçlenen kadın temsiline bir uzantısı olarak görmek kadar gişede bir süredir başarısız olan DC Comics'in rakip şirketi Marvel karşısında sapmak durumunda kaldığı bir yol olarak yorumlamak da mümkün. Öte yandan Marvel'in 2018 yılında seyirci karşısına çıkacak *Black Panther* filminin siyahi bir süper kahramanı odağına alması da yine temsile dair işleyen bir takım ideolojik süreçlere ve pazardaki yeni arayışlara bağlanabilir. Bu yazı süper kahraman filmlerinde kahramanların sosyo-ekonomik ve politik koşullara göre çeşitlendirildiğini ve arka plandaki mesajların yine dönemin gerekliliklerince düzenlendiğini akılda tutarak, bu filmlerin değişmez bir unsuru olan şiddetin *Wonder Woman*'da ne şekilde görünürlük kazandığına, neye hizmet ettiğine ve kadın süper kahramanın bu işleyişte nerede durduğuna bakmayı hedeflemektedir.

Film, kahramanı Wonder Woman'ı yani Diana'yı tanıtarak başlar. Tanrılar tarafından Amazon kadınlarına verilen Themyscira isimli adada yaşayan bir prenses olan Diana çocukluğundan itibaren bir savaşçı olarak yetiştirilir. Diana'nın annesi Hippolyta Amazon kadınlarının kraliçesi iken teyzesi Atiope kadınları savaş için eğiten generaldir. Amazon kadınları ne zaman çıkacağını bilmedikleri bir savaşta, savaş tanrısı Ares'i yenmek için eğitilmektedir. Fakat Ares'i yenebilecek tek biri vardır, o da Amazon kadınlarının en güçlüsü olan Diana'dır. Diana, annesi Hippolyta'nın izolasyonist tavrına karşın teyzesi Atiope'nin müdahaleleri ile kendi savaşçı kimliğini ve seçilmişliğini keşfeder. Günün birinde adaya Steve Trevor adında bir Amerikan casusu uçağı ile

* Arş. Gör. Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, dilaraokuyucu@gmail.com

düşer ve Diana dünyada sürmekte olan savaştan bu sayede haberdar olur. Dünyayı savunmayı kutsal görevi addeden Diana böylece casus Trevor'un rehberliğinde Themyscira'nın dışına çıkar ve Savaş Tanrısı Ares'i öldürme macerasına atılmış olur.

Filmin Themyscira'da geçen ve mitolojik göndermeli ilk bölümü, filmde şiddete dair nasıl bir anlatı kurulacağına işaretlerini verir. *Wonder Woman*'ın anlatısal özelliklerine bakıldığında filmin ilk kesitlerinden itibaren Amazon kadınlarının iyilik ile ilişkilendirildiği görülür. Amazon kadınları iyilik tanrısı Zeus tarafından insanları doğruya iletmek için yaratılmıştır. Güzel ve güçlü olan bu kadınlar ile özdeşleştirilen ve estetik bir şekilde icra edilen şiddet ise kutsal bir görevin aracı olarak kurgulanmıştır. Anlatının başında henüz küçük bir kız çocuğu olan Diana'nın bakış açısıyla seyirciye aktarılan sahnelerde, Diana teyzesini örnek alarak dövüş tekniklerini taklit eder. Diana'nın dövüşmeye duyduğu bu çocuksu merakla başlayan savaş eğitimi, dünyadaki kötülüğe son vereceğine dair duyduğu saf inanç ile birleşir ve film boyunca Diana tarafından sürdürülecek şiddetin masumlaştırılmasına hizmet eder.

Wonder Woman'ın işleyişi onu bir masal anlatısı olarak okumayı da mümkün kılar. Bir prenses olan Diana, Amazon kadınlarına bahşedilmiş kutsal nesnelere kemendi, kalkanı ve tanrı öldüren kılıcı olarak kendisine konan yasağı çiğner ve rehberi Trevor eşliğinde zorlu görevi yerine getirmek için krallığından uzaklaşır. Diana'nın prensesliği doğuştan gelen seçilmişliğini gösterir. Yol arkadaşı Trevor da anlatının başından itibaren doğruluğun temsilcisi olarak konumlandırılır. Masalın kötülükleri ise Almanlar ve Almanlar için çalışan Türklere dir. Almanlar, Amazon kadınlarına -ve seyirciye- Trevor tarafından tanıtılır. Trevor görevi gereği Alman ordusunun komutanı General Ludendorff'u Osmanlı İmparatorluğu'nun gizli askeri karargahına kadar izlemiş ve Almanların Türklere ölümcül bir kimyasal silah yaptırdığını görmüştür. Bu işin arkasında ise Ludendorff'un emrinde çalışan kimyager Dr. Isabel Maru vardır. Geçmişte geçirdiği bir kazada yüzünün yarısını kaybeden ve bir maske ile bunu gizleyen Doktor Maru bir cadıyı andırmakta ve "zehir doktor" olarak anılmaktadır. Diana üzerinden kadını kahramanlaştıran anlatı diğer yandan Doktor Maru karakteri ile de geleneksel cadı imgesini yeniden üretir. Diana ve Doktor Maru arasında kurulan karşıtlık güzelliğin ahlaki üstünlüğe işaret ettiği bir düzlem yaratmasının yanı sıra Diana'ya atfedilen iyilik hali ile ırksal bir üstünlük iddiasını da beraberinde getirir.

Anlatının iyiler ve kötüler arasında kurduğu karşıtlıkta şiddetin rengi uygulayıcısına göre değişmektedir. Bir diğer ifade ile anlatı şiddeti sınıflandırmaktadır. Seçilmiş sınıftan, Diana ve Trevor'un elinden gelen şiddet "doğru", Almanların elinden gelen şiddet ise "kötü" olarak yansıtılır. Trevor'un kimyasal silah üretimi ile ilgili anlattığı hikaye, Diana'nın bu işin müsebbibi olan Ludendorff'un Savaş Tanrısı Ares olduğuna inanmasını sağlar. Hikaye de bir süre bu inancı besleyecek şekilde ilerler. Ludendorff ve Doktor Maru kimyasal silahlarını işler hale getirmek için zalimce davranmaktan çekinmez. İkili planlarını engellemeye çalışan herkesi ortadan kaldırır. Anlatıda bu iki karakter üzerinden Almanlar şüphe götürmez şekilde kötü olarak temsil edilir. Buna karşın Trevor'un Doktor Maru'nun formüllerini yazdığı defteri çalmasına ve karargâhı içindeki askerler ile birlikte havaya uçurması doğruluğunun bir sonucudur. Diana'nın Ludendorff'a ulaşma mücadelesinde önünde çıkan askerleri ortadan kaldırırken gösterdiği şiddet ise yine Diana'nın savaş karşısında duyduğu naif üzüntünün uzantısıdır. Diana Ludendorff'a

ulaşır ve bütün kötülükleri sonlandırmak üzere onu öldürür. Fakat beklediği dönüşüm yaşanmaz, Alman karargahında askerler kimyasal silahları taşımaya devam eder. Bu noktada Ludendorff'un anlatının “sahte düşmanı” olduğu açığa çıkar ve gerçek savaş tanrısının İngiliz Başbakanı Sir Patrick olduğu anlaşılır. Anlatı bu noktada muğlaklaşır. Ares, aslında savaşın değil gerçeğin tanrısı olduğunu söyler. O, insanlara kötülüğü sadece fısıldamaktadır. Doktor Maru'nun kulağına kimyasal silahın formülünü fısıldadığı gibi. Kötülüğü seçen ve buna yatkın olan insanın kendisidir. Ares Diana'ya birlik olmayı teklif eder. İnsanların yardımı değil yıkımı hak ettiğini söyler. Anlatısal düzenlemeler de Diana'ya -ve seyirciye- barışa uyum sağlayamayan toplumların yok olmayı hak edebileceği ihtimalini düşündürür. Fakat Trevor'ın kimyasal silahla dolu uçağı ele geçirip havada kimseye ulaşmadan patlatması, Diana'nın dünyayı sevginin kurtaracağına dair olan inancını tazeler. Diana'nın Doktor Maru'yu mu yoksa Ares'i mi öldüreceğini seçmesi, Trevor'a duyduğu sevgi ve inanca bağlanır. Trevor'un fedakarlığı Diana'nın Ares'i öldürecek gücü kendisinde bulmasını sağlar. Kimyasal silahların ve Ares'in ortadan kalkmasının peşi sıra gelen sahnede İngiliz bayrakları sevinçle dalgalanır. Anlatı Anglosakson dünyanın zaferi ile sonlanır.

Douglas Kellner'in (2013) her dönemin siyasi söylemlerinin temsillere tahvil edildiği bir mücadele alanı olarak okuduğu çağdaş Hollywood sinemasında süper kahraman filmleri, Amerikan halkının ülkenin güç kaybettiğini düşündüğü dönemlerde eski Amerika'yı tesis edecek “Kurtarıcı”ya duydukları özleme karşılık gelmektedir (ss. 13-24). *Wonder Woman* da Amerika'nın prestijini düzeltme girişiminin bir parçası olarak süper kahraman filmlerine eklenmiş gözükmektedir. Süper kadın kahramanın bugünün koşulları için kârlı bir “alternatif” olduğu açıktır. Bu bağlamda Robert Kolker'in (2008) ifadesi ile popüler kültür ürünlerinin bireysel imgelemin değil, müşterilerinin en geniş bölümüne cazip gelmesi için bu ürünleri oluşturan büyük şirketlerin hesaplamalarının ürünü olduğu hatırlanabilir (s. 99). Öte yandan *Wonder Woman* her ne kadar süper kahramanının kadın olması ile dikkatleri çekse de, diğer süper kahraman filmlerinde olduğu gibi erkek-merkezli bir anlatı kurmaktadır. Filmde Diana'ya rehberlik eden, yeri geldiğinde onu şekillendiren, güç ve ilham veren Trevor'un kahramanlaşma süreci bu düzenlemeye işaret etmektedir. Diana'nın duygu, Trevor'ın mantık ile ilişkilendirildiği anlatıda süper kahramanın bir erkeğin rehberliğine ihtiyaç duyması rastlantısal bir düzenleme olmamakla birlikte filmin seyri içinde sorgulanabilir de değildir. Bu düzenlemeyi sorgulanmaz kılan Diana'nın izole bir dünyada yaşaması ve Ares'i savaş sürecinden geçmekte olan modern dünyada bulacağına dair duyduğu saf inançtır. Anlatıya hakim olan ironik dil, şiddete ve toplumsal cinsiyete dair yapılan ideolojik düzenlemelerin görünmez kılınmasına hizmet etmektedir. Bu düzenlemeler *Wonder Woman*'ın postmodern anlatılarda inşa edilen yeni kadınlık ve erkeklik rollerinden çok uzağa düşmediğini de gösterir. Nihai olarak filmin anlatısal düzenlemeleri, kadın kahramanı şiddeti estetize etmenin aracı olarak kullanırken bütün savaşları sona erdirecek savaş olarak isimlendirdiği I. Dünya Savaşı'nın kahramanı olarak da Trevor'ın altını çizmektedir. Trevor karakteri üzerinden Amerikan değerlerinin doğruluğu ve gücü bir kere daha tasdik edilmektedir. Süper kahraman Diana'ya düşen ise rehberi Trevor'ın -ve değerlerinin- izinden giderek Ares'le savaşmak ve dünyayı kurtarmaktır.

Kaynaklar

Kellner, D. (2013). *Sinema savaşları*. (Çev. G. Koca). İstanbul: Metis Yayınları.

Kolker, R. (2008). Kültürel pratik olarak sinema. B. Bakır, Y. Ünal & S. Saliji (Der.). *Sinema, ideoloji, politika: Sinemasal yazılar 1* içinde (ss. 97-144). Ankara: Orient Yayıncılık.

Türkiye’de Şiddet Olgusuna İlişkin Medya ve İletişim Alanındaki Lisansüstü Tezler

Gülen SÖNMEZ*

Bilgi edinme aracı olarak medya, toplumun bilgi edinmesi, aydınlatılması ve doğru kararlar alabilmesi adına önemli bir işlevi üstlenmektedir. Medyanın işlevini yerine getirmede kullandığı dil ile söylem ve görseller, olgunun devam etmesine, tekrarlamasına, yeniden üretilmesine kaynaklık etmektedir. Şiddet olgusu da bu anlamda son derece kolay olarak üretilip tüketilebilen bir yapıya sahiptir. İçerisinde bulunduğumuz dönemde ise yeni medya ve sosyal medya,, yer ve zaman unsurundan azade biçimde, şiddeti yeniden üretme hususunda geleneksel medyaya nazaran daha yetenekli görünmektedir. Toplumunu ilgilendiren şiddet, terör, çatışma, cinayet, istismar vb. birçok konu medya tarafından sürekli işlenip üretilen ve toplum tarafından da sürekli tüketilme durumunda olan olgular haline gelmektedir. Dolayısıyla akademide bu tür olgular sorunsal haline getirilerek çeşitli araştırmalara konu olmaktadır. Bu bağlamda medyanın etkileri ve içeriği analiz konusu haline gelirken diğer yandan bu araştırmalar için başvuruda bulunulan teorik ve metodolojik yaklaşımlar geliştirilmektedir (Aydeniz, 2017).

Bu çalışmada, akademik alanda medya ve şiddet konusunda Türkiye’de hazırlanmış tezler tespit edilerek, bu lisansüstü tezler üzerinden Türkiye’deki literatürün belirlenmesi amaçlanmıştır. Buradan hareketle hazırladığımız bu literatür çalışmasının, medya ve şiddet konusunda çalışma yapacak araştırmacılar için yol gösterici bir başvuru kaynağı olması ümidindeyiz. Çalışma YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde anahtar kelimelerle yapılan bir tarama ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre; YÖK Tez Merkezinden ‘Aranacak Alan’, ‘İzin Durumu’, ‘Tez Türü’, ‘Tümü’ olarak seçilmiştir. Taramada konu ile ilgili tezlerin çalışma dışında kalmaması için ‘Tümü’ seçeneği tercih edilmiştir. Taramada toplam 220 teze ulaşılmıştır. Şiddet olgusunu medya ve iletişim teknolojileri bağlamında doğrudan incelemeye almış olan 200 çalışma, araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.¹ Belirlenen anahtar kelimeler şunlardır: ‘medya ve şiddet’, ‘şiddet ve medya’, ‘medya şiddet’, ‘şiddet medya’ ‘şiddetin temsili’, ‘medya ve terör’, ‘terör ve medya’, ‘medya terör’ ve ‘terör medya’, ‘nefret

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, gulenle@gmail.com

** Hukuk, Tıp, Kamu Yönetimi, Eğitim, Felsefe, Siyaset ve Sosyoloji alanlarında yapılmış olan çalışmaların bazıları şiddet içeriğine sahiptir ancak medya bağlamında değerlendirmelerde bulunmadıkları için çalışma kapsamına alınmamıştır.

söylemi, 'medya ve nefret söylemi', 'nefret söylemi ve medya', 'medya ve savaş', 'savaş ve medya', 'medya savaş', 'çizgi film ve şiddet', 'şiddet ve çizgi film', 'çizgi film şiddet', 'siber zorbalık', 'siber terörizm', 'iletişim ve şiddet'.

Çalışmanın sonucunda, akademik alanda medya ve şiddet konusunda yapılmış olan araştırmaların, medya ile ilgili mecraların çoğunda ele alınmaya çalışılmış olduğu görülmektedir. Medya etkileri ve medyanın temsili konusunda iletişim alanından gelen çalışmalar ağırlıktayken, medya ile ilgili yapılan alan dışı çalışmalarda daha çok medyanın toplumsal etkisi üzerinde durulduğu görülmektedir.

'Medya ve şiddet' ve 'şiddetin temsili' temasına yönelik olarak ilgili tezlerde, özellikle görsel medya tarafından üretilen şiddet kültürünün etkisi, toplumsal hayata yansımaları, şiddetin sosyo-kültürel kaynakları ve medya metinleri ile bunların sunumu, şiddetin sosyal medya aracılığıyla meşrulaştırılması gibi temel sorunlar merak konusu olmuş ve akademide araştırma alanı bulabilmiştir. Medya ve şiddet temasında belki de en öne çıkan konu, kadına yönelik şiddetin sunum şeklidir. Kadının temsiline yönelik çalışmalarda medyanın kadın cinayetlerine nasıl yaklaştığı üzerinde durulmaktadır. Özellikle görsel medya (televizyon) ve basılı medya (gazete ve dergi) üzerinde bu konuyla ilgili çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu temel konuların dışında, roman ve sinemada şiddetin temsili, siyasetteki şiddetin sunumu ile ilgili çalışmalara da rastlanmaktadır.

'Nefret söylemi' temasında, özellikle internet gazeteciliğinde olmak üzere; haberlerde, haber portallarında, sosyal medyada, basında ve televizyon haberlerinde; cinsel yönelim, din, spor ve siyasi söylemlerin yanı sıra HIV vb. hastalık temelli nefret söylemlerinin yansıtılması konuları üzerinde durulmaktadır. Ayrıca nefret söylemini ifade özgürlüğü üzerinden değerlendiren çalışmalar da mevcuttur.

'Terör' teması ile ilgili olarak medyanın bilgilendirme işlevi üzerinde durulurken, medya ile olan ilişkisi üzerinden dizilerde terörün sunumu, medyada terörün yansıtılmasının (örneğin patlayan bombaların sunumu, çatışmaların sunumu vb.) analiz edildiği çalışmalar söz konusudur. Terörün medyada yansıtılmasında; ideolojik farklılıklar, haber yapımında ideolojik etkenler, terör bağlamında medya-terör ilişkisi, terörün sunumunun toplumsal korkuya etkisi, terör haberlerinde polis-medya ilişkisi, küreselleşme-terör ilişkisi ve basına yansımaları, terör örgütlerinin basını propaganda aracı olarak kullanması ve medyanın yarattığı terör üzerine çalışmalar öne çıkmaktadır.

'Medya ve savaş' temasında, medyanın savaş fotoğrafları ile şiddet ilişkisi kurulmuştur. Savaş fotoğrafçılığı, medyanın ölü seviciliği (teşhir), medya teknolojisindeki gelişim, savaş haberlerindeki değişim, psikolojik savaş, savaştan barışa medyanın rolü, sansür, iştirilmiş gazetecilik ve savaş medyası ile ilgili çalışmaların Türkiye'de akademinin gündeminde kendisine yer bulduğu anlaşılmaktadır.

'Çizgi filmler ve şiddet' temasında ise çizgi filmlerin olumsuz etkileri üzerine tartışmaya girildiği görülmektedir. Akademik başarı ve saldırganlığa etkisi, davranış sorunları ile çocukların

gelişimlerine ve kurdukları iletişime ne tür etkileri olduğu konularının da üzerinde durulduğu göze çarpmaktadır.

'Siber zorbalık' alanındaki araştırmaların daha çok, küçük çocukların internet ortamında başlarına gelebilecek olumsuz durumlar için çözüm üretme meselesine eğildiği görülmektedir. Ancak burada daha çok eğitim bilimleri alanında yazılmış olan tezleri görürken, iletişim bilimleri ya da iletişimle ilgili diğer bölümlerin bu konuda yeterli sayıda çalışmalarının olduğu söylenebilir. Oysa medya ve iletişimin temel rol oynadığı bu konuda, iletişim bilimlerinin ya da diğer yakın alanların bu sorunla ilgili daha çok tez üretmesi; yani çözüm üretmesi gereği açıktır. Bu temayla ilgili olarak hazırlanan tezlerde; öğrenciler, öğretmen adayları, öğretmenler, okul yönetimi ve rehberlik servisleri inceleme alanları olarak seçilirken; siber zorbalığa maruz kalma ya da mağdur olma durumları, internet bağımlılığı, siber zorbalığın etkileri, siber zorbalıkla baş etme yöntemleri, siber zorbalıkla ilgili algı, siber zorbalık farkındalık eğitimi vb. sorunsallar üzerinde durulmaktadır.

'Siber terörizm' teması üzerine yürütülen çalışmalar; siber terörizm ile mücadele, küreselleşme, internet ve değişen terörizm, kötü amaçlı web siteleri, bilişim suçları bağlamında ele alınmıştır. 'İletişim ve şiddet' temasında; şiddet kültürünün yeniden üretilmesi, dil ve söylem ile şiddet ilişkisi, kitle iletişim araçları ve şiddet, televizyon programları ve izleyiciye etkisi konularının çalışmalarda yer aldığı belirlenmiştir.

Lisansüstü Tezler

Doktora Tezleri

1. Çakmak, F. (2017). "21. Yüzyılda Terör ve Terörün Medyada Temsili: Ankara ve Paris Saldırılarının Türk ve Fransız Basınında Sunumu". Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
2. Çaba, D. (2017). "Haberdeki Şiddet: Türk Yazılı Basınında Nefret Söylemi Üzerine Bir İnceleme". Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
3. Arvas, N. (2016). "Hollywood Sinemasında Öteki Sorunsalı Bağlamında Müslüman Kimliği Temsili". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
4. Turan, S. G. (2016). "Bilişim Okuryazarlığı Bağlamında Siber Şiddetin Meşrulaştırılması". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
5. Özer, H. (2016). "Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Tutum ve Duyarlılıklarının Drama Metoduyla İncelenmesi". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
6. Pekşen Süslü, D. (2016). "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı, Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi". Doktora Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

7. Kavuk, M. (2016). “Ortaokul ve Liselerin Siber Zorbalık Farkındalık Profillerinin Oluşturulması ve Okul Paydaşlarına Yönelik Siber Zorbalık Farkındalık Eğitimi Etkililiğinin Değerlendirilmesi”. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

8. Mihçı, P. (2016). “Ortaokul Öğrencileri, Öğretmenleri, Okul Yöneticileri ve Velilerin Siber Sağlık Durumlarının İncelenmesi”. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

9. Tanrıku, İ. (2015). “Siber Zorbalık Yapma Motivleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler: Kullanımlar ve Doyumlar Kuramını Test Etme”. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

10. Özen, Ö. (2015). “Televizyondaki Şiddetin Çizgi Filmler Yolu İle Okul Öncesi Çocuklara Etkisi”. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

11. Alp H. (2015). “Medyada Nefret Söylemi ve Çingene Toplumuna Yönelik Ayrımcı Söylemin Suça Dönüşme Süreci”. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

12. Doğan, E.v(2015). “Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı”. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

13. Kazan, H. (2015). “Türkiye’de 1980 Sonrası Bölücü Terör Faaliyetleri ve Yazılı Basında Yer Alış Biçimi”. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

14. Şentürk, Ş. (2015). “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İletişim Eğitim Programının Etkililiği”. Doktora Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

15. Topcu, Ç. (2014). “Baş Etme Yöntemleri, Duygu Düzenleme, Ruminasyon ve Algılanan Sosyal Desteğin Geleneksel ve Siber Zorbalık Mağduriyeti İle İlişkilerinin Modellenmesi”. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

16. Eroğlu, Y. (2014). “Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyeti Yordayan Risk Etmenlerini Belirlemeye Yönelik Bütüncül Bir Model Önerisi”. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

17. Tanrıku, T. (2013). “Siber Zorbalıkla İlgili Değişkenlerin İncelenmesi ve Gerçeklik Terapisi Yönelimli Bir Müdahale Programının Siber Zorbaca Davranışlar Üzerindeki Etkisi”. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

18. Peker, A. (2013). “İnsani Değerler Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Problemler İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisi”. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

19. Kılıç, A. (2013). “Devlet Eli İle İnternet İçerik Düzenlemesi Sorunu: TİB Örneği”. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

20. Serin, H. (2012). “Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri”. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

21. Yazar, T. (2010). “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme”. Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

22. Demir, B. (2009). “Görsel Medya’nın Spordaki Şiddete Etkisi”. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
23. Khalfallah, Z. (2009). “Trablusgarb Meselesi ve Kamuoyunun Tutumu (1878-1912)”. Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
24. Halıcı, C. (2007). “Gazete Haberlerinde Kadına Yönelik Şiddet: Posta ve Takvim Gazetelerinde Kadına Yönelik Şiddet Haberleri Üzerine Bir Araştırma”. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
25. Oğuz, C. (2007). “Türk Basını’nda Etik Sorunu ve Tetikçilik Kavramı”. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
26. Yoloğlu, N. (2003). “Küreselleşen Medya Anlayışında, Aktüel İnfomasyondan Desinformasyona Yöneliş Sorunu (Savaş ve Kriz Dönemlerinde)”. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
27. Kocadaş, B.(2002). “Görsel Medya ve Şiddet Kültürü (Ortaöğretim Çağı Gençliğinin Şiddet Eğiliminde Görsel Medyanın Etkisi) -Malatya Uygulaması-”. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
28. Aytaç, Ö. (2002). “Terör Üzerinde Medya İle Devlet Arasındaki İlişki: Dünya Ticaret Merkezi’ne Yapılan Terörist Saldırı Örnekleme”. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
29. Tandoğan, K. C. (1998). “Terörizm ve Medya İlişkisinin Halkla İlişkiler ve Tanıtım Yönünden İncelenmesi”. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
30. Dündar, C. (1996). “Terör ve Medya; Liberal Teori Işığında, Terör Olaylarının Televizyonda İşlenişine Eleştirel Bir Yaklaşım”. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
31. Can, A. (1995). “Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Televizyon Programları İçinde Çizgi Filmlerin Çocukların Gelişimine ve İletişimine Etkileri”. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
32. Bulgu, N. (1995). “Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Yapıya Olumsuz Etkileri - Sapma Davranışları”. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksek Lisans Tezleri

33. Aksoy, G. P. (2017). “Toplumsal Korkuyu Tetikleme Açısından Türk Basımının Ulusal ve Uluslararası Terör Olaylarına Bakış Açısı: Ankara - Paris ve Brüksel Terör Saldırıları”. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
34. Bayram, F. (2017). “Siber Zorbalık Yapma Siber Mağdur Olma ve Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

35. Gencer, H. (2017). “Ortaokul Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık Davranışları ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

36. Güneş, E. (2017). “Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Sorunları ile İzledikleri Çizgi Filmler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

37. Kargalı, O. (2017). “6-7 Eylül Olayları’nda Basının Rolü ve Azınlıklara Karşı Tutumunun Değerlendirilmesi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

38. Kurşun, H. (2017). “Medya ve Şiddet: Medyadaki Şiddet Olgusunun Toplumsal Hayata Yansımaları Hakkında Niceliksel Araştırma: Gaziantep İl Örneği, 2016”. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

39. Özcan, Ş. (2017). “İnternet Gazeteciliğinde Nefret Söylemi: Ensonhaber Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

40. Öztürk, F. E. (2017). “Yeni Medyada Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Nefret Söylemi”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

41. Serda, Kayman, Ş. (2017). “İşletmelerde Siber Zorbalık, Duygusal Zeka ve Üretim Karşıtı Davranışlar İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

42. Mahan, A. (2017). “Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet ile Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Güvenlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

43. Metli, G. (2017). “Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnsani Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

44. Mutlu, E. (2017). “Öğretmen Adaylarının Siber Zorba Davranışlara Yönelik Görüşlerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

45. Vicdan İrfanoğlu, H. (2017). “Televizyon Dizilerinin İzlenme Durumu ve Televizyon Dizilerindeki Şiddet Eğiliminin İzleyici Üzerindeki Etkisi: Acımasız Dünya Sendromu Ekseninde Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

46. Qadr, D. R. (2017). “Kötü Amaçlı Web Sitelerinin Akıllı Yöntemlerle Belirlenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

47. Aslan, H. (2016). “Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler Arasında Görülen Geleneksel ve Siber Zorbalık”. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

48. Aygün, F. (2016). “Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık - Adıyaman Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

49. Baykal, F. (2016). “Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Ailedeki Koruyucu Etmenlerle İlişkisi: Afyonkarahisar İli Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
50. Benakay, M. A. (2016). “Belalı Kadın Savaşçılar: Kobani’de Savaşan Kürt Kadınlarının Medyadaki Temsili”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
51. Bozdemir, N. Z. (2016). “Siber Terörizmin Yeniden Kavramsallaştırılması: Yeni Bir Tanımsal Çerçeveye Doğru”. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
52. İbrahim, D. M. (2016). “Isis Propaganda: Persuasive Techniques in Recruitment”. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
53. Küçük, S. (2016). “Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe Uyarlaması”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
54. Karaman, G. (2016). “Ortaokul Öğrencileri, Rehber Öğretmenleri, Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri ve Yöneticilerinin Siber Zorbalık Hakkındaki Görüşleri: Keçiören İlçesi Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
55. Karaman, H. (2016). “Twitter’deki Dini ve Etnik Temelli Nefret Söylemlerinin Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
56. Örenel, M. (2016). “Yazılı Basında Nefret Söylemi: 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
57. Meleke, C. N. (2016). “Türkiye Sineması’nda LGBTI Bireylerinin Temsili ve Nefret Söylemi”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
58. Tosun, E. (2016). “Barış Gazeteciliği Bağlamında Ankara Garı Saldırısı Haberlerinin Eleştirel Söylem Çözümlemesi”. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
59. Yazar, S. (2016). “Etik İhlaller ve Nefret Söyleminin Yeniden Üretilmesinde Sosyal Medyanın Rolü: Özgecan Aslan Cinayeti Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
60. Karabiber, D. (2016). “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okul Dışı Etkinliklerinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
61. Özer, G. (2016). “Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ile Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
62. Ünver, H. (2016). “Siber Zorbalık ile Problemlı İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişki ve Bu Değişkenlerin Çeşitli Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
63. Elmas, B. (2016). “Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Algı Düzeylerinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

64. Taştekin, E. (2016). “Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler”. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

65. Aydın Görücü, R. (2016). “Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuk ve Ergenlerin Siber Zorbalık ve Mağduriyeti ile İlişkili Etmenlerin Araştırılması”. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi. Tıpta Uzmanlık.

66. Ümmetler İlhan, A. (2016). “Ortaöğretim Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlık Düzeyleri ile Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi: Çekmeköy Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

67. Akça, A. (2016). “Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının, Etkileyen Faktörlerin ve Etkilerinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Koç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

68. Kestel, M. (2015). “Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik, Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

69. Akar Çelik, A. (2015). “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeyleri ile Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

70. Gündüz, A. (2015). “İnternet Güvenliği Üzerine 2000 - 2014 Yılları Arasındaki Çalışmaların Bir İçerik Analizi: Riskler, Risklere Etki Eden Faktörler ve Metodolojik Yönelimler”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

71. Çiftçi S. (2015). “Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Asilik Davranışları ile Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

72. Dikmen, M. (2015). “Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-Yeterlik Algıları ile Siber Zorbalık Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

73. Sakallı, H. (2015). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeyleri ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

74. Erden, İ. O. (2015). “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

75. Sönmez G. (2015). “Seçim Kampanyalarında Nefret Söylemi: 2014 Yılı Parti Liderlerinin Açık Hava Konuşmaları”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

76. Alçayır, M. (2015). “Türkiye’de Haber Portallarının İçerik Yönetiminde Azınlıklara Yönelik Nefret Söylemi”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

77. Yusifli, S. (2015). “Düşüncüyü İfade Özgürlüğü ve Nefret Söylemi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

78. Sekman, E. (2015). “Nefret Söyleminin Ortaya Çıkmasında Medyanın Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
79. Şevik, E. (2015). “Yeni Medya ve Nefret Söylemi: Yeni Medyada Cinsel Yönelim Temelli Nefret Söylemi Üzerine Bir İnceleme”. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
80. Değirmen Sitera, B. (2015). “Haneke’nin Kent Buzlaşma Üçlemesinde Modern Bireyciliğin İzleri”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
81. Yalçın, N. (2015). “Sosyal Medyada Simgesel Şiddet: Ekşi Sözlük Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
82. Ada, H. (2015). “Erkek Köşe Yazarlarının Kadına Yönelik Şiddet Anlatımı”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
83. Mutlu, A. (2015). “Kadına Şiddet Olaylarının Medyaya Yansıması: Milliyet, Zaman ve Yeni Akit Gazetelerinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
84. Karahmet, A. (2015). “Kadına Yönelik Şiddet Konusunun Yerel Televizyon Haberciliğinde Sunumu: Giresun İli Yerel Televizyonlar Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
85. Depas, G. (2015). “Çağdaş Sanatta Estetize Edilen Şiddet ve Kaotik Tasvir”. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
86. Çavdar, D. (2015). “Nefes: Vatan Sağolsun ve Gelecek Uzun Sürer Filmlerinde Politik Şiddetin Temsili”. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
87. Keskinaya, E. (2015). “Irak ve Şam İslam Devleti’nin Yeni Medya Kullanımı”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
88. Çiftci, H. (2015). “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerinin Facebook Tutumu ile İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
89. Özdemir, S. (2015). “Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin, Anne-Baba ve Akran İlişkilerine Göre İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
90. Karaaytu, H. (2015). “Facebook Kullanan Liseli Öğrencilerin Siber Zorbalık Eğilimi Balıkesir İl Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
91. Temel, Y. (2015). “Ortaöğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık Davranışları/ Mağduriyetleri ve Öğretmenler ile Okul Yöneticilerinin Farkındalıkları”. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
92. Nasrat, Q. (2015). “Siber Terörizmle Mücadele ve Uluslararası Hukuk”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
93. Daş, G. Y. (2014). “Acil Servis Personeli Öfke Kontrol Düzeyleri ve İletişim Becerilerinin Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

94. Üvez, F. (2014). “Medya ve Risk Toplumu İlişkisi Bağlamında Terör Haberlerinin Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

95. Çetin, N. (2014). “Gazete Haberlerinde Kimlik İnşası: Terör Haberlerinin Sunumu”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

96. Solmaz, A. (2014). “Kadına Yönelik Şiddetin Medyada Sunum Şekli ve Şiddet Gören Kadınların Yasal Farkındalığı: Nitel Bir Çalışma”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

97. Yavuz, S. (2014). “Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları ve Medya Metinleri Aracılığıyla Sunumu”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

98. Bulduk, B. (2014). “1990’lardan Sonra Yeni Medyada Kimlik Sorunsalı, Şiddet Olgusu ve Sanat Pratiklerine Etkisi”. Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

99. Zerkin, H. (2014). “Coen Kardeşler Sinemasında Şiddetin Temsili ve Sunumu”. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

100. Gwadabe, N. M. (2014). “Amerikan Medyasında 11 Eylül Sonrası İslamofobik Önyargı”. Yüksek Lisans Tezi. Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

101. Zengin, M. G. (2014). “Türkiye’de İç Güvenlik Yapılanması ve Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı”. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

102. Yazıcı Üstel, P. (2014). “Dini Temelli Nefret Söylemi Ekseninde İfade Özgürlüğünün Sınırlandırılması”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

103. Apsar Güzelkocar, M. (2014). “Dijital Medyada Fanatizm: Futbola İlişkin Sosyal Ağlarda Nefret Söylemi”. Yüksek Lisans Tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

104. Ertaş, A. (2014). “Nefret Suçları ve Nefret Söyleminin Yazılı Basında Üretimi: Mavi Marmara Baskını, Türkiye ve İsrail Basını Karşılaştırılması Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

105. Kızılışımşek, T. (2014). “Irak’a ABD Müdahalesinin Türkiye Basınında Söylem Açısından İrdelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

106. Altıkat ,A., (2014). “Nefret Söylemi Olarak Halkın Bir Kesimini ve Halkın Bir Kesiminin Dini Değerlerini Aşağılama Suçları”. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

107. Livberber, T. (2014). “Medyada Nefret Söylemi ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında LGBTT bireylere Yönelik Nefret Söylem(ler)inin Çözümlemesi”. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

108. Yenmez, F. (2014). “Yazılı Yerel Basında LGBTT Temsili: Gaziantep Örneği (2009-20014)”. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

109. Balcı, B. (2014). “Savaş Fotoğrafçılığı Bağlamında Ölüm ve Mahremiyet: Ölü Bedenlerin Teşhiri ya da Medyanın Ölü-Seviciliği”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

110. Karabağ, M. (2014). “Savaş Muhabirliği; Suriye İç Çatışması Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

111. Öztürk, H. B. (2014). “Aile İçi Şiddetin ve Çizgi Film İzlemenin Akademik Başarı ve Saldırganlıkla İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

112. Karakurt, N. (2014). “Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalığa Maruz Kalma Dereceleri ve Davranışları Uygulama Dereceleri”. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

113. Kocaturk, M. (2014). “Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

114. Cicioğlu, M. (2014). “Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşleri”. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

115. Dalmaz, E. (2014). “Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Mağduriyet, Depresyon ve Anksiyete Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

116. Dalmaç, Z. (2014). “Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

117. Evegü, E. (2014). “Ergenlerde Siber Zorbalığın Utangaçlık ve Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

118. Tamer, N. (2014). “Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Algıları ve Buna Yönelik Teknolojik Zorbalık Farkındalığı Eğitimi: Pilot Uygulama”. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

119. Usta, A. (2013). “Lise Öğrencilerinin Öfke Düzeyleri ile Siber Zorbalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

120. Çalışgan H. (2013). “İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık”. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

121. Başköy, N. (2013). “Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık, Siber Zorbalık ve Bilgisayara Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

122. Dilber, Y. (2013). “Ergenlerde Görülen Siber Zorba/Mağdur Yaşantılarının Utanç/Suçluluk ve İntikam Duyguları Çerçevesinde İncelenmesi: Bursa İli Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

123. Özbay, A. (2013). “Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki”. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

124. Özel, S. (2013). “Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

125. Türkoğlu, S. (2013). “Ergenlerin Problemlı İnternet Kullanımları ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

126. Bingöl, N. (2013). “Lise Öğrencilerinin Siber Zorba ve Mağdur Olma Davranışları ile Yakın Sosyal Çevrelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

127. Yegen, C. (2013). “Yazılı Basında HIV/AIDS ile Yaşayan Bireylere Yönelik Nefret Söylemi”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

128. Binbuğa Kınık, B. N. (2013). “Nefret Söyleminde Sorun Nedir: Siyaset Kuramı, Hukuki Düzenlemeler ve Türkiye Örneği Üzerine Tartışmalar”. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

129. Çelikdemir, A. (2013). “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Nefret Söylemi”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

130. Aygöl, E. (2013). “Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

131. Narin, M. (2013). “Etnik Terörle Mücadelede Yöntem Olarak Demokratikleşme: Türkiye ve İngiltere’deki Gazeteler Üzerinde Söylem Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

132. Örki, H. (2013). “Okullarda Şiddet ve Suç: Eskişehir Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

133. Çinelioğlu, G.(2013). “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlığı Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

134. Demirci T. (2013). “Terör Haberlerinin Sunumunda Polis-Medya İlişkileri: 11 Eylül 2001 El-Kaide Terör Örgütü Saldırıları Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

135. Çavdar, D. (2013). “Dil ve Söylem Aracılığıyla Yazılı Basında Şiddet Kültürünün Yeniden Üretilmesi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

136. Sarcan, E. (2013). “Toplumun Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddete Bakış Açısı”. Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi. Tıpta Uzmanlık.

137. Çelik, H. (2013). “Televizyon Programlarındaki Şiddet İçerikli Görüntülerin Yetişkinler Üzerindeki Etkileri: Behzat Ç. Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

138. Yılmaz Sarkın, S. (2012). “Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddetin İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin İletişim Becerileri ve Özgüven Düzeylerine Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

139. Koyuncuoğlu, K. (2012). “Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi: Manisapor Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

140. Sur, E. (2012). “İlköğretim İkinci Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Medya Okuryazarlığına İlişkin Görüşleri”. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

141. Perçin, Ü. (2012). “Terörün Sosyal Temsilleri”. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

142. Tümay, K. (2012). “Türkiye’de Terör Olaylarının Medyaya Yansımaları: Yazılı Basında 19 Ekim 2011 Çukurca Saldırısı Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

143. Cangöz, N. (2012). “Perihan Mağden Romanlarında Şiddet ve Şiddetin Temsili”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

144. Çomu, T. (2012). “Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi: Youtube Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

145. Karadeniz, S. (2012) “Nefret Söylemi Kapsamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu”. Yüksek Lisans Tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

146. Erol, C. (2012). “Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Fanatizm: Video Paylaşım Sitelerinde Nefret Söylemi Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

147. Manap, A. (2012). “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

148. Kınay, H. (2012). “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılığının Riskli Davranış, Korumacı Davranış, Suça Maruziyet ve Tehlike Algısı ile İlişkisi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

149. Özkal, U. Ü. (2011). “Üniversite Öğrencileri Arasında Zorbalık ve Zorbalığın Psikolojik Sorunlarla İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

150. Eroğlu, Y. (2011). “Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/ Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

151. Ateş, C. (2011). “Faşizm ve Medya: Haber Metinlerinde Faşizan Söylem”. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

152. Topbaş, S. (2011) “Savaş Fotoğrafçılığı: 1974 Kıbrıs Operasyonu Esnasında Türk Ulusal Basınındaki Fotoğrafların Semiyolojik Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

153. Dirik, N. (2011). “ABD’de Medya Teknolojisindeki Gelişmeler, Savaş Haberleri Bağlamında Haber Politikaları”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

154. Aykaç, Ş. (2011). “Şehitlik ve Türkiye’de Militarizmin Yeniden Üretimi: 1990-1999”. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

155. Esen, K. (2011). “Türkiye’de Terörizm ve Terörist Profili”. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

156. Ataş, F. (2011). “Medyanın Terör Konusunda Bilgilendirme İşlevi ve Terör Olgusunun Dizilerdeki Sunumu: Kurtlar Vadisi Gladio Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

157. Aklar, K. (2011). “Terör Eylemlerinin Yaygın, Bölgesel ve Yerel Süreli Yayınlarla Yansımalarının Karşılaştırılması: Psikopolitik Bir Analiz”. Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü.

158. Kılıpelit, S. (2010). “Psikolojik İstihbarat ve Harekat: Türkiye Örneğinde Oluşum ve Gelişimi”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

159. Çekçeki, Ö. (2010). “Terör ? Medya Etkileşimi: 27 Nisan 2009 İstanbul Bostancı Operasyonu”. Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

160. Ayar, N. (2010). “Okul Güvenliği Sorununa Farklı Bir Yaklaşım: Okul Polisi Uygulaması”. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

161. Acaroğlu, O. (2010). “Terör Olaylarının Medyada Yansıtılış Biçimindeki İdeolojik Farklılıklar (15-20 Kasım 2003 İstanbul Patlamaları Örneği Üzerinden Bir İnceleme)”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

162. Çetinkaya, B. (2010). “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

163. İnal Zorel, F. (2009). “Örgüt Sağlığını Tehdit Eden Bir Olgu Olarak Psikolojik Şiddetin (Mobbing) Engellenmesinde Örgüt İçi İletişimin Rolü”. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

164. Akkaya, C. (2009). “Spor ve Medya: Medyanın Futbolu Kitle Kültürü Haline Getirmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

165. Özaydemir, S. (2009). “Küreselleşme ve Terör: Basına Yansımaları”. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

166. Aslan, M. (2009). “Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma”. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

167. Karataş, İ. (2008). “İletişim Anlamında Kullanılan Psikolojik Savaş ve Propaganda”. Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

168. Yuonis, A.M. (2008). “Arap Medyasının Irak Savaşındaki Tutumu”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

169. Özgen, N. (2008). “Sansür Kavramı Çerçevesinde İliştirilmiş Gazetecilik”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

170. Özkışlalı, G. (2008). “Küreselleşme, İnternet ve Terörizmin Değişen Yüzü; Siber Terörizm”. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

171. Bilge, N. F. (2008). “Küresel Terör Saldırılarına Yönelik Haberlerin Türk Basınında Çerçevesi”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

172. Yalçınkaya İ. A. (2008). “Medya-Terörizm İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

173. Ulusoy, A. (2008). “Televizyon Programlarındaki Şiddet İçerikli Görüntülerin Gençlerin Ruhsal, Psikolojik ve Zihinsel Gelişimleri Üzerine Etkisi Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma: Kurtlar Vadisi Örneği”. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

174. İşsever M.S. (2008). “Çizgi Filmlerdeki Şiddetin İlkokul Öğrencileri ile İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

175. Topcu, Ç. (2008). “Siber Zorbalığın Empati, Toplumsal Cinsiyet, Geleneksel Zorbalık, İnternet Kullanımı ve Yetişkin Denetimiyle İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

176. Muratoğlu, E. (2007). “11 Eylül Sonrası Terörizmin Kazandığı Yeni Boyut ve Uluslararası Terörizmin Türkiye’ye Yansımaları”. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

177. Yurttutan, H. İ. (2007). “Terör Örgütlerinin Basın Yoluyla Sürdürdükleri Propaganda Faaliyetlerine Bir Örnek? Sabancı Center Suikasti ve Fehriye Erdal?”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

178. Türkes, K. T. (2007). “Günümüz Dünyası Savaşlarında Devlet Dışı Aktörlerin Silahlı Kuvvetlerle Ortak Kullanımı”. Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü.

179. Yıldız, O. (2006). “Savaştan Barışa Geçişte Medyanın Rolü”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

180. Aşkaroğlu, B. (2006). “Şiddet İçeren Çizgi Filmlerin İlköğretim Dönemi Çocuklarının Resimleri Üzerine Etkileri”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

181. Yavuz, F. (2006). “Terör Eylemlerinin Kitle İletişim Araçlarında Sunumu”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

182. Nevin, P.(2006). “Görsel Medya ve Şiddet Kültürünün Orta Öğretim Öğrencileri Üzerine Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

183. Işık, H. H. (2006). “Medya ve Terör: Kasım 2003 Bombalama Olaylarının Yazılı Basında Sunumu”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

184. Özkan, T. (2006). “Siber Terörizm Bağlamında Türkiye’ye Yönelik Faaliyet Yürüten Terör Örgütlerinin İnternet Sitelerine Yönelik Bir İçerik Analizi”. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

185. Tulum, İ. (2006). “Bilişim Suçları ile Mücadele”. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

186. Çınar, D. (2006). “Bilişim Teknolojilerinin Terör ve Harp Amaçlı Kullanımı”. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
187. Bahadır, Z. (2006). “Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi (Konyaspor Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
188. Ahıska, A. B. (2005). “Savaş Medyası ve Türkiye’deki Görünümü”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
189. Gökulu, G. (2005). “Terör Eylemlerinin Medyaya Yansıması (15-20 Kasım 2003 İstanbul Saldırıları Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
190. Örgün, M. F. (2004). “Savaşlarda ve Terör Olaylarında Medyanın Tutumu: II. Körfez Savaşı Örneği”, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
191. Duruoğlu, T. (2003). “Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Örneği Üzerine Bir İnceleme”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
192. Yamaç, F. (2003). “Terör Olaylarının Medyada Yansımaları (Hizbullah Operasyonları Örnekleme)”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
193. Kara, S. (2002). “Medya Terörünün TV’deki Yeri ve Alınması Gereken Önlemler”. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
194. Cordan, I. (2001). “Ulusal Televizyonların Haber Bültenlerinde Şiddetin Temsili”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
195. Balcı, S. (1998). “İletişim Bilimleri Açısından Kitle İletişim Araçları ve Şiddet”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
196. Karakaya, G. (1998). “Medya ve Terör İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
197. Demircan, H. (1998). “Siyasi İçerikli Terör Karşısında Medyanın Tutumu”. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
198. Kasap, F. (1997). “Medya Şiddet İlişkileri Kapsamında Televizyonda ‘Reality Show’lar”. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
199. Fidan, M. (1995). “Kitle İletişim Araçları ve Terör: Basında Terörün İncelenmesi ile İlgili Uygulamalı Bir Araştırma”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaynaklar

Aydeniz, H. (2017). Editör'den. *Marmara İletişim Dergisi*, 27,V.

